

A- 5938 II

Mag. Erik Arvisto

Esperanto õpiraamat iseõppimiseks

Eestimaa Esperanto Liidu
poolt läbi vaadatud ja heaks kiidetud.

P. Tamverk'i kirjastus, Haapsalus
1925.

2

Toru Kõrre Ühised

Koostöök

90950

9

Dediçita al

HELMI DRESEN.

Pühendatud

HELMI DRESENile.

Verlag

HELM DRSENA

Verlag

HELM DRSENA

Sisukord.

	Lhk.
Eessõna.	VII
Sissejuhatuseks. Lühike ülevaade Esperanto ajaloost. — Esperanto keele alus. — Esperanto sõnade päritolu. — Esperanto kergus. — Juhatused õppimiseks. — Lühike esperanto keele ehituse ülevaade.	IX
Esperanto kirjutamine ja hääldamine.	1
1. õpitükk. 3. Lauseist ja lauseliikidest. — 4. Sõna tõud. — 5. Asisõnade lõpp -o. — 6. Artikkel la. — 7. Isikulised asesõnad. — 8. Aegsõna olevik. — 9. Vahekorrasõnad en, sur ja asisõnade käänamine.	4
2. õpitükk. 12. Omadussõna lõpp -a. — 13. Omastav de-kääne ja omaniku asesõna. — 14. Vahekorrasõnad per, kun. — 15, 16. Tuletusliited -in-, mal-.	9
3. õpitükk. 19. Ainsus ja mitmus (-j). — 20. Aegsõnade olevik ja minevik (-as, -is). — 21, 22. Vahekorrasõnad al, pri.	13
4. õpitükk. 25—30. Lauseliikmed: alus, ütlus, aegsõna täiendused. — 27. -n-kääne sihitusena. — 30-A. Aegsõna liigid. — 31. Asisõna täiendused. — 32. Artikli tarvitamisest. — 33. Aegsõna tulevik (-os). — 34. Vahekorrasõnade de ja al põhitähendus. — 35. Vahekorrasõnad êe, apud. — 36. Kio, kiu, tio, tiu. — 37, 38. Tuletusliited ge-, dis-.	16
5. õpitükk. 42. -n-kääne suuna määravana. — 43, 45. Omadussõnade võrdlemine. — 46. Kiam, tiam. — 47. Vahekorrasõnad tra, antaŭ, post, de post, dum, el, sub. — 48. On = estas ja on = havas. — 49. Tuletusliited -et-, -eg-, -ej-. — 50. Sõnade tuletamine juursõnade ühendamise teel. — 51. Asisõna + a ja omadussõna + o.	24
6. õpitükk. 54. Aegsõna käskkõne (-u). — 55. Aegsõna infinitiiv (-i). — 56. Aegsõna + o. — 57. Kõrvallaused ja kanduvad asesõnad. — 57-A. Kiom, tiom. — 58, 58-B. Vahekorrasõna da. — 58-A. Esperanto õigekirjutusest. — 59. Vahekorrasõnad por, inter. — 60. Tuletusliide re-.	32
7. õpitükk. 63. Aegsõna olud ja olusõnad (-e). — 63-A. Plu, ankorau, jam. — 63-B. Vahe olusõnade ja vahekorrasõnade vahel. — 64. -n-kääne aja näitajana. — 65. Vahekorrasõna sen. — 66, 67. Tuletusliited -ec-, -ebl-. — 68. Tuletusliidete iseseisev tarvitamine. . .	38
8. õpitükk. 69. Arvud. — 71. -n-kääne mõõdu ja hinna näitajana. — 72. Arvsõnad. — 72-A. Unu ja alia. — 73. Isikuta asesõna oni. — 74. Veel vahekorrasõnust (je). — 75. Eĉ = -gi (-ki). — 76. Vahekorrasõna por maksmise, ostmise, müümise jne. juures.	44
9. õpitükk. 79. Tuletusliited arvsõnadele (-obl-, -on-) ja fojo. — 80. Aja määramine esperantos. — 81. Vahekorrasõnad por, super, supre de. — 82—84. Tuletusliited -aĵ-, -ar-, -ek-. — 85. Vahekorrasõnade ja aegsõnade liitmine.	49
10. õpitükk. 88. Arvude tuletiste järg (po, -op-, por po). — 89. Ene-sekohane asesõna si ja mem. — 90. Vahekorrasõna ĉirkaŭ. — 91, 92. Tuletusliited -ist-, -em-. — 93. Aegsõnad + a. — 94. Veel mees- ja naisisikute tähendamistest.	55

11. **õpitükk.** 97. Aegsõna tingiv kõne (-us). Soovid ja käsud -u-kõnes. — 97-A. Sidesõna „kui“. — 98—103. Lausete ühendamisviisid: rinnasutus- ja alistuslaused (kõrvallaused). — 103-B. Kui=kiam ja kui=se. — 104. Prätiseeriv sõna *çi*. — 105. Kial, tial. — 106. Vahekorrasõnad *gis, trans, preter*. — 107, 108. Tuletusliited -il-, -er-. — 109-A. Sõnade poolitamine. 59
12. **õpitükk.** 112. Aegsõna kesksõnad -ant-, -int-, -ont-. — 113. Aegsõna kokkupandud ajad. — 113-A. Aegsõna + anta ja + a. — 114. Algakääne abiaegsõnade järel. — 115. Algakäändes sihituse täiendus. — 116. Sihituskõrvallausete lühendamine — 117. Ütlustäide (-e-lõpuline) infinitiivaluste ja aluslausete juures. — 118. Kies, ties. — 119. *Çiu, çio*; „kõik“ tõlkimine. — 120, 121. Tuletusliited -ad-, -ing-. 68
13. **õpitükk.** 124. Aegsõna -nte-vormid. — 125. Olulause lühendamine. — 125-A. Aegsõna + ante ja aegsõna + e. — 126. Lausete lühendamine -i-vormi abil (antaü ol). — 127. Eitamine eesti ja esperanto keeles. — 128. Kia, tia ja kiu, tiu. — 129. Kiel, tiel, kiamaniere, tiamaniere. — 130. Sõnade järjekord lauses. — 131. Vahekorrasõna ekster. — 132. Tuletuslõppliide -ul-. 77
14. **õpitükk.** 135—137. Aegsõna passiiv ehk tehtavik (-at-, -it-, -ot-). 136. Mille poolest läheb passiv lahku aktiivist. — 137. Esperanto passiiv ainult sihilisist aegsõnust võimalik. — 138. -at-, -it-, -ot-vormid asi- ja omadussõnuna. — 139. Eesti -ta v- ja -ma ta- vormide tõlkimine. — 140. Asisõnade määruslausete lühendamine. — 141. Iu, io. — 142. Neniu, nenio. — 143. Sõna ajn tarvitamine. — 144. Vahekorrasõnad pro, kontraü, malgraü. — 145, 146. Tuletusliited -an-, -estr-, -çef-. — 147. Tiitlid (aunimed) esperantos. — 148. „Tooma, viima, kandma“. 87
15. **õpitükk.** 151. Aegsõnade -ate-, -ite-, -ote-vormid ja kõrvallausete lühendamine nende abil. — 152. Sihituslausete lühendamine, kui ütlus passiivis. — 153. Otsekohene ja kaudne kõne. — 154, 155. Dr. Zamenhofi asesõnade ja asesõnaliste olusõnade tabel. — 156. Sõna „s a a m a“ tähendus. — 157. Olusõna „ä r a“ tõlkimisest. — 158. Vahekorrasõnad anstataü, spite. — 159. Tuletusliited pra-, -uj-, -çj-, -nj-. — 162. Pärinimed esperantos. 99
16. **õpitükk.** 165. Sidesõnad ehk konjunktsioonid. — 166. Vahekorrasõnad laü, krom, escepte. Koha vahekorrasõnade skeem. — 167. Aegsõnade tuletamine -i (-as, -is, -os jne.) lõpu varal. — 168. Tuletusliidete -ig- ja -iç- põhitähendus. — Igi ja -içi aegsõnade tuletamisel. — 169. Aegsõnade jaotus liikidesse. — 170. Tegevuslistest aegsõnust tehtusliste tuletamine: a) sihilised aegsõnad + igi; b) sihitä aegsõnad + içi. — 171. Sihilistest aegsõnust sihitumate tuletamine: sihilised aegsõnad + içi. — 172. Sihitumad aegsõnad + içi. — 173. Asi- ja omadussõnust aegsõnade tuletamine -igi ja -içi varal. — 173-A. Kokkuvõte -igi ja -içi. — 174. „Tarvitama, tarvitsema, kasutama“ ja „kuulma, kuulata“ma“, „nägema, vaatama“. — 175—178. Tuletusliited bo-, eks-, -id-, -ind-, -end-. 112
17. **õpitükk.** 180. Olusõnade ja olusõnaliste kõnekäänude loetus. — 181. Vahekorrasõnaliste kõnekäänude loetus. — 182—184. Tuletusliited -aç-, fi-, -um-. 128
18. **õpitükk.** 185. Sidesõnade loetus. — 186. Hüüdsõnade loetus. — 187. Kokkuvõte esperanto sõnade tuletamisest. — 188. Esperanto sõnade tuletamise üldpõhimõte. 136

Eessõna.

Käesolev esperanto keele õpiraamat on määratud eestkätt iseõppimiseks, kuid tema korraldus lubab teda tarvitada ka sõnalise õpetamise juures. Eelteadmisi mingeid see õpiraamat temast täielikult arusaamiseks ei eelda, peale teatava intelligentsuse, mis tarviline trükitud kirja mõistmiseks. Ühes sellega on püütud raamatut nõnda kokku seada, et ta ka keeleliselt enam arenenuid suudaks rahuldada.

On soovitav käesolev raamat enne ühtegi teist läbi töötada, mille järel õppijal võimalik on mistahes esperanto kirjatöö najal end täiendada.

Raamatu ülesandeks on õpetada esimeses joones keele grammatikat ning vaimu, sealjuures on peamine huvi kogu õppimise aeg koondatud keele enese kui niisuguse peale. On ju tõsi, et kogu esperanto grammatika koosneb ainult 16 reeglist, ja tema omandamiseks ei kulu mitte rohkem kui pool tundi, kuna täieline esperanto keel ühes grammatikaga ning sõnastikuga mahub ära 30-leheküljelisesse $\frac{1}{16}$ -kaustasesse raamatukesesse (Vaata „Esperanto võti“). Aga et siin lugeja leiab 144-leheküljelise raamatu, tuleb sellest, et käesolev õpiraamat tahab õpetada keele täielist käsitlemist tema grammatika ja sõnastiku põhjal, milliseks tarbeks oli aga vaja esitada üksikud sõnad mitmekesisis kõnes esinevais kombinatsioonides, kuid kõige pealt oli vaja tuua üldise kui ka eesti grammatika põhijooned. Üldine grammatika on seega käsitatud ses raamatus suuremas ulatuses, kui see harilikult välismaa esperanto õpi- ja õperaamatuis viisiks. Kuid sellegi juures on püütud piirduda ainult keele praktiliseks käsitlemiseks kõige tarvilisemaga, esitades seda ühtlasi säärasel kujul, et õppija selle tarvilikkuses veendunud oleks ning seega tal õppimise juures mitte huvi ei puuduks.

Põhjuseks, miks oleme sunnitud pöörama niipalju tähelepanu üldisele kui ka eesti grammatikale, on olnud asjaolu, et meie juures emakeele ja keele üldmehanismi tundmine isegi haritlaste juures on puudulik.

On avaldatud arvamist, et võõraid keeli võida ära õppida ainuüksi tegeliku harjutamise teel ilma grammatikata. Kes seda usub, see mõelgu järgmist järele. Igasuguse keele tundmine võib ainult siis olla täiuslik, kui ta põhjeneb selle keele mehanismi ehk grammatika tundmisel. Esperanto enese grammatika koosneb, nagu öeldud, ainult 16 reeglist, kuid neid on võimalik ainult sel korral tegelikult tarvitada, kui juba on tuttav igasuguse keele üldine grammatika, see grammatika, mis kõigil maailma keelil ühine ning mis põhjeneb inimese tervel mõistusel ning üldistel mõtlemise seadustel. Oma emakeelt võime tarvitada ka ilma et me ühtegi

neist keeleseadusist tunneksime, sest oleme ta omandanud juba lapsepõlves; kuid võõra keele võime ainult siis täiuslikult ära õppida, kui me tuttavad oleme inimkeele üldiste alustega kui ka oma ja õpitava keele iseärasustega ning lahkuminekutega. Selles võime kõige paremini teadlikuks saada, kumbagi keelt kõrvuti vaadeldes. Nii siis toob meile võõra keelega põhjalik tutvunemine veel selle kasu, et me tema varal ka oma emakeele paremini tundma õpime. Ja ükski keel pole emakeelega võrdlemiseks kohasem kui kõige reeglipärasem ning loogilisem, kõige kergem ning ülevaatlikum keel maailmas — esperanto. On koguni väljamaa tähtsate keele- ja kasvatusteadlaste poolt praktilise õpetamise juures saadud tagajärgede põhjal avaldatud arvamine, et kui esperantol mingit muud tähtsust ei oleks, siis ainuüksi oma kasvatuslise tähtsuse poolest on ta väärine, et tema õpetamine kõigis koolides üldiseks tehaks.

Eksitavad trükivead,

mis enne raamatu tarvitamist palutakse lahkesti ära parandada.

1 lhk. 2 rida alt peab algama ilma klamrita

1 lhk. 1 rida alt peab algama klamriga.

Lhk.	rida		on trükitud:	peab olema
4	13	ülevalt	<i>krajono</i> ?	<i>krajono.</i>
7	16	"	artikkel (la)	artikkel (la)
10	8	alt	paperit	paberit
12	14	"	<i>in</i>	<i>-in-</i>
15	18	"	rääbib	räägib
20	23	"	iliki	liiki
23	5	ülevalt	sõnadgi	sõnadki
26	1	"	Clichy	Clichy
28	20	ülevalt	no	on
31	24	"	juuks	juus
34	14	"	(-te-)	(-ta-)
42	17	alt	tähendad	tähendab
65	7	alt	kui on =	k u i on =
70	8	"	<i>finis ĝin ne jam</i>	<i>ne jam finis ĝin</i>
83	12	"	muide	muude
89	6	ülevalt	tulev;	tulev
92	4	alt	ekk	ehk
93	14	ülevalt	<i>vidate</i>	<i>vidante</i>
94	13	"	<i>hovis</i>	<i>havis</i>
94	6	alt	<i>ĝardeno</i>	<i>ĝardeno</i>
119	7	"	(puud) pillama	pillama
134	21	"	põhjapool	pool
139	12	ülevalt	estas	estus
139	14	"	še vi	se vi
142	9	"	sojfo	soifo

Sissejuhatuseks.

Motto: Parem on mingit ka õige headki asja sugugi mitte algada, kui algatud tööd seejärel pärast pooleli jätta, et tema täideviimisel osutused suuremad raskused kui oodatud: kui kergesti võib ka tähtsusetu kaotus saada paljudele suurtele eelkäijaks.

Lühike ülevaade esperanto ajaloo.

Rahvusvahelise keele ajalugu on õieti sama vana kui inimsoo kultuuri.

Kuid ainult viimasel ajal on katsutud asuda selle mõtte praktilisele teostamisele. Ent paljud sel alal ettevõetud katsed on jäänudki katseiks. Ainukesed katsed, mis on esinenud täiesti väljatöötatud keele projektidena on olnud ainult kaks: Volapük ja Esperanto.

Neist esimene, Volapük, oli esitatud mineva aastasaja lõpu poolel präälaat Johann Martin Schleyer'i poolt. Vaatamata selle keele grammatika äärmise lihtsuse peale, oli tema saatuslikuks puuduseks tema edasiarenemise võimetus ja nii ei lõõnud see keel praktiliselt läbi, vaatamata suurele vaimustusele, millega ta ilmumist tervitati.

Esperanto keel on algatatud Lazaro Ludoviko Zamenhofi poolt, sündinud 15. detsembril 1859 Bialystokis Poolamaal, linnas, kus elab kõrvuti neli teineteisega vaenus elavat rahvast: poolakad, sakslased, juudid, vene-lased. Säärasel keskkonnas täiskasvanud L. L. Zamenhofil ju lapsest saadik mõte luua rahvusvaheliseks läbikäimiseks keel, mida võiksid tarvitada omavahel kõik maailma rahvad, ilma oma rahvusliku keele peale sundimata. Ta tundis end olevat niivõrd selle idee vangis, et ta juba õpilaspõlves selle teostamisele asus, nii et tal rahvusvahelise keele esialgne projekt juba Varsavi gümnaasiumi lõpetamisel valmis oli. Kuid asudes selle tegelikule proovimisele, märkas ta temas veel palju puudusi, nii et ta selle kallal veel kogu üliõpilasaja (veel 6 aastat) pidi töötama ning praktiliselt proovima, enneku ta saavutas kõiki tegelikke nõudeid rahuldava projekti. Ülikoolis oli ta omaks elukutseks valinud arsti eriala, mille lõpetades ta oma keele õperaamatu väljaandmisele võis asuda. See nõudis veel mõne aasta, enneku ta selle raamatukese omal kulul väljaandmiseks oli nõutanud tarvilise rahasumma (kirjastusäridest ükski oma peale säärase trükitöö väljaandmist ei võtnud), nii et raamatuke võis ilmuda alles 26. juulil 1887 a. pealkirjaga: „Dr. Esperanto (Zamenhofi varjunimi), Rahvusvaheline keel. Eessõna ja täieline õpiramat. Varssavis. Hind 15 kop.“ Pärast seda tuli Zamenhofil ja väheseil esimesil eestvõitlejail veel määratu suuri ohvreid kanda, enne kui rahvusvaheline keel (siit peale nimetatud „esperantoks“ ta autori varjunime järele) võis saada tavaliseks laiemale ringidele. Kuid tema eestvõitlejate ning eriti tema autori ennastsalgava ohvrimeelsuse tõttu on esperanto siiski alatasa tema esimesest ilmumise päevast alates kasvanud ning täienenud, kuni tema nüüd on järjest üleilmset tähtsust omandanud.

5. augustil 1905 a. võis kokku astuda Prantsusmaal Boulogne-sur-Mer'is esimene laialt ulatav kongress, millest osa võtsid kõigist rahvustest isikud, ning mis oli esimeseks suurejooneliseks esperanto praktilise kõlblikkuse prooviks. See proov läks hülgavalt korda. Esimeste Ludoviko Zamenhofi esperantokeelsete avamissõnade järele võimas vaimustus-hoog käis läbi kogu kongressiliikmetega täidetud Boulogne'i linnateatri

saali. Juuresolijad ei saanud mitte hoiduda katkestamast oma õpetaja kõnet tormiliste kiiduavaldustega. Sel silmapilgul läks täide aastatuhandete igatus: „esimest korda inimkonna ajaloos seisame meie, mitmesuguste rahvuste liikmed, teineteise kõrval, mitte võõrastena, vaid vendadena, sest täna on kokku tulnud mitte prantslased inglastega ega venelased poolakatega, vaid inimesed inimestega“ (Zamenhofi kõnest). Esimest korda inimsoo ajaloos võisid rahvusvahelisest koosolekust osavõtjad teineteisest vahetumalt aru saada.

Sest ajast saadik on esperanto vahetpidamata edenenud. Iga aasta on peetud rahvusvahelisi esperanto kongresse mitmesuguseis linnades ja neil kongressidel on silmanähtavalt tõendatud „kunstliku“ esperanto keele paremus rahvusvahelisena keelena kõikide teiste maailma keelte kõrval. Ühes seega on kasvanud esperantokeelne kirjandus mitmesuguseil aladel, on täienenud ning arenenud keel, on tekkinud võimsad organisatsioonid keele kaitsmise-hoidmise ja elluviimise jaoks.

Ajutise katkestuse tõi esperanto arenemisele viimane maailmasõda. Aastal 1917, 14. aprillil suri ka esperanto keele algataja pärast vaevarikast tööd oma suure aate heaks.

Peale sõja lõppemise algas uuesti hoogne tegevus rahvusvahelise keele heaks üleilmises ulatuses. On jälle käimas igaaastased kongressid, samuti on enam edenenud mais, nagu Inglismaal, Saksamaal j. m. algust tehtud esperanto ametliku õpetamisega koolides. Esperanto rahvasteliidu päevakorras olemine tunnistab selle keele peatselt ametlikust tunnustamisest üleilmises ulatuses, mida vast veel viivitada võib mõne maa ametlik kitsarinnaline rahvuslus-šovinism. Kuid ka see ei või takistada esperanto lõpulikku võitu, sest meie keel ei taha midagi võtta üheltki rahvusest, ta tahab olla ainult mitmesuguste rahvuste vahel läbikäimise vahendiks, kergesti kättesaadavaks igasuguse haridusega isikuile.

„Lihtne, paenduv, meeldiva kõlaga, täiesti rahvusvaheline omis algosis, esineb esperanto kultuurilmale rahvusvahelise keele ainsa praktilise lahendusena; sest olles kergesti arusaadav hästi haritud isikuile, on esperanto ka kerge vaevaga omandatav vähe õpetatud inimestele“.

Esperanto keele alus.

Kui vaatleme kahte sõnade rida: laul, laulu, lauluga, laululine, laulma, laulan, laulsin, laulev, lauldes, laulmine ja kaev, kaevu, kaevuga, kaevuline, kaevama, kaevan, kaevasin, kaevav, kaevades, kaevamine, — siis näeme, et vaatamata sõnade erinevate tähenduste peale, kummagi sõnarühma aluseks on sõna muutmata osad l a u l ja k a e v, kuna sõnad ise on tuletatud teatavate ka enam-vähem muutmatute sõnaosade ehk liidete külgeliitmisega.

Esimesed sõnaosad — laul, kaev — nimetame tüvedeks, teised — (u), (u)ga, (u)line, ma jne. — lõppudeks ehk tuletusliiteiks. Viimast liiki sõna osil iseseisvat tähendust ning tarvitamist ei ole, kuid sõna tüvedele juure liidetuna, moodustavad nad neist uute tähendustega sõnad. Näit. sõnad k a e v, r a a m a t, l o o m tähendavad olemasolevaid asju, on „asisõnad“. Külgeliites neile lõpp „-line“ saame sõnad k a e v u - l i n e, r a a m a t u - l i n e, l o o m a - l i n e, mis juba kaevu, raamatu, looma omadust tähendavad, „omadussõnad“, kuna lõpp -m a annab k a e v a m a, sõna, mis tähendab kaevamise tegevust. Need on näited nähtusest, mis on ühine kõigile inimsoo keelile: nimelt ei ole mingi keele sõnade tagavara mitte häälikute kogu, mil oma vahel midagi ühist ei ole, vaid kogu sõnade hulk jaguneb üksikuiks sõnade peredeks, mis omavahel ühiste tüvisõnade peal põhjenevad, erinedes isekeskis vaid mitmesuguste tuletusliidete poolest, millised tuletusliited jällegi samad on igas üksikus sõnade peres.

Kuid loomulikus keelil ei ole see põhimõte mitte niivõrd järjekindlalt läbi viidud, et võiksime nende õppimist rajada vähestele, kuid erandi-

teta reeglitele. Näit. nõuavad järgmiste eesti sõnade „omastavad käänded“ kõik erilist õppimist: tuba — toa, jalg — jala, raamat — raamatu, kala — kala, kukk — kuke, ike — ikke. Kuna aga eesti keelt me juba noorest east omandame, ei tee meile sarnane ebajärjekindlus mingeid raskusi. Selle vastu on see aga väga tähtis võõra keele õppimisel: mida reeglipärasem ning järjekindlam keel, seda kergem on ta õppimiseks.

Esperanto on kunstlik keel, eriti selleks tekkinud, et teda võiks igauks raamatuid omandada, seks et teda tarvitada rahvusvahelises läbikäimises sama kergusega, nagu oma emakeelt koduses läbikäimises. Seepärast on arusaadav, et kõik need õppimist hõlbustavad nähtused, mis mis keelis ainult ligikaudselt ilmsiks tulevad, siin on viidud läbi järjekindlalt.

Kogu esperanto keel koosneb sõna algosist — tüvedest ja tuletusliiteist — mille tähendus kindlaks määratud ning mille tarvitamine põhjeneb erandita reeglil. Nende keeletelementide (algosade) arv on esperantos umbes 4000, mille kulgas ainult 19 gramatiliselt lõppu ja 36 sõnatuletusliidet. Kui võrrelda seda arvu enam arenenute loomulikkude keelte sõnade arvuga, mille sõnastikud sisaldavad 20—40 tuhat sõna igapäevaseks tarvitamiseks, kuid mille arv kõigi „rikkustega“ võib tõusta 100 tuhandeni (prantsuse keel), siis paistab esiosa, nagu oleks esperanto nende kõrval mõni vae- ne neegrikeeel. Kuid see ei ole nii. Nagu öeldud, kuuluvad 4000-de sekka ainult tüvisõnad, millest 55-e abiliite varal võib tuletada määratu hulka sõnu, mida kõiki sõnaraamatusse koguda ei ole mõtet, sest nende üksikute elementide varal võib neid igauks kergesti mõista.

Esperanto sõnade päritolu.

Olgugi et Esperanto öeldakse olevat kunstlik keel, pole temas siiski ühtegi lausa väljamõeldud sõna ega sõna osa. Suurem hulk tema sõnu on võetud enam tuntud Euroopa keelkeeltest. Esimeses järjekorras sõnad, mis on ühised kõigile Euroopa praeguse aja keelile. Need on sõnad, mis esinevad ka eesti keeles n. n. võõrsõnuna, näit. kultuur, reklaam, revolutsioon, lamp jne., mis on tuttavad ka igale võõraid keeli mitte mõistvale haritud eestlasele. Arvu poolest moodustavad need sõnad vast 30—40% üldisest hulgast. Et neist sõnust üksi pole jatkunud, siis on loomulik, et järgmise suure rühma moodustavad sõnad, mis ei esine küll mitte kõigis Euroopa keelis, kuid siiski on ühised Euroopas enam tuntud keelile, nagu inglise, prantsuse ja saksa keeles, mis seega kergesti tuntavad kõigile, kes koolis mõnega neist tegemist teinud. Eelmistega kokku teeb seda liiki sõnade hulk umbes 75%, s. o. $\frac{3}{4}$ kõigist esperanto sõnust. Ülejäävad 25%, mille hulka kuuluvad ka haruldasemete taimede, loomade jne. nimed, on tuttavad neile, kes eelpool nimetatud keeli paremini tunnevad, nende hulgas on mõned sõnad (vast. 1%) mis slaavi (vene) keelist pärit. Üldiselt aga jatkaks igapäevaseks tarvitamiseks umbes poolest kõigist esperanto tüvisõnust, umbes 2000-dest, mille varal on võimalik väljendada kõik harilikus elus tarvitud mõtted.

Esperanto kergus.

Kõigest ülal öeldust võiks järeldada, et esperanto on äraõppimiseks kõige kergem keel maailmas. See on ka õige ja nimelt teiste keeltega võrreldes. Kuid asudes tema õppimisele, ei pea end mitte valearvamisega petma, nagu sünniks tema omandamine „iseenesest“, ilma suurema vaevata. Peab silmas pidama, et ka see keel, vaatamata ta lihtsusele, omandatakse selles, et temaga oleks võimalik väljendada kõiki neid mõtteid ning mõtte varjundeid, mida emakeeleski. Olgugi et mõtteväljenduse vahend esperanto on oma ehituse poolest lihtne ning ülevaatlilik, nõuab tema tarvitamisviisi tundmaõppimine suurt tähelepanu ning omajaga vilumist. Ja et esperanto on läbikäimise vahendiks väga mitmesuguste rahvaste vahel, on tähtis, et tema käsitlemine sünniks ta enese vaimus ja mitte õppija enese

emakeele eeskujul.)* Seks et seda saavutada, on tarvis paremini tundma õppida esperanto keele kõrval ka oma emakeel, et oleks võimalik olla teadlik kummagi keele iseärasusis.

Aeg, mille jooksul on võimalik käesolev raamat hea eduga läbi võtta, oneneb õppija eelharidusest. Hoolsa igapäevase õppimise juures võiks see kõikuda vähemalt ühest kuust kuni ühe aastani.

Juhatused õppimiseks.

- 1) Kõige pealt õppida iga päev kui mitte rohkem siis vähemalt 10—15 minutit. On tähtis, et ühtegi päeva vahele ei jäetaks.
- 2) Kunagi mitte uue aine juurde edasi minna, enne kui eelmine täiesti ei ole omandatud.
- 3) Alati esperanto teksti valju häälega lugeda, kui ka kirjutamise juures kirjutatavat samal ajal valjult lugeda.
- 4) Sõnade õppimine ja lausete lugemine sündigu alati mitte liht tuupimise teel, s. o. esperanto sõna eesti sõnaga kõrva päheõppimise teel, vaid õppija katsugu omas vaimus võõrakeelne sõna otsekohe tema tähenduse enesega siduda; seda saab teha, kui õpitavat sõna õeldes või lauset lugedes ühtlasi asja või mõtet ennast selgesti ette kujutada või läbi elada ilma eestikeelse sõna peale mõtlemata.
- 5) Ei midagi vahele jätta! Kõik läbi lugeda, mis ka pealkirja järele otsustades tuttav näib. Seejuures on tähtis grammatilisi arutlusi mitte niivõrd pähe õppida kui neist täielikult aru saada.
- 6) Väga kasulik on, kui leidub õppimiseks kaaslane, kellega koos vaheldamisi küsija ja vastaja osa võib etendada.
- 7) Õppija püüd olgu võimalikult õige pea algust teha esperanto kõnelemisega, eriti aga kunagi jätta kasutamata soodsat juhusit kõnelda esperantot võõramaalastega. Et aga viimane ainult neil juhtub olema võimalik, kes elavad suuremais linnus või reisivad välismail, siis tuleb õppijal seks kasutada olemasolevaid esperanto seltse. Kus neid ei ole, seal on soovitatav asjast huvitatuid selleks organiseerida. On ka hea ja võimalik harjutada kõnekeelt

*) Siin on koht küsida: missugune on esperanto stiil, missuguse keele järel ta kõige enam käib? Sellele võib vastata, et hea esperanto stiil ei jälgi ühtegi muud keelt, vaid et ta on täiesti iseseisev ning põhjeneb ainult lihtsusel ning üldistel mõtlemiseseadustel, ehk nagu prof. Cart Pariisis, üks silmapaistvamaist esperantistidest, ütleb: „esperantos on ainult üks stiili nõue: kirjutada selgelt, arusaadavalt ning täpselt; mis on arusaadav ning selge, võib olla mõnikord ehk mitte õige, kuid kunagi mitte halb — ja ainult üks keeld: ära kunagi kirjutada segaselt ega arusaamatult; mis ei ole selge ega arusaadav, võib mõnikord olla päris õige, aga kunagi mitte hea.“

Üldine põhireegel tõlkimisel mistahes keelde ning samuti esperantosse on, tõlkida mitte üksikuid sõnu, vaid lauseid-mõtteid, kusjuures tuleb tarvitada kõiki neid mõnusi ja lühemalt-ütlemise võimalusi, mida käesolev keel pakub. Seks et oleks võimalus ise oma oskust kõige lihtsamal teel võrrelda, on soovitatav pärast selle raamatu läbivõtmist harjutamiseks tõlkida miski mõne hea tõlkija poolt juba esperantosse tõlgitud eestikeelne teos, näit. M. Tamverk'i kirjastusel ilmunud Friedebert Tuglase novellid.

On muidugi õige, et kaks tõlget võivad olla lahkuminevad, ilma et kumbki seepärast halb oleks. Kuid teatava vilumise juures võib õppija kohe ära tunda, millal ja miks tema tehtud tõlge teise omast halvem ja millal ta ehk sama hea on.

ühe ainsa õpiseltsilisega; seepoolest esperanto on ainuke keel, et teda kodunt lahkumata võib igas suhtes kätte õppida.

8) Iga võõrakeele omandamist edendab suurel määral heade proosatükkide võõrasse keelde tõlkimine või veel paremini eeskujulise võõrakeelse teksti päheõppimine; viimane ei olegi nii raske nagu esmalt näib. Ka lihtne hea kirjanduse lugemine õpitavas keeles on heaks selles keeles täienemise kui ka keele omandamise abinõuks. Kuid lugeja ärgu tehku algust viimasega enne käesoleva raamatu läbitöötamist.

9) Üksikasjalisemad juhatused, kuidas õppida, järgnevad vastavatel kohtadel kursuses eneses.

10) Peaksid õppijal õppimise kestes tekkima raskused ehk kahtlused, mida tal võimata oma enese järelemõtlemise kui ka antud näidete varal lahendada, siis teadustagu ta sellest Eestimaa Esperanto Liidu kaudu järgmise aadressi all: Tallinn, postkast 6, **Esperanto-Asocio de Estonio**, „Arvisto õpiraamatu suhtes“. Võimaluse korral antakse õppijale vastus. Samal aadressil palutakse avaldada ka kõik sooviavaldused tarviliste muutuste ja paranduste kohta, mis raamatu tarvitamisel ilmsiks tulevad, et neid võiks järgmise raamatu väljaandes arvesse võtta.

Lühike esperanto keele ehituse ülevaade.

(Esiialgu ainult kord läbi lugeda.)

Tähestik.

Aa, Bb, Cc, Ĉĉ, Dd, Ee, Ff, Gg, Ĝĝ, Hh, Ĥĥ, Ii, Jj, Ĵĵ, Kk, Ll, Mm, Nn, Oo, Pp, Rr, Ss, Ŝŝ, Tt, Uu, Ŭŭ, Vv, Zz.

Häädamine.

c=ts, ĉ=tsĥ, ĝ=dz, ĥ=hh, ĵ=ž, ŝ=š, z=z, pehme *s* (nagu sõnas „vaas“), *j* ja *ŭ* moodustavad alati kaksiktäishäälikud: *aj=ai, oj=oi, ej=ei, uj=ui, aŭ=aŭ, eŭ=eu*.

Grammatika reeglid.

1. Määramata artiklit ei ole olemas; on ainult olemas määrav artikkel *la*, mis on üks ja sama kõikide sugude, käänete ja arvude jaoks.

2. Asisõnul on lõpp *-o*. Mitmus tuletatakse juurelisatava lõpu *-j* varal. Käändeid on kaks: algkääne ja akkusatiiv; viimane saadakse algkäändest, sellele lõpp *-n* juure lisades. Kõik muud käänded väljendatakse vahekorrasõnade varal (omastav *de* abil, alaleütlev *al* abil, jne.)

3. Omadussõnad lõppevad *-a* peale. Akkusatiiv kääne ning mitmus, nagu asisõna juures. Võrrelvõrre tuletatakse sõna *pli=enam* abil, ülivõrre sõna *plej=kõige* enam abil; võrrelvõrde juures tarvitatakse sõna *ol=kui*; näit. *pli bona ol Karlo* parem kui Kaarel; *plej bona* kõige parem.

4. Põhiarvud (mis ei ole käänatavad) on: 1 *unu*, 2 *du*, 3 *tri*, 4 *kvar*, 5 *kvin*, 6 *ses*, 7 *sep*, 8 *ok*, 9 *naŭ*, 10 *dek*, 100 *cent*, 1000 *mil*. Kümned ja sajad moodustatakse arvsõnade lihtsa liitmise teel, näit. 13 *dek tri*, 30 *tridek*, korraarvud tuletatakse *-a*-lõpu varal; kasvatavad arvud järelliite *-obl-* varal, murrud järelliite *-on-* varal, koguarvud järelliite *-op-* varal, jaotamise arvud sõna *po* varal. Peale selle tarvitatakse arvsõnad *-o* ja *-e* lõpuga.

5. Isiku asesõnad: *mi* mina, *vi* sina, *li* tema (mees), *ŝi* tema (naine), *ĝi* tema (asi), *si* ise, *ni* meie, *vi* teie, *ili* nemad, *oni* (isikuta). Omanikku tähendavad asesõnad saadakse eelmisist lõpu *-a* varal *mia* minu, *via* sinu, *lia* tema jne. Käänamine nagu asisõnade juures.

6. Aegsõna ei muudeta isikute ega arvude järele. Aegsõna vormid: oleviku lõpp *-as*, mineviku *-is*, tuleviku *-os*, tingiva kõne *-us*, käskkõne *-u*, infinitiivi *-i*. Kesksõnad (partitsiibid) omadussõna ehk olusõna mõttes: tegeviku olev. *-ant-*,

tegeviku minev. *-int-*, tegeviku tulev. *-ont*, tehtaviku olev. *-at-*, tehtaviku minev. *-it-*, tehtaviku tulev. *-ot-* Kõik tehtaviku vormid moodustatakse abiaegsõna *esti*=olema vastava vormi abil ja tarvilisest aegsõnast vastava vormi abil; tegevuse avaldaja tehtaviku juures väljendatakse *de*=poolt abil.

7. Olusõnad lõppevad *-e* varal; võrdlusmuuted nagu omadussõnade juures.

8. Kõikide vahekorrasõnade järel seisab alati algkääne.

9. Iga sõna loetakse nagu kirjutatud.

10. Rõhk on alati eelviimasel silbil.

11. Kokkupandud sõnad moodustatakse lihtsa sõnade liitmise teel (peamine sõna lõpus); grammatilistele lõppudele vaadatakse ka kui iseseisvatele sõnadele.

12. Teise eitava sõna juuresolekul jäetakse sõna *ne*=*e* i ära.

13. Sihi näitamiseks omandavad sõnad lõpu *-n*.

14. Igal vahekorrasõnal (prepositsioonil) on kindel ja muutmatu tähendus; kuid, kui meil on tarvis tarvitada vahekorrasõna, ning otsekohene mõte ei näita meile, missugust vahekorrasõna võtta, siis tarvitame vahekorrasõna *je*, millel iseseisvat tähendust ei ole. Vahekorrasõna *je* asemel võib ka *-n*-käännet ilma vahekorrasõnata tarvitada.

15. Niinimetatud võõrsõnad, s. o. need, mida enamjagu keeli on ammutanud ühisest allikast, tarvitatakse esperantos muutmatalt ainult esperanto keele kirjaviisis; kuid mitmesuguste samatüveliste sõnade juures on parem tarvitada muutmatalt ainult põhisõna ja kõik muud sõnad tuletada viimasest esperanto keele reeglite järele.

16. Asisõna ja artikli lõppvokaali võib ära jätta ning apostroofiga asetada.

Esperanto tuletusliited.

1. Eesliited.

bo- sugulus abielu läbi: *patro* isa, *bopatro* äi;
dis- lahutamine: *doni* andma, *disdoni* laiali andma;
ek- äkiline algus: *ridi* naerma, *ekridi* naerma hakkama;
eks- endine: *reĝo* kuningas, *eksreĝo* endine kuningas;
fi- põlastust äratav: *homo* inimene, *fihomo* kõlvatu inimene;
mal- otse vastand: *bona* hea, *malbona* halb, paha;
pru- ürg-, esi-, põlis-: *tempo* aeg, *pratempo* ürgaeg;
re- jälle, tagasi: *veni* tulema, *reveni* tagasi tulema, *vidi* nägema, *revidi* jälle nägema.

2. Lõppliited.

-aĉ- halvakspanu: *ĉevalo* hobune, *ĉevalaĉo* hobusekronu;
-ad- tegevuse kestvus: *promeni* jalutama, *promenado* jalutamine;

- aj*- miski aine, asi: *nutri* toitma, *nutrajo* toit, *sukero* suhkur, *sukerajo* suhkruasi;
- an*- pooldaja, liige: *urbo* linn, *urbano* linlane, *esperantano* esperanto pooldaja;
- ĉj*- meesmeelitusnimi: *Adoĉjo* Aaduke, *Peĉjo* Peetrike;
- ebl*- võimalikkus; *legi* lugema, *legebla* loetav;
- ec*- mõtteline, abstraktne mõiste; *infano* laps, *infaneco* lapselikkus, *bona hea*, *boneco* headus;
- eg*- mõiste kõvenemine, suurenemine: *varma* soe, *varmega* kuum, *pordo* uks, *pordego* värav;
- ej*- ruum, paik teatavaks otstarbeks: *lerni* õppima, *lernejo* kool;
- em*- kalduvus millekski: *labori* töötama, *laborema* töökas;
- end*-*) mida peab: *farenda* mida peab tegema;
- er*- osake tervest: *mono* raha, *monero* rahatükk, *sablo* liiv, *sablero* liivatera;
- estr*- ülem, vanem: *urbo* linn, *urbestro* linnapea, *ŝipo* laev, *ŝipestro* kapten;
- et*- mõiste nõrgenemine, vähendamine: *domo* maja, *dometo* majake, *ridi* naerma, *rideti* naeratama, muigama;
- id*- järeltulija, poeg: *porko* siga, *porkido* pörsas, *ŝafo* lammas, *ŝafido* tall;
- ig*- millekski tegema, sundima: *sana* terve, *sanigi* tervendama, *pura* puhas, *purigi* puhastama;
- iĝ*- millekski saama, muutuma: *blinda* pime, *blindigi* pimedaks saama, *riĉa* rikas, *riĉigi* rikastuma;
- il*- riist, abinõu: *tranĉi* lõikama, *tranĉilo* nuga;
- in*- naissugu: *sinjoro* härra, *sinjorino* proua;
- ind*- väärine: *bedaŭri* kahetsema, *bedaŭrinda* kahetsemisväärine;
- ing*- kandja, pidaja: *plumo* sulg, *plumingo* sullepea;
- ism*- õpetus, kirjandusline jne. vool: *socialismo* sotsialism;
- ist*- amet, elukutse: *instrui* õpetama, *instruisto* õpetaja;
- nj*- naismeelitusnimi: *patrino* ema, *panjo* emake;
- obl*- korrutavad arvud: *duobla* kahekordne;
- on*- murdarvud: *dekono* kümnendik;
- op*- koguarvud: *kvarope* neljakesi;
- uj*- 1) asi, milles midagi sees hoitakse: *inko* tint, *inkujo* tindipott;
2) taim, mis vilja kannab: *pomo* õun, *pomujo* õunapuu;
3) maade nimetused: *Estonujo* Eesti, *Germanujo* Saksamaa;
- ul*- mingi omadusega isik: *maljuna* vana, *maljunulo* vanake;
- um*- üldine lõpp mitmesuguse tähendusega: *kolo* kael, *kolumo* krae.

*) Alles ametlikult tunnustamata.

Esperanto kirjutamine ja hääldamine.

(Tähestiku järjekord vaata „Lühikeses ülevaates“).

1. Esperanto keeles on 28 tähte, millest suurem osa hääldatakse samuti nagu eesti keeles:

Täishäälikud ehk vokaalid: *a, e, i, o, u,*

poolhäälikud ehk poolvokaalid: *j, ŭ,*

kaashäälikud ehk konsonandid: *b, c, ĉ, d, f, g, ĝ, h, ĥ, ĵ, k, l, m, n, p, r, s, ŝ, t, v, z.*

2. Vokaalid hääldatakse nagu eesti keeles, ainult oma vältuse (pikkuse) poolest on nad harilikult poolpikad: sõnas *bona* tuleb *o* ja *a* pikemalt lugeda kui kumbki „a“ eesti sõnas „kana“, kuid lühemalt kui „aa“ sõnas „vaat“. Seega on esperanto *a, e, i, o, u* pikkus ehk vältus keskmine eesti *a, e, i, o, u* ning *aa, ee, oo, uu* vahel.

3. **Silp** on häälikute kogu, mida hääldatakse üheainsa hingeõhu tõukega. Esperanto sõnas on alati sama palju silpe, kuipalju täishäälikuid: *ven-tu-mi-lo, res-tan-taj*. Järelikult hääldatakse ka kaks vokaali teine teise järel nagu kaks ise silpi: *ba-lá-u* (*au* hääldatakse siin nagu sõnas „tagauks“, mitte nagu sõnas „aumes“), *aliĝi (a-li-i-gi)* (hääldatakse *ii* nagu sõnas „pilliilu“, mitte nagu sõnas „piim“).

4. *ŭ* ja *j* nimetatakse poolhäälikuiks, sellepärast et nad loetakse ühenduses eelkäiva vokaaliga ühe silbina: *aŭ* nagu „au“ sõnas „rauk“; *eŭ* nagu „eu“ soome sõnas „seurama“, mitte „öi“, nagu mõned sõna „Euroopa“ (öiroopa) hääldavad, s. o. *eu*'s, olgugi et *e* ja *u* ühe silbina, kuid siiski tuleb tas „e“ e-na ja „u“ u-na hääldada; *aj* nagu eesti „ai“, *ej* nagu „ei“ sõnas „hein“, *oj* nagu „oi“ sõnas „koi“, *uj* nagu „ui“ sõnas „kui“.

5. Kui *j*'le järgneb täishäälik, siis loetakse ta nagu eesti „j“ sõnus „jalg“, „maja“, „ja“: *jaro* (jaaro), *justa* (nagu eesti „just“), *vojo, ejo* hääldatakse, „vojo“, „eejo“ (mitte „voio“, „eio“*).

6. **Rõhk** on mingi silbi kõvemine esiletoomine sõnas. Sõnus „kála“, „tábada“, „kánnatada“ on ta esimesel silbil, sõnus „büroo“, „loterii“ viimasel silbil. Esperanto sõnul on rõhk alati eelviimasel silbil (meie tähendame teda alguses märgi (') abil). Näit. *ja-nu-á-ro* (januaaro), *fe-nést-ro, ju-nú-lo* (junuulo), *agronómio* (agronomiio), *nenia* (neniia).

Tähele panna! Rõhuga täishäälikut mitte nõnda pikalt lugeda nagu eesti *aa, ii* jne., vaid poolpikalt.

Nagu öeldud, ei moodusta *ŭ* ja *j* oma ette silpe, vaid ainult (koos täishäälikutega, sellepärast: *kná-boj* (knaaboi) *bál-daŭ, bó-naj* seega kõik kolm sõna kahesilbilised).

*) Kuid vokaalide vältuse kohta ikka silmas pidada eelmist punkt 2.

7. Teisiti kui eesti keeles hääldatakse järgmised konsonandid ehk umbhäälikud:

- š nagu saksa sch, vene Ш, inglise sh: šipo, šuldo, šafo.
- ĵ „ öieti räägitud j prantsuse sõnus: journal (žurnaal), jasmin (žasmiin) ehk vene Ж. ĵ on seega „pehme“ ehk kõlaline š: ĵurnalo, ĵeti, aĵo.
- ĉ „ tš, inglise ch (child), vene Ч, nagu sõnas „Tšehh“: ĉia, ĉu, ĉokolado, kaĉo.
- ĝ „ dĵ, inglise ge (gentleman), seega kõlaline ĉ: ĝusta, ĝi, ĝeni, aĝo.
- s „ „ss“ sõnas „kärss“, „kassa“, ehk „s“ sõnas „saan“, mitte kunagi nagu sõnas, „koosa“, „taas“: seka, sono, roso (mitte nagu rozo).
- z „ vene З, saksa s sõnas Rose, pehmem (kõlalisem) kui „s“ sõnas vasem (z ei kunagi nagu ts): zorgi, rozo, magazeno, vazo.
- c „ ts sõnas „Tsooru“, „tsirkus“; ka ca, co, cu hääldatakse „tsa“, „tso“, „tsu“: cigaro, caro, colo, beleco.
- f „ saksa, inglise jne. f, ei kunagi nagu „hv“ sõnas „krahv“, ei kunagi nagu eesti „v“: fari, grafo, fotografo.
- v „ eesti „v“ ehk „w“: valuto, vulkano, ravi. v on seega f-le vastav kõlaline ehk pehme häälik.
- h „ nagu eesti „h“ sõnas „hari“ (hääldatakse alati): havi, homo, horo.
- ĥ „ saksa ch sõnas a ch, vene X, nagu h sõnas „(seda) sahka.“ Esineb väga harva: ĥoro, eĥo.
- t, p, k tulevad alati lugeda nagu eesti „tt“, „pp“, „kk“ sõnus „vett“, „tapp“, „vakk“ ja ei kunagi nagu need tähed eesti sõnade algul.
- b, d, g on eelmistele vastavad kõlalised häälikud, s. o. nende hääldamisel paneb kopsust tulev õhk häälepaelad kestvalt liikuma. Neid häälikuid eesti keeles ei ole, sest et eesti keeles kujutavad b, d, g kõlata häälikute p, t, k esimesi välteid. Vastavate esperanto häälikute (kui ka hääliku z) õige hääldamise kontrolliks on soovitav nende hääldamisel kõrvad kinni katta ja katsuda sealjuures neid kestvalt esile tuua. Nende õige hääldamise juures kuuleme kõrvus kestvat suminat, samasugust nagu me kergesti saame l, m, n, r, j, v sarnasel moel hääldamise juures. Hääldades aga eesti b, d, g'd me mingit suminat ei kuule*). Erilist tähelpanu tuleb pöörda b, d, g hääldamisele sõnade algul: bona, doni, gaja (mitte poona, tooni, kaaja hääldada.

*) Antud juhatus võõrkeelte b, d, g, hääldamise kohta paistab ehk üleliigne, kuna enamik õpetajaid sellele vahele kui tähtsuseta „peenusele“, tähelpanu pöörmata jätab. Kuid selle iseärasuse mittetähelepanemine on sagedasti inetu kõla põhjuseks, millega paljud eestlased (ja soomlased) saksa, inglise, vene jne. keelt hääldavad. Et nimetatud iseärasus õige on, selle üle soovitan õppijal enesel, võõrast rahvusest isikute kõnet kuulates, veenduda.

Kõik muud tähed *l, m, n, r* hääldatakse nagu eesti keeleski. Seega on tähed, mis eestlaselt erilist tähelpanu nõuavad: *c, ĉ, ĝ, ĥ, ĵ, ŝ, z, b, d, g* ning osalt *j* ja *ŭ*.

Puuduvad esperanto keeles häälikud *ä, ö, õ, ü* ning tähed *x, y, q, w*.

8. Iga sõna loetakse esperantos erandita nagu kirjutatud.

9. Suure algustähega kirjutatakse esperantos lause algused ja pärisnimed.

Lugemise harjutus.

[Loe alguses aeglaselt, igat häälikut oma ette hääldades, silp silbi järel, nagu nad joonekeste varal eraldatud, eelviimast silpi rõhutades.]

Bá-lo. Pát-ro. Nú-bo. Cé-lo. Ci-tró-no. Cén-to. Sén-to. Scé-no. Ĉé-no. Có-lo. Kó-lo. Ĉo-ko-lá-do. Ĉi-é-lo Pro-cé-so. Sen-ĉé-sa. Dén-to. Tén-to. Plén-di. Pén-ti. Vé-ro. Grán-đa. Kra-ni-o. Gús-to. Ĝús-ta. Hó-ro. Ĥó-ro. Kó-ro. Há-ki. Fú-gas. Flú-gas. Fáj-ro. Tra-í-ri. Dó-moj. Fo-í-ro. Ĵ-am. Jám. Di-í-no. Hēj-mo. Pá-laj. Ba-lá-i. Pe-ré-i. Ĵus. Ĵús-ta. De-ĵe-ti. Vó-jo. Gá-jaj. Eŭ-ró-po. Bál-daŭ. Ho-dí-aŭ. Dis-ŝí-ri. Ná-zo. Ró-so. Ró-zo. Zó-no. Só-no. Tra-ú-lo. Fráŭ-lo. Tro-ú-zi. He-ró-o. Tra-e-té-ra. É-co. É-dzo. Be-lé-co. Dok-to-ri-né-dzo.

Esperanto tähtede nimed on: *a, bo, co, ĉo, do, e, fo, go, ĝo, ho, ĥo, i, jo, ĵo, ko, lo, mo, no, o, po, ro, so, ŝo, to, u, ŭo, vo, zo.*

Loe näit. *sinjoro R.* — *sinjoro Ro.*

1. õpitükk.

1. A. Sõnade harjutamine.

[Mitu korda tähelepanelikult läbi lugedes, sealjuures üksikute esperanto sõnade tähendust silmi ette kujutades, õppigu õppiia alljärgnevad kõnekäänud pähe sel määral, et ta, esperantokeelset osa kinni kattes, eestikeelsed kergesti esperantosse võiks tõlkida, tarbekorral, kui üksiku sõna tähenduse juures kahtlus tekib, selle tähendust ligiolevast „Sõnastikust“ järele vaadates, kusjuures just rõhku tuleb panna selle peale, et sõnad mitte üksikult, vaid antud **kokkuseadeis** kätte õpitaks. See juhatus on maksev ka järgnevate õpitükkide kohta.]

Kio estas tio?

Tio estas krajono?

Kie estas la libro?

Estas sur la tablo.

Estas en la ĉambro.

Jes, mi estas.

Ne, mi ne estas.

Li estas.

La sinjoro.

Ĉu vi estas tie?

Mis on see?

See on pliiats.

Kus on raamat?

On laual (ss. on laua peal*).

On toas (ss. toa sees*).

Jah, ma olen.

Ei, ma ei ole.

Tema (ta) on.

Härä.

Kas sa (ehk teie) oled (olete) seal?

2. B. Tõlkimine ja kõnelemine.

[Järgnevad laused loe mitu korda läbi, tõlgi suusõnalikult eesti keelde ilma „võtit“ tarvitamata, tarvitades eeloleva jaondi A. sõnu ehk „Sõnastikku“. Kui lausete sisu küllalt selge, valmistada kirjalik tõlge, kirjutades kaustiku lehekülje ühele poolele; kui see tehtud, paranda vead ligioleva „võtme“ varal. Mitmekordse kordamise teel õpi laused niivõrd pähe, et eestikeelset teksti ühe pilguga riivates, kohe võimalik oleks seda esperantosse tõlkida. Kui tõlkimine juba soravalt läheb, tõlgi lehekülje teisele poolele eestikeelne tekst tagasi esperantosse (muidugi sealjuures esperantokeelset teksti tarvitamata). Kui see tehtud, paranda vead selle õperaamatu varal, mitte õige maha tõmmates ja õige kuju peale kirjutades. On soovitatav kirjeldatud töö vähemalt kahe päeva peale jaotada, näiteks eestikeelne tõlge esimesel päeval, tagasitõlge esperantosse järgneval päeval. — See juhatus maksab kõigi eelolevate „harjutuste“ kohta, kus seda mitte teisiti öeldud ei ole.]

*) ss. meie poolt tarvitav lühendus, tähendab „sõnasõnal“, s. o. selle järel seisab sõnasõnaline tõlge.

1. Kie estas la kraĵono? La kraĵono estas sur la tablo.
2. Kio estas tio? Tio estas kraĵono.
3. Kie estas la kraĵono? La kraĵono estas en la libro.
4. Kie estas la tablo? La tablo estas en la ĉambro.
5. Ĉu la libro estas sur la tablo? Jes, sinjoro, la libro estas sur la tablo.
6. Ĉu la sinjoro estas tie? Jes, li estas tie.
7. Ĉu vi estas en la ĉambro? Jes, mi estas en la ĉambro.
8. Ĉu li estas tie? Jes, sinjoro, li estas tie.
9. Ĉu vi estas tie? Ne, sinjoro, mi ne estas tie.
10. Kie estas la libro? La libro estas tie, kie la kraĵono estas.
11. Kio estas en la libro? La kraĵono estas en la libro.
12. Ĉu la libro estas sur la tablo? Ne, la libro ne estas sur la tablo.

C. Grammatika.

3. Lauseist ja lauseliikidest.

Inimese kõne on mõtete avaldamine. Iga väljaõeldud mõte nimetatakse lauseks. Igas lauses öeldakse midagi välja kellegist või millegist. See, mis öeldakse, on lause **ütlus**, see, kellest (millest) öeldakse, on lause **alus**. Näit. Linnud laulavad. Elu on ilus.

Lauseid on mitmet liiki:

1. Väitlused on laused, kus midagi lihtsalt välja öeldakse (väidatakse) sellest, mis on ehk oli; neid on **jaatavaid** ja **eitavaid**, näit. jaatavad: Linnud laulavad. Lapsed mängivad aias. Eitavad: Isa ei tulnud. Mina ei maga.

2. Küsivad laused on laused, mis midagi küsivad, näit. Kes tuli? Kus ta on? Kas tema seal oli?

3. Käsk- ning soovlused on laused, mis kellegile midagi käsevad ehk mis mingit soovi avaldavad; ka neid on **jaatavaid** ja **eitavaid**, näit. Vii raamat ära! Ära tee seda!

Tähele panna! Küsivad laused algavad alati mingi küsiva sõnaga; näit. *ču?* kas? *kio?* mis? *kie?* kus?

4. Ülevaade sõnade tõugude üle.

Mis tahes keele sõnastikus leiduvad sõnad jagunevad tähenduse poolest üheksasse tõugu ehk liiki. Siin nende esialgne lühike iseloomustus.

1. Asisõnad ehk **substantiivid** tähendavad olevusi ja asju, näit. inimene, laev, ingel. Nad jagunevad kahte (ala)liiki:

a) **meelised (konkreetsed)**, mis nimetavad asju ja olen-disi, mis meeltega tuntavad, mida võime kobada, näha, kuulda, haista, kaaluda, näit. hobune, käsi, tuul, hais, raud.

b) **mõttelised (abstraktsed)** asisõnad, mis nimetavad oma-dust, olekut, tegu, mida võime ainult mõttes ette kujutada, nagu: headus, suurus, vabadus, ilu, jooks, õppimine.

2. Omadussõnad ehk **adjektiivid** on sõnad, mis määravad asjade ja olevuste omadusi, mis ütlevad, millised asjad ja olevused on, näit. suur maja, sinised purjed, külm ilm, vaba maa.

3. Arvsõnad ehk **numeraalid** nimetavad asjade ja olevuste arvu: üks mees, kolm naist, sada marka.

4. Asesõnad ehk **pronomid** on sõnad, mida asisõnade asemel tarvitatakse, näit. mina kirjutab („Arvisto kirjutab“ asemel), tema tuleb („Peeter tuleb“ asemel).

5. Aegsõnad (tegusõnad) ehk **verbid** avaldavad asjade ja olevuste tegevust ehk olekut; näit. vesi keeb, poiss jookseb, kass magab, mina kirjutab.

6. Olusõnad* ehk **adverbid** (määrsõnad) on sõnad, mis lähemalt neid olusid määravad, mille juures mingi tegevus sünnib, nagu aega, paika, tegevusviisi jne., näit. ta oli eile siin, lilled õitsvad väljas, lind laulab ilusasti.

7. Vahekorrasõnad ehk **prepositsioonid** (eestikeeles ka ees- ning tagasõnad) näitavad asjade, olevuste, omaduste, tegevuste vahet, näit. raamat on laua peal, tooli all, akna kõrval.

8. Sidesõnad ehk **konjunktsioonid** ühendavad ehk seovad sõnu, lauseid, näit. kass ja koer, läks ja laulis, sina või mina.

9. Hüüdsõnad ehk **interjektsioonid** ilmutavad tundmuse häälitsemise varal: ah!, oh!, ohoo! eheel!

5. Esperanto asisõnade lõpp.

Sõnad: *la libro, la sinjoro, la ĉambro, la krajono* ilmutavad asju või olevusi ja on seega asisõnad. Neil kõigil on lõpphäälik **o**. Sõnaosa ilma lõputa: *libr, sinjor, ĉambr, tabl, krajon* kutsutakse sõna tüveks ehk juureks.

Reegel: Kõigil esperanto asisõnul on lõpp **o**.

Ka vastupidi on õige: kõik esperanto sõnad, mis lõppevad **o** peale, on asisõnad ehk substantiivid.

6. Artikkel *la*.

Sõna *libro* tõlgitakse raamat, *la libro* tõlgitakse harilikult ka raamat. *La* on seega sõna, mis asetatakse asisõnade ette ning mida eesti keelde ei tõlgita. Ümberpöörduvalt, tõlkides eesti keelest esperanto keelde, tuleb meil asisõnadele mõnikord *la* ette asetada, mõnikord mitte.

La on nn. (= nii nimetatud) „määrav artikkel“, nagu saksa *der, die, das*, inglise *the*, prantsuse *le, la*, millel vastavat sõna eesti keeles ei ole. Teda tarvitatakse siis, kui on jutt tuntud ehk teatud isikust ehk asjast (ja nii tähendaks *la* eesti keeles

*) Nimetusega „olusõnad“ läheme lahku enamikus praeguse aja eesti grammatikais tarvitatavast terminoloogiast, kus adverbide eestikeelseks nimetuseks on määrsõnad.

„see“, „teatud“, „nimetatud“). Näit. rääkides raamatust, tarvitan ma *la libro*, kui ma räägin teatud raamatust, mille ma enne olen nimetanud täielikult, näit. Kreutzwaldi „Kalevipojast“ või Kampmani „Kirjandusloost“ või just sellest raamatust, mis laual ja mida kõik, kellega ma kõnelen, näevad.

Sõna *libro* ilma *la*-ta tarvitan ma siis, kui ma mingist, ükskõik missugusest raamatust räägin ehk kui mul ükskõik on, missugust raamatut keegi mõtleb ja ma sellepärast teda lähemalt määranud ei ole.

Kas on artikli tarvitamine keeruline? Näib pealt-näha, nagu oleks artikkel üleliigseks toreduseks, kuna näit. eesti ja vene keel väga hästi ilma selleta läbi saavad. Kuid siiski, see väike vaev, mis tuleb kulutada eestlasel temaga harjumiseks, tasub end ära seeläbi, et nimetatud sõnake teeb keele palju täpsemaks ning lühemaks.

Artikkel *la* on esperantos ainuke ja ei muutu ei arvu, ega sugude järele, nagu pärast näeme.

Märkus 1. Kas teatud juhusel artiklit tarvitada või ei, oleneb täiesti öeldava mõttest, sellest, kas kõneleme määratud või määramata asjast. Et õppiija võiks kohe artikli tarvitamisega harjuda, oletame järgnevais õpitükkides alati, et jutt on kas kõigile tuntud või juba eespool nimetatud asjast ehk isikust, ja seepärast tarvitame vastavaid asisõnu alati artikliga. Kus me seda aga ilma teeme, seal seletame joonealuses märkuses selle põhjuse eriti ära.

Märkus 2. Saksa ja muude keelte oskajatele olgu tähendatud, et esperantos ei ole „määramata artiklit“, mis vastaks ein, eine ein'ile. Vastaval juhusel tarvitatakse esperantos asisõna ilma artiklita. Üldiselt aga tarvitatakse esperantos artiklit *la* palju kokkuhoidlikumalt, kui näit. saksa keeles *der, die, das*'i, tarvitades teda ainult neil juhusil, kus ta tõesti ülevalnimetatud mõttes tarvilik.

7. Isikulised asesõnad.

mi *mina* (ma) on asesõna (pronoom), sellepärast et ta seisab kõneleja isiku nime asemel. Kui Jaan enesest kõneleb, et ta tuleb, siis ütleb ta „Jaan tuleb“ asemel „*mina* tulen“. Et *mi* *mina* seda isikut ennast tähendab, kes kõneleb, seepärast hüütakse see asesõna esimese isiku asesõnaks ehk lihtsalt esimeseks isikuks.

vi tähendab *sina* ehk Teie, seega isikut, kellega ma kõnelen. Seda asesõna nim. teiseks isikuks. Nagu näha ei tehta esperantos, nagu inglise keeleski, vahet „*sina*“ ja „*teie*“ vahel. Väga suur mõnusus, sest ta kaotab hoopis „*sina*-küsimuse“^(*).

^{*}) Nendeks juhtumiseks, kus rahvuslistest keelist tõlkimisel *sina* jaoks eri sõna tarvitamine möödapääsemata, nagu lauses: („ma sooviksin, et teie mulle *sina* ütleksite“) on esperantos olemas eri sõna *ci* = *sina*, muidu aga tõlgitakse *sina* alati *vi*.

- li** te ma (ta) seisab meesisiku asemel, kellest mina (ehk keegi muu) kõnelen (Jaani, Juhani, Tammemäe asemel), kuna naisisikute kohta tarvitatakse asesõna
- ŝi** eesti keeles ka „tema“, kui see „tema“ naissoost on.
- ĝi** on kolmas „tema“ (tõlgitakse vahel ka „see“) ja tarvitatakse, kui jutt on asjadest ja loomadest ja isikutest, mille sugu ei ole tähtis või teadmata. *Li, ŝi, ĝi*, on kolmanda isiku asesõnad.
- ni** meie tähendab palju „minasid“, kui meid mitu on, kes me teeme midagi. Esimese isiku mitmus.
- vi** teie, sama sõna, mis „sina-teie“ jaokski, tähendab mitut isikut, kellega ma kõnelen. Teise isiku mitmus.
- ili** nemad (nad), mitmus *li, ŝi ĝi*-le, tähendab mitut meest, naist või asja, kellest mina (ehk keegi muu) räägin. Seega kolmanda isiku mitmus.

8. Aegsõna (verbi) pööramine olevikus.

Üteluses *mi estas* ma olen on asesõna *mi* ja aegsõna *estas*, sest viimane avaldab olekut. Kuid peale aegsõna vormi *ma olen* = *mi estas* on veel palju neid olemas. Siin üks rida neist ühes vastavate esperantokeelsete vormidega:

Ainsus	Mitmus
1. ma olen <i>mi estas</i>	1. me oleme <i>ni estas</i>
2. sa oled <i>vi estas</i>	2. te olete <i>vi estas</i>
3. ta on <i>li, ŝi, ĝi estas</i>	3. nad on <i>ili estas</i>

Säärast aegsõna muutmist isikuliste asesõnade järel nimetatakse aegsõna pööramiseks. Nagu näeme, vastab eesti keeles igale isikule isesuguse lõpuga aegsõna (verbi) vorm (kuju), kuna esperantos *mi, vi, li*-le jne. järgneb alati sama vorm „*estas*“, asjaolu, mis arusaamist sugugi ei raskenda, kuid mis keele õppimist suuresti kergendab. Kõik need vormid väljendavad olemist käesoleval ajal ja kutsutakse seepärast olevikuks.

9. Vahekorrasõnad ehk prepositsioonid ja asisõnade käänamine.

1. Vahekorrasõnad esinevad kõnekäändeis:
en la ĉambro =*) toas ehk toa sees,
sur la tablo = laual ehk laua peal.

Sõnad *en, sur* on vahekorrasõnad (prepositsioonid) ja tähendavad täpselt *sees, peal*. Nagu öeldud [4, 7], on prepositsioonid niisugune liik sõnu, mis oma ette midagi ei tähenda, vaid seotuna asisõnadega näitavad vahekorda asjade vahel. Näit. *La libro estas sur la tablo*. Raamat on laual (= laua peal). Siin tähendab

*) Märki = tarvitame tähenduses: „on see sama, mis. . .“, „tähendab seda sama, mis. . .“.

sur vahekorda laua ja raamatu vahel ja see vahekord seisab selles, et üks asi on teise peal*).

2. Laua peal, toa sees asemel öeldakse harilikult laual, toas. See on seeläbi võimalik, et eesti keeles võib ühte asisõna tarvitada mitmesuguste lõppudega, s. o. mitmesuguseis **käändeis**, kus iga kääne juba teatavat vahekorda tähendab. Asisõna muutmist lõppude varal kutsutakse seega **käänamiseks**.

Siin näide eesti käänamiset ainsuses ja mitmuses.

Käänded.

Ainsus.

Mitus.

1. Nimetav	kes?	mis?	koer	tänav	koerad	tänavad
2. Omastav	kelle?	mille?	koera	tänav	koerte	tänavate
3. Sihitav	kelle?	mille?	koera	tänav	koerad	tänavad
4. Osastav	keda?	mida?	koera	tänavat	koeri	tänavaid
5. -na-kääne	kellena?	millena?	koerana	tänavana	koertena	tänavatena
6. -ks-kääne	kelleks?	milleks?	koeraks	tänavaks	„ ks	„ ks
7. -sse-kääne	kellesse?	millesse?	koerasse	tänavasse	„ sse	„ sse
8. -s-kääne	kelles?	milles?	koeras	tänavas	„ s	„ s
9. -st-kääne	kellest?	milllest?	koerast	tänavast	„ st	„ st
10. -le-kääne	kellele?	millele?	koerale	tänavale	„ le	„ le
11. -l-kääne	kellel?	millega?	koeral	tänaval	„ l	„ l
12. -lt-kääne	kellelt?	millelt?	koeralt	tänavalt	„ lt	„ lt
13. -ta-kääne	kelleta?	millleta?	koerata	tänavata	„ ta	„ ta
14. -ga-kääne	kellega?	millega?	koeraga	tänavaga	„ ga	„ ga
15. -ni-kääne	kelleni?	milleni?	koerani	tänavani	„ ni	„ ni

Esperanto keeles on, peale algkäände ehk nominatiivi, mis lõpeb *o*ga, üksainus lõpuga kääne olemas, millega 4-das õpitükis tutvuneme. Kõik muud käänded väljendatakse esperantos prepositsioonide ehk vahekorrasõnade varal.

3. **Esperanto vahekorrasõnade järel seisab alati asisõna algvorm ehk nimetav**, kuna eesti keeles ei ole see mitte nii: *sur la tablo* on laua peal (mitte: „laud peal“). Sellest näitest näeme ka, et eesti keeles asetatakse enamasti vahekorrasõna asisõna taha (harva öeldakse: raamat on peal laua), kuna esperantos ta reeglipäraselt asisõna ees seisab.

2. õpitükk.

10. A. Sõnade harjutamine.

La onklo kaj la onklino.

Onu ja tädi.

La sinjoro kaj la sinjorino.

Härra ja proua.

La frato kun la fratino estas en

Vend oëga

la ĉambro.

on toas.

Mi skribas sur ¹papero.

Ma kirjutan paberile.

*) Kõik, nii üksikud sõnad kui ka laused, mis me kunagi näidetena toome, tulevad õppijal eri kaustikku sisse kanda (lehekülje ühel poolel esperanto ning teisel poolel eestikeelne tõlge) ja niivõrd kätte õppida, et, esp. keelset poolt kinni kattes, eestikeelset osa võiks peast vabalt esperantosse tõlkida, kusjuures laused alati ter-
vetena sisse kantagu ja tõlgitagu.

Per kio vi skribas?

Per ¹plumo.

Ĉu via plumo estas bona?

La malbona kraĵono.

Ili ĉambro.

La plumo de la frato.

Lia plumo.

Millega sa kirjutad?

Sulega.

Kas sinu (teie) sulg on hea?

Halb pliiats.

Nende tuba,

Venna sulg.

Tema sulg.

11. B. Tõlkimine ja kõnelemine.

1. Kie estas la frato? Li estas en la ĉambro.
2. Ĉu li estas kun la fratino? Jes, sinjoro, li estas kun la fratino.
3. Ĉu via onklo estas tie? Jes, li estas tie.
4. Kie estas la onklo? La onklo estas en la ĉambro de la frato.
5. Ĉu vi skribas? Jes, sinjorino, mi skribas.
6. Ĉu vi skribas sur ¹papero? Jes, sinjoro, mi skribas sur ¹papero.
7. Ĉu la ²papero estas bona? Ne, sinjoro, la papero ne estas bona, ĝi estas malbona.
8. Per kio vi skribas, sinjoro? Mi skribas per ³plumo.
9. Ĉu la ⁴plumo estas bona? Jes, sinjorino, la plumo estas bona.
10. Ĉu la frato estas en la ĉambro de la onklo? Jes, li estas en lia ĉambro.
11. Ĉu la frato estas kun la fratino? Jes, sinjorino, li estas kun ŝi.
12. Ĉu tio estas la kraĵono de via fratino? Ne, sinjoro, tio ne estas ŝia kraĵono, tio estas la kraĵono de la onklino.
13. Kie estas via libro? Ĝi estas tie sur la tablo.
14. Ĉu via libro estas granda, sinjorino? Ne, sinjoro, ĝi estas malgranda.
15. Kie estas via onklo kaj la sinjoro? Ili estas en la granda ĉambro.
16. Kie estas nia fratino kaj la sinjorino? Ili estas kun mia frato en la ĉambro.
17. Ĉu ili estas en la malgranda ĉambro? Ne, sinjorino, ili estas en la granda ĉambro.
18. Per kio skribas la onklino? Ŝi skribas per mia kraĵono.
19. Kie estas la sinjoro? Li estas en la ĉambro, kie mia fratino skribas.

1) Sur papero, per plumo siin seepärast ilma la'ta, et kõneleja ei mõtle siin erilist, teatud paperit, sulge, vaid üldse mingisugust paberit, sulge. 2) Siin seepärast la papero, et küsija pãrib siin juba eelmises lauses nimetatud paberi järele. 3) Üldse mingi sulg, missugune — ei ole tähtis. 4) See teatud sulg, millega eelmise lause kõneleja kirjutab.

C. Grammatika.

12. Omadussõna ehk adjektiiv.

Näited: *La granda libro estas sur la tablo. La plumo estas bona. La malgranda kraĵono.*

Sõnad *granda, bona, malgranda* on omadussõnad (adjektiivid). Miks? Seepärast et nad näitavad asisõnade (substantiivide) *libro, plumo, krajono omadusi*, nad ütlevad, missugune asisõna on, nad on asisõnade täiendused, nad määravad asisõnu lähemalt ära, — on seega asisõnade määrused.

Reegel: Kõigil omadussõnul on lõpp *a*.

Ka ümberpöördult on õige: kõik sõnad, mis lõppevad *a'*ga, on omadussõnad, järelikult võib kõiki *a'*ga lõppevaid sõnu tarvitada asisõna täiendustena ehk määrustena.

13. Asisõnade ja asesõnade omastav kääne ja omanikku tähendav asesõna.

1. *La libro de la frato* = venna raamat. Siin tähendab sõnakuju „venna“, et vend on raamatu omanik ehk omaja, ehk raamat on venna päralt.

La ĉambro de la bona fratino = hea õe tuba. Siin täh. sõnakuju „hea õe“, et hea õde on toa omanik. „Hea õe“, „venna“ on omastavad käänded sõnust „hea õde, „vend“. Seega eesti keeles väljendatakse omanik omastava käände varal. Aga esperantos on teisiti. Et keegi millegi omanik on, tähendatakse esperantos vahekorrasõna „de“ varal. Seega väljendab siin „de“ omanduslist vahekorda kahe olendi (asja või olevuse) vahel, kusjuures *de* omanikku väljendava sõna ette on asetatud, aga nõnda, et omaniku-asisõna ja *de* vahele veel artikkel *la* ja teda määrav omadussõna on asetatud, kuna omaniku-asisõna ise järgneb. Eesti keeles seevastu on järjekord teine: *hea õe tuba*, siin on omaniku-omastav kääne asisõna ees.

Mis algajale eesti omastava käände äratundmise juures raskusi sünnitab, on see, et omastav kääne on eesti keeles sagedasti nimetava ehk algkäände sarnane, näit. isa = *la patro*, aga: kelle maja? — ka: isa maja = *la domo de la patro*. Seepärast, tõlkides eesti keelest, tähele panna, et mitte tõlkida isa maja = *patro domo*, millel esperantos ei ole mingit mõtet.

Kuid ma võin asisõna „venna“ asemel tarvitada asesõna „tema“ ja nõnda ka „venna raamat“ asemel öelda „tema raamat“, kus sõna „tema“ on siinkohal omastav kääne, sarnane nimetavale, mis on ka „tema“. Esperanto keeles on siis *tema raamat* = *la libro de li* ja kui see „tema“ tähendab naisisikut, siis = *la libro de ŝi*.

2. Kuid harilikult öeldakse, asesõna varal omanikku tähendades, *la libro de li* asemel *lia libro* ja *la ĉambro de ŝi* asemel *ŝia ĉambro*, s. o. isiku asesõnale lisatakse lihtsalt lõpp *a* juurde, saades nõnda omandajat tähendava omadussõna, mille koht juba täiendatava asisõna ees on.

Siin kogu rida isiku asesõnust tuletatuid omanikku tähendavaid omadussõnu.

<i>mi</i>	<i>mina</i>	<i>la libro de mi</i>	=	<i>mia libro</i>	=	<i>minu</i>	raamat
<i>vi</i>	<i>sina</i>	<i>la libro de vi</i>	=	<i>via libro</i>	=	<i>sinu</i>	raamat
<i>li</i>	} tema	<i>la libro de li</i>	=	<i>lia libro</i>	=	} tema	raamat
<i>ŝi</i>		<i>la libro de ŝi</i>	=	<i>ŝia libro</i>	=		
<i>ĝi</i>		<i>la libro de ĝi</i>	=	<i>ĝia libro</i>	=		
<i>ni</i>	<i>meie</i>	<i>la libro de ni</i>	=	<i>nia libro</i>	=	<i>meie</i>	raamat
<i>vi</i>	<i>teie</i>	<i>la libro de vi</i>	=	<i>via libro</i>	=	<i>teie</i>	raamat
<i>ili</i>	<i>nemad</i>	<i>la libro de ili</i>	=	<i>ilia libro</i>	=	<i>nende</i>	raamat

14. Vahekorrasõnad per ja kun.

Mi skribas per plumo ma kirjutan sulega, s. o. ma kirjutan sule varal.

Mi estas kun la fratino ma olen õega, s. o. ma olen koos õega, õde on minu kaasas.

Prepositsioon (vahek. s.) *per* täh. varal, abil, -ga-käänet, s. o. *per* avaldab, et asisõna tarvitatakse riistana ehk abinõuna (riista-abinõu vahekord).

Prepositsioon *kun* täh. ühes (kellega), koos (kellega), -ga-käänet (kaasas-olemise vahekord).

Tähele panna! Seega väljendab eesti -ga-kääne kahte vahekorda: 1) riista vahekorda („kirjutan sulega“), 2) kaasas-olemise vahekorda („kõnnin sõbraga“), mis kumbki esperantos ise vahekorrasõna abil väljendatakse.

14-A Reegel vahekorrasõnade koha kohta. Kõik esperanto vahekorrasõnad asetatakse asisõnade ette. Kui asisõnal artikkel ehk omadussõna või artikkel omadussõnaga ees on, siis asetatakse vahek. s. kõigi nende sõnade ette.

Näiteid sellele reeglile vaata 13,1 ja 14.

D. Sõnade tuletamine.

15. Tuletuslõppliide *in*.

Näited: *sinjor-o* härra — *sinjor-in-o* proua, daam; *frat-o* vend — *frat-in-o* õde; *onkl-o* onu — *onkl-in-o* tädi; *patr-o* isa — *patr-in-o* ema.

Reegel: Tuletuslõppliide *-in-* tähendab naissoo olevust.

Nagu näiteist näha, liidetakse silp *-in-* asisõnalise juure lõpu külge, millele omakorda *-o* järgneb, kui tuletatud sõna asisõnaks peab jääma.

Ülesanne 1. Kirjutada eestikeelsed tähendused järgmistele naissoo olevustele, „Sõnastikust“ juursõna tähendust järele vaa-dates. Näide: *avino*? juursõna *av-o*, millel Sõnastikus tähendus „vanaisa“, seega *avino* — vanaema.

Avino, knabino, virino, nevino, kuzino, kokino, katino, filino, nepino, amikino, grafino, reĝino, edzino, bovino; aga — kui *fraŭlino* = neiu, siis on *fraŭlo* — ?

Tõlkida sõnastiku varal: naiskook, naisarst, naisadvokaat, õpetajanna.

16. Tuletuseesliide *mal-*.

Näited: *Bona* hea — *mal-bona* halb; *granda* suur — *mal-granda* väike; *bela* ilus — *mal-bela* inetu; *amiko* sõber — *mal-amiko* vaenlane.

Reegel: Tuletussilp *mal-* annab sõnale otse vastupidise tähenduse.

NB.*) *mal-* on, nagu näha, ainult eessilp.

Ülesanne 2. Tõlkida, otsides juursõnad „Sõnastikust“.

Näide: *mallonga*: juursõna *long-a* — pikk, seega *mallonga* = lühike.

Mallonga, *mallarĝa*, *malhela*, *malalta*, *malpura*, *malvarma*, *malpli*, *malsaĝa*, *malantaŭ*, *maljuna*, *malnova*; vaene, laisk, odav.

[**16-A Ülesannete vigade parandamine** sünnib „Võtme“ varal. Kui vead parandatud, siis ülesanne niivõrd kätte õppida, et tõlkimine esperantost eesti keelde ja ümberpöörduvalt läheks soravalt. On soovitatav asuda vigade parandamisele alles järgneval päeval pärast ülesande täitmist.]

3. õpitükk.

17. A. Sõnade harjutamine.

<i>La grandaj ĉambroj.</i>	Suured toad.
<i>La malgrandaj infanoj.</i>	Väikesed lapsed.
<i>En la ĝardeno estas floroj.</i>	Aias on lilled.
<i>La floroj estas belaj.</i>	Lilled on ilusad.
<i>Mi loĝas en la urbo T.</i>	Ma elan T. linnas.
<i>Hieraŭ mi estis en la vilaĝo.</i>	Eile ma olin külas.
<i>Kiu estas tie?</i>	Kes on seal?
<i>Al kiu li parolas?</i>	Kellele ta räägib?
<i>Li parolas al mia patro.</i>	Ta räägib minu isale.
<i>La domo apartenas al la onklo.</i>	Maja kuulub onule.
<i>Li parolas pri la hundo.</i>	Ta räägib koera üle.
<i>La hundo kaj la kato.</i>	Koer ja kass.

18. B. Tõlkimine ja kõnelemine.

1. Al kiu apartenas la krajono? Ĝi apartenas al mi.
2. Al kiu parolas la patro? Li parolas al la onklo.
3. Pri kio ili parolas? Ili parolas pri la hundo.
4. Ĉu ili parolas pri la granda hundo? Ne, sinjorino, ili parolas pri la malgranda hundo.
5. Ĉu la ĝardeno apartenas al via onklo? Jes, mia amiko, ĝi apartenas al mia onklo.

*) NB = ladina „nota bene“ tähendab „pane tähele!“

6. Kio estas en la ĝardeno de via onklo? En lia ĝardeno estas floroj.
7. Ĉu la floroj en lia ĝardeno estas belaj? Jes, mia amiko, ili estas belaj.
8. Ĉu la ĝardeno de via onklo estas en la urbo? Ne, sinjorino, lia ĝardeno estas en la vilaĝo.
9. Kie vi loĝas? Mi loĝas en la urbo kun mia frato.
10. Ĉu vi estis en la vilaĝo? Jes, sinjoro, hieraŭ mi estis en la vilaĝo.
11. Ĉu ŝi parolis al via onklo pri via fratino? Jes, ŝi parolis al li pri mia fratino kaj pri ŝia kato.
12. Pri kio vi skribis al viaj frato kaj fratino? Mi skribis al ili pri la bela ĝardeno de nia onklo.
13. Ĉu la vilaĝo, kie via onklo loĝas, estas granda? Jes, sinjorino, ĝi estas tre granda.

C. Grammatika.

19. Asi- ja omadussõnade ainsus ja mitmus.

1. *La kato* kass — *la katoj* kassid; *la granda ĉambro* suur tuba — *la grandaj ĉambroj* suured toad; *mia bela floro* minu ilus lill — *miaj belaj floroj* minu ilusad lilled.

Sõnad *kato* kass, *ĉambro* tuba jne. tähendavad ühte kassi, ühte tuba; sõnad *katoj*, *ĉambroj* kassid, toad tähendavad mitut kassi, mitut tuba. Sõnakuju, mis näitab mitut olevust ehk asja, kutsutakse mitmuseks.

Reegel: Asisõnad ja omadussõnad lõppevad mitmuses -j'ga.

2. Kui üks omadussõna määrab ehk täiendab mingit asisõna, siis võib see kahte moodi sündida:

a) omadussõna asetatakse lihtsalt täiendatava sõna kõrvale, ette või taha, kuid enamasti ette; näit. *la bela kato*; *la belaj floroj*; *la lingvo internacia* ehk *la internacia lingvo* = rahvusvaheline keel;

b) või jälle väljendatakse see omadus aegsõna *estas* abil; näit. *La kato estas bela*. Kass on ilus. *La floroj estas belaj*. *Mi** estas bona. Ma olen hea. *Ili estas bonaj*. Nemad on head.

3. Eelmisist näiteist järgneb

Reegel: Kui on mitmuses asisõna, siis on ka mitmuses teda täiendav (määrav) omadussõna.

Just nagu eesti keeleski!

NB. Artikkel „la“ ei muutu mitmuses.

20. Aegsõnade olevik ja minevik.

1. Nagu 8. jaondis**) nägime, ei muutu esperanto keeles aegsõnad isikute järel. See nähtus on erandita. Siin veel kaks rida „pöördvorme“ aegsõnast *parolas*:

*) *mi* on asesõna, mis näit. asisõna „Arvisto“ asemel seisab, sarnasena on tal samad õigused, mis asisõnalgi. Samuti kõigil asesõnul.

**) „Jaonditeks“ nimetame lehekülje vasemal äärel seisvate numbrite all olevad teksti osad („paragrahvid“). Käesolev jaond on seega 20-nes.

O l e v i k.

mi parolas ma räägin
vi parolas sa räägid
li { *parolas* ta räägib
ŝi {
ĝi }
ni parolas me räägime
vi parolas te räägite
ili parolas nad räägivad

M i n e v i k.

mi parolis ma rääkisin
vi parolis sa rääkisid
li { *parolis* ta rääkis
ŝi {
ĝi }
ni parolis me rääkisime
vi parolis te rääkisite
ili parolis nad rääkisid

2. Vormid ma räägin *mi parolas* jne. täh. rääkimist käesoleval ajal; ma rääkisin *mi parolis* jne. rääkimist möödaläinud ajal. Seepärast nimet. esimest pööramist olevikuks ja teist minevikuks. Olevik ja minevik on aegsõnade aja d.

Reegel: Kõigil esperanto aegsõnul on olevikus kõigi isikute jaoks ainult üks lõpp *-as* ja minevikus ainult üks lõpp *-is*.

NB. Nagu põhjus kerge ära näha, peab esperantos aegsõnade *as* ja *is*-vorme alati mingisuguse isikulise asesõnaga (*mi, vi* jne.) tarvitatama, kuna eesti keeles sagedasti viimane ära jätta võib, seetõttu et eesti aegsõnal igal isikul ise lõpp on (näit. „Ma rääkisin talle“ asemel võib öelda: „Rääkisin talle“, aga esperantos ainult: „*Mi parolis al li*“).

Ülesanne 3. *Mi parolas* — *mi parolis* jne. eeskujul [20, 1] pöörata vastamisi esperanto ja eesti keeles olevikus ja minevikus järgmised aegsõnad nende siin antud oleviku vormide järel:

Mi estas ma olen; *mi skribas* ma kirjutan; *mi trinkas* ma joon.

21. Vahekorrasõna *al* ja *-le-kääne*.

Li parolas al mi ta rääbib minule; *la domo apartenas al la patro* see*) maja kuulub isale.

Siit näeme, et sõnake *al* tõlgitakse eesti keelde *-le-käände* abil. See kääne on kerge ära tunda, sest ta lõpeb alati silbi *-le* peale ja ta vastab küsimusele kellele? millele? — isale, minule. Seega on *al* vahekorrasõna, mis väljendab *-le-käänet*. Veel näiteid: *al la patrino* emale; *al amiko* sõbrale; *al la infanoj* lastele; *al la belaj domoj* ilusatele majadele.

Vahekorrasõna *al* koha kohta vaata 9, 3 ja 14-A.

Ülesanne 4. Tõlkida: *al Petro*, *al Karlo*, *al la hundo*, *al hundo*, *al fratino*, *al la fratino*, *al hundoj*, *al la krajonoj*, *al la floroj*, *al kio*, *al mia libro*, *al la bona patro*, *al la belaj floroj*, *al miaj belaj katoj*, pliiatsile, vennale, aiale, härrale, daamile, inetutele majadele, väikestele lastele, sinule, temale, teile, nendele.

22. Vahekorrasõna *pri*.

Mi parolas pri la hundo ma räägin koera üle. *Ĉu vi parolis pri la nova domo* kas teie rääkisite uue maja kohta. *Pri tio li*

*) Siin on näide, kus artikkel *la* kohane on tõlkida eesti keelde „see“ [9].

ne skribas sellest ta ei kirjuta. *Mi pensas pri vi* ma mõtlen sinu üle (ehk sinu peale).

Seega: *pri* täh. „üle“, „kohta“, „peale“, „suhtes“, *-st-kääne* ja tarvitatakse eriti aegsõnade järgi, mis tähendavad: rääkima, mõtlema, jutustama, teadustama jne.

4. õpitükk.

23. A. Sõnade harjutamine.

<i>Kiu skribas per tiu plumo?</i>	Kes kirjutab selle sulega?
<i>Kio estas sur tiu tablo?</i>	Mis on sellel laual?
<i>Per kiu plumo li skribis?</i>	Millise sulega ta kirjutas?
<i>La kato kaptas ¹musojn.</i>	Kass püüab hiiri.
<i>Mi trinkis ²bonan teon.</i>	Ma jõin head teed.
<i>Ili ŝatas ²sukeron.</i>	Nad armastavad suhkrut.
<i>Ni amas niajn gepatrojn.</i>	Me armastame omi vanemaid.
<i>Kion vi faros morgaŭ?</i>	Mida te teete homme?
<i>Mi sidas ĉe la tablo kaj manĝas ³fiŝojn.</i>	Ma istun laua juures ja süün kalu.
<i>Ĉu en tiu ĉambro?</i>	Kas selles toas?
<i>Ne, en (la⁴) alia ĉambro.</i>	Ei, teises toas.
<i>Mi iras de la domo al la ĝardeno.</i>	Malähen maja juurest aia juurde.
<i>Apud la fenestro.</i>	Akna kõrval.

24. B. Tõlkimine ja kõnelemine.

1. Kiu loĝas ĉe via onklo? Mia avino loĝas ĉe mia onklo.
2. Kie estas la tablo? La tablo estas apud la fenestro de la salono.
3. Kiu sidas ĉe la tablo? Mia fratino sidas ĉe la tablo.
4. Kion ŝi faras? Ŝi skribas ⁵leteron al niaj geonkloj.
5. Kio estas ⁶„geonkloj“? ⁶Geonkloj estas „onklo kaj onkline“.
6. Ĉu ⁷„fratoj kaj ⁷fratinoj“ estas ankaŭ (= ka) gefratoj? Jes, ili estas ankaŭ gefratoj.
7. Kion vi faris hieraŭ kun via frato? Ni kaptis fiŝojn.
8. Ĉu vi ŝatas ³fiŝojn? Jes, sinjoro, mi ŝatas fiŝojn.
9. Ĉu ⁸katoj ankaŭ ŝatas ³fiŝojn? Ho jes, sinjorino! Ili tre (= väga) ŝatas fiŝojn.
10. Kion vi trinkos, sinjoro? Mi trinkos ⁹kafon.
11. Ĉu tiu plumo estas via? Ne, tiu plumo ne estas mia, ĝi apartenas al s-ro B. (loe: sinjoro Bo).
12. Kion vi ŝatas? Mi ŝatas ¹⁰teon kaj kafon.
13. Kiun vi amas? Mi amas miajn gepatrojn kaj gefratojn.
14. Ĉu vi ŝatas tiun sinjoron? Jes, mi lin tre ŝatas.
15. Kie vi estis hieraŭ? Hieraŭ mi estis ĉe mia onklo.

16. Ĉu li loĝas en tiu domo? Ne, sinjoro, li loĝas en ¹¹alia domo.
 17. Ĉu vi iras al la ĝardeno, Karlo? Ne, mia amiko, mi iras al la domo.
 18. Ĉu vi parolis pri tiu hundo? Ne, mi parolis pri ¹²la alia hundo.

1) musojn hiiri täh. siin üldse hiiri, kõikuguseid hiiri. 2) bonan teon, sukeron ilma la'ta, sest siin räägitakse heast teest, suhkrust kui ainet üldse, mitte teatud heast teest või suhkrust. 3) „kalu“ üldse. 4) alia võib tarvitada la'ga või ilma, selle järele kas see „teine“ asi määratud on või mitte; vaata B. 18. ja 16. lause. 5) siin nimetatakse esimene kord kiri, mida kirjutatakse. 6) geonkloj üldse. 7) vennad ja õed üldse, mitte teatud venn. ja õed. 8) üldse kassid. 9) ja 10) kohvi ja teed kui ainet üldse, mitte teatud kohvi, teed. 11) mingisuguses „teisese majas“. 12) teatud „teisest koerast“, seep. „la“.

C. Grammatika.

25. Lause liikmed.

1. Inimese kõne on mõtete avaldamine. Sõnade varal ilmutatud mõte nimet. lauseks [3]*). Igal lausel on olemas 2 osa: alusosa, mis näitab, kellest või millest kõneldakse lauses, ja ütlusosa, mis näitab, mida öeldakse alusosast. Näiteid: Lind | laulab. Elevant | on tark. Lõpmatud voorid | veeresid mööda maanteed linna poole. Neis lauseis on alusosa vase-mal ja ütlusosa paremal pool joont. Kui alusosaks ja ütlusosaks on mitu sõna, siis on neist alati üks sõna aluse- ja teine ütlusekandja, mida me lihtsalt aluseks ja ütluseks nimetame. Kõik muud sõnad on kümmagi liikme (aluse ja ütluse) ligemaks määramiseks ehk täiendamiseks olemas.

Alus ja ütlus hüütakse lause pealiikmeiks, kuid kummagist on tähtsam ütlus, sest et temas peitub kogu lause hing. Ta on ka kergem üles leida, sest et ta on alati mingi aegsõna pöördvorm.

2. Esperantos on lause alus alati algkäändes: *La knabo lernas. Poiss õpib. Venis homoj.* Tuli inimesi. On see eesti keeles ka nii? Ei ole. Eesti keeles võib lause alus ka osatavas (keda? mida?) käändes esineda — n. n. *osaalus*, kuna nimetavaline alus täisaluseks hüütakse; näit. 1) *Vesi* on ämbris (s. o. kõik kõne all olev vesi) ja 2) *Vett* on ämbris — määramata, kuipalju vett). 3) *Lapsed* jooksevad õues (teatud lapsed) ja 4) *Lapsi* jookseb õues (määramata, kui palju ehk millised lapsed). Siit näeme, et ses kahelaadilises eesti aluses ei avaldu muud midagi, kui püüe osaltki seda puudust täita, mida eesti keeles artikli puudumine tekitab. Ja nii tõlgime samad laused esperantosse väga hästi kord *la'ga* kord ilma, aga muidugi alati algkäändes: *La akvo estas en la sitelo.* 2) *Akvo estas en la sitelo.* 3) *La infanoj kuras en la korto.* 4) *Infanoj kuras en la korto.*

*) Nurgeliste sulgude vahel toodud arvuga [3] tähendame alati lühidalt: „vaata ja korda jaond 3-as!“. Oppija, kes seda manitsust tähele panemata edasi läheb, teeb enesele rohkem kahju, kui ta vast seeläbi aega võidab.

3. Lause aluseks võib olla asisõna või tema asemel seisev asesõna ja iga muu sõna, mis sel juhusel asisõnana esineb. Mehaaniliselt on võimalik alust üles leida, asetades kätteleitud ütlusaegsõna ette küsimuse kes? (elavate olevuste jaoks) või mis? (eluta olevuste jaoks). Näit.: **Linnud ehitavad omad pesad puudele.** Siin on ütelus „ehitavad“. Kes ehitavad? Vastus: **l i n n u d** ehitavad. „Linnud“ on selle lause alus.

4. Ühes lauses võib mitu üheõiguslist alust teine teise kõrval esineda; näit.: **Karud, hundid, rebased ja hirved olid selle metsa elanikud.** *Karlo kaj Petro kaptas fiŝojn* Kaarel ja Peeter püüavad kalu. Samuti võib mitu üheõiguslist ütlust kõrvuti esineda, näit.: **Ta hüppas, naeris ja nuttis rõõmu pärast.** *Karlo skribas kaj kantas.* Kaarel kirjutab ja laulab.

5. Kõik muud sõnad, mis pealiikmete kõrval esinevad, on tema **kõrvalliikmed**. Viimaste otstarb on täiendada (ligemalt ära määrata) lause pealiikmeid. Seepärast nimetame neid täiendusiks.

Lause kõrvalliikmeid võime jagada nelja rühma:

A. Aegsõna täiendused [26 ja edasi]. B. Asisõna täiendused (ühes asesõna täiendustega). C. Omadussõna täiendused. D. Olu sõna täiendused.

26. Aegsõna täiendused.

Aegsõna täiendused jagunevad kolme liiki: a) pärissihitused, b) kõrvalsihitused, c) tegusõna olud.

27. a) Pärissihitused.

1. Tegevus, mis on väljendatud aegsõna abil ja mida avaldab alus, langeb („läheb üle“) harilikult mingi isiku ehk asja peale. Kui ma ütlen ainult: **Kass püüab...** *La kato kaptas...*, siis on selge, et lause ei ole veel täielik. Tegevus „püüab“ peab nähtavasti kellegi või millegi peale „üle minema“. Küsimus, mida sel korral asetame, on: **mida püüab kass?** Vastus võiks olla: **hiirt** ehk **hiiri**, *muson* ehk *musojn*.

Aegsõna täiendused, mis näitavad, mille peale otsekohe ehk vahetumalt tegevus üle läheb ning mis vastavad küsimusele: **keda? mida? kelle? mille? mis?**, nimet. otsekoheseks ehk pärissihituseks. Seega on lause täielikult:

Kass püüab hiirt. *La kato kaptas* ¹*muson*.

2. Esperanto käänne, mis lõpeb **-n'ga**, kutsutakse **akkusatiiviks** ehk **sihituse käändeks** ehk lihtsalt **-n-käändeks**.

Reegel: Esperantos esineb pärissihitus **alati -n-käändes**.

3. Eestikeelne pärissihitus tuleb peaaegu alati ka esperantos väljendada pärissihitusena. Raskusi tekib siin grammatikas vähe vilunutele selle poolest, et eesti keeles palja kuju järele raske on ära tunda, kas sõna on sihitus või ei. Nimelt esineb eesti keeles

¹ **Muson** ilma artiklita, sest räägitakse teadmata missugusest hüstest.

sihitus kas **Sihitavas** (kelle? mille?) või **Osastavas** (keda? mida?) käändes: 1) Ma murdsin kepi katki. 2) Ma murrann **keppi**. Seejuures on **ainsuses** Sihitav alati Omastava sarnane, käskiva kõneviisi järel lisaks veel Nimetava sarnane, näit.: 3) Murra **kepp** katki! **mitmuses** aga alati mitmuse Nimetava sarnane: 4) Tema murrab **kepid** katki. Sihitus mitmuse Osastavas: 5) Tema murrab **keppe**. (Nagu näha tarvitatakse eesti keeles sihitusena Sihitavat käänet (kelle? mille?) siis, kui tegevus lõpule jõuab, Osastavat käänet (keda? mida?) siis, kui tegevus ei jõua lõpule.)

Kindel mehaaniline abinõu kahtluse korral pärisihitust ära tunda on: kõige pealt lause ütlus ja alus üles leida, siis küsimisena välja öelda järgemööda: alus, ütlus ja üks küsimusist — keda? mida? või kelle? mille? või mis? (k-ga küsimused elavatele, m-ga eluta olevustele). Sõna uuritavast lausest, millega vastata tuleb, ongi pärisihitus. Näited: 1) Ma murdsin katki mille? **kepi**. 2) Ma murrann mida? **keppi**. 3) Murra katki mis? **kepp**. 4) Ta murrab katki mille? **kepid**. 5) Ta murrab mida? **keppe**. Esperantos aga on kõigil juhul **-n-kääne**: 1) *Mi disrompis la bastonon*. — 2) *Mi rompas la bastonon* — 3) *Disrompu la bastonon*. — 4) *Li disrompos la bastonojn*. — 5) *Li rompas la bastonojn*.

6. Samuti kui ühes lauses mitu alust ja mitu ütlust, nõnda võib ka mitu üheõiguslist pärisihitust kõrvuti seista, näiteks: *La kato kaptas musojn kaj fiŝojn. Mi ŝatas kafon kaj teon*.

28. Täieline -o- ja -a-sõnade käänamine.

1. *Mi trinkas bonan teon. Mi vidis la belajn florojn. Ma nägin (neid) ilusaid lilli. Mi amas miajn gepatrojn. Ma armastan omi vanemaid.*

Reegel: Kui asisõna (-o-sõna) seisab -n-käändes, siis seisab -n-käändes ka teda määrav omadussõna (-a-sõna).

Võrdle selle reegluga reegel mitmuse kohta, jaond 19, 3.

2. Siin näide kogu esperanto käänamisest ühes vastavate eesti käänetega:

Ainsus.

Nimetav	kes?	mis?	ilus	lill	la bela	floro
Omastav	kelle?	mille?	ilusa	lille	de la bela	floro
Sihitav	kelle?	mille?	ilusa	lille	} la belan	floron
Osastav	keda?	mida?	ilusad	lille		

Mitmus.

ilusad	lilled	la belaj	floroj
ilusate	lilledo	de la belaj	floroj
ilusad	lilled	} la belajn	florojn
ilusaid	lilli		

Ainsus.

Nimetav	mia	bela	ĝardeno
Omastav	de	mia	bela
Sihitav	} mian	belan	ĝardenon
Osastav			

Mitmus.

miaj	belaj	ĝardenoj
de	miaj	belaj
miajn	belajn	ĝardenojn

Nagu öeldud j. 8, väljendatakse kõik muud eesti käänded vastavate vahekorrasõnade varal.

Ülesanne 5. Eelmiste näidete eeskujul käämata esperantos ja eesti keeles: *la malgranda muso* väike hiir, *la lingvo internacia* rahvusvaheline keel (ainult ainsuses), *mia nova ĉapelo* minu uus kübar, *varmega kafe* kuum kohv.

29. b) Kõrvalsihitused ehk kaudsed sihitused

on lause liikmed, mille peale aluse poolt avaldatud ning aegsõna läbi väljendatud tegevus kaudselt, s. o. esperanto keeles alati vahekorrasõnade (*al, pri* jne.) kaudu üle läheb. Nad esinevad enamasti pärisihituse kõrval ning kaasas ning vastava küsimusele kellele? millele? kellest? millest? kellega? millega? j. m. Nende väljendamine ei sünnita eestlasele erilisi raskusi; näit. Ta andis raamatu (kellele?) mulle. *Li donis la libron al mi.* Mulle *al mi* on siin kõrvalsihitus. Siin on tähtis ja tarviline, et vastav eesti kääne ehk vahekorrasõna õigesti edasi antaks esperantos. Ma räägin seda temast (ehk tema üle). *Mi parolas tion pri li.*

30. c) Aegsõna olud

on lauseliikmed, mis määravad kuidas? kus? millal? miks? jne. tegevus sünnib, ühesõnaga sõnad, mis mitmesuguseid olusid avaldavad, mille juures tegevus sünnib. Näit. Ma olin (millal?) eile (kus?) venna juures. *Mi estis hieraŭ ĉe la frato.*

Aegsõnade olusid võib väljendada 1) olusõnade [4,6] varal, näit. *hieraŭ eile, tie* seal jne. ja 2) vahekorrasõnade ühes asisõnade varal, näit. *ĉe la frato* venna juures, *sur la tablo* laual jne.

30-A (Aegsõnade jaotus liikidesse). Täienduseks 27-le. Kuid mitte kõik aegsõnad ei nõua enese täienduseks pärisihitust. Selle järele milliseid täiendusi nad nõuavad, jagunevad aegsõnad kolme iliki:

1. **Sihilised** aegsõnad on need, mis nõuavad oma täienduseks pärisihitust, seepärast et nad täh. tegevust, mis on sihitud mingi asja peale. Mehaaniline abinõu sihiliste aegsõnade äratundmiseks: Aegsõna on sihiline, kui on võimalik tema järele asetada sõna „kedagi, midagi“ (kellegi, millegi), näit. ma sünnin **midagi**, ma nägin **kedagi** — on täiesti võimalikud ütlused, seep. on „sünnin“, „näen“ sihilised aegsõnad.

2. **Sihita** aegsõnad näitavad tegevust, mis alusesse enesesse jääb, mis mitte **otsekohe** (vahetumalt) mingi asja peale ei ole sihitud, vaid ainult **kaudse käände** (mitte sihitava ega osastava) ehk **vahekorrasõna** varal, näit.: Meri **lainetab**. Laps **naeratab** emale. Mehaaniliselt on tuntavad sihita aegsõnad, kui nende järele ei või asetada **kedagi, midagi**, näit. ei ole mõtet üteldes: ma **nutan** midagi (küll aga: ma **nutan** millegi üle) või: ma **magasin** midagi, tema **valutab** midagi, seega on „nutan“, „magan“, „valutan“ sihita aegsõnad.

3. **Abiaegsõnad**: neist on tähtsam: ma olen *mi estas*. Selle aegsõna täiendus on alati **asi-** ehk **omadussõna** algkäändes, kuna eesti keeles tema järel ka -ks-kääne võib seista, näit. *La patro estas bona. Li estis mia amiko.* Ta oli minu sõber ehk ta oli mulle sõbraks. Et neis lauseis ütluse mõte mitte ütlusekandjas (*estas, estis*) ei seisa, vaid viimasega ühendatud **omadus-**

sõnas ehk asisõnas (*bona, amiko*), siis nimet. säärane asi- ehk omadussõna **ütluetäiteks** ja loetakse ka lause pealiikmete hulka. Abiaegsõna on ka *mi fariĝas* saan, muutun: *Li fariĝis generalo*. Ta sai kindraliks. Vaata ka **19, 2**.

31. Asisõna täiendused (määrused)

võivad olla kas 1) **omadussõnad** (-a-sõnad) või 2) **vahek. sõnad**+*) **asisõnad**. Nad vastavad küsimisele missugune? ehk milline? Kui selleks on omadussõna, siis seisab ta alati samas arvus ja käändes kui asisõnagi, mida ta määrab; näit. *La bela domo. Mi trinkas bonan teon. Miaj belaj floroj*. Selle kohta loe **12; 19, 3; 28, 1**.

Näited vahekorrasõnadega täiendustele: Kelle maja? *Isa maja = la domo de la patro*; missugune Frankfurt? *Frankfurt Maini ääres = Frankfurto apud Majno*. Jutt millest? *Jutt Kaarlist = rakonto pri Karlo*.

Omadus- ja olusõnade täiendusist edespidi [**63**].

32. Veel artikli tarvitamisest.

Lugeda läbi jaond **6**.

Nagu tähelepanelik õppija ehk juba märganud on, on olemas teatud juhused, kus artiklit asisõna ees ei tarvitata, olgugi et asisõna on mõeldud kahtlemata määratud mõttes. Säärased juhused on:

1. Pärinimed, s. o. nimed, mis on antud üksikuile olevusile ehk asjule, nagu *Petro, Karlo, Mario, Berlin, Alpoj* (Alpid) jne., kui nad on iseseisvalt (üksi) tarvitatud. Mispärast? Muidugi seepärast et pärinimed juba iseenesest näitavad teatud olevusi ehk asju: *Karlo estas mia amiko*. Kaarel on minu sõber. *Alpoj estas en Eŭropo*. Alpid on Euroopas. Aga kui ma ütlen: *La montoj Alpoj estas en Eŭropo*. Alpi mäed on E., siis peab siin *montoj* ees la olema, seepärast et seda nõuab sõna *montoj*: kõikidest mägedest *montoj* on siin võetud ainult teatud mäed *la montoj*.

2. Kui asisõna ees seisab kas üks või ühes omadussõnaga omanikku tähendavad -a-sõnad *mia, via, lia* jne: *mi amas mia n patron, mi vidis ŝian belan fratinnon*, sest et siin *la* üleliigne oleks, kuna sõnadel: *mia, via, . . . lia* juba iseenesest kindlaksmäärav iseloom on.

3. Kui asisõna ees seisab juba mingi muu täpselt äramäärav näitav sõna, nagu *tiu* see j. m., näit. *Ĉu vi ŝatas tiun sinjoron?*

33. Aegsõnade tulevik.

Peale oleviku ja mineviku [**20**] on esperanto aegsõnul veel olemas vorm **tuleva** aja jaoks, see on **tulevik**, mille jaoks eesti keeles erilist vormi ei ole. Tarvitatakse mittesoovitav ja saksa-

*) Märki + (plus) tarvitame tähenduses „koos“, „ühes“, „ja“, „küllgeliidetuna“.

asja, vaid mingit pilti ehk ettekujutust; ja pilt jääb ikka üksikuks, vaatamata selle peale, kas ta ühest asjast koos seisab või mitmest.

D. Sõnade tuletamine.

37. Tuletuseesliide *ge-* täh. „mõlemast soost“.

Näited:

geonkloj = *onklo kaj onklino* või *onkloj kaj onklinoj*,
gesinjoroj = *sinjoro kaj sinjorino* või *sinjoroj kaj sinjorinoj*,
gesinjoroj eesti keeles „härrased“ ehk härrad ja daamid,
gelernantoj mees- ja naisõpilased,
getajloroj mees- ja naisrätsepad.

38. Tuletuseesliide *dis-* täh. „laiali“, „koost ära“, „katki“, „tükkideks.“

Näited: *mi semas* külvan, *mi dissemas* külvan laiali, *ni disiris* me läksime laiali ehk lahku, *mi rompas* murren, *mi disrompas* murren katki.

5. õpitükk.

39. A. Sõnade õppimine.

<i>mia</i> hejmo	minu kodu	<i>li</i> venas al ni	ta tuleb meile
<i>gepatra</i> domo	vanemate maja	<i>li</i> revenis al ni	ta tuli tagasi meile
<i>sur</i> la strato	tänaval, uulitsal	<i>nur</i> mi	ainult mina
<i>mi</i> loĝas ĉe la	ma elan N-tänaval	<i>dum</i> la tuta tago	terve päeva jooksul
<i>N-strato</i>		<i>tiam</i> , <i>kiam</i>	siis, kui
<i>antaŭ</i> la domo	maja ees	<i>kiam</i> vi iros?	millal sa lähed?
<i>en</i> la korto	hoovis	<i>agrabla</i>	mõnus, meeldiv, lõbus
<i>multaj</i> domoj	paljud majad	<i>ĝi</i> estas videbla	ta on nähtav
<i>li</i> multe laboras	ta töötab palju	<i>kiu</i> restas en la	kes jääb koju?
<i>mi</i> dormis	ma magasin	<i>hejmo</i> ?	
<i>dormĉambro</i>	magamistuba	<i>mi</i> ŝercas kun mia	ma naljatan oma õega
<i>la</i> tuta urbo	terve linn, kogu linn	<i>fratino</i>	
<i>la</i> tuta familio	terve perekond	<i>li</i> ludas kun la kato	ta mängib kassiga
<i>familia</i> ĉambro	perekonna tuba	<i>li</i> multe skribas	ta kirjutab palju
<i>sub</i> la tablo	laua all	<i>miaj</i> infanoj	minu lapsed
<i>la</i> tegmento de la	maja katus	<i>mi</i> vidas lin ofte	ma näen teda sagedasti
<i>domo</i>		<i>kiu</i> helpas al ni?	kes aitab meid (meile)?
<i>subtegmenta</i> etaĝo	katusealune (maja) kord	<i>li</i> estas tre aĝa	ta on väga vana
<i>tra</i> la fenestro	läbi akna	<i>la</i> plej juna el ni	ta kõige noorem meist
<i>la</i> abio kreskas	kuusk kasvab	<i>pli</i> juna ol mi	noorem kui mina
<i>por</i> la familio	perekonna heaks	<i>ŝi</i> zorgas pri la	ta muretseb maja eest
<i>tero</i>	maa, maapind	<i>domo</i>	
<i>teretaĝo</i>	alumine kord	<i>kiu</i> havas plumon?	kellel on sulge?
<i>salono</i>	saal	<i>ĉu</i> vi havas tempon?	kas teil on aega?
<i>ĉambreto</i>	toakene	<i>la</i> libera lando	vaba maa
<i>fenestreto</i>	aknake, luuk	<i>li</i> jam dormas	ta juba magab
<i>bela</i> mateno	ilus hommik	<i>li</i> ne lernas pli	ta ei õpi rohkem
<i>en</i> la vespero	õhtul		

nia lernejo	meie kool	svingi la manon	käega vehkima
tio estas lia ofico	see on tema amet	salti tra la fenestro	hüpata, hüppama
oficejo	kontor, büroo		läbi akna
hundejo	koerakuut	li iras anstataŭ mi	ta läheb minu asemel
la pordo de la	toa uks	ĉirkaŭ la domo	maja ümber
ĉambro		salteti	hüplema ?
la pordego de la	hoovi värav	peco da sukero	tükk suhkurt
korto		mi havis unu kra-	mul oli üks pliats
mi vizitas lernejon	ma käin koolis	jonon	
la truo en la	auk paberi sees	li komencas skribi	ta hakkab kirjutama
papero		sed	aga

40.

B. Lagemistükk.

[Kui eelmised sõnad selged, 1) tõlkida eesti keelde enne sõnaliselt, siis kirjalikult, 2) parandada vead, 3) õppida selgeks, 4) tõlkida tagasi esperantosse, peast, kirjalikult, 5) parandada vead.]

La hejmo de Karlo.

La gepatra domo de Karlo, lia hejmo, estas ĉe la N-strato* de la urbo T. Malantaŭ la domo estas korto kaj malgranda ĝardeno. En la domo estas multaj ĉambroj: la familia ĉambro, kiu estas ankaŭ manĝoĉambro, la dormĉambro de la gepatroj de Karlo, la ĉambreto de liaj fratinoj kaj la salono estas en la teretaĝo, la ĉambro de Karlo kaj liaj fratoj estas en la subtegmenta etaĝo. Ĝi estas agrabla ĉambreto. Tra ĝia fenestro estas videblaj la ĝardeneto kaj la abio, kiu kreskas sub la fenestro.

La patro de Karlo laboras por la tuta familio. En mateno li iras al la oficejo kaj revenas nur en vespero. Dum dimanĉoj li ne iras la oficejon, sed restas en la hejmo. Tiam li ludas kaj ŝercas kun Karlo kaj liaj gefratoj.

La patrino de Karlo estas tre amas; ŝi multe laboras kaj zorgas por la familio. La infanoj ofte helpas al ŝi, kiam ili havas liberan tempon.

La gefratoj de Karlo estas Paŭlo, Johano, Mario kaj Ajno. Karlo estas pli aĝa ol Johano, Johano estas pli juna ol Mario, Paŭlo estas la plej aĝa el la gefratoj de Karlo kaj Ajno estas la plej juna el ili. Paŭlo, Karlo kaj Mario vizitas jam lernejon, sed Johano kaj Ajno restas dum la tuta tago en la hejmo.

En la korto apud la pordego estas malgranda dometo. Ĝi havas anstataŭ pordo kaj fenestro nur unu truon. En tiu dometo loĝas la hundo Karo. Kiam ĝi vidas Karlon, ĝi komencas svingi la voston kaj salteti ĉirkaŭ li. Karlo ofte donas al ĝi pecon da pano.

41.

C. Kõne harjutamine.

[Alljärgnevad küsimused tulevad sõnaliselt (soovitav ka kirjalikult) mitu korda läbi töötada, kuni nende vastamine soravalt

*) Mispärast ütleme esperantos li loĝas ĉe la N-strato ja mitte sur la N-strato? Seepärast, et viimasel korral saaksid enamjagu rahvaid aru: „ma elan N-tänava peal, s. o. lausa taeva all“.

läheb. Selle järelle vastused välja kirjutada ja võtme varal parandada. Eelmise teksti ning iga grupi ees antud näpunäite najal ei peaks raske olema küsimustele vastavad kostused leida. Nende harjutuste ülesanne on, peale kõne soravuse harjutamise, küsivate sõnade *çu, kiu, kio* jne. õige tarvitamise harjutamine.]

I Vasta jaatavalt!

1. Çu la domo de la gepatroj de Karlo estas lia hejmo? Jes, sinjor(in)o, ĝi estas lia hejmo.
2. Çu en tiu domo estas multaj ĉambroj?
3. Çu vi amas viajn gepatrojn?
4. Çu la patro de Karlo restas en la hejmo dum dimanĉoj?
5. Çu vi havas dum dimanĉoj libertempon?
6. Çu la katoj ŝatas musojn?

II Vasta eitavalt!

1. Çu la katoj amas musojn? Ne, sinjor(in)o, la katoj ne amas musojn.
2. Çu la patro de Karlo estas ofte libera?
3. Çu la plej juna fratino de Karlo jam vizitas lernejon?
4. Çu la hundejo (hundobudo) havas pordon?
5. Çu via hundo loĝas en via ĉambro?

III Vasta isiku nimega.

1. Kiu laboras por via familio? Mia patro laboras por nia familio.
2. Kiu ludas kaj ŝercas kun Karlo kaj liaj gefratoj?
3. Kiun la infanoj amas?
4. Kiu zorgas por via familio?
5. Al kiu Karlo helpas, kiam li havas libertempon?
6. Kiu estas la plej aĝa kaj kiu la plej juna el la gefratoj de Karlo?
7. Kiu donas ofte al la hundo Karo pecon da pano?

IV Vasta asja nimega.

1. Kio estas malantaŭ via domo? La korto kaj la ĝardeno estas malantaŭ nia domo.
2. Kio estas en la domo de la gepatroj de Karlo?
3. Kio estas en la korto apud la pordo?
4. Kion la hundejo havas anstataŭ pordo?
5. Kion Karlo donas ofte al la hundo?

V Vasta määratud asja nimega.

1. Ĉe kiu strato vi loĝas? Mi loĝas ĉe Ĝardeno strato.*)
2. En kiu etaĝo estas la ĉambro de Karlo kaj liaj fratoj?
3. Dum kiuj tagoj la patro de Karlo restas en la hejmo?
4. Kiu abio estas videbla tra la fenestro de la ĉambro de Karlo?
(. , kiu kreskas. . .)

*) Kuid tegelikus elus tulevad tarvitada tänavate nimetused muutmata selle maa keeles, kus ollakse, näit. mi loĝas ĉe Aia tänav, ĉe Gartenstrasse, ĉe Rue de Cliehy jne.

VI Vasta koha nimetusega.

1. Kie estas la domo de la gepatroj de Karlo? Ĝi estas ĉe la N-strato en la urbo T.
2. Kie estas la ĝardeno kaj la korto?
3. Kien (kuhu) iras la patro de Karlo en la mateno?
4. Kie estas la hundobudo?

VII Vasta aja nimetusega.

1. Kiam lia patro iras la oficejon? En la mateno li iras tien (sinna).
2. Kiam lia patro ne iras tien?
3. Kiam la infanoj helpas al la patrino? Ili helpas, kiam ili havas liberan tempon.
4. Kiam la hundo komencas svingi la voston?

D. Grammatika.

42.

-n-kääne suuna määrjana.

1. Eelmises õpitükis tutvunesime *-n-käändega* kui sihituse avaldajaga. Selles õpime tundma *-n-käände* teise funktsiooni (= ülesande), mis selgib näitest:

Mi iras la lernejon tähendab sedasama, mis *mi iras al la lernejo*, s. o. ma lähen (kuhu?) kooli ehk kooli juure. Samuti: *mi iras al Parizo* = *mi iras Parizon*. Siit järeldame:

Reegel: Liikumist tähendajate aegsõnade järel asetatakse liikumise suuna ja sihti tähendav sõna *-n-käändesse*, kui selle sõna ees juba suuna tähendav vahekorrasõna ei seisa.

Säärane juba iseenesest suuna tähendav vahekorrasõna on *al* = juure, poole.

2. Selle reegli alla käivad järgmised juhused:

La libro estas sur la tablo raamat on (kus?) laual (liikumist ei ole). Aga: *mi metis la libron sur la tablön* ma panin raamatu (kuhu?) lauale: ma panen (panemise juures liigub mu käsi) ning selle liikumise suun on laua „pealmine“. Seega seisab siin *sur la tablön* ütelse *al sur la tablo* asemel.

La birdo flugas en la ĉambro lind lendab (kus?) toas. Tähendab lind on juba toas ja lendab kogu aeg toas. Aga: *La birdo flugas en la ĉambro* lind lendab (kuhu?) tuppa. Täh. lind on väljas ja lendab väljast tuppa.

Seega vastab: *en la ĉambro* -s-käände (kus?) kambris ja *en la ĉambro* -sse-käände (kuhu?) kambrisse.

3. Märkus. Kas on viimane reegel erand reeglist [9, 3], et vahekorrasõnade järel seisab alati algkääne? Ei ole. Sest öeldust on selge, et *-n-kääne* näitab siin oma ette suuna vahekorda toa ja lendamise, laua ja panemise vahel.

4. *En la domo* vastab küsimusele *kie?* kus? millele ka vastata võib asesõnalise sõnaga *tie* seal. *En la domon* majasse vastab

küsimusele kuhu? Sellega kooskõlas on kuhu? esperantos *kien?* ja sellele vastav sõna sinna *tien*.

5. Küsimus **kust(poolt)?** väljendatakse päritolu vahekorrasõna *de* [34] abil järgmiselt: *kust? de kie? sealt de tie;* laualt (= laua pealt) *de sur la tablo;* laua alt *de sub la tablo;* Peetrilt *de Petro;* temalt *de li*.

Ülesanne 7. Tõlkida: 1. Ma käin toas. — 2. Ma lähen tuppa. — 3. Ta tuli tagasi meie linna. — 4. Tema pliiats on kastis. — 5. Ta pani pliiatsi kasti. — 6. Kus sa õpid? Ma õpin koolis. — 7. Kuhu sa lähed? Ma lähen kooli. — 8. Kuhu teie selle pildi panite? Ma panin tema raamatusse. — 9. Kust teie selle raamatu võtsite? Ma võtsin tema riulilt. — 10. Ta hüppas toolile. — 11. Kust sa said selle sule? Ma sain tema Kaarilt. — 12. Homme sõidame Londonisse. — 13. Ma olin juba seal.

43. Omadussõnade võrdlemine.

Karlo estas pli aĝa ol Johano. Kaarel on vanem kui Juhan. *Paŭlo estas la plej aĝa el miaj gefratoj.* Paul on kõige vanem minu vendadest.

1. Säärast omadussõnade muutmist, kus öeldakse, et ühel asjal või olevusel üht omadust rohkem no kui teisel, kutsutakse võrdlemiseks. Seda väljendatakse eesti keeles omadussõna vormi abil, mis lõpeb **-m** peale, näit. suur — suurem, tark — targem, väike — väiksem. Esperantos tähendatakse seda, seades omadussõna ette sõnakese *pli* = enam, rohkem. Ning seda vormi, mis näitab, et ühel asjal üht omadust enam on kui teisel, nimetatakse **võrrelvõrdeks**. Liht omadussõna vorm nimetatakse **algvõrdeks**. Võrdlemissõnake kui on esperantos *ol: mi estas pli forta ol li* ma olen tugevam **kui** tema.

2. Kui on tarvis öelda, et ühel asjal on teiste seas kõige rohkem kõne all olevat omadust, siis väljendatakse seda eesti keeles, võrrelvõrdele ette lisades „kõige“. Seda vormi nimet. **ülivõrdeks**. Esperantos sünnib ülivõrde moodustamine, **algvõrdele** ette seades *plej* = kõige enam. Eesti **-st-kääne**, milles seisavad asjad, millega võrreldakse, antakse edasi sõnakese *el* (= seest, seast) abil: *Karlo estas la plej forta el miaj filoj* Kaarel on minu poegist kõige tugevam.

3. Kui on vaja avaldada, et ühel asjal on teisega võrreldes üht omadust vähem kui sellel, või et ühel asjal on teiste seast kõige vähem kõne all olevat omadust, siis võib seda teha mõnustasti sõnade varal: *malpli* = vähem ja *malplej* = kõige vähem. Näit. *Ŝi estas malpli bela ol ŝia fratino.* Ta on vähem ilus kui tema õde. *Ajno estas la malplej bela el ĉiuj ŝiaj fratinoj.* Aino on kõige vähem ilus kõigest tema õdedest.

44. Eesti keeles ühel sõnal mitu tähendust.

1. Suurem kui tõlgitakse *pli granda ol*, aga lauses, *mi legis, kiam mia frato venis* ma lugesin, kui mu vend tuli, on *kui* = *kiam*. Säärased nähted, kus üks ja sama eestikeelne sõna mitmetiisi

väljendatakse esperanto keeles, ei ole haruldased. See tuleb sellest, et eesti keeles üks ja sama sõna tarvitatakse sagedasti mitmesuguseis tähendusis. Sarnased juhused nõuavad õppija poolt erilist tähelepanu, sest et esperanto keel ei ole üksi eestlasile olemas, vaid kõigile rahvaile, kellele võib eesti keele moodi väljendatud mõte hoopis arusaamatuks jääda.

2. Vahe kui = *kiam* ja kui = *ol* vahel. *Kiam* = kui on sidesõna, mis tarvitatakse nende lausete alguses, mis vastavad küsimusele kunas? *kiam?* järelikult: *Kiam vi legis?* Vastus: *Kiam mia frato venis* kui minu vend tuli.

Kui = *ol* on ka sidesõna, kuid tarvitatakse võrdlemise juures, nagu alles nägime.

45. Võrdlemine samasuse korral.

Kahe asja võrdlemine võib sündida ka siis, kui ühel asjal samal määral üht omadust on, kui teisel. Näit. Tema on nii suur kui mina. *Li estas tiel granda kiel mi.* Ilm on täna nii (nõnda) halb kui eile. *La vetero estas hodiaŭ tiel malbona kiel hieraŭ.*

Nagu näha tõlgitakse sel juhusel nii — kui *tiel* — *kiel*.

46. Olusõnad *kiam* ja *tiam*.

Kiam? = millal? kunas? on küsiv aja olusõna, seepärast, et ta küsib aega, millal mingi tegevus sünnib, millele võib vastata, näit. *hieraŭ* eile; samuti tarvitatakse *kiam* ajalauseid sissejuhatavana sidesõnana [44, 2]. *Tiam* = siis, tol ajal.

Näited: *Kiam vi venis?* — *Mi venis hieraŭ, mi venis antaŭ tri jaroj* (. . . kolme aasta eest), *mi venis tiam.* *Mi venis (tiam), kiam vi venis* ma tulin (siis), kui sa tulid. *Tiam ni ne havis panon* siis ei olnud meil leiba.

Ülesanne 8. [43—46 kohta] Tõlkida: 1. Kes on kõige virgem õpilane teie klassis? Robert on kõige virgem kõigist minu kaasõpilasist. — 2. Minu raamat on paksem kui teie (oma). — 3. Tallinn on suurem linn kui Tartu. — 4. Raud on vähem raske kui tina. — 5. See materjal on kõige vähem raske nendest, mis mul on. — 6. Kõige lühem tee on see. — 7. Sinu sulg ei ole nii hea kui minu sulg. — 8. Tema paled olid nõnda punased kui see roos. — 9. Kui mina tulin, siis sa juba magasid. — 10. Siis ma ei rääkinud esperantot. — 11. Me avitame teid, kui meil aega on. — 12. Millal teie sõidate Londonisse? Siis, kui tema tagasi tuleb.

47. Vahekorrasõnad.*)

tra läbi, risti läbi — koha kui ka aja ja piltlikus mõttes: *tra la urbo* läbi linna; *tra la tuta nokto* kogu öö läbi;

*) Et me vahekorrasõnade tähendusi peale Sõnastiku veel siin toome, tuleb sellest, et nendele õppija erilist tähelepanu peab pöörama: ei avita nende mitteteadmise korral sagedasti sõnastikust otsimine, sest et üksikute vahekorrasõnade tarvitamine on sagedasti kummagis keeles isesugune. Seega õppijale soovitus vahekorrasõnade tähendused erlise hoolega ära märkida.

- antaŭ** ees, ette (koha mõttes), enne, eest (aja mõttes): *ili estas antaŭ la domo* nad on maja ees, aga: *ili venis antaŭ la domon* nad tulid maja ette [42]; *mi venis antaŭ vi* ma tulin enne teid;
- malantaŭ** taga, taha (ainult koha mõttes), *de (el) malantaŭ* tagant: *malantaŭ la domo* maja taga, *la kato saltis el malantaŭ la muro* kass hüppas müüri tagant; *li venis de malantaŭ la domo* ta tuli maja tagant;
- post** on koha mõttes = *malantaŭ* taga, aja mõttes = pärast: *post (malantaŭ) la domo, li venis post mi* ta tuli pärast mind;
- de post -st** saadik (aja mõttes): *de post Kristnasko* jõulust saadik, *de post la printempo* kevadest saadik;
- dum** jooksul, kestusel (aja mõttes): *dum somero* suve jooksul, *dum la tago* päeval, päeva jooksul; võrdle — **en** *la tago* päeval;
- el** seest, -st-kääne, välja (koha mõttes, materjalist, võrdluse juures — ülivõrre [43, 2]): *el la domo* majast, *tablo el ligno* puust laud; *la plej granda el* ili kõige suurem neist;
- sub** all, alla (koha mõttes ja piltlikult), *el sub, de sub* alt: *sub la tablo* laua all, *sub la tablono* laua alla [42]; *el sub la kanapo la birdo flugis sub la liton* sohva alt lendas lind voodi alla.

48. On = estas ja on = havas.

Eesti „on“ tähendab **olekut** ja **omamist** (omandust): 1) Isa on hea (olek). 2) Isal on raamat (omamine). Kummagi tähenduse jaoks on esperantol ise sõna: 1) *La patro estas bona*. 2) *La patro havas libron* (sõnasõnalt: Isa omab raamatut). Seega on *havas* sihiline aegsõna, nagu *o m a m a* (mida kahjuks vähe tarvitatakse), ja *estas* abiaegsõna [30-A]. Nõnda on: mul on pliats (ehk pliatsit) *mi havas krajonon*; majal on suur uks *la domo havas grandan pordon*; Kaarlil ei ole sulge *Karlo ne havas plumon*. Aga: see on minu sulg *tio estas mia plumo*; see on suur uks *tio estas granda pordo*; isa on ametnik *la patro estas oficisto*. Mehaaniline abinõu kummagi „on“ äratundmiseks: kui eesti „on“ asemel võib kergesti asetada matemaatiline märk „=“, nii et lausele veel mõte jääb, siis on „on“ = *estas*, saabub aga mõttetus selle tagajärjel, siis on „on“ = *havas*. Näit. „Isa = hea“, „see = suur uks“ on arusaadavad aga: „isa(l) = raamat“, „maja(l) = suur uks“ annavad mõttetuse.

Ülesanne 9. Tõlkida: 1. Meil on ilus maja. — 2. See ilus maja on meie (oma). — 3. Nad on head sõbrad. — 4. Meil on häid sõpru. — 5. Meie sõbral on suur aed. — 6. See on meie sõbra suur aed. — 7. Emal ei ole nõela. — 8. See ei ole ema nõel.

E. Sõnade tuletamine.

49. Tuletuslõppliited *-et-*, *-eg-*, *-ej-*.

-et- tähendab asja, tegevuse, omaduse või mõiste intensiteedi (kraadi) vähendamist, nõrgendamist ehk alandamist. Näit. *knabo* pois — *knabeto* poisike; *ŝtupo* (trep) aste — *ŝtupeto* redeli pulk; *varma* soe — *varmeta* leige (veidi soe).

-eg- avaldab otsevastupidist mõju eelmisele tuletusliitele: ta näitab asja, omaduse, tegevuse või mõiste intensiteedi (kraadi) suurenemist, kõvenemist ehk kõrgenemist. Näit. *pordo* uks — *pordego* värav; *varma* soe — *varmega* palav, kuum; *li krias* ta karjub — *li kriegas* ta mõirgab; *tre* väga — *treege* üliväga.

Ülesanne 10. (-et- ja -eg-) Tõlkida: Majake, väikelinn, kambrike, valge — valkjas; *malsaneta*, *mi ridetis*, *li dormetas*; *monto estas pli alta ol monteto*; ülihea, üliilus, suurlinn, tuul — torm, *grandega*, *ĉambrego*, *montego*, *li ridegas*, *riverego*, *rivereto*, *pezega*.

-ej- täh. kohta ehk paika, kus midagi tehakse või alal hoitakse. Näit. *mi lernas* õpin — *lernejo* kool (= koht, kus õpitakse), *ofico* amet — *oficejo* ametikoht, kontor, büroo, *ĉevalo* hobune — *ĉevalejo* hobusetall (= koht, kus hobuseid hoitakse), *hundejo* koerakuut; *librejo* raamatuladu, -kogu.

Ülesanne 11. (-ej-) Tõlkida: Elan — korter, töötan — töökoda, palvetan — kirik, keedan — köök, mõistan kohut — kohtukoda; müün — kauplus, kana-kukk — kanalaut, sarvloom (kariloom) — laut, hein — küün, vili — ait, kohv — kohvik, rohi — heinamaa.

50. Sõnade tuletamine juursõnade ühendamise teel.

1. Mitte üksnes sõnajuuri tuletusliidetega liites, vaid ka sõnajuuri sõnajuurtega liites võime tuletada uusi sõnu. Näit. *mi dormas* magan, *ĉambro* tuba — *dormĉambro* magamistuba; *vaporo* aur, *ŝipo* laev — *vaporŝipo* aurlaev, aurik; *blanka* valge, *haro* juuks — *blankhara* valgejuukseline; *antaŭ* ees, *urbo* linn — *antaŭurbo* eeslinn; *en* sees, *li iras* läheb — *li eniras* läheb sisse.

Kahest ühendatud sõnast on üks **põhisõna** ja teine, mis seda sõna ligemalt määrab ehk piirab, — **määrussõna**. Esperantos seisab reeglipäraselt põhisõna liitsõna lõpul: *vaporŝipo* aurlaev, *blankhara* valgejuukseline.

2. Kui kummagi juure ühenduse kohal tekib raskesti väljaraägivat umbhäälikute ühendus, siis asetatakse kummagi juure vahele mingi kõige kohasem (määrussõnale) täishäälik, näit. *o*, *a* või ka *i*, *e*, nagu **6.** ja **7.** õpitükis näeme. Näit. *patrolando* isamaa, *fruktoĝardeno* viljaaed; *lernolibro* õpiraamat, *manĝoĉambro* söögituba, sest et *lerno* = õppimine, *manĝo* = söömine; *vivi* elama, *pova* võimuline — *vivipova* eluvõimuline, *nigre* mustalt, *ruĝa* punane — *nigreruĝa* mustjaspunane.

Ülesanne 12. Tõlkida: *Vespermanĝi*, *vespermanĝo*, *matenmanĝi*, *matenmanĝo*; *oro*, *ringo* — *orringo*, *skribtablo*, *tero* — *subtera*, *subtegmenta*; *neĝo*, *viro* — *neĝviro*, *vojo* — *apudvoja*, *banĉambro*, *mi alvenis*, *li aliros*, *antaŭhierau*; kirjakast, postkontor, suurkaupmees, linnateater, lugemisraamat, mereäärne, ukseeelne, tulen välja.

Märkus. Kahe -o'-ga liitsõnul võtab muidugi ainult viimane põhisõna mitmuse -j ja -n külge: *lernolibron*, *manĝoĉambroj*, *fruktoĝardenojn*.

51. Asisõna + a ja omadussõna + o.

1. Mis tähenduse omandavad puht asisõnad, kui neile lõpp *-o* asemele omadussõna lõpp *-a* asetada? Saame omadussõnad, mille tähendused selgivad näiteist: *infana karaktero* = lapselik meel; *infana amo* = lapse armastus = *amo de infano*; *infana ġardeno* = laste aed = *ġardeno de infanoj*; *štono* kivi, *štona regiono* = kivine maala = *štonriĉa* (kivirikas) *regiono*; *štona domo* = kivi(ne) maja = *domo el štono* (kivist maja); *fraŭlina fratino* = neiune õde = *fratino, kiu estas fraŭlino* (õde, kes on neiu).

Nii siis näeme, et asisõna + *a*'le vastab teinekord puht eesti omadussõna: lapselik, isalik, kivine jne., teinekord jälle on tarvis seda tõlkida mingi asisõna käände (enamasti omastava) varal: isa, lapse jne.; viimasel juhusel on ka võimalik hõlpsasti väljendada asisõna + *o* teistviisi **vahekorrasõna** + asisõna varal, näit. *patra domo* = *domo de patro*, *štona muro* — *muro el štono* (kivist sein) jne. [vaata ka 31].

2. Kuid mis tähenduse saavad puht omadussõnad, kui neile lõpp *-a* asemele *-o* asetada? Selgib samuti näiteist: *varma soe* — *varmo* soojus; *bela ilus* — *belo* ilu; *malbela inetu* — *malbelo* inetus; *granda suur* — *grando* suurus; *bona hea* — *bono* headus, hüve; *sana terve* — *sano* tervis; *gaja lõbus*, rõõmus — *gajo* rõõm, lõbusus.

Näeme, et omadussõnad lõpu *-o*'ga annavad asisõnad, mis neid omadusi **mõtteliste** olenditena ehk asjadena näitavad, s. o. omaduste nimetusi tähendavad asisõnad.

Ülesanne 13. Tõlkida: *Patrinaj zorgoj, frata konduto, patraj admonoj, somera vetero, vintra malvarmo, printempa freŝo, aŭtuna koto, fratina ĉambro, ora ringo, ligna tablo, argila kruĉo, homa vivo, hejma laboro, aia värav, aia lilled, härra tuba, lapselik rõõm; ma tahan vabadust ja rikkust; õelik soov; pikkus, laius ja kõrgus; poissmehelik elu.*

6. õpitükk.

52. A. Sõnade harjutamine.

Ĉu vi volas manĝi?

Mi ŝatas kuri.

Ĉu vi scipovas naĝi?

La homo, kiun vi vidis.

Specoj de ²sporto: ²kuro, ²salto, naĝo.

Kiom da ¹lakto vi deziras?

Donu al mi glason da ¹lakto!

Multe da homoj.

Peceto da ¹sukero.

Kas sa tahad süüa?

Ma armastan jooksta.

Kas te oskate ujuda?

Inimene, keda sa nägid.

Spordi liigid: jooks, hüppamine, ujumine.

Kuipalju piima teie soovite?

Andke mulle klaas piima!

Palju inimesi.

Tükike suhkurt.

Ŝi diris, ke ŝi ne venos.
Mi iras por dormi.

Ta ütles, et ta ei tule.
Ma lähen magama (= seks et
magada).

La rivero inter du montoj.

Jõgi kahe mäe vahel.

53. B. Tõlkimine ja kõnelemine.

1. Ĉu vi ŝatas salti kaj kuri? Jes, mi ŝatas salti kaj kuri.
2. Ĉu vi scias, kiu el niaj lernantoj ne scipovas naĝi? Mi opinias, ke Jano ne scipovas naĝi, ĉar hodiaŭ li forkuris, kiam ni iris por naĝi.
3. Kion ŝi donis al vi? Ŝi donis al ni tri pecetojn da sukero.
4. Kiun vi vidis en la urbo? Ni vidis la sinjoron, pri kiu ni parolis hieraŭ.
5. Kion li diris al vi? Li diris, ke li hodiaŭ ne venos al ni.
6. Ĉu la vilaĝo estas pli granda ol la urbo? Ne, mia amiko, ĝi estas multe pli malgranda ol la urbo.
7. Ĉu en nia urbo loĝas multe da homoj? Jes, sinjoro, tre multe da ili.
8. Kiam vi iros al via onklo? Mi iros tien morgaŭ.
9. Ĉu vi ŝatas kapti fiŝojn? Ho jes, sinjoro, fiŝkapton mi tre ŝatas.
10. Ĉu fiŝkapto estas ankaŭ ²speco de ²sporto? Jes, sinjorino, sed ĝi povas esti ankaŭ ²serioza laboro.
11. Ĉu mi povos iri kun vi? Ne, mia amikino, vi restu hejme.
12. Kion vi volas, ke ili faru? Mi volas, ke ili ne parolu multe, sed ke ili laboru.
13. Por kio vi tion faris? Mi tion faris, por ke vi ne forgesu aĉeti ¹paperon kaj ¹inkon.
14. Kion mi faru nun? Metu la ³kafon kun la ³lakto sur la tablon!
15. Pri kio vi ridis? Mi legis la fablon pri la azeno inter du fojnamasoj.

1) Siin on jutt piimast, suhkrust, paberist, tindist kui määramata ainest, millest võetakse teatav osa. 2) Siin on jutt üldises mõttes. 3) Siin on jutt kohvist ja piimast, mis teatav nii kõnelejale kui ka sellele, kellele kõneldakse.

C. Grammatika.

54. Aegsõna käskiv ütlusviis.

Seni tundma õpitud 3 aegsõna vormi näitavad tegevust, mis tehakse, tehti või tehakse tulevikus. Seetõttu et nad näitavad tõelist tegevust, moodustavad nad kindla ütlusviisi.

Kuid kui ma ütlen, pöördes kellegi poole: „Loe!“ siis on see käsk, mis iseenesest juba lause moodustab (käsklause). Säärased aegsõna kujud, kus rääkija oma tahet avaldab selle kohta, mis sündima peab, kutsutakse käskivaks ehk soovütlusviisiks.

Reegel: Käsk- ja soovütlusviisi lõpp on *-u*.

Käsktlusviisi (imperatiivi) vorme võib tuletada kõigi isikute kohta:

<i>mi parolu</i>	(ma rääkigu)		<i>ni parolu</i>	rääkigem
(<i>vi</i>) <i>parolu</i>	räägi		(<i>vi</i>) <i>parolu</i>	rääkige
<i>li, ŝi, ĝi parolu</i>	ta rääkigu		<i>ili parolu</i>	nad rääkigu

Ülesanne 14. Antud eeskujul pöörata käsktlusviisis esperanto ja eesti keeles järgmised aegsõnad: *mi estas, mi skribas, mi legas.*

55. Aegsõna infinitiiv ehk tegusõna.

1. Hüppama	{	salti;	lugema	{	legi;	kirjutama	{	skribi;
hüpata		lugeda	kirjutada					
rääkima	{	paroli;	tulema	{	veni;	minema	{	iri.
rääkida		tulla	minna					

Reegel: Eesti aegsõna vormidele, mille lõpud **-ma** ja **-da** (-ta-), vastab esperantos vorm, mille lõpp on **-i**.

Vorm, mis lõpeb -ma'ga, hüütakse 1-seks ehk -ma-infinitiiviks, vorm, mis lõpeb -da'ga, 2-seks ehk -da-infinitiiviks. Kunas kumba vormi tarvitada, seda teab eestlane kõige paremini oma keeletunde järele, kuid meil on tähtis teada, et kumbagi vormi võib peaaegu alati edasi anda — *-i* abil. Oma tähenduse poolest tarvitatakse neid vorme tegevuse nimetusena, nii et neil juba osalt asisõna iseloom on.

2. Infinitiivi võib seepärast tarvitada alusena ja sihitusena [25, 27]. Võrdle näit. *Mi volas teon* ma tahan teed (*teon* teed on sihitus) ja *mi volas trinki* ma tahan juua. Ka *trinki juua* vastab küsimusele *mi da?* ning on seega sihitus, kuid aegsõnana *-n*-lõppu ta seejuures ei võta.

3. Et õppiija nüüd aegsõnade vormide tuletamisega juba tuttav, siis anname edespidi aegsõnad sõnastikus ainult *-i*-lõpuga, millest teised vormid tuletatakse, asetades *-i* asemele *-as, -is, -os, -u*.

Ülesanne 15. Kirjutada oleviku, mineviku, tuleviku ja käsktlusviisi vormid 3-as isikus (s. o. algades sõnaga *li* tem a) järgmist infinitiivest ühes eestikeelsete tähendustega. Näide: *diri: li diras* ta ütleb, *li diris* ta ütles jne.

Diri ütleva, *ludi* mängima, *salti* hüppama, *koni* tundma, *rigardi* vaatama, *vidi* nägema, *krii* karjuma, *balai* pühkima, *konstrui* ehitama.

56. Aegsõna asisõna lõpuga.

Ludi mängima — *ludo* mäng, mängimine; *kuri* jooksmata — *kuro* jook, jooksmine; *salti* hüppama — *salto* hüpe, hüppamine; *kapti* püüdma — *kapto* püük, püüdmine; *paroli* rääkima kõnelema — *parolo* kõne, rääkimine; *krii* karjuma — *krio* karjumine, kisa.

Nagu näiteist näha, tähendab aegsõna + *o* vastavat tegu ehk tegevust asisõnana, s. o. *teonime*. [Võrdle 51]. Aegsõna + *a* kohta vaata [93].

56-A Tähele panna! *Kiu?* missugune? kes? *tiu* too, see; *kio?* mis? *tio* too, see [36]; *kie?* kus? *tie* seal; *kiam?* kunas? *tiam* siis; *kiel?* kuidas? *tiel* nõnda, nii; *kiom?* kuipalju? *tiom* niipalju. Siin on kaks rida sõnu. Sõnad, mis *k'*ga algavad, on küsivad, sõnad, mis *t'*ga algavad, vastavad ehk näitavad. Küsivaid sõnu võib veel tarvitada kõrvallauseid sissejuhatavate sidesõnadena: vaata järgmine jaond.

57. Kõrvallused ja kanduvad asesõnad.

1. Lauseliikmeks terve lause. 26-s tutvunesime lause liigetega. Selle täienduseks olgu öeldud, et sagedasti väljendatakse mõni lauseliige (alus, ütlus, sihitus, olud) terve lause varal. Näit. lauses: *mi vidis lian revenon* ma nägin tema tagasitulekut, on *lian revenon* = tema tagasitulekut — pärissihitus. Kuid seda sihitud võib ka terve lause abil väljendada, nõnda: *mi vidis, ke li revenis* ma nägin, et tema tagasi tuli. Siin on lause *li revenis* lausele *mi vidis* sihitud. Sääraseid lauseid, mis lauseliikme kohuseid täidavad, nimetatakse kõrvallauseiks ehk rippuvaiks lauseiks, ning see lause, mida nad liikmetena täiendavad, pealauseks ehk rippumata lauseks.

Selle järele, missuguse lauseliikme asemel kõrvallused seisavad, jaotatakse nad: sihituslauseiks, aluslauseiks, ütluslauseiks, olulauseiks.

2. Kõrvallused on alati seotud oma pealausega mingi sidesõna varal. Niisugune sidesõna on *ke* = et. Veel näide: *ši diris tion* ta ütles seda, ja *ši diris, ke ili vendis la domon* ta ütles, et nad maja (ära) müüsid. Peale *ke* võivad sääraste sidesõnadena esineda sõnad, mis meile juba tuttavad küsivate asesõnadena: *kio, kiu, kiam* jne.

Näited: Määruslause (mis määrab asisõna): *La homo, kiun ni vidis, estis ée mi*. Inimene, keda me nägime, oli minu juures. Siin täiendab (määrab) lause *kiun ni vidis* asisõna *homo*'t. (Aja) olulause: *kiam la hundo vidas min, éi komencas swingi la voston*. Kui koer mind näeb, hakkab ta saba(ga) vehkima.

3. Millist osa edendavad kiu, kio, kie, kiam jne. kõrvallauseis? Lauses: *la homo, kiun ni vidis, estis ée mi* ei ole *kiun ni vidis* mitte küsiv lause, vaid *homo*'t määrav kõrvallause, sõna *kiun* mitte küsiv asesõna, vaid asesõna, mis seisab selle sõna asemel, mida kõrvallause määrab, siin *homo* asemel. Öeldakse, et *kiun* „kandub sõnasse *homo*“. Kõiki küsivaid sõnu võib tarvitada sarnaste kõrvallauseite sissejuhatatusena. Säärased kõrvallused määravad ikka teatud sõna pealause, s. o. nad „kanduvad“ sesse sõnasse. Seks oststarbeks pealause külge ühendamiseks tarvitav küsiv asesõna nimetatakse siis kanduvaks asesõnaks.

Veel näiteid: *Mi perdis la libron, kiun vi hieraü donis al mi*. Ma kaotasin raamatu, mille sa mulle eile andsid. Siin kõrvallause *kiun vi hodiaü donis al mi* määrab sõna *libron*; *kiun* on kanduv asesõna ning seisab *libron* asemel. Miks mitte *kion*? seepärast et ta, kui *libron*'isse kanduv, — tuntud sõna *libron*'i määrab (kerge juure

mõelda *libron*). Seega on siin koht. kus *kiu* = mis: vaata p. 4 „Tähele panna!“.

Kiam mi havas tempon, mi helpas la patrinon. Kui mul on aega, avitan ma ema (aja lause). *Kiam mi havas tempon* kandub siin sõnasse *helpas* (s. o. määrab seda sõna).

4. Tähele panna! Seega nõuab **kanduvaist** asesõnust tõlkimise juures kõige enam tähelepanu sõna mis = *kiu* ja mis = *kio*.

Mis = *kiu*, siis kui „mis“ kandub teatavasse **asi-** (ehk ase-) sõnasse, s. o. kui kõrvallause, mida ta algab, määrab ehk täiendab seda asisõna.

Mis = *kio*, siis kui „mis“ kandub **aegsõnasse**, s. o. kui kõrvallause, mida ta algab, täiendab seda aegsõna sihitusena.

Ülesanne 16. Tõlkida: 1. Ma leidsin raamatu, mille sa eile kaotasid. — 2. Majakesel, milles asub koer, ei ole ust [48]. — 3. Ma ei tea, mida ta tahab. — 4. Kas sa kuulsid, mida ta ütles meie aia kohta. — 5. Siin on raamat, mida sa otsisid. — 6. Ma ei tea, kas ta homme tuleb. — 7. Missugune raamat on teie (oma)? — 8. Mida sa otsid? — 9. Mis on magusam kui mesi? — 10. Vaata (järele), mis selles kastis on. — 11. Need raamatud, mida sa otsisid, on seal. — 12. Kas need raamatud, mis laual on, on sinu (omad)?

57-A Hulkolusõnad *kiom* ja *tiom*. *Kiom* = kui palju, kui suurel määral — on küsiv hulkolusõna, seepärast et ta küsib, kui suurel määral midagi on. *Tiom* = nii palju, nii suurel määral — on vastav hulkolusõna. Nende tarvitamise kohta vaata järgmine jaond.

58. Vahekorrasõna *da*.

1. *Kiom da mono?* kui palju raha? *tiom da mono* niipalju raha; *multe da homoj* palju inimesi; *multe da mono* palju raha; *glaso da lakto* klaas piima; *peco da sukero* tükk suhkurt; *tri funtoj da rizo* kolm naela riisi; *sumo da mono* summa raha.

Sõnade järel, mis tähendavad mõõtu ehk hulka mingist piiramata ainest (*mono*, *lakto*, *rizo* jne.) ehk kogust (*homoj*), tarvitatakse vahekorrasõna *da* (seega seisab *da* eesti osastava käände asemel). *Multe da homoj* palju (mida?) inimesi (siin on „*homoj* inimesed“ see ebamäärane hulk, millest on võetud osa, nimelt „palju“); *glaso da lakto* klaas (mida?) piima (piim on aine, millest võetud mõõt „klaas“).

Selle vastu tähendab *glaso de lakto* piima klaas, s. o. klaas piima jaoks.

2. Kui aga aine, millest on võetud teatav osa ehk hulk, on kindlasti ära määratud ehk piiratud, siis tuleb tarvitada *de*; eesti keeles võib sel juhusel tarvitada **-st-käännet**: *glaso de la lakto*, *kiun vi acetis hieraŭ* klaas seda piima (ehk sellest piimast), mida sa eile ostsid; *peco de la viando*, *kiun mi havas antaŭ mi* tükk seda liha (sellest lihast), mis mul on [enda] ees.

Võrdle: *sumo da mono* summa raha (s. o. teatud hulk rahast) ja *sumo de mil frankoj* (summa) tuhat fr. *Kiom de via mono mi povas preni?* kui palju teie rahast ma võin võtta? *duono de la pomo* pool õunast, *du kaj duono da pomoj* kaks ja pool õuna („*pomoj*“ siin ebamäärane hulk ainet).

Ülesanne 17. Tõlkida: 1. Palju lapsi oli aias. — 2. Palju (tera)vilja on minu aidas [=koht, kus vilja hoitakse]. — 3. Hobune jõi kaks pange vett. — 4. Ma otsin kolm kilogrammi jahu. — 5. Niipalju kulda, kuipalju sa kanda võid. — 6. Võta 1 gramm seda soola ja 3 grammi teist soola!

58-A Esperanto õigekirjutusest. *Sumo* summa, *aparato* aparaat, *apetito* apetiit, *isu*, *kaso* kassa, *maso* mass, *taso* tass, *paralela* paralleelne, roobas-.

Reegel: Esperanto sõnaelementides (juurtes, tuletusliiteis) kahekordsed häälikud ei esine (olguigi et nad vastavais sõnus muis keelis esinevad).

Kuid sõnade tuletamisel võib sõnaelementide kokkuliitmisel kaks sama tähte teineteise kõrvale juhtuda, näit. *mal+longa* — *mallonga*, *dis+semi* — *dissemi*, sõnajuur *hero* + asisõnalõpp *o* — *heroo*, *balai* — *balaas*, *krii*, *konstrui* — *konstruu*. Kus esperantos *aa*, *oo*, *ii*, *uu* kokku juhtuvad, tuleb muidugi, nagu teada, kumbki täishäälik ise silbina lugeda.

58-B *Multe da homoj* ja *multaj homoj*. Sõna *multa* on omadussõna ja seega muudetak; seepärast võib öelda *multaj homoj* paljud inimesed. Sõna *multe* on olusõna [63] ja seega muutmata; seepärast peame tema kui mõõdusõna järel tarvitama *da: multe da homoj* palju inimesi. Sihitusena tarvitatud, võtab esimene *homoj* lõpu *-n*, kuna teine ei võta, seepärast et siin seisab *homoj* vahekorrasõna *da* järel. Ja nii:

Mi vidis multajn homojn ma nägin paljuid inimesi.

Mi vidis multe da homoj ma nägin palju inimesi.

59. Vahekorrasõnad *por* ja *inter*.

por. . . *-i* [= *por* järgneva aegsõna *-i*-vormiga] väljendab tegevuse eesmärki (sihti). Seega *por*. . . *-i* = . . .ma, seks et . . .-da. Näit. *Mi venis por skribi* ma tulin kirjutama (= seks et kirjutada). *Li estas tro malsaĝa por studi* ta on liiga rumal seks et uurida (ehk uurimiseks). *Por legi mi bezonas libron* lugemiseks tarvitsen (vajan) ma raamatut.

inter vahel, keskel, seas (koha, aja ja piltlikus mõttes): *inter la du domoj* (nende) kahe maja vahel; *inter vi kaj mi* sinu ja minu vahel, *inter tiuj homoj* nende inimeste vahel. Tuletised: *internacia* rahvusvaheline, *interfrata* vendadevaheline, *interparoli* läbirääkima, juttu ajama.

Ülesanne 18. Tõlkida: 1. Sulge ma vajan kirjutamiseks, pliiatsit joonistamiseks, värvisid maalimiseks. — 2. Ma olen valmis

surema. — 3. Ma tulin tagasi [60] (seks), et oma varju võtta. — 4. Mis võib juhtuda täna(se) ja homse vahel! — 5. Sammaste vahel seisid marmorkujud. — 6. Meie õpilaste seas on üks, kes oskab prantsuse keelt.

D. Sõnade tuletamine.

60. Tuletuseesliide *re-* tähend.: 1) kordamist („jälle“, „uesti“, „veel kord“) või 2) tagasijõudmist sellesse kohta, seisu, olekusse, kust mingi tegevus algas („tagasi“, „vastu“). Näit. *Kiam mi revidos vin?* Kunas ma teid jälle näen? *Vi devas relegi tiun libron* sa pead seda raamatut veel kord lugema. *Ĉu vi retrovis la ringon, kiun vi perdis?* kas teie üles leidsite (selle) sörmuse, mille te kaotasite? *Mi revenos morgaŭ* ma tulen tagasi homme. *Soni kŭlama, resoni vastu kŭlama; ĵeti viskama, reĵeti tagasi* heitma.

Iseseisvalt tarvitatakse *ree* uuesti, jälle = *denove*. *Ĉu vi ree ploras?* Kas sa jälle nutad?

Ülesanne 19. 1. Selle luuletuse pead sa veel kord õppima. — 2. Kas teie teda uuesti valisite? — 3. Me ehitame ümber selle vana maja. — 4. Ta läks oma raamatut tagasi tooma (võtma). — 5. Anna mulle tagasi mu mantel ja kübar! — 6. Isa kutsus poja tagasi.

7. õpitükk.

61. A. Sõnade harjutamine.

La birdo kantas bele.

La birdo estas bela.

Li estas en kolera humoro.

Li fermis kolere la pardonon.

Ŝia skribo estas tre legebla.

Ŝi skribas pli legeble ol ŝia frato.

Mi vojaĝis dum tri semajnoj. }

Mi vojaĝis tri semajnojn. }

Tagoj de la semajno.

Kiel ŝi legas?

Ŝi legas tiel bone kiel vi.

Kiel vi fartas, sinjoro?

Hieraŭ matene kaj hodiaŭ vespere.

Mi ĝin ne scias, ĉar mi ĝin ne lernis.

Mi opinias, ke li ne venos.

Nia amikeco daŭris longe.

Birdo sen plumoj.

Lind laulab ilusasti.

Lind on ilus.

Ta on vihases tujus.

Ta sules vihaseks ukse.

Tema kirjutus on väga loetav.

Ta kirjutab loetavamini kui tema vend.

Ma reisisin kolm nädalat.

Nädala päevad.

Kuida ta loeb?

Ta loeb nii hästi kui teie.

Kuida teie käsi käib, (mu) herra?

Eile hommikul ja täna õhtul.

Ma seda ei tea, sest ma seda ei õppinud.

Ma arvan, et ta ei tule.

Meie sõprus kestis kaua.

Lind ilma sulgedeta.

62. B. Tõlkimine ja kõnelemine.

1. Kiu kantas pli bele? Êu ŝi aŭ ŝia fratino? Mi opinias, ke ŝi kantas multe pli bele ol ŝia fratino.
2. Êu li estis en bona humoro, kiam vi hodiaŭ eniris (en) lian oficejon? Mi tion ne scias, ĉar mi hodiaŭ ne vidis lin en lia oficejo.
3. Êu vi scias, al kiu apartenas tiu hundo, kiu hieraŭ vespere enkuris nian ĝardenon? Ne, mia amiko, tion mi ne scias, ĉar mi ĝin ne vidis.
4. Êu vi restos longtempe en nia urbo? Mi opinias, ke mi restos nur du semajnojn.
5. Êu li estis hejme, kiam vi estis ĉe li? Jes, li estis hejme, sed li dormis.
6. Kiel vi rekonis lin post tiom da jaroj? Ne, amiko mia, ne mi lin rekonis, sed li rekonis min.
7. Êu via amiko Georgo ankaŭ estis ĉe la kunveno? Ne, li ne povis veni, li laboris la tutan tagon.
8. Êu via vojaĝo de Londono al Parizo daŭris longe? Ne, sinjoro, ĝi daŭris nur du horojn.
9. Kiel tiel rapide? Ĉar mi flugis per aeroplano.
10. Êu vi kuras tiel rapide kiel via frato? Ne, sinjoro, li kuras multe pli rapide ol mi.
11. Bonan matenon, sinjorino, kiel vi fartas? Tre bone, sinjoro, sed kiel fartas vi?
12. Êu li helpis al vi, kiam vi laboris tion? Ne, sinjoro, mi tion faris sen lia helpo.

C. Grammatika.

63. Aegsõna olud ja olusõnad (adverbid).

1. Jaond 30. järel on aegsõna olud lauseliikmed, mis määravad, millistel oludel mingi tegevus sünnib. Neid olusid võib kõige pealt vastavate vahekorrasõnade + asisõnade varal väljendada. Näit. *La birdo flugas (kie?) en la ĉambro* (koha olu). *La birdo flugas (kiam?) dum la tago* (aja olu). Sel teel olude väljendamine raskusi ei sünnita. Õige tarvitamise eelduseks on ka siin vahekorrasõna tähenduse täpne tundmine.

Ka omadussõnu [25, 5] võib ligemalt vahekorrasõnade + asisõnade abil määrata: *Tro hela lumo estas malutila por la okuloj* liiga hele valgus on kahjulik (millele?) silmadele. *Li estas malsaĝa por lerni*. Ka siin oleneb vahekorrasõna õige tarvitamine tema tundmisest. Peale vahekorrasõna + asisõna varal võib nii aegsõna olusid kui ka omadussõna täiendusi väljendada olusõnade ehk adverbide [4, 6] varal, mida nõnda kindlaks määrame:

2. Olusõna (adverb) on muutmata sõna, mida tarvitatakse aegsõna, omadussõna või teise määrsõna ligemaks määramiseks.

Näit. *Li kantas bele* ta laulab ilusasti. *Karlo vizitis min hieraŭ* Kaarel käis mind eile vaatamas. *Li havas tre grandan domon* tal on väga suur maja. *Li parolas sufiĉe bone* ta räägib küllalt hästi.

3. On olemas kaks liiki esperanto olusõnu: tuletatud ja algupärased.

a) **Reegel:** Tuletatud olusõnade lõpp on *-e*. Lõpu *-e* abil võib igast sõnast tuletada olusõna:

a') omadussõnust: *bone* hästi; *bele* ilusasti, ilusalt; *grande* suuresti, -lt; *longe* pikalt, kaua; *multe* palju; *tuta* kogu, terve — *tute* üsna, terveni, täiesti; *supra* ülemine — *supre* üleval, *malsupre* all.

b') asisõnust: *infane* lapselikult; *patre* isalikult; *frate* vennalikult; *tage* päeval; *nokte* öösi; *matene* hommikul; *vespere* õhtul; *hejme* kodu; *urbe* linnas; *vilaĝe* külas; *dimanĉe* pühapäeval;

c') aegsõnust: *komence* alguses; *fine* lõpuks; *skribe* kirjalikult; *parole* suusõnalikult;

d') vahekorrasõnust: *antaŭ* ees, eest (= enne) — *antaŭe* ees, enne; *post* pärast, taga — *poste* pärast(poole); *apud* kõrval — *apude* kõrval; *kun* -ga, koos -ga, ühes -ga — *kune* koos, üheskoos; *krom* peale, väljaarvatud — *krome* peale selle [vaata 63-B];

b) **Algupärased olusõnad lõppevad mitmetviisi:** *morgaŭ*, *hieraŭ*; *baldaŭ* pea, varsti; *tre* väga; *tro* liig(a); *kiel*, *tiel*; *kie*, *tie*; *kiam*, *tiam*; *kiom*, *tiom* jne.

4. **Olusõnade võrdlemine** sünnib samuti kui omadussõnade võrdlemine [43]: *bele* ilusasti, *pli bele* ilusamini, *plej bele* kõige ilusamini; *malpli bele* vähem ilusamini, *malplej bele* kõige vähem ilusamini; *multe* palju, *pli multe* rohkem, *plej multe* kõige rohkem: *Ŝi kantas pli bele ol ŝia fratino. Ŝi kantas plej bele el siaj fratinoj. Karlo havas pli multe da mono ol Petro. Johano havas plej multe da libroj el ĉiuj miaj amikoj* Juhanil on kõige rohkem raamatuid kõigist minu sõpradest.

Pli ja *plej* peale võib vaadata ka kui võrrete peale sõnast *multe*: *pli* rohkem, enam, *plej* kõige rohkem (enam): *li laboris pli (multe) ol mi*; võib veel tuletada: *plie* suuremal määral, lisaks veel, *pleje* enamalt jaolt.

5. **Kohaolusõnad**, mis küsimusele *kus?* *kie?* vastavad, lõppevad kõik *e*'ga: *tie* seal, *hejme* kodu, *urbe* linnas, *vilaĝe* külas, *antaŭe* eespool. Neist saadakse küsimusele *kuhu?* *kien?* vastavad kohaolusõnad, neile *-n* lõppu lisades [42, 4]: *tien* sinna, *hejmen* koju, *urben* linna, *vilaĝen* külasse, *antaŭen* ettepoole, edasi, *supren* üles(poole), *malsupren* alla(poole).

63-A Olusõnad: *plu*, *ankoraŭ*, *jam*. *Plu* tähendab tegevuse jätkamist: „edasi“, „enam“; näit. *Legu plu!* Loe edasi! *Mi ne legas plu* ma ei loe enam (s. o. ma enne lugesin). *Ankoraŭ* täh. „veel“, „lisaks“: *Prenu ankoraŭ!* Võta veel! *Mi ankoraŭ ne dormas* ma ei maga veel (s. o. ma olen veel üleval *mi ankoraŭ maldormas*). *Jam* tähendab tegevuse algust või lõppu: „juba“: näit. *mi jam*

legis vian romanon ma juba lugesin teie romaani. *Li jam dormas* ta juba magab. *Mi jam ne dormas* = ma juba ei maga, s. o. ma ei maga enam = *mi ne dormas plu*, seega on *jam ne* = *ne plu*. Sellest *jam ne*'st tuleb lahus hoida lause *ne jam*'ga: *Mi ne jam dormas* = ma ei maga juba, s. o. ma ei maga veel = *mi ne dormas ankorau**).

63-B Vahe olusõnade ja vahekorrasõnade vahel. Nagu **63, 3, a, d**'st näha tõlgitakse esperanto vahekorrasõnad ja neist tuletatud olusõnad samamoodi eesti keelde. See tuleb sellest, et eesti keeles vahe vahekorrasõnade ja olusõnade vahel mitte selgesti välja arenenud ei ole: ühte ja sama sõna võib eesti keeles tarvitada nii vahekorrasõnana kui ka olusõnana. Kuid esperantos peame kindlat vahet tegema kummagi sõnaliigi vahel.

Olusõnad on sõnad, mis iseseisvalt (omaette) määravad mingisuguseid olusid, mille juures tegevus sünnib, või iseseisvalt täiendavad omadussõnu, kuna vahekorrasõnad väljendavad teatud vahekorda asisõnadega ning alles ühenduses nende asisõnadega võivad määrata samu olukordi, mis olusõnadki. Võrdle: *Li venis (ki am?) post mi* ta tuli (k un a s?) pärast mind. *Post mi* = pärast mind on siin ajaolu. Aga: *Li venis poste* ta tuli pärast. Siin on „pärast“ üksi ajaolu, seepärast peab teda *poste* tõlkima.

63-C Algupäraste olusõnade edasituletamine. Algupäralisist olusõnust [**63, 3 b**] võib tuletada uusi sõnu grammatiliste lõppude külgeliitmise teel, vaadates nende peale kui sõnajuurte peale: *hieraua tago* eilne päev; *hodiaua numero* tänane number; *morgaia poŝto* homme post; *baldaia fino* peatine lõpp; *treege malsata* üliväga näljane [**49**]; *troa mezuro* kuhjaga mõõt; *tiam modo* tookordne mood; *kiama?* misaegne? *kioma?* mitmes?

Ülesanne 20. [Olusõnad **63—63 c**] Tõlkida: 1. Õpilane töötab virgasti; ta on virk. — 2. Ta laulis väga ilusasti; tema laul oli väga ilus. — 3. Räägi selgesti; sinu kõne olgu selge. — 4. Kuida teie tulite, kas jala või hobusega? Ei, meie sõitsime raudteega. — 5. Kas tema selgesti välja räägib? Ei, tema väljäärääkimine on väga ebaselge. — 6. Kas teie töötate koos või lahus? — 7. Täna õhtul sõidame välja, homme hommikul oleme Riias, homme õhtul Berliinis. — 8. Kas härra P. on kodu? Ei, tema ei ole kodu, ta läks linna. — 9. Kui sa selle töö lõpetad, võid sa minna koju. — 10. Õepik laulab kõige ilusamini meie lindudest. — 11. Kes lendab kiiremini kui pääsuke? — 12. Ta ujub nõnda hästi kui kala. — 13. Alguses ei tahtnud mina uskuda, et tema oli Albert. — 14. Kes elab kauemini, kas elevant või inimene? Elevant elab palju kauemini kui inimene. — 15. Ma ei ole veel saanud vastust temalt. — 16. Mis sa tahad veel? — 17. Juba on sügis, linnud ei laula enam, kuid puud ei ole veel kaotanud lehti. — 18. Kes veel ei ole saanud suppi, mingi sinna. — 19. Ma

*) Olgu siin kohal veel kord õppijale südame peale pandud, et kõik näited, nii üksikud sõnad kui ka laused, kantagu selleks määratud eri kaustikku ja õpitagu kätte. Vastasel korral on grammatiliste reeglite õppimisest vähe kasu.

ei saanud enam lugeda, sest on juba pime. — 20. Ta oli tema tookordne sõber. — 21. Ma ei tunne sealseid külasid. — 22. Ta seisis tagumisel platvormil. — 23. Ta tuli pärast. — 24. Enne ma teda ei näinud. — 25. Kust te saite nii ilusaid lilli? — 26. Ma tunnen enese (mind) palju paremini külas kui linnas. — 27. Ta on ülemises toas; ta on üleval. — 28. Üleval mäe peal seisab vaikne palvekojake [*kapeleto*], all orus voolab rõõmus ojake. — 29. All keldris on temal palju viina. — 30. Lööke lendas üles õhku. — 31. Mine üles ja vaata alla!

64. -n-kääne ajanäitajana.

1. Vaata -n sihituse lõpuna j. 27 ja -n liikumissuuna näitajana j. 42.

2. *Ni restis du horojn* = *ni restis dum du horoj* = me jääme kaheks tunniks (kui kauaks?). *Li vojaĝis tri jarojn* = *li vojaĝis dum tri jaroj* = ta reisis kolm aastat (kui kaua?)

La lastan someron mi estis ĉe mia onklo = *en la lasta somero mi estis ĉe mia onklo* = viimasel suvel (millal?) olin ma oma onu juures.

Seega on meil kolmanda -n-käände funktsiooni jaoks

Reegel: -n-käänet tarvitatakse ajamäärusena küsimuse peale kui kaua(ks)? (aja kestus) ja millal? kunas? (aja moment).

Ülesanne 21. Tõlkida: 1. Ta elas kolm aastat selles linnas. — 2. Vihmad kestsid kogu juuni ja juuli. — 3. Jääge veel üheks minutiks, härra Albert! — 4. Ta suri sel aastal, kui ma väljamaal olin. — 5. Sel suvel pean ma oma (minu) töö lõpetama.

65. Vahekorrasõna *sen* tähendab ilma...-ta, -ta-kääne (vastand *kun'*ile): *rozo sen dornoj* roos ilma okasteta; *aeroplano sen motoro* mootorita aeroplaan; *mi estas sen mono* ma olen (ilma) rahata. Ka kokkuseadeis: *senakva regiono* veeta maaala; *senhara* paljaspäine; *senviva korpo* elutu keha.

D. Sõnade tuletamine.

66. Tuletuslõpplide -ec- tähendab „mõttelist (abstraktset) omadust“; näit. *amiko* sõber — *amikeco* sõprus, *malamikeco* vaen; *infano* laps — *infaneco* lapselikkus; *kamarado* seltsimees — *kamaradeco* seltsimehelikkus; *virino* naine — *virineco* naiselikkus; *kavaliro* rüütel — *kavalireco* rüütlikkus.

Omadussõnadele juurdelisatuna annab ta sõnad, mis peaaegu sedasama tähendavad, mis samad omadussõnad palja -o-lõpuga [51,2]: *boneco* = „hea omadus“ — headus; *beleco* = „ilu omadus“ = iludus, ilu; *noveco* uudsus. Kuid siiski võime siin omadussõna + o ja omadussõna + eco vahel teatav vahe kindlaks määrata: *beleco* ja üldse omadussõna + eco rõhutab suuremal määral omaduse mõt-

telisust (abstraktsust) kui *belo* ja üldse omadussõna + *o*, mis konkreet-susele (käega-katsutavusele) vähe ligemal seisab kui . . . -*eco*. Osalt võib ka eesti keeles kummagile kujule vastav sõna leida — võrdle: *belo* ilu ja *beleco* iludus („ilulikkus“); *utilo* kasu ja *utileco* kasulik-kus; *trankvilo* rahu ja *trankvileco* rahulikkus, vaikus.

Ka asisõnadele võib *-ec-a* juurde lisada omadussõnade tule-tamiseks, kui eriti tarvis rõhutada seda omadust; võrdle: *reĝa pa-laco* kuninglik (= kuninga) palee (täh. palee on seejuures ka kun-ninga päralt) ja *reĝeca konduto* kuninglik ülevalpidamine (täh. see ülevalpidamine võib ka mitte kuninga oma olla); *dia beno* jumala õnnistus ja *dieca povo* jumalik võime.

67. Tuletuslõppliide *-ebl-* tähendab, et „midagi on vôi-malik teha“, „võimalik“, näit. *manĝebla* söödav (s. o. mida on vôi-malik süüa), *trinkebla* joodav, *legebla* loetav, *videbla* nähtav; *lia parolo ne estas aŭdebla* tema kõnet ei ole kuulda.

Neist omadussõnust võib ka olusõnu tuletada: *li skribas tre legeble* ta kirjutab väga loetavalt; *li parolas neaŭdeble* ta ei räägi kuuldavalt.

Peaaegu sama tähendusega asisõnad saame *-eblo* ja *-ebleco* lõppudega: *manĝeblo* ja *manĝebleco* söödavus, *trinkeblo* ja *trinkebl-eco* joodavus jne.

68. Tuletusliidete iseseisev tarvitamine.

1. Ehk küll tarbekohasuse pärast teeme vahet sõnajuurte, grammatiliste lõppude ja tuletusliidete vahel, ei ole nende vahel olulist vahet siiski olemas: igat keeleelementi (v. sissejuhatus) võib esperantos tarvitada iseseisvana sõnana ning ta võib ta seks tar-beks mis tahes lõpu võtta, muidugi siis ainult, kui säärasel tarvi-tamisel mõtet on.

2. Nõnda võib *-ebl-* iseseisvalt ühineda *-o*, *-a*, *-e'*ga jne.: *eblo* võimalus, *ebleco* võimalikkus, *ebla* võimalik, *eble* võimalikult, vahest.

Eco iseseisvana tähendab „omadus“: *liaj bonaj kaj malbonaj ecoj* tema head ja halvad omadused. Tuletusliide *-in-*: *ino* naissoo ole-vus, *ina* nais-, emane. Tuletusliide *mal-*: *malo* vastand, *mala* vas-tupidine, *male* vastuoksa, ümberpöörduvalt. Tuletusliide *-et-*: *eta* väike, pisike; *-eg-*: *ega* suur, mürakas, *ege* väga, kole(dasti); *-ej-*: *ejo* ruum ruumid.

Koguni asisõna lõppu *-o* võib iseseisvalt tarvitada: *l'o* (= *la o*) *bona* = „see mis hea on“, mida igatahes ainult mõtteteadlistes tõis vaja läheb. Harilikult tarvitatakse selles mõttes *la bono*.

Ülesanne 22. [*-ec-*, *-ebl-* ja **68**] Tõlkida. 1. Vabadus, vendlus ja võrdsus („ühetaolisus“) olid Prantsuse revolutsiooni märgusõnad. — 2. Tõde võidab vale. — 3. Tema sõnad tõelikkus. — 4. Kiirus, millega [57, 4] ta jooksis, oli ülisuur. — 5. Sellelt kauguselt [42, 5] ei ole tema mäge veel näha. — 6. Lootuse, jonni ja kannatlik-kusega võidab ta kõik. — 7. Tema lahkusele ei olnud võimalik

vastu panna. — 8. See ei ole võimalik, vastas tema vihaselt. — 9. Teie hool on väga isalik, härra Tamm. — 10. Minu arvamine on otse vastupidine.

8. õpitükk.

69. A. Sõnade harjutamine.

0 nul	11 dek unu	70 sepdek	1000000	miliono
1 unu	12 dek du	80 okdek	2000000	du miliono
2 du	13 dek tri	90 naüdek	10000000	dek miliono
3 tri	19 dek naü	91 naüdek unu	173	cent sepdek tri
4 kvar	20 dudek	99 naüdek naü	1668	mil sescent sesdek ok
5 kvin	21 dudek unu	100 cent	2009	dumil naü
6 ses	27 dudek sep	106 cent ses	12023	dek dumil dudek tri
7 sep	30 tridek	200 ducent	17310	dek sepmil tricent dek
8 ok	40 kvardek	1000 mil	19000	dek naümil
9 naü	50 kvindek	2000 dumil		
10 dek	60 sesdek	5000 kvinmil	$2+2=4$	$\left. \begin{array}{l} \text{du plus du estas kvar} \\ \text{du plus du egalas kvar} \end{array} \right\}$
	1923 mil naücent dudek tri			
	19220 dek naümil ducent dudek	$2-2=0$	$\left. \begin{array}{l} \text{du} \left\{ \begin{array}{l} \text{minus} \\ \text{sen} \end{array} \right\} \text{du} \left\{ \begin{array}{l} \text{estas} \\ \text{egalas} \\ \text{restas} \end{array} \right\} \text{nul}$	
	873391 okcent sepdek trimil tricent naüdek unu			

Kiom da pomoj vi havas?

Ĉiu homo.

Ĉiusemajne li ricevas gazeton.

Mi tion scias precize.

Mi ankoraŭ ne faris tion.

Mi ne jam faris tion.

Li estas en la tria klaso.

Dekduo da ovo.

Per kiom da nuloj oni skribas unu milionon?

Oni krias sur la strato.

Je la distanco de 5 kilometroj.

Tre proksime de (al) ni.

Mia ĉambro estas tri metrojn longa kaj du metrojn larĝa.

Kiom vi pagis por via libro?

Kelkan tempon li estis malsana.

Kelke da tempo li estis malsana.

Kelkaj homoj = kelke da homoj.

Li ne respondis eĉ unu vorton je tio.

Kui palju õunu sul on?

Iga inimene.

Iga nädal saab tema ajalehte.

Ma tean seda täpselt.

Ma ei teinud veel seda.

Ta on kolmandas klassis.

Tosin mune.

Mitme nulliga kirjutatakse üks miljon?

Karjutakse tänaval.

Viie kilomeetri kaugusel.

Meist (meile) väga lähedal.

Minu tuba on 3 meetrit pikk ning 2 meetrit lai.

Kuipalju teie maksite oma raamatu eest?

Mõni aeg (mõne aja) oli tema haige.

Mõned inimesed, mõni inimene.

Ta ei vastanud ühtegi sõna selle peale.

[Märkus. Siit peale ei too me enam osakonnas A. kõiki sõnu, mis esinevad osakonnas B. ning hakkame seda edespidi kordkorralt

vähendama. Endistviisi aga jatkame kõigi uute sõnade toomist „Sõnastikus“. Õppija on ehk juba omalt poolt äratundmiseni tulnud, et palju tulusam on sõnade päheõppimine ühendustes ning kõnekäänudes kui üksikshaaval, sest ka elav keel seisab koos palju enam lauseist, kõnekäänudest kui üksikuist sõnust. Seepärast soovitame õppijale ka edespidi kõik uuesti õpitavad sõnad meeles pidada ühenduses teiste sõnadega, seks on kõige parem sõnad kanda kaustikku neis ühenduses, nagu nad osakonnas B. esinevad ühes vastava eestikeelse tõlkega.]

70. B. Tõlkimine ja kõnelemine.

1. Kiom da markoj vi ricevas ĉiusemajne? Mi ricevas precize mil okcent sepdek kvin markojn.
2. Kiom da lernantoj estas en via lernejo, Frederiko? Precize mi tion ne scias, Elizabeto, verŝajne ne pli ol tricent lernantoj.
3. Kiom da funtoj da sukero oni povas aĉeti per cento da markoj, Teodoro? Kvin funtojn, se unu funto kostas dudek markojn, sinjoro instruisto.
4. Nu, mia amiko, kion diris al vi sinjoro Arovalla? Mi ankoraŭ ne povis paroli kun li, ĉar li ne estis hejme.
5. Kiu estas la unua en via klaso? Mia amiko Adalberto estas nuntempe la unua, sed la antaŭan jaron li estis la antaŭlasta.
6. Ĉu la tero estas tre malproksima de l'suno? Jes, sinjoro, la tero estas je la distanco de cent kvindek milionoj da kilometroj de la suno.
7. Kiom estas dudek plus dek? Ĝi estas tridek.
8. Kiom estas sep minus sep? Ĝi estas nul.
9. Kiom da homoj estis tie? Precize mi ne scias. Estis kelke da homoj.
10. Ĉu vi jam tute ĉesis labori? Ne, sinjoro, mi post kelka tempo ree komencos labori.
11. Kiom vi pagis por via nova tranĉilo? Mi pagis por ĝi sesdek kvin markojn.
12. Kion vi faros morgaŭ? Morgaŭ mi unue banos min, due mi legos la gazeton, trie mi matenmanĝos, kvare mi. . . nu, tion mi vidos.
13. Kiom alta estas tiu monto? Ĝi estas sep mil metrojn alta.
14. Kiom longa, kiom larĝa kaj kiom profunda estas la Suez-kanalo? Ĝi estas cent sesdek kilometrojn longa, cent dek metrojn larĝa kaj pli ol naŭ metrojn profunda.

C. Grammatika.

71. -n-kääne mõõdu ja hinna näitajana.

Tri metrojn longa kolm meetrit pikk; *unu metron larĝa* üks meeter lai; *ses metrojn profunda* kuus meetrit sügav; *kvin kilo-*

gramojn peza viis kilogrammi raske. La kajero kostas ok markojn kaustik maksab 8 marka.

Reegel: Küsimuse peale kui pikk? kui lai? kui raske? jne. kui kallis? asetatakse *-n-kääne*.

71-A Märkus: Kui pikk? kui kõrge? kui kiiresti? jne. on parem tõlkida *kiom longa? kiom alta? kiom rapide?* kui *kiel longa?* jne. Sest *kiom* küsib hulka ja *kiel* tegevusviisi: *kiel rapide* = „kuidaviisi kiiresti“.

72.

Arvsõnad.

1. Nagu j. 68 sõnadest näha, on tarvis kõigi põhiarvude: üks, kaks, kolm, jne. tuletamiseks teada esperantos ainult: *unu, du, tri, kvar, kvin, ses, sep, ok, naŭ, dek, cent, mil, miliono*, s. o. kokku kõigest 13 sõna. Sealtsamast on ka näha arvude tuletamisviisi.

Peaasi on siin tähele panna, et *ühed* (s. o. arvud *unu*'st kuni *naŭ*'ni) kirjutatakse arvudega: *dek, cent, mil* kokku ning nende ette, siis kui nad tähendavad kasvatatud 10, 100, 1000-e peale, s. o. *dudek* = 2×10 ; *tricent* = 3×100 ; *kvarmil* = 4×1000 . Kui nad aga tähendavad kümnetega, sajadega, tuhandetega summat, siis kirjutatakse nad lahus ning taha: *dek du* = $10+2$; *cent tri* = $100+3$; *mil kvar* = $1000+4$.

Ülesanne 23. Kirjutada arvud: 386; 88; 111; 222; 1491; 14901; 44937; 810000; 2000009; 3900000.

2. Põhiarvud vastavad küsimusele mitu? kuipalju? *kiom?* Nad on muutmatud, s. o. ei võta külge ei *-jega* -n lõppu. Esperanto põhiarvude järel seisev asisõna on alati (peale *unu*) mitmuses, kusjuures põhiarv, nagu omadussõnadgi, talle järgneva asisõna käände peale mingit mõju ei avalda (eesti keeles seisab põhiarvu järel asisõna ainsuse osastavas). Näit. *La kato kaptis tri musojn* kass püüdis kinni kolm hiirt. *Dek kvin pomoj* viisteist õuna. *Tri metrojn longa* kolm meetrit pikk. *Tri homoj iris sur la strato* kolm inimest läks mööda tänavat.

3. Juure lisades põhiarvudele lõpp *-o*, saame vastavad asisõnad, millest erisõnaga tõlkida saab ainult *dek-duo* tosin, kuid mida me muidu samade eesti põhiarvudega edasi anname: *unu* üks, *duo* kaks, paar, *trio* kolm, trio, *kvin* viis, *seis* kuus, *seismed*. Vahe endistega seisab selles, et *-o*-arvsõnad on käänatavad nagu iga asisõna ja nende järel seisab nagu hulka tähendavate sõnade järel vahekorrasõna *da* [58]. Näit. *Li donis al mi dek-duon da ovojn* ta andis mulle tosinna mune. Aga: *Li donis al mi dek du ovojn* ta andis mulle 12 muna. *Li vendis la domon por du milionoj da frankoj* ta müüs maja kahe miljoni frangi eest ära. *Sep dekoj kaj kvin duoj estas sepdek kvin* seitse kümmet ja viis kahte on 75. *Dek milionoj da markoj* 10 miljoni marka = *dek milion markoj*.

4. Põhiarvud + *a* annavad meile **kordarvud**, s. o. arvud, mis näitavad olevuste ehk asjade järjekorda, nad vastavad seega küsimusele mitmes? *kioma?* Näit. *unu* esimene, *dua* teine, *tria* kolmas, *dudek-kvina* 25-es, *cent-dek-oka* 118-es jne. Nende arvudega käiakse ümber nagu puht omadussõnuga, s. o. nad asetatakse samasse käändesse ning arvu kui sõnad, mida nad määravad: *Prenu la trian seĝon!* Võtke kolmas tool! *La sesaj tagoj* kuuendad päevad. Lühendatult tähendatakse 1-ne = *1-a*, 2-ne = *2-a*, 17-es = *17-a*. — Viimane = *lasta*.

5. Põhiarvud + *e* annavad meile olusõnad, mis tähendavad *unue* esiteks, *due* teiseks, *trie* kolmandaks, *deke* kümnendaks, *dudek-kvine* 25-ks, *laste* viimandaks.

Ülesanne 24. [Mõõdu -*n* ja arvsõnad] Tõlkida: 1. Linna ümber oli müür kaks meetrit paks. — 2. Kõige kõrgem mäetipp maailmas on 8180 meetrit kõrge. — 3. Üks kuubiksentimeeter vett kaalub üks gramm. — 4. Üks kilomeeter võrdub tuhat meetrit. — 5. Kaaluge mulle 5 naela suhkurt. — 6. Nädala seitsmes päev on laupäev. — 7. Ma olen teie linnas juba kolmandat päeva. — 8. Täna ilmub meie ajalehe 285-es number.

72-A Asesõnad unu ja alia. Sõna *unu* võtab -*j* ja -*n* lõpu siis, kui tal on asesõnaline tähendus: *unun* ühte *unuj* ühed; sel korral käib temaga kaasas alati asesõna *alia* = teine. Näit. *Jen du libroj: unun mi donas al Petro, alian al Paŭlo.* Siin on kaks raamatut: ühe annan Peetrile, teise Paulile. *Iris homoj: unuj iris dekstren, aliaj maldekstren.* Läksid inimesed: ühed läksid paremale, teised vasemale.

Tähele panna kõnekäänud: *unu (la) alian* = üksteist ehk teineteist; *ili laŭdas unu (la) alian* nad kiidavad teineteist; *ili parolas unu kun (la) alia* nad räägivad teineteisega; *ili batalas unuj kun la aliaj* nad võitlevad ühed teistega.

Alia tarvitatakse ka vastandina *tiu'*le: *Ĉu vi loĝas en tiu urbo? Ne mi loĝas en alia urbo.* Tähele panna: *Mi ne havas alian fraton ol Johanon.* Mul ei ole muud venda kui Johannes. *Alie* tähendab „muidu“.

73. Isikuta asesõna *oni*.

Lauseis: „Väljas kõnnitakse“. „Täna minnakse linna“. „Räägitakse, et. . .“ on ütlussõnaks „kõnnitakse“, „minnakse“, „räägitakse“. Mis on aluseks? Kes kõnnib? jne. seda ei ole öeldud. Ses ütlusviisis on öeldud ainult, et midagi tehakse, kes teeb — ei ole öeldud. Säärane ütlusviis kutsutakse isikuta ütlusviisiks. Esperantos on olemas selle jaoks ise asesõna: „isikuta asesõna“ *oni*, mida ennast eesti keelde tõlkida ei saa, küll aga saab tõlkida *oni promenas* = kõnnitakse, *oni iras urbon* = minnakse linna, *oni parolas, ke. . .* = räägitakse, et. . .

Siin olgu veel selle peale tähendatud, et esperantos -*as*-, -*is*-, -*os*-vorme kunagi ilma asesõnata tarvitada ei või, kui ei teata, kes

teeb, tarvitagu *oni*, näit. ka üteldes: „seda peab tegema“ = *tion oni devas fari*. Muidugi võib ühe ja sama asesõna **kordamine** ära jätta, kui see kergesti juuremõeldav on: *li finis la laboron kaj eliris* ta lõpetas töö ja läks välja.

Ülesanne 25. [*Unu-alia, oni*] Tõlkida: 1. Armastagem teineteist! — 2. Nad räägivad teineteisega, nad mõistavad teineteist, nad suruvad teineteisele kätt [mitmus]. — 3. Mul on kaks kella: ühe ostsin mina ise, teise kinkis mulle mu onu. — 4. Kui [*se*] tahetakse, jaksatakse. — 5. Peab elama rõõmsalt ning mureta. — 6. Ärgu räägitagu mulle sellest, et tema seda ei võinud näha.

74. Veel vahekorrasõnust.

1. Igas keeles nõuab vahekorrasõnade tarvitamine erilist tähelepanu. Siin ei aita sagedasti nende tähenduste äraõppimine üksikult, sest nende tarvitamine oleneb kõigis rahvuslisis keelisis harjumusest, kuna sealjuures üksiku vahekorrasõna tähendus ebakindel ning võnkuv on. Mitte nii esperantos. Siin on igal vahekorrasõnal oma kindel põhithendus, millest kinni pidades alati teame, millist vahekorrasõna tarvitada.

2. **Vahekorrasõna *je*.** Kuid siiski võib juhtuda, et mõnikord ühtki vahekorrasõna ei sünni tarvitada. Sel korral tarvitame seks tarbeks loodud ilma kindla tähenduseta vahekorrasõna ***je***. Keele selgus ei kannata selle all, sest sama asi sünnib ka teisis keelisis: tarvitatakse mis tahes vahekorrasõna ehk käänat, kui see tarvitamine ainult harjumuse läbi pühendatud. Esperanto keel aga tarvitab sel juhusel üht kindlat vahekorrasõna ***je***. Näiteks, kui tõlgime lause: „Ta vastas selle **peale**“ *li respondis sur tion*, siis võiks olla see sõnasõnaline tõlge mitteeestlasile arusaamatu, sest *sur tion* tähendab ikkagi säärast vahekorda, kus **peal**-olemine vähemalt piltlikult kujutatav on. See ei ole siin võimalik ning seepärast tõlgime: *Li respondis je tio*.

„Ta on viie meetri kaugusel“. 5 meetri kaugus = *distanco de kvin metroj*; aga siin on tarvis edasi anda kaugusel, s. o. **-l**-kääne. Mõnikord võib **-l**-kääne tõlkida *sur*: laual = *sur (la) tablo*. Kuid siin ei ole **peal**-olemine jällegi kujutatav, seepärast tõlgime eelmise lause: *Ĝi estas je la distanco de kvin metroj*. Veel näiteid: Ta on sellega rahul — *li estas kontenta je tio*; minu isa nimel = *je la nomo de mia patro*; viimast korda = *je la lasta fojo*.

Ka tegusõnade järel; näit. ma rõõmustan selle **üle** *mi ĝojas je tio*; ma tunnen huvi asja **üle** *mi interesiĝas je la afero* (võiks ka **pri** *la afero*); *li sopiras je gloro* ta igatseb kuulsuse **järele**.

3. Sõna ***je*** asemel võib ka tarvitada **-n**-käänat igal pool, kus see mõtet ei sega, näit. *mi ĝojas tion* ma rõõmustan selle üle; *li sopiras gloron* ta igatseb kuulsust; *la lastan fojon* viimast korda, viimasel korral.

Märkus. Muidugi mõista on soovitatav ***je***-d võimalikult harva tarvitada, — ainult siis, kui ükski teine vahekorrasõna ei sünni

selleks. Et aga viimase kohta kindel olla, on tähtis esperanto vahekorrasõnade tähendusi täpselt tunda.

Ülesanne 26. Korrata kõik *-n*-käände tarvitamise juhused: 27; 42; 64; 71; 74, 3 ja kokku seada lühike kokkuvõtte kõigi juhuste üle ühes näitega iga juhuse kohta.

75. Olusõna *eĉ*. *Eĉ* = koguni, isegi, *-gi* (*ki*): Ta müüs oma taskukellagi ära *li vendis eĉ sian poŝhorloĝon*. Temagi ei tea seda *eĉ li ne scias tion*. Ta ei naernudki selle peale *li eĉ ne ridis je tio*. Seega seisab *-gi* ehk *-ki* sõna taga, kuna *eĉ* vastava sõna ees seisab.

76. Vahekorrasõna *por* maksmise, ostmise, müümise jne. juures tähendab „eest“: Ma maksin selle raamatu eest *mi pagis por la libro*; ma ostsin selle raha eest *mi aĉetis por tiu mono*; andke mulle 50 marga eest postmarke *donu al mi por 50 markoj poŝmarkojn*.

Seega: asi, mille eest maksetakse. . . . *por*. . . .
raha, mille eest ostetakse. . . . *por*. . . .

Vaata *por...i* [59]. „Raha eest“ ka = *per mono* = rahaga.

9. õpitükk.

77. A. Sõnade harjutamine.

La duobla kvanto.

La dekoblo de kvin estas kvindek.

Dekoble kvin estas kvindek.

Kiomoble kvin estas kvindek?

(La) duono de mia havaĵo.

Du trionoj da horo.

Unu litro enhavas mil kubocentimetrojn.

Subite li ekkantis.

Je kioma horo vi ekveturos?

Mi loĝas en la mezo de la urbo.

Mi loĝas meze de la urbo.

Por la tuta homaro.

Super la tablo pendas lampo.

Kahekordne hulk.

Kümnekordne hulk viiest on viiskümmend.

Kümme korda viis on 50.

Kui palju korda viis on 50?

Pool minu varandusest.

Kaks kolmandikku tundi.

Üks liiter sisaldab 1000 kuubiksentimeetrit.

Äkki hakkas ta laulma.

Mis kella ajal te hakkate sõitma?

Ma elan linna keskel.

Ma elan keset linna.

Kogu inimkonna heaks.

Laua kohal ripub lamp.

78. B. Tõlkimine ja kõnelemine.

1. Kiom kostis unu funto da butero antaŭ la milito? Tiam ĝi kostis ne pli (multe) ol sesdek kopekojn.

2. Kiom kostas unu funto da butero nun? Nun oni pagas la centoblan prezon por ĝi, t. e. sesdek markojn.

3. Kiom estas la kvinoblo de tri? Ĝi estas dek kvin.
4. Kiom estas dek-kvinooble naŭ? Ĝi estas cent tridek kvin.
5. Kiom estas dek-kvinfoje naŭ? Ĝi estas cent tridek kvin.
6. Kiomoble kvin estas tridek? Ĝi estas sesoble kvin.
7. Ĉu vi ricevis bonan pomon? Mi ne ricevis tutan pomon, mi ricevis nur duonan pomon.
8. Kiom estas unu kvarono de dek unu? Ĝi estas du kaj tri kvaronoj.
9. Kiom estas tri kvaronoj de cent? Ĝi estas sepdek kvin.
10. Kioma ono de tridek kvin estas kvin? Ĝi estas unu sepono de tridek kvin.
11. Ĉu vi jam tute faris la laboron? Ne, sinjoro, mi faris ĝin nur duone.
12. Kiam vi revenos, sinjoro? Mi revenos je la tria (horo) post-tagmeze.
13. Je kioma horo vi ekveturos? Precize je la tagmezo, se mi ricevos benzinon por la aŭtomobilo.
14. Je kioma horo elveturos la vespera vagonaro? Ĝi elveturos je la sesa kaj tridek minutoj.
15. Kiom da vortoj enhavas la vortaro de Esperanto? Ĝi enhavas malmulte pli ol kvarmil radikojn.
16. Kiam estas la naskiĝotago de Dro (= doktoro) Zamenhof? Lia naskiĝotago estas la 15-an de decembro 1859.
17. Kiam mortis Dro Zamenhof? Li mortis la dekkvaran de aprilo de la jaro mil naŭcent dek-sepa.
18. Por kiu vi aĉetas tion? Mi aĉetas tion por miaj infanoj.
19. Por kio vi kolektas tiom da poŝtmarkoj? Mi kolektas ilin por vendo.
20. Por kio vi venis al ni? Mi venis al vi por paroli kun vi.
21. Kie vi vidas la aeroplanon, Karlo? Mi vidas ĝin super la turo de la preĝejo.

B. Grammatika.

79. Tuletusliited arvsõnadele.

1. **Korrutamisarvud** vastavad küsimusele mitmekordne hulk? (-o) mitmekordne? (-a) mitmekordselt? (-e.)

Lõppliide **-obl-** moodustab korrutamisarvud. Teda võib tarvitada lõppudega -o, -a, -e:

-oblo: la trioblo kolmekordne hulk; la trioblo de via mono kolmekordne hulk teie rahast;

-obla: la kvarobla kvanto = la kvaroblo neljakordne hulk; la duobla štala kovraĵo kahekordne teraskate; la dekobla tavolo de ardezo kümnekordne kiht kiltkivi;

-oble: trioble kvin estas dek kvin $3 \times 5 = 15$; mi repagos al vi dekoble ma maksan sulle kümnekordselt tagasi; estas miloble pli bone on tuhat korda parem.

2. Kordamisarvud. Eelmisist korrumtamisarvudest tuleb aga lahus hoida kordamisarvud: siin tähendab „kord“ fojo.

Küsimuse peale *mitu korda?* võib tarvitada: vahekorrasõna *je* või *-n-käänet* [74,3] ehk olusõna lõppu *-e*. Nii on: ükskord (*kunaso?*) (*je unu fojo**) ehk *unu fojon* ehk *unufoje*; kolm korda (*je tri fojoj*) ehk *tri fojojn* ehk *trifoj*; palju korda (kordi) (*je multaj fojoj*), *multajn fojojn*, *multfoje*; mõned korrad *kelkajn fojojn* ehk *kelkfoje* = mõnikord.

Samuti küsimuse peale *mitmes kord?* (mitmendat korda?): esimene kord (esimest korda) *je (la) unua fojo*, (*la) unuan fojon*, *unuafoje*; teist korda *je (la) dua fojo*, (*la) duan fojon*, *duafoje* jne. Ühe korraga = *per unu fojo*.

NB. Tuleb vahet teha: kolmekordselt = *trible* = kolm korda (s. o. samal ajal) ja kolm korda = *trifoj* (s. o. üksteise järel). Näit. *la triobla štala kovrajo* kolmekordne teraskate. Selle vastu: kolmekordne vastukaja *la trifoja eho*.

3. Murdarvud. Nende lõppliide on *-on-*:

-ono: pool *duono*, kolmandik *triono*, $\frac{1}{4}$ *kvarono*, $\frac{1}{100}$ *centono*, $\frac{1}{15}$ *dek-kvinono*, $\frac{2}{3}$ *du trionoj*, $\frac{3}{4}$ *tri kvaronoj*, $1\frac{1}{2}$ *unu kaj duono*, $5\frac{7}{65}$ *kvin kaj sep sesdek-kvinonoj*. Üks tervik = *unu entjero*: *Tri trionoj estas unu entjero* $\frac{3}{3}$ on üks tervik.

(*La*) *duono de lia havajo* pool tema varandusest; *unu triono de dek* üks kolmandik kümnest; *dekono de ĝia valoro* $\frac{1}{10}$ tema väärtusest [58, 2]. Kui aga hulk, millest on võetud murdosa, on iseenesest määramata, siis tarvitada *da* [58, 1]: *duono da horo* pool tundi; *duono da glaso da lakto* pool klaasi piima; *tri kaj duono da markoj* = $3\frac{1}{2}$ marka.

-ona: *duona pomo* = *duono da pomo* pool õuna; *dekona parto* kümnes osa; *kiom(on)a parto?* = *kiomono?* mitmes osa.

-one: *duone* poolikult, pooleldi; *trione* kolmandikult jne. Kümnenndikud arvud võib lugeda peale kommat teineteise järel numbraid lugedes: 0,3 *nul komo tri*; 4,08 *kvar komo nul ok*; 300,026 *tricent komo nul du ses*. *Komo* = koma (,).

80. Aja määramine esperantos.

1. Mis kell on? *Kioma horo estas?* Kell on punkt neli. *Estas la kvara (horo) precize* (sõnasõnalt: „on neljas (tund) punktipealt“). Kell 6,20 min. *la sesa kaj dudek minutoj* ehk *dudek minutoj post la sesa*; kell $11\frac{1}{2}$ *la dek-unua kaj duono* ehk *duono post la dek-unua*. Enne lõunat = *antaŭtagmeze*; peale lõunat = *posttagmeze*.

Kuid kõige soovitamam ja ühtlasi kõige rahvusvahelisem on nii kirjas kui ka kõnes käia tundide ja minutite määramise juures raudtee tunniplaanide süsteemi järele, s. o. näit. kell $11\frac{1}{2}$ = *la dek-unua kaj 30 minutoj* = kell 11,30 min. (mitte: $\frac{1}{2}12-a!$); kell kolmveerand 9 = *la 8-a kaj 45 minutoj* = *la 8.45* (mitte: $\frac{3}{4}9$).

*) Klāmrites on siin vähem soovitavad kujud.

2. Mis kella ajal? *Je kioma horo?* Ma sõidan kell 3,25 mi *veturos je la tria kaj dudek kvin minutoj*.

3. Mitmes kuupäev on täna? *Kiu dato estas hodiaŭ?* ehk *kiun daton ni havas?* Täna on kolmapäev, 6-es juuni 1923 (aastal). *Hodiaŭ estas merkredo la 6-a de junio 1923* [loe: *la sesa de junio (de la jaro) mil naŭcent dudek-tri(a)*].

Küsimuse peale mil päeval? on *-n-kääne* [64]: Ma sõidan teile 3-mal mail 1923 (aastal). *Mi veturos al vi la 3-an de majo 1923* [loe: *la trian de majo (de la jaro) mil naŭcent dudek-tri(a)*].

Ülesanne 27. [Arvude tuletised, aja määramine] (klamrites arvud sõnadega). Tõlkida: 1. Et seda maja osta, peab mul olema kolm korda rohkem raha kui mul on. — 2. Ta saab nüüd neli korda rohkem palka, kui viie aasta eest. — 3. Ehitati kolmekordne müür ümber lossi. — 4. Ta vastas ainult pärast kolmekordset tema nime väljahüdmist. — 5. Joobnud inimene näeb kõike (*ĉion*) kahekordselt. — 6. Ma nägin teda täna kaks korda; teist korda nägin ma teda kohvikus. — 7. Osta mulle $\frac{3}{4}$ naela riisi. — 8. Parem pool muna kui tühi koor. — 9. Terve miljon seisab koos tuhandikkudest. — 10. Minu töö on juba pooleldi valmis. — 11. Kui (*se*) ma kell 5 $\frac{1}{2}$ hommiku välja sõidan, jõuan ma kell $\frac{3}{4}$ 10 õhtu päralt. — 12. Meie koosolek on 24. novembril kell 9.15 minutit majanduse seltsi ruumis. — 13. Teie kirjale 17-st veebruarist vastame pärastpoole. — 14. Esimene esperanto õperaamat ilmus 26-mal juulil 1887. — 15. 15-nes jaanuar 1919 jääh alati (*ĉiam*) minu mälestusse.

81. Vahekorrasõnad *por, super*.

1. *Por* jaoks, kasuks, *-ks-kääne* (*por* põhitähendus: siht (eesmärk), otstarve, kasu vahekord). Näit. *Por kio?* mis jaoks? *Tio estas por mi kaj tio por miaj infanoj*. See on minule ja see minu lastele. Vaata *por. . . -i* [59] ja *por* ostmise-müümise juures [76].

2. *Super* kohal, üle (üle mingi asja olemise vahekord ilma asja ennast puudutamata). Näit. *Super la tero estas ĉielo*. Üle maa on taevas. *Super nia kapo pendas glavo*. Meie pea kohal ripub mõök. Ka piltlikult: *labori super projekto* projekti (plaani) kallal töötama.

3. *Supre de* ülevalpool (mida?) on vahekorrasõnaline kõnekääne [63, 5] ja tähendab kõrgemalolemist mitte otse üle ehk pea kohal: *la akvomuelilo estas supre de la ponto* vesiveski on ülevalpool silda; *malsupre de la ponto* allpool silda.

4. Tuletised: *supera* ülem, kõrgemal olev; *supra* ülemine, pealmine: *supera potenco* ülem, kõrgem võim; *supera juĝejo* ülem kohus, *supra ĉambro* ülem tuba aga *supera ĉambro* ülemkoda (parlamendi); *superi* üle olema, võimust võtma.

Ülesanne 28. [*Por, super, sur, supre*]. Tõlkida: 1. Viina klaas on klaas, mida tarvitatakse viina jaoks. — 2. Ta saab iga tunni eest sada marka. — 3. Esperanto äraõppimiseks jätkub

mõnest kuust. — 4. Ma maksin 15 marka naela eest. — 5. Me tulime kokku, et rääkida ühe tähtsa asja üle. — 6. Tema pea kohal lendas must kotkas. — 7. Tumedad pilved ilmusid üle meie maa. — 8. Sügav lumi lamas maa peal. — 9. Allpool silda voolab jõgi kiiremini kui pealpool silda. — 10. See ülesanne käib üle minu jõu [mitmus].

D. Sõnade tuletamine.

82. Tuletuslõppliide *-aj-* tähendab midagi käega katsutavat või meeltega tuntavat: a) midagi asja teatava omadusega; b) midagi, mis teatavast ainest on; c) midagi teatava tegevuse läbi tekkinud ehk teatavaks tegevuseks tarvitatavat. Näited:

a) *nova* uus — *novažo* uudis (miski, mis on uus); *necesa* tarviline — *necesažo* tarviline asi; *altažo* kõrgustik;

b) *porko* siga — *porkažo* sealih (seaaine); *bovo* veis — *bovažo* loomaliha; *ovo* muna — *ovažo* munaröög, munasöök; *fero* raud — *feražoj* raudasjad, rauakaup;

c) *konstrui* ehitama — *konstruažo* ehitus; *trinkažo* jook; *manğ-ažo* söök; *šmiražo* määre.

Ažo iseseisvalt tähendab „asi“.

Märkus. Kui võrdleme *-ec-* [66] ja *-aj-* tuletisi omadussõnust nende *-o-* tuletistega, saame rea, kus . . . *-eco* tähendab abstraktuse (mõttelisuse) kõrgemat astet, kuna . . . *-ažo* tähendab konkreetset omadust. Nende vahele jääb oma abstraktsus-konkreetsuse poolest omadussõna + *o*. Näit. *noveco* uudsus — *novo* uudsus — *novažo* uudis; *ğentileco* viisakus — *ğentilo* viisakus — *ğentilažo* viisakus (tegu). Viimasest reast näeme, et eesti *-us-* lõpp tähendab sagedasti nii abstraktseid kui ka konkreetseid mõisteid: Oma rumaluse pärast läks ta hukka. *Pro sia malsagaeco li pereis*. Ära räägi rumalusi! *Ne parolu malsagažojn!*

Ülesanne 29. Tõlkida: a) *malfacilažo, malfacilo, malfacileco; malbonažo, malbono, malboneco; infano, infanažo, infaneco*; pehme — midagi pehmet; headus (omadus), headus (asi); siga — sigadus; väärt — väärtasi; b) suhkur — suhkruasi (kook, maiustus); nahk — nahkasi (nahkkaup); linane riie — pesu(tükk); c) toitma — toit; küpsetama — küpsis; praadima — praad; kirjutama — kirjutus; pakkima — pakk; maalima — maal; joonistama — joonis(tus); riie-tama — riidetükk; omama — omandus, vara.

1. *Dum infaneco ni faras diversajn infanažojn.* — 2. *Iufoje ankaü personoj, konataj pro sağeco, parolas kaj faras sensağajojn.*

83. Tuletuslõppliide *-ar-* tähendab suuremat samade asjade või olevuste kogu ning vastab eesti silpidele *-stik, -kond*. Näited: *vorto* sõna — *vortaro* sõnastik; *homo* inimene — *homaro* inimkond; *arbo* puu — *arbaro* mets; *štupo* aste — *štuparo* trepp; *štupeto* redelipulk — *štupetaro* redel; *instruisto* õpetaja — *instruistaro* õpetajaskond.

Aro isiseisvalt tähendab (juhusline) kogu, hulk, grupp, kari, ja nõnda on: *aro da homoj* = rahvahulk, kuna *homaro* = inimkond (s. o. kõik inimesed); *aro da ŝafoj* = lambakari, aga *ŝafaro* = kõik lambad ühes piirkonnas, „lammaskond“; *aro da libroj* = kogu (juhusline) raamatuid, *libraro* raamatukogu. *Li ellernis arojn da vortoj*. Ta õppis selgeks hulga sõnu. *Areto* = koguke karjake.

Ülesanne 30. Tõlkida: Kaupmeeskond, õpilaskond, rüütelkond, sööginõud, lehestik, ristirahvas, töörahvas, sõpruskond, laevastik, kirjutusriistad, valitsus, nimestik, hinnakiri, mööbel (kogu), sugulaskond.

84. Tuletuseesliide *ek-* tähendab tegevuse algamist või tegu, mis ainult üks silmapilk kestab: *Subite li ekkantis* äkki hakkas ta laulma. „*Aj!*“ *ekkriis la botisto* „*Ai!*“ karjatas kinge sepp. *Li ekdormis* ta jäi magama.

Ülesanne 31. Tõlkida: 1. Kas sina ta ära tundsid? — 2. Sel ööl hakkas sirel õitsema. — 3. Ta silmas hiirt ja ehmatas (= hakkas kartma). — 4. Hakkame minema, sõbrad! — 5. Kes laskis metsas? — 6. „Ta—ta—raa!“ kõlas tema pasunast. — 7. Ta istus maha ja hakkas rääkima.

85. Vahekorrasõnade ja aegsõnade liitmine.

1. Liites vahekorrasõnu aegsõnuga, saame aegsõnad, mis teatavas suunas ehk sihis täpsemalt on ära määratud. Nende tähendus tuletub järgmiselt:

Mi iras en la domon —*) *mi eniras la domon* — *mi eniras en la domon*. Ma lähen majasse.

Iru el la domo — *eliru la domon* — *eliru el la domo!* Mine majast välja!

Vi venas al la domo — *vi alvenas la domon* — *vi alvenas al la domo*. Sa tuled maja juure.

Petro estis ĉe la festeno — *Petro ĉeestis la festenon* — *Petro ĉeestis ĉe la festeno*. Peeter oli pidusöögil (= pidusöögi juures).

2. Nagu neist näiteist näha, tuletuvad need kokkupanekud vahekorrasõna ülekandmisest lause ütlus-aegsõna ette ning külge, seejuures võib aegsõnaga liidetud vahekorrasõna vastava asisõna ees korrata. Juhusel, kui seda ei tehta, peab vastav asisõna asetama *-n*-käändesse.

3. Märkus. Vahekorrasõna mittekordamine ning asisõna ette asetamine on ainult siis võimalik, kui lauses juba enne *-n*-käändes sihitust ei ole [vaata 2. ja 4. lause, ülesanne 32]. Kus see aga võimalik on, seal on soovitatav vahekorrasõna kordamata jätta.

4. Ka olusõnadega võivad aegsõnad liituda: *supreniri* üles minema — *ili supreniris la monton* nad läksid üles mäe peale; *suprenflugi* üles lendama; *antaŭiri* eel käima, ees käima, *antaŭeniri* ette minema, edasi minema.

*) Märk — tähendab „asemel võib öelda“.

5. Vähe teisel alusel on kokku seatud järgmised liitsõnad: *elpensi* [= *pensi el si* (= ise)] välja mõtlema; *enhavi* (= *havi en si*) sisaldama; *interparoli* (= *paroli inter si*) läbi rääkima; *perlabori monon* = *akiri* (saavutama) *monon per laboro* = raha teenima; *kunveni* (= *veni kune*) kokku tulema; *perforti* vägivalda tarvitama, vägistama.

Ülesanne 32. Eelmiste [85, 1] lausete eeskujul väljendada vahekorrasõnuga liidetud aegsõnade varal järgnevad laused kahte moodi: a) ilma vahekorrasõna kordamiseta, kus see võimalik; b) vahekorrasõna kordamisega.

1. *Tiuj vortoj venas de la latina lingvo.* — 2. *Oni versis sur lin akvon.* — 3. *La amikoj iris preter la lernejo.* — 4. *Oni ne lasis Petron al la ekzameno.* — 5. *Ni pensos pri la afero.* — 6. *Antaŭ ili iris multaj homoj.*

10. õpitükk.

86.

A. Sõnade harjutamine.

Ili ricevis unu pomon.

Ili ricevis po unu pomon.

Ili iris kvarope.

La tuta klaso krom Petro.

Mi intencas skribi al li.

Mi ĵus) venis.*

Mi tuj) iros.*

Li komencis la laboron je la kvina kaj finis ĝin je la sepa kaj 15 minutoj.

La verkoj de William Shakespeare.

La laborema ĝardenisto.

Per ambaŭ manoj.

Mi lavas min en mia ĉambro.

Vi „ vin „ via „

Li „ sin „ sia „

Ŝi „ sin „ sia „

Ĝi „ sin „ sia „

Oni [73] „ sin „ sia „

Ni „ nin „ nia „

Vi „ vin „ via „

Ili „ sin „ sia „

Li, ŝi } lavas { lin, ŝin } en { lia, ŝia } ĉ.

Ĝi, ili } } ĝin, ilin } en { ĝia, ilia } ĉ.

Nad said ühe õuna.

Nad said igaüks ühe õuna.

Nad läksid neljakesi.

Kogu klass peale Peetri.

Ma kavatsen talle kirjutada.

Ma just praegu tulin.

Ma lähen otsekohe.

Ta algas töö kella viie ajal ja lõpetas tema kell veerand kaheksa.

William Shakespeare'i teosed (tööd).

Töökas aednik.

Kummagi (mõlema) käega.

Ma pesen ennast omas toas.

Sa pesed „ „ „

Ta peseb „ „ „

Pestakse „ „ „

Me peseme „ „ „

Te pesete „ „ „

Nad pesevad „ „ „

Nad pesevad „ „ „

{Ta peseb } teda tema toas.

{Nad pesevad } neid nende toas.

*) Nagu näiteist näha, tähendab olusõna *ĵus* lähemat minevikku: „just praegu“, „õige vähese aja eest“, ja olusõna *tuj* lähemat tulevikku: „otsekohe“, „varsti“, „õige vähese aja pärast“.

Mi mem faros tion.
Li mem skribis al ili.
Li laŭdas sin (mem).
Ŝi diris al si.

Ma teen seda ise.
 Ta ise kirjutas neile.
 Ta kiidab (ise) ennast.
 Ta ütles enesele.

87. B. Tõlkimine ja kõnelemine.

1. Kiom da fingroj havas la manoj? Ili havas po kvin fingrojn.
2. Ĉu liaj infanoj ricevis nur kvin pomojn? Ne, mia amiko, ili ricevis po kvin pomojn kaj krom tio po du infanoj ricevis unu kukon.
3. Kiom longe vi intencas legi vian novan romanon? Mi tion tuj kalkulos: la romano havas sepcent paĝojn. Se mi legos ĉiutage (po) dudek kvin paĝojn, mi finos la tutan verkon en dudek ok tagoj.
4. Dudek lernantoj promenis kvarope. Kiom da grupoj ili formis? Kvaronon de dudek, t. e. kvin.
5. Se mi sesfoje prenas po unu libron per ambaŭ manoj, kiom da libroj mi fine havos? Vi havos sesfoje du librojn, t. e. dek du librojn.
6. Al kiu li diris tion, ĉu al Josefo? Ne, li ne diris tion al li, li diris tion al si mem.
7. Kun kiu promenas viaj fratinoj? Ili promenas kun sia malnova amikino kaj ŝia edzo.
8. Ĉu li invitis multajn al la festeno? Jes, sinjoro, li invitis ĉiujn siajn kunlaborantojn kun iliaj edzinoj.
9. Kiu estas tiu? Tiu estas nia ĝardenistedzino kun sia parol-ema filino Anno.
10. Ĉu vian ĝardenon prizorgas ĝardenisto? Ne, sinjorino, ni havas ĝardenistinon.

C. Grammatika.

88. Arvude tuletiste järg.

1. Kogumisarvud. Need on arvud, mis vastavad küsimusele mitmekesi? mitmekaupaa koos? Kogumisarvude tuletusliide on *-op-*. Tarvitatakse enamasti *-ope* lõpuna: *duope* kahekesi, kahekaupa (koos); *triope* kolmekesi jne. *Lernantoj iris duope*. Õpilased läksid kahekaupa koos (paariviisi). *Triopaj vicaj* = kolmikread.

2. Jaotusolusõna po. Sõna *po* hulka tähendava sõna ees tähendab, et see hulk ei käi mitte kõikide asjade või isikute kohta korraga, vaid iga üksiku kohta eraldi; seega tuleb tõlkida *po* = igaüks, iga, kaupaa. Olusõnana ei avalda *po* tema järel seisva asi-sõna käände peale mingit mõju. Näit.

La infanoj ricevis po kvin pomojn. Lapsed said igaüks 5 õuna.
Ni acetis kvin seĝojn por cent markoj tähendab: Meie ostsime 5

tooli 100 marga eest. Seega on „eest“ = *por* [76]. Aga: *Ni aĉetis kvin seĝojn por po 20 markoj*. Meie ostsime 5 tooli 20 marka **tükk**. Seega tuleb tõlkida „tükk“ ehk „tüki eest“ **por po**.

Donu al mi 10 poŝtmarkojn por po 5 markoj! Andke mulle 10 viielist postmarki!

3. Meeles pidada! *Pogrande* suurel arvul, engros, *pomal-grande* väikesel arvul, en détail; *detale* üksikasjaliselt; *li veturas po 30 mejlojn en horo* ta sõidab 30 miili tunnis.

Ülesanne 33. [*Po, -op-, por po*] Tõlkida: 1. Me reisisime neljakesi ja magasime alati kahekesi. — 2. Võib välja minna ainult ühekaupa. — 3. Me ostsime igaüks kaks klaasi viina 5 marka klaas. — 4. Müük suurel ja väikesel arvul. — 5. Aeroplaaniga võib lennata 200 kilomeetrit tunnis.

89. Enesekohane asesõna *si* ja *mem*.

1. Korrata j. 27. Kui tegevus tegijasse tagasi sihib, s. o. kui sihituseks on sama isik, mis aluski, siis tarvitatakse selle ära-tähendamiseks enesekohast asesõna *ise* (enese, ennast jne.). Esperantos on seks olemas asesõna *si*, mida aga tarvitatakse ainult ühenduses vahekorrasõnuga, *-n*-käändes ja *-a*-lõpuga: *de si* enese, (enda); *al si* enesele (endale); *kun si* enesega (endaga) jne.; *sin* enese (enda), ennast (end); *sia* enese (enda). Nagu j. 86-es esitatud näiteist näha, erineb *si* tarvitamine seepoolest eesti enesekohase asesõna tarvitamisest, et *si* ainult 3-das isikus [7] nii ainsuses (*li, ŝi, ĝi, oni*) kui ka mitmuses (*ili*) tarvitatakse, kuna eesti *e n e s e, e n n a s t* jne. kõigi isikute kohta tarvitatakse.

2. Põhjuseks miks sarnane asesõna *si* on loodud, on see, et võimaldada vahetegemist, millal tegevus tegija enese peale üle läheb ja millal ta mitte ei lähe, just seal, kus seda tarvis on, nimelt 3-das isikus. Võrreldagu: *Mi (vi) lavas min (vin) en mia (via) ĉambro* ma (sa) pesen(d) ennast omas toas. Siin *sin* ja *sia* tarvitamine oleks üleliigne, sest sõnad *min, vin, mia, via* näitavad juba iseenesest, et see, keda pestakse, on seesama, kes peseb. Selle vastu, kui ma ütlen *li (ŝi, ĝi, oni, ili) lavas lin (ŝin, ĝin, onin) en lia (ŝia, ĝia, onia) ĉambro*, siis ei ole sõnust *lin* jne., *lia* jne. sugugi selge, et see, keda pestakse, sama on, kes peseb. Seks et kindlasti väljendada, et pestav on ühes ka pesija, tarvitataksegi asesõnu *sin, sia* nii ainsuses (mees-, nais- ja suguta olevuste jaoks) kui ka mitmuses.

3. Asesõna *mem* = *ise* on muutumata ja tarvitatakse isikuliste asesõnade rõhutamiseks. Näit., kui ma tahan rõhutada, et mina seda tegin, siis ütlen: mina *ise* tegin seda *mi mem faris tion*; samuti: sina *ise vi mem*; tema *ise li mem* jne. Peeter *ise Petro mem*.

Samal muutumata kujul võib *mem* ka *-n*-käändes isikulisi asesõnu täiendada: ma armastan iseennast *mi amas min mem*; edasi: *vi amas vin mem, li, ŝi, ĝi amas sin mem; ni amas nin mem; vi amas vin mem; ili amas sin mem*.

4. Ennast = üksteist, teineteist tõlgitakse *sin, vin, nin* ehk *sin, vin, nin reciproke* = ennast vastamisi ehk *unu [la] alian* = üksteist [72-A]. Näit. Nad kiidavad endid vastamisi *ili laüdas sin reciproke*; nad armastavad teineteist *ili amas unu la alian*.

Ülesanne 34. Nagu 86-s *mi lavas min en mia ĉambro* pöörata esperantos ning eesti keeles: 1) *mi laüdas min pro mia kuraĝo* ma kiidan ennast oma vahvuse pärast; 2) *mi trompis min mem* ma petsin iseennast; 3) *mi mem aĉetos al mi* ma ise ostan enesele.

Ülesanne 35. Tõlkida: 1. Sinu ema saatis mind sinu juure; ta tahab rääkida sinuga omas toas. — 2. Ma östsin enesele noa. — 3. Teie ehitate omale maja. — 4. Nad töötavad ainult iseenele jaoks. — 5. Ta rääkis oma vennaga ja tema naiselega. — 6. Selle raamatu ma kingin oma vennale ja selle oma naisele. — 7. Tema ise teab seda kõige paremini. — 8. Nad mõistavad teineteist, nad pigistavad vastamisi teineteise kätt [tõlkida: nad pigistavad enesele vastamisi käsa].

90. Vahekorrasõna ĉirkaŭ ümber, ringi ümber (koha ja aja mõttes), umbes: *ĉirkaŭ la domo estis palisaro* maja ümber oli püst-aed; *ŝi metis la tukon ĉirkaŭ lian manon* ta pani räti ümber tema käe; *la arbo havas ĉirkaŭ dek metroj en diametro* puul on umbes 10 meetrit läbimõõdus; *ĉirkaŭ Kristnasko* jõulu ümber.

Tuletised: *en la ĉirkaŭa regiono* ümbritseval maaalal; *ĝin ĉirkaŭis nubo de fumo* teda ümbritses suitsu pilv; *eĉ unu vilaĝo ne estis ĉirkaŭe* ei ühtegi küla ümberringi; *li ĉirkaŭprenis la arbon* ta võttis puu ümbert kinni.

D. Sõnade tuletamine.

91. Tuletuslõppliide -ist- tähendab mingi elukutse, töö ehk ameti alal töötavat isikut.

Võrdle eesti sõnad: masinist, motorist, telegrafist jne.

Näited: *boto* saabas — *botisto* kingsepp; *kuraci* arstima — *kuracisto* arst; *komerco* kaubandus — *komercisto* kaupmees; *ĝardenisto* aednik; *skribisto* kirjutaja; *teknikisto* tehnik; *lingvisto* keeleteadlane; *latinisto* ladinakeeleteadlane; *esperantisto* tähendab seega esperantoteadlane (s. o. elukutseline).

Sõna *esperantisto* harilikus tähenduses „esperantist“, esperanto harrastaja, on esperantos teiste keelte eeskujul ning valesti tekkinud. Võrdle *esperantano* [145].

92. Tuletuslõppliide -em- tähendab kalduvust ehk harjumust midagi teha: *parolema* jutukas; *laborema* töökas, tööarmastaja; *dormema* unine; *legema* lugemishimuline; *sci-vol-ema* uudishimuline.

Ka asisõnadena: *parolemo* jutukus, kõnehimu; *laboremo* töökus, usinus jne.

Iseseisvalt: *ema* al *novajoj* uuendustele kalduv; *emo* kalduvus.

Ülesanne 36. Tõlkida: Tänuelik, valmis teenima, nutukas (nutuhimuline), sõnakuulelik, lobiseja (lobisemishimuline), (kerge) unustaja, usklik, korraarmastaja, (palju)nõudlik.

93. Aegsõnad -a-lõpuga.

Nende tähendused saame kõige kergemini sel teel kätte, kui me nad asisõnade kaudu tuletatuina oletame [56], näit. *labora*, *enira*, *skriba*, *parola* üle *laboro*, *eniro*, jne.: *enira* pordo sissemineku uks, *labora* *ĉambro* töötuba, *skriba* *respondo* kirjalik vastus, *parola klarigo* sõnaline seletus jne.

Ülesanne 37. Tõlkida: *Tre instrua libro*, *helpa lingvo*, *konvena loĝejo*, *plenda skribo*, *akuza artikolo*, *vivipova lingvo*, *malviva korpo*, *prova veturo*, *ekzamenaj demandoj*, *ŝirma remparo*, *allogaj kondiĉoj*, *kuracaj herboj*, *tranĉa vento*, *ofenda respondo*, *okulvida malutilo*, *teda libro*.

94. Veel mees- ja naisisikute tähendamisest.

1. Jaond 15 järele on naissoo tuletusliide *-in-*. See liide annab sõnadele, millel muidu meestähendus, nagu *sinjoro*, *patro*, ehk sõnadele, mille sugu muidu määramata, nagu *ĉevalo* hobune, *hundo* koer jne., naistähenduse: *sinjorino*, *patrino*, *ĉevalino* jne.

Seega tähendab *ĝardenistino* naisaednik (mitte aedniku naine); *advokatino* naisadvokaat; *doktorino* naisdoktor (naine, kellel enesel doktori kraad).

2. Vastavate isikute abikaasad väljendatakse *esperantos* sõnade *edzo* meesabikaas, *edzino* naisabikaas — varal: aedniku naine *ĝardenistedzino*, arsti abikaas *kuracistedzino*, advokaadi abikaas *advokatedzino*, doktori abikaas *doktoredzino*.

Samuti ümberpöörduvalt: naisaedniku mees *ĝardenistedzo*, naisarsti mees *kuracistedzo*, naisadvokaadi mees *advokatedzo* jne.

Reĝo kuningas, *reĝino* kuninganna (naiskuningas), *reĝedzino* kuningaproua, *reĝinedzo* kuninganna abikaas (kes ise kuningas ei ole).

11. õpitükk.

95. A. Sõnade harjutamine.

Mi kantus, se mi povus.

Kial vi tiel rapidas?

Tial mi ne iros.

La patro ordonis, ke mi faru ĉi ĉion.

Tiel oni ne kaptas musojn.

Mi venus, se mi havus tempon.

Ma laulaksin, kui ma jaksaksin.

Mispärast sa nõnda tõttad?

Seepärast ma ei lähe.

Isa käskis, et mina seda teeksin.

Nii ei püüta hiiri.

Ma tuleksin, kui mul oleks aega.

Li petis min, ke mi kuru al la apoteko. Ta palus mind, et ma jookseks apteeki.
La kampo de la rivero ĝis la lago. See põld jõest kuni järveni.
Li saltis trans la fosajon. Ta hüppas üle kraavi.
Oni ne hakas sen hakilo. Ilma kirveta ei raiuta.

96. B. Tõlkimine ja kõnelemine.

1. Kion vi farus, se vi havus multe da mono? Mi aĉetus al mi multe da libroj kaj legus ilin de mateno ĝis vespero.
2. Kion vi deziras, ke mi diru al li? Vi diru al li, ke li perdos sian oficon, se li tiel malzorge faros sian devon.
3. Kial vi ne venas kun ni en la arbaron? Tial ke mi ne povas; mi venus, se mi havus tempon.
4. Kiu vokis min? Aŭgusto vokis vin kaj diris, ke vi venu manĝi.
5. Kiu estas tiu? Tiu estas la inspektoro de la fabriko, kiu loĝas en nia domo.
6. Kio estas tio? Tio estas la nova balailo, kiun mi ordonis aĉeti al la servistino.
7. Kiun specon de ŝtofo vi preferas, sinjorino? Ĉu ĉi tiun aŭ tiun? Ambaŭ ŝtofoj plaĉas al mi. Mi devas demandi mian edzon.
8. Kiu konstruis ĉi tiun domon? Ĉi tiun konstruis mia bofrato, sed tiun konstruis la sama konstruisto, kiu konstruis la novan preĝejon.
9. Kial vi estas tiel malĝoja, Eduardo? Mi malĝojas, ĉar mi perdis mian tranĉilon.
10. Kiam kaj kie vi perdis ĝin? Mi perdis ĝin hodiaŭ matene sur la vojo de la muelilo al la komunumdomo.
11. Kial oni punis tiun knabon? Oni punis lin, tial ke li ĵetis ŝtonetojn trans la domtegmenton kaj unu ŝtoneto trafis la kapon de kokino tiel, ke ĝi mortis.
12. Kiel li konduitis sin hodiaŭ ĉe la tagmanĝo? Li konduitis sin hodiaŭ tre modeste.
13. Kial vi ne skribis al mi tiom longtempe? Mi ne skribis, ĉar mi ne sciis vian adreson.
14. Bonan tagon, sinjorino, kiel vi fartas? Dankon, sinjoro, tre bone, sed kiel fartas vi?
15. Pri kiu libro vi parolas, ĉu pri ĉi tiu? Ne, ne pri ĉi tiu, sed pri tiu, kiu kuŝas sur la plej supra breto.
16. Kiuj specoj de arboj estas la plej oftaj en niaj arbaroj? Niaj plej oftaj arbospecoj estas abio, pino, acero, frakseno, tremolo kaj betulo.
17. Kiam revenos via patro? Li revenos (tiam), kiam li finos sian laboron en la urbo.
18. Ĉu vi loĝas ĉi tie? Ne, sinjoro, mi loĝas tie malantaŭ la poŝtofiĉejo.
19. Kien kondukas ĉi tiu vojo? Ĝi kondukas preter la akvomuelejo al la preĝejo.

C. Grammatika.

97. Aegsõna tingiv ütlusviis.

1. Peale kindla ja käskiva ütlusviisi [54] on veel olemas tingiv ütlusviis, mis näitab tegu, mida ei tehta veel, kuid mida teatavatel tingimistel võidakse teha ehk oleks tehtud.

Reegel: Tingiva ütlusviisi lõpp on *-us*.

Näide: Tingiv ütlusviis.

	Tulevik-olevik.	Minevik.
<i>mi farus</i>	ma teeksin	ma oleksin teinud
<i>vi farus</i>	sa teeksid	sa oleksid teinud
<i>li, ŝi, ĝi farus</i>	ta teeks	ta oleks teinud
<i>oni farus</i>	— tehtaks	— oleks tehtud
<i>ni farus</i>	me teeksim	me oleksime teinud
<i>vi farus</i>	te teeksite	te oleksite teinud
<i>ili farus</i>	nad teeksid	nad oleksid teinud

Nagu näeme, võib *-us*-lõpp, peale oleviku ja tuleviku, veel tingiva ütlusviisi minevikku tähendada. Kuidas aga täpselt tingiva ütlusviisi minevikku väljendada, näeme eespool [113].

Ülesanne 38. Antud näite eeskujul pöörata tingivas ütlusviisis esperantos ja eesti keeles järgmised sõnad: *esti, skribi*.

Ülesanne 39. Tõlkida: 1. *Se mi estus sana, mi estus felica.* — 2. *Mi ne farus la eraron, se li hieraŭ dirus al mi la veron.* — 3. *Se vi estus bona knabo, mi donus al vi la pomon.* — 4. *Se mi tion dirus, mi dirus malveron.*

2. Tingiva ütlusviisi tarvitamine. Nagu p. 1-s antud näiteist näha, tarvitatakse esperantos tingivat ütlusviisi siis, kui avaldatakse oletus, mis tõeludele ei vasta, näit. *Se mi havus monon mi aĉetus al mi librojn.* Kui mul oleks raha, siis ma ostaksin omale raamatuid (kuid mul ei ole raha).

Kui aga oletus tõeludele vastab, see tähendab, kui oletus isenesest on võimalik, siis tarvitatakse kindel ütlusviis (nagu eesti keeleski): *Se vi estos bona knabo, mi donus al vi pomon* kui sa oled hea poiss, annan ma sulle õuna (tähendab, võib olla, et sa oled ka). Võrdle sellega: *Se vi estus bona knabo, mi donus al vi pomon.* Kui sa oleksid hea poiss, annaksin ma jne. (tähendab, aga sa ei ole hea poiss jne.).

3. Peale selle võib *-us*-ütlusviisi tarvitada, kui väljendatakse väidet ehk soovi viisakal kombel: *mi tion ne asertus tiel certe.* Ma seda ei väidaks nõnda kindlasti. *Ĉu ni ne irus tuj mangi?* Kas me ei läheks kohe sööma? (Harilik käsk oleks: *Ni iru tuj mangi!* Lähme kohe sööma! vaata p. 4).

4. Soovid ja käsud väljendatakse *-u*-ütlusviisis. Kuid eesti keeles tarvitatakse tingivat ütlusviisi ka siis, kui väljendatakse mingi soov või käsk kõrvallauses [57]. Esperantos on aga reegel: „Kõik, mis ma tahan, soovin, käsen, palun, kardan,

mis kõlbab, mis peab tehtama ja mis tarviline on, — väljendatakse järellauses käskkõne -u varal“. Näit. Kuningas käskis Hamletit kutsuda. *La reĝo ordonis, ke oni alvoku Hamleton.* Ma soovisin juba ammu, et sa mulle ostaks uue kübara. *Mi jam delonge deziris, ke vi aĉetu al mi novan ĉapelon.* Teie sõber palus, et teie teda läheks vaatama. *Via amiko petis, ke vi vizitu lin.* Ei kõlba (ei sünni), et sa nõnda kõvasti karjuksid. *Ne decas, ke vi tiom laüte kriegu.* On sinu kohus, et sa tema eest peaksid muretsema. *Estas via devo, ke vi lin prizorgu.*

Ka sihi-eesmärgi lauseis, mis algavad *por ke* = seks et, peab olema esperantos -u-vorm, kuna eesti keeles tingiv ütlusviis on: Ma andsin talle raha, seks et ta mulle paberit ostaks. *Mi donis al ŝi monon, por ke ŝi aĉetu al mi paperon.* Ta peab siin seisma, et keegi ilma lubata sisse ei astuks. *Li devas stari ĉi tie, por ke neniu eniru sen permeso.*

Ülesanne 40. [-us- ja -u-pööre.] Tõlkida: 1. Ma tahan, et sa vaikiksid. — 2. Ta palus, et ma talle lubaksin sõpru oma poole kutsuda. — 3. On tarvis, et ma sest koosolekust osa võtaksin. — 4. Ema laulab, (seks) et laps magama jääks [= hakkaks magama]. — 5. Kui mul rohkem raha oleks, ostaksin ma selle villa kohe (ära). — 6. Kas teie ei lubaks mulle seda tooli? — 7. Mis sa arvad sellest, kui me tal [= teda] minna laseksime? — 8. Ma ei julgeks seda väidata.

97-A Eesti sidesõna „kui“. V. 44. 1) Kui = *ol* võrdlemise juures: *pli ol* enam kui; 2) kui = *kiam* lause alguses, mis vastab küsimusele millal? kunas? *kiam mi venos...* kui ma tulen... 3) Kui = *se* siis, kui talle järgnev lause tingimist väljendab: *se vi tion faros...* kui sa seda teed... 4) Kui = *kiel*: *tiel kiel mi nõnda kui mina* [45]; 5) kui = *kiom*: *kiom da* kui palju, *kiom longe* kui kaua, *tiom kiom mi* niipalju kui mina [57-A].

98. Lausete ühendamisviisid.

Korrata jaonid 3, 25—30, 31, 57, 63.

Meie kõne, kui mõtete avaldus, ei seisa mitte juhuslikus sõnade kokkukuhjamises, vaid nende korraldamises üksikuiks lauseiks. Samuti ei seisa laused ilma mingi sidemeta üksteise kõrval, vaid ka üksikute lausete kogud moodustavad mõtte poolest kokku kuuluvad lauserühmad. Oleme juba tuttavad pea- ja kõrvallause vahekorraga. Niisugune vahekord kahe lause vahel, kus üks lause teise lause kõrvallause on, s. o. selle (pealause) liikme kohuseid täidab [57,1], nimetatakse alistusvahekorraks (alistama = alla seadma) ning pealause ühes oma kõrvallausetega lausete alistusrühmaks.

Kuid ka üksikud pealused on hästi avaldatud kõnes üksteisega mõtteliselt kuidagi seotud. Säärane vahekord pealause vahel nimetatakse rinnastusvahekorraks (rinnastama = kõrvuti seadma) ning nende pealause kogu rinnastusrühmaks. Muidugi

mõista, võivad siia ka kõrvallused pealausete liikmetena kuuluda, millega nad siis oma ette alistusvahekorras on.

99. Rinnastatud lausete liigitus.

Vahekorra iseloomu poolest üksikute pealausete vahel võib rinnastatud lauseid jagada nelja liiki, mis ka sissejuhatavate sidesõnade poolest üksteisest lahku lähevad.

1. Ühendav rinnastus (suurema seotuse puudumine, üks lause täiendab teise sisu): *Estis bela somertago kaj**) *alaúdo kantis ĝoje en aero*. Oli ilus suvipäev ja lõoke laulis röömsalt õhus. *Nek mi, nek mia frato povas tion fari*. Ei mina ega mu vend ei saa seda teha.

2. Vastoluline rinnastus (järgmine lause on eelmisega vastolus): *La ĉambro estas bela, sed ĝi estas malgranda*. See tuba on ilus, aga ta on väike.

3. Põhjusedine rinnastus (järgnev lause põhjendab eelmist lauset): *Ni jam ne povas iri hejmen, ĉar estas nokto*. Meie ei või enam koju minna, sest on öö. *Mi ne iras kun vi tial, ke mi timas*. Ma ei lähe teiega, seepärast et ma kardan.

4. Järeldav rinnastus (järgnev lause on järeldus eelmisest): *Li estas blinda, tial oni devas konduki lin*. Ta on pime, seepärast peab teda vedama (juhtima). *Vi estas libera, do vi povas iri*. Sa oled vaba, nii siis võid sa minna.

Pikemalt rinnastavaist sidesõnust edespidi [185].

100. Lause alistusrühmade liigitus.

Nagu öeldud, täidavad lause alistusrühmas kõrvallused pealause liikmete kohuseid. Kõrvallauseid võib jaotada liikidesse mitmelt seisukohalt: a) koha järele, mida nad lauses omavad; b) lauseliikme järele, mille aset nad täidavad; c) sissejuhatava (side)sõna järele.

101. Kõrvallausete liigitus koha järele lauses.

Koha järele võib kõrvallause olla:

a) eellause, kui ta pealause ees seisab: *Kiu volas, tiu povas*. Kes tahab, see jaksab.

b) vahelause, kui ta pealause vahele on asetatud: *La espero, ke li fine venkos, puŝis lin antaŭen*. Lootus, et ta lõpuks võidab, tõukas teda edasi.

c) järellause, kui ta pealause taga seisab: *Ne ĉio estas oro, kio brilas*. Mitte kõik ei ole kuld, mis hiilgab.

*) Järgnevais näiteis märgime sidesõnad eriti kursiiv-harvendatult.

102. Kõrvallauseete liigitus lauseliikme järele.

Selle järele, millise lauseliikme kohuseid kõrvallaused täidavad, võib neid jaotada samadesse liikidesse, kui üksikuid lauseliikmeidki.

1. **Aluslauseid** täidavad lause aluse: *Kiu volas, tiu povas*. Kes tahab, see jaksab. *Kiu timas la morton, perdis la vivon*. Kes surma kardab, on kaotanud elu.

2. **Ütluslauseid** on laused, mis täidavad ütlustäite [30A, 3] aset: *Mi estas, kiu vi estis*. Ma olen (see), kes sina olid. „*Kiu vi estis*“ on ütlustäide „*estas*“ile.

3. **Sihituslauseid**: *Li diris, ke tiuj arboj estas belaj*. Ta ütles, et need puud olla ilusad. *Mi scias, ke lupoj estas avidaj*. Ma tean, et hundid on ahned. *Mi ne komprenas, kion li volas*. Ma ei saa aru, mida ta tahab. *Al ĉiu, kiu aliris al li, li diris kelkan afablan vorton*. Igale, kes ta juure läks, ütles ta mõne lahke sõna.

4. **Määruslauseid** täidavad asisõnade määruste aset: *Hundo, kiu servas du sinjorojn, restos malsata*. Koer, kes kahte pere-meest teenib, jääb nälga. *Donu la libron al la knabo, kiu staras en la antaŭĉambro*. Anna see raamat poisile, kes eestois seisab.

5. **Olulauseid** väljendavad nagu üksikud sõnadki mitmesuguseid olusid, mille juures tegevus sünnib. Nad jagunevad samadesse liikidesse, kui üksikud olumäärused:

a) **ajalauseid**: *Kiam mi finos la laboron, mi iros promeni*. Kui ma töö lõpetan, lähen ma jalutama.

b) **kohalauseid**: *Mi vidis lin tie, kie ni hieraŭ sidis*. Ma nägin teda seal, kus meie eile istusime.

c) **viisilauseid**: *La homoj sin gvidas, kiel ili vidas*. Inimesed juhivad end, nagu nad näevad.

d) **võrdlauseid**: *Li laboras tiel diligente, kvazaŭ (= kiel se) iu pelus lin*. Ta töötab nõnda usinasti, just kui keegi teda taga ajaks.

e) **põhjuslauseid**: *Mi ne skribis al vi, ĉar mi ne sciis vian adreson*. Ma ei kirjutanud sulle, sest et ma ei teadnud su aadressi.

f) **otstarbe- ehk eesmärgilauseid**: *Mi donis al li monon, por ke li povu aĉeti panon*. Ma andsin talle raha, seks et ta võiks leiba osta.

g) **möönduslauseid** (mööndma = järele andma): *Kvankam mi estas malsana, mi tamen venos*. Ehk küll ma haige olen, tulen ma siiski.

h) **tingimislauseid**: *Se vi faros tion, mi punos vin*. Kui sa seda teed, (siis) ma karistan sind. *Mi farus, se mi povus*. Ma teeksin, kui ma jaksaksin.

103. Kõrvallaus. liigitus sissejuhatava sõna järele.

Kõrvallaused võivad algada 1. alistavate sidesõnadega, 2. küsivate sõnadega, 3. kanduvate asesõnadega. Selle järele on meil kolme liiki kõrvallauseid:

1. Sidesõnalised kõrvallaused, mis algavad alistavate sidesõnadega, nagu: *ke et, kiam* (sellal) *kui, se* (tingimisel) *kui, por ke seks et, jne. Se mi ne estus Aleksandro, mi volus esti Diogeno.* Kui ma ei oleks Aleksander, tahaksin olla Diogenes. *Vi ĝin ekvidos, kiam ni alvenos.* Sa näed seda, kui me pärale jõuame.

2. Küskkõrvallaused. Rippumata küsklaused algavad alati mõne küsiva sõnaga: *ĉu, kiu, kio, kie, kiam, kiel, kiom* jne. Nende samade sõnadega algavad küskkõrvallaused: *Mi demandis lin, ĉu li venos.* Ma küsisin talt, kas ta tuleb. *Mi ne scias, kiom mi pagis.* Ma ei tea, kui palju ma maksin.

Küskkõrvallauseist tuleb lahus hoida järgmine liik,

3. Kanduvad laused, mis algavad kanduvate sõnadega, mis on samad, mis küsivad sõnadki peale *ĉu: kiu, kio, kia, kie.* Nad erinevad eelmistest seeläbi, et nad käivad alati teatava pealause sõna kohta (kanduvad sesse sõnasse) [57, 3]. Näit. *Mi pensis pri la vortoj, kiujn li diris al mi.* Ma mõtlesin järele sõnade üle, mida ta mulle ütles. Kõrvallause *kiujn li. . .* määrab siin lähemalt sõna *vortoj* ning *kiujn* on siin asesõna, seistes kõrvallauses sõna *vortoj* asemel,

103-A Paarissõnad pea- ja kõrvallauses. Sagedasti on pealause kõrvallause sisu juba ette ära määratud sellekohase sõna abil. See sõna läheb siis, iseäranis hästi esperantos, tähenduse, sõnatõu ning kuju poolest ühte sõnaga, mis kõrvallauset pealause külge seob. Säärased sõnad moodustavad paarissõnad (korrelatiivid), millest teine kuulub teisse lausesse. Niisugused paarissõnad on: *tio — kio; tiu — kiu; ĉiu — kiu* igaüks — kes; *ĉio — kio* kõik — mis; *tie — kie* seal — kus; *tiam — kiam* siis — kui; *tiom — kiom* niipalju — kui(palju); *tiel — kiel* nõnda — kuidas; *tial — kial* seepärast — mispärast; ka *tion — ke* seda — et; *tiel — ke* nii — et. Näited (kõrvallauset etteäramäärav sõna on klammeris, märgiks, et ta ka ära jääda võib): *Kiu volas, (tiu) povas. (Tiu) kredo, al kiu mankas faroj, estas senoviva.* (See) usk, millel puuduvad teod, on eluta (usk). *Mi trovis (tion), kion mi serĉis.* Ma leidsin (selle), mida ma otsisin. *Kiam mi finos la leteron, (tiam) mi iros promeni. Petro legas (tiel), kiel Mario (legas). Li donis al ŝi (tiom), kiom ŝi volis. Mi estas (tie), kie mia frato (estas). Mi ne diros al vi (tion), kio okazis en la urbo.* Ma ei ütle sulle (seda), mis linnas juhtus. — *Li ne komprenas (tion), ke dufoje du estas kvar. Li parolis (tiel), ke ĉiuj ridis.* Ta rääkis (nii), et kõik naersid.

103-B Veel „kui = kiam“ ja „kui = se“ vahest. Kui on = *kiam* siis, kui ta algab ajalause [102, 5 a], kui on = *se*, kui ta algab tingimislause. Kuidas aga eesti keeles vahet teha aja- ja tingimislause vahel? Seda järgmiselt: kui'ga algav lause on ajalause siis, kui tema pealause väljendatud tegu ehk olukord tõesti niisugune on, mis sünnib või sündinud on kõrvallauses tähendatud ajal; väline tunnus: siis, kui „kui“ asemel „sel ajal kui“ võib öelda; kui'ga algav kõrvallause on tingimislause, kui pealause avaldatud

tegu ehk olukord sündida võib ehk võiks, s. o. mitte ilmtingimata sünnib või sündinud on; väline tunnus: siis, kui „kui“ asemel võib öelda „tingimisel kui“, „juhtumisel kui“.

Näit. (Sel ajal) kui sa välja lähed, lukusta uks. *Kiam vi eliros, ŝlosu la pordon.* (Tingimisel) kui sa head teed, oled sa õnnelik. *Se vi faros bonon, vi estos felica.* (Tingimisel) kui sa seda raamatut lugesid, tead sa seda. *Se vi legis la libron, vi tion scias.* Aga: (Sel ajal) kui sa lugesid raamatut, olin ma aias. *Kiam vi legis la libron, mi estis en la ĝardeno.*

Ülesanne 41. [Kui.] Tõlkida: 1. Kui sa targem oled, kui tema, avita teda! — 2. Kui teie selle kaardi kätte saate, olen ma juba Itaalias. — 3. Kui kaua teie kavatsete jääda sesse linna? — 4. Ta võib seda teha nii hästi kui mina, kui ta ainult tahab. — 5. Sa paistad 10 aastat vanem kui siis, kui ma sind viimast korda nägin.

104. Prätsiseeriv*) sõna *ĉi*.

Sõna *ĉi* (muutmata) tähendab alati lähedal oleva peale. Tarvitada võib teda näitavate asesõnadega, nende ees või taga: *ĉi tiu libro* ehk *tiu ĉi libro* see (mis siin on) raamat, kuna *tiu libro* tähendab ükskõik kus olevat raamatut: *tiu* raamat; *ĉi tio* ehk *tio ĉi* see (asi) siin; *ĉi tie* ehk *tie ĉi* siin, vastandiks *tie* seal.

Märkus. On soovitav eesti „see“ ainult siis *ĉi tiu* ja *ĉi tio* tõlkida, kui seda tõesti tarvis on vahetegemiseks lähema ja kaugema asja vahel. Harilikult aga võib „see“ ainuüksi *tiu* ja *tio* abil tõlkida. Selle eest võib aga eesti „siin“ alati *ĉi tie* tõlkida ja „seal“ = *tie*.

Võib veel *ĉi* tarvitada: *ĉi ĉiuj* = *ĉiuj ĉi tiuj* = kõik need ehk need kõik; *ĉi ĉio* see kõik; *ĉi kune* = *ĉi tie kune* = siin juures [63, 3 d']; *ĉi apude* siin kõrval; *ĉi (mal)supre* = siin üleval (all); *ĉi transen* siia üle.

105. Põhjusolusõnad *kial*, *tial*. *Kial* = mispärast, miks, mis põhjusel, on küsiv põhjusolusõna, sest ta küsib põhjust, miks mingi tegevus sündis ehk sünnib. Selle peale võib vastata lausega, mis algab *ĉar* . . . sest (et) . . . või vahekorrasõna *pro* = tõttu, pärast, või *tial* = seepärast, sellepärast, sel põhjusel. Näit. *Kial vi ne venis?* Miks teie ei tulnud? *Mi ne venis, ĉar mi ne havis tempon.* Ma ei tulnud, sest mul ei olnud aega. *Mi ne venis pro malsano* . . . haiguse tõttu. *Mi ne venis tial, kial vi ne venis* . . . seepärast, mispärast teie ei tulnud. *Mi ne venis tial, ke mi ne povis* . . . sest et ma ei võinud.

106. Vahekorrasõnad *ĝis*, *trans*, *preter*.

1. *Ĝis* kuni, -ni-kääne (aja ja koha mõttes): *Mi veturis*

*) Prätsiseerima = midagi täpseks tegema, täpselt väljendama. Võrdle esperanto *preciza* = täppis, täpisealne.

gis Berlino. Ma sõitsin Berliinini. *La rivero fluas gis la maro.* Jõgi voolab mereni. *Li estas sana gis la hodiaŭa tago.* Ta on terve kuni tänase päevani. *Ĝis ĉi tie kaj ne pluen!* Siia maani ja mitte kaugemale!

2. *Trans* sealpool, üle, teisel pool, *trans*. . . *n* üle, sinna-
poole, teisele poole, näit. lendama, viskama, ujuma. Näit. *La kampo gis la rivero estas nia, la kampo trans la rivero estas ilia.* Põld kuni jõeni on meie, põld sealpool jõge on nende oma. *Mi nun loĝas trans la rivero.* Ma elan nüüd üle jõe (sealpool jõge). *La pilko flugis trans la palisaron.* Pall lendas üle aia. [Võrdle *gis*].

Tuletised: *transe de bono kaj malbono* sealpool head ja kurja; *transiri la riveron* üle jõe minna.

3. *Preter* -st mööda, kõrvalt mööda, piki: *Ni promenis preter la akvomuelejo.* Me jalutasime vesiveskist mööda. *La ondoj sin rulis kun granda forto preter la kajo.* Lained rullusid suure jõuga piki kallastänavat. *Li rigardis preter mi.* Ta vaatas minust mööda. *Ni preteriris tiun domon.* Me läksime sellest majast mööda [85].

D. Sõnade tuletamine.

107. **Tuletuslõppliide** *-il-* tähendab riistapuud ehk abi-
nõud, mille varal midagi tüvisõnale vastavat tehakse. Näit. *tranĉi*
lõikama — *tranĉilo* nuga; *tondi* kääridega lõikama — *tondilo* kää-
rid; *haki* raiuma — *hakilo* kirves; *skribilo* kirjutusabinõu; *skribilaro*
kirjutusnõud [83]; *manĝilaro* söögiriistad; *kuraci* arstima — *kuracilo*
arstimisabinõu; *ilo* riist; *ilaro* riistade kogu.

108. **Tuletuslõppliide** *-er-* tähendab väikest osakest
mingist ainest. Seega on tal otsevastupidine tähendus *-ar-*'le [83]:
-aro ühendab üksikuid osi üheks tervikuks, *-ero* on üksik osake
ainest; näit. *neĝo* lumi — *neĝero* lumekübe; *pluvo* vihm — *pluvero*
vihmapiisk; *panero* leivaraas; *fajrero* tulesäde; *polvero* tolmkübe;
ero osake.

Ülesanne 42. [*-il-* ja *-er-*]. Tõlkida: Vile, võitlusabinõu, nõel,
saag, habemenuga, kamm, äke, ader, vikat, sirp, sõiduriist, tiib,
labidas, reha, luud. — Liivatera, ahela lüli, rahetera, rahatükk,
viljatera, kastepiisk.

109. Sõnade poolitamisest.

Kui sõna täielikult ühe rea peale ei mahu, võib teda poolitada
ja ainult pool üle kanda teise rea peale. Sõnade poolitamisest on
soovitav tuletusliiteid mitte poolitada, vaid neid tervena teise rea
peale üle kanda; näit. *neĝ-ero*, *sub-ir-is*, *mal-am-as* (mitte: *ne-ĝe-ro*,
su-bi-ris, *ma-la-mas*, nagu seda muidu eesti poolitamiski viisi järele tuleks
teha). Sõna juurt võib samuti nagu eesti keeles poolitada (kus-
juures nagu eesti keeleski ei ole soovitatav eraldada üksikut tähte
sõna lõpul): *in-ter-na-cia*, *ag-ro-no-mio*.

12. ĥpitŭkk.

110. A. Sōnade harjutamine.

Leganto estas persono, kiu legas.
Leginto estas persono, kiu legis.
Legonto estas persono, kiu legos.
Mi estas nun leganta.
Tiun ĉi libron mi estas leginta.
Kiu el vi estas ironta al urbo?

Kies ĉapelo ĉi tiu estas?
Verŝajne ties, kiu staras apud la
pordo.
Li fariĝis generalo.
Li vendis ĉion, kion li havis.
Tio plaĉas al mi.

Lugeja on isik, kes loeb.
 Lugenŭ on isik, kes luges (juba).
 Lugeja (tul.) on isik kes loeb (tul.).
 Ma olen nŭid lugemas.
 Seda raamatut ma olen lugenud.
 Kes teist on minemas (kavatseb
 minna) linna?
 Kelle kŭbar see on?
 Nŕhtavasti selle, kes seisab ukse
 kŕrval.
 Ta sai kindraliks.
 Ta mŭŭs kŕik, mis tal oli.
 See meeldib mulle.

111. B. Tŕlkimine ja kŕnelemine.

1. Ĉu vi trovis lin dormanta? Ne, sinjoro, mi trovis lin sidanta en la lito kaj leganta la verkaron de Shakespeare.
2. Gustumu ĉi tiun vinon, ĉu ĝi estas malbona? Tute ne, mi trovas ĝin tre bona.
3. Ĉu oni elektis lin sekretario aŭ prezidanto? Ne, sinjoro, oni elektis lin kasisto.
4. Kiel tiu ĉi verko plaĉas al vi? Ĝi ŝajnas al mi bona.
5. Ĉu estas vere, ke li fariĝis generalo? Jes, oni diras, ke la registaro faris lin generalo kaj komandanto de la armeo.
6. Sinjoro, mi petas vin tagmanĝi kun ni! Mi tre bedaŭras, sinjorino, sed mi jam estas tagmanĝinta.
7. Kiam vi iros hejmen, sinjoroj? Ni iros, kiam ni estos finintaj nian laboron.
8. Kiu estas la tradukinto de tiu ĉi libro? S-ro V., la sama, kiu kompilis ankaŭ la vortaron de ĉi tiu lingvo.
9. Kie oni povas aŭdi sturnon kanti? En nia ĝardeno. Tie mia frateto alnajlis al arbo sturnodometon kaj nun ni dum la tuta printempo aŭdas la kantadon de la sturno.
10. Kies plumingon vi tenas en la mano? La plumingon de tiu lernantino, kies libroj estas ĉi tie.
11. Kial vi tiel diligente studas Esperanton? Mi faras tion, ĉar mi vidas en Esperanto la estontan lingvon de la tuta mondo.
12. Kion li diris al vi pri la mortintoj? Li diris, ke pri la mortintoj oni devas paroli aŭ bonon aŭ nenion.
13. Ĉu estas vere, ke ĉiu devas pagi? Ne, sinjoro, ne ĉiu, sed nur tiuj, kiuj ricevis libron, devas pagi por ĝi.
14. Ĉu mi povas preni tion? Jes, vi povas preni ĉion, kio plaĉas al vi.

C. Grammatika.

112. Aegsõna kesksõnad.

1. Tunneme kindla ütlusviisi kolme peaaega: *-as*, *-is*, *-os*. Peale nende on olemas esperantos, nagu eesti keeleski, rida kokkupandud vorme nende aegade jaoks. Kindla toetuspunkti neist arusaamiseks omandame, kui me tutvuneme nende alusvormidega, n. n. kesksõnadega ehk partitsiipidega. Neid on kolm. Siin nende lõpud: Oleviku kesksõna. Mineviku kesksõna. Tuleviku kesksõna.

-ant-

-int-

-ont-

Neid võib tarvitada *-o*, *-a* ja *-e* lõpuga. Vaatame esmalt nende tähendused *-o* ja *-a* lõpuga:

leganto lugeja (see, kes praegu loeb); *leganta* lugev, lugemas;

leginto lugenu (see, kes on lugenud); *leginta* lugenud;

legonto lugeja, kes tulevikus loeb; *legonta* lugev, lugemas tulevikus.

Siit näeme, et kõik kolm *-o*-kesksõna vastavad asisõnadena eesti tegija-sõnale, kusjuures esperantos tegijale olevikus, minevikus ja tulevikus igale ise vorm vastab. Omadussõnalised *-a*-kesksõna vormid vastavad eesti oleviku (mineviku) (lõpp: *-v*) ja mineviku (lõpp: *-nud*) kesksõnale.

2. *-a*-kesksõnal on ühel hoobil omadussõna ning aegsõna iseloom: a) välispidi on tal *-a*-lõpp ning seetõttu on ta samuti muudetav nagu kõik *-a*-sõnad: võtab *-n* ja *-j* lõpu; peale selle võib ta samuti kui iga omadussõna määrata asisõna nii määrusena kui ka ütlustäitena, samade reeglite järele, nagu iga teine *-a*-sõna [19, 28], näit. *la legantaj knaboj* lugevad poisid; *mi vidis legantajn knabojn* ma nägin lugevaid poisse; *ni estas legantaj* me oleme lugemas, *vi estas legintaj*, *ili estas legontaj* [vaata 113 kokkupandud ajad]; b) *-a*-kesksõna aegsõna iseloom avaldub selles, et tema järel peab seisma, kui tarvis, sihitus *-n*-käändes: *vi estas leginta la libron* sa oled lugenud (mille?) raamatu; *ni ne estas finintaj la laboron* me ei ole lõpetanud (mida?) tööd.

3. *-o*-Kesksõna tuleb tarvitada teotegija mõttes nagu igat asisõna, kusjuures rõhku tuleb panna õige ajavormi peale. Näit. Tähtis (kuulus) võlglane (on) halb maksja. *Eminenta ŝuldanto, malbona paganto*. (Selle) raamatu tõlkija. *La tradukinto de la libro*. Selle raamatu lugejad. *La legontoj de tiu ĉi libro*.

113. Aegsõna kokkupandud ajad.

1. Kõik kokkupandud ajad moodustatakse abiaegsõna *esti* [30-A, 3] *-as*, *-is*, *-os*, *-us* ja *-u* vormide ja kolme *-a*-kesksõna varal. Siin järgneb nende kõikide ülevaade 1-ses isikus [*mi*. . .]. Muud isikud moodustatakse, *mi* asemele vastavad asesõnad seades, kusjuures mitmuseliste asesõnade [*ni*, *vi*, *ili*] järel vastav kesksõna *-j* lõpu võtab. Kus kokkupandud aega väljendab peaaegu sama hästi vastav liht vorm, seal on ta antud märgiga =.

<i>mi estas leganta</i>	= <i>mi legas</i>	ma loen, olen lugemas (lugev);
<i>mi estis leganta</i>	= <i>mi legis</i>	ma lugesin, olin lugemas (lugev);
<i>mi estos leganta</i>	= <i>mi legos</i>	ma loen, olen lugemas (lugev) tulev.;
<i>mi estus leganta</i>	= <i>mi legus</i>	ma loeksin, oleksin lugemas (lugev);
— <i>estu leganta</i>	= — <i>legu</i>	loe, ole lugemas (lugev);
<i>mi estas leginta</i>	= <i>mi legis</i>	ma olen lugenud [eesti täisminevik];
<i>mi estis leginta</i>		ma olin lugenud [eesti enneminevik];
<i>mi estos leginta</i>		ma olen (tulevikus) lugenud;
<i>mi estus leginta</i>		ma oleksin lugenud [eesti tingiv kõneviis minevikus];
— <i>estu leginta</i>		(et sa, ta, me, te, nad) oleks lugenud [tarvilik eriti rippuvas soovlause [97,4]];
<i>mi estas legonta</i>	= <i>mi legos</i>	ma olen valmis lugema [ligem kavatsus];
* <i>mi estis legonta</i>		ma just olin valmis lugema, kavatsesin lugeda;
* <i>mi estos legonta</i>		ma olen (tulevikus) valmis lugema;
* <i>mi estus legonta</i>		ma loeksin tulevikus;
— <i>estu legonta</i>		(et sa jne.) loeks [tarvilik eriti rippuvas soovlauseis [97,4]].

2. Nagu näha, võimaldavad esperanto kolm kesksõna tegevuse aja varjundeid täpselt ning lihtsalt väljendada. Kuid peab tähendama, et ei ole tarvidust kõiki ülaltoodud vorme alati tarvitada. Kui üks neist, kas abiaegsõna või kesksõna, on olevikus, siis võib peaaegu alati kokkupandud vormi asemel vastav lihtvorm tarvitada. Pealegi teeks üleliigne kokkupandud vormide tarvitamine kõne raskepäraseks ja inetuks, kuna lihtvormid selgemad ning peaaegu sama mõtet väljendavad. Ainult märgiga * märgitud vormid ei lase end lihtvormide varal väljendada, sest kumbki nende kokkupandud aegade algosist väljendab minevikku või tulevikku käesoleva aja suhtes.

3. Liitaegade tähenduste ülevaade.

<i>Mi estas</i>	$\left\{ \begin{array}{l} \text{-anta just praegu (midagi tege)mas.} \\ \text{-inta just praegu lõpetanud (millegi tege)mise.} \\ \text{-onta kavatsemas (midagi teh)a, valmis (midagi tege)ma.} \end{array} \right.$
„ <i>estis</i>	
„ <i>estos</i>	
„ <i>estus</i>	
<i>estu</i> <i>esti</i>	

Ülesanne 43. [Kesksõnad, liitajad] Tõlkida: 1. *Kion vi faris hodiaŭ? Hodiaŭ mi estis laboranta* (parem: *laboris*) *la tutan tagon.* — 2. *Ĉu vi jam estas fininta* (parem: *finis*) *vian laboron? Ne, mia amiko, mi finis ĝin ne jam.* — 3. *Kiu estas la tradukinto de ĉi tiu libro?* — 4. *Jen mia estonta edzino!* — 5. *La falinta homo ne povas sin levi.* — 6. *Mi ĵus estis skribinta mian leteron, kiam mia amiko venis.* — 7. *Ni jam estos finintaj nian laboron, kiam vi povos sendi al ni helpon.* — 8. *Mi tuj respondos, kiam vi estos fininta viajn demandojn.* — 9. *Mi ĝuste estis skribonta al vi leteron, kiam venis la leterportisto kun letero de vi.* — 10. *Ni tion estus farintaj, se vi estus sendintaj al ni helpon.* — 11. *Ili estus*

konstruontaj ĝin jam nun, se ili havus la necesajn materialojn. — 12. Meie kõik olime juba lõunat söönud, kui [103-B] meile uusi külalisi tuli. — 13. Meie tahtsime parajasti lõunat sööma hakata, kui meile uusi külalisi tuli. — 14. Kui saa need sõnad oled (ära) õppinud, võid sa juba seda raamatut lugeda. — 15. Küsi talt [talle], kas rong juba on pärale jõudnud. — 16. Ma uskusin, et võltsijad on karistatud. — 17. Kui ta tuleb ja palub, anna talle see raha. — 18. Kas ta ei jutustanud, et vana metsnik olla [= on] surnud?

113-A Aegsõna + anta ja aegsõna + a. Aegsõna + a tähenduse kohta vaata 93. Teatavatel juhtumistel, kus see arusaamist ei sega, võib aegsõna + a -*anta* (-*inta*)-vormi asemel seista. Näit. röövijad loomad = röövloomad *rabantaj bestoj* = *rabaj bestoj* = *rabobestoj*; kestev armastus *daŭranta amo* = *daŭra amo*; kaunilt kõlav keel = kaunikõlaline keel *bele sonanta lingvo* = *belsona lingvo*; nägiv ilu = *ŝajna* (= *ŝajnanta*) *beleco*. Vahe kummagi vormi tähenduses: aegsõna + a näitab asjade kestvate omadust, kuna aegsõna + *anta* enam ajutist omadust avaldab.

Selle vastu võrdle aegsõna + *anto* [112,3] aegsõna + *o* [56] tähendustega.

114. Algkääne (nimetav) abiaegsõnade järel.

1. Nägime [30-A 3], et mõnede aegsõnade järel seisab nende lähem täiendus omadus- või asisõna algkäändes: *Petro estas botisto*. Peeter on kingsepp. *La patro estas bona*. Isa on hea. Ütlus-aegsõna mõte on siin nii lähedalt talle järgneva asi- või omadussõnaga seotud, et me viimase ka arvame ütluse külge kuuluvaks, vahetegemiseks teda nimetades *ütlustäiteks*. Ütlustäiteks on esperantos alati algkäändes -*o*- või -*a*-sõna (kui aluseks asi- ehk asesõna, vaata ka 19,2), kuna ta eesti keeles ka -*k*s-käändes võib seista: Koer on õue vahiks. *La hundo estas la gardisto de la korto*. Ta on mu sõber. *Li estas mia amiko*. Ta oli mulle sõbraks. *Li estis al mi* (parem: *mia*) *amiko*.

2. Kuid säärase abiaegsõnalise loomuga on veel aegsõnad, mis tähendavad olekut või olekusse sattumist: *fariĝi* ehk *iĝi* saama, muutuma, hakkama, saabuma; *ŝajni* paistma, tunduma; *resti* jääma. Näited: Ta sai rikkaks. *Li fariĝis riĉa*. Ta läks punaseks. *Li iĝis ruĝa*. Ta hakkas (kooli)õpetajaks. *Li fariĝis instruisto*. Ta jäi seks, mis ta oli. *Li restis tiu, kiu li estis* [36,2 d]. See kübar paistab mulle väga suur. *Tiu ĉi ĉapelo ŝajnas al mi tro granda*. Ta on sündinud kunstnik. *Li naskiĝis artisto*.

115. Algkäändes sihituse täiendus.

Valitsus tegi (k e d a?) teda kindraliks — tõlgitakse: *La registaro faris lin generalo*. Sõna „kindraliks“ = *generalo* täiendab siin -*n*-käändes asesõna *lin*. See on seetõttu võimalik, et sama lause

mõtet võib pikemalt väljendada nõnda: *La registaro faris, ke li estu generalo*. Seepärast võib seda algkäändes sihituse täiendust nimetada ka **ütlustäteliseks** sihituse täienduseks.

Peale *fari* on veel hulk aegsõnu, mille sihituse täiendus algkäändesse tuleb asetada. Siia kuuluvad kõik aegsõnad, mis tähendavad, kelleks või milleks midagi tehakse, peetakse, arvatakse olevat või millena ta end näitab; neist tähtsamad: *igi* sundima, laskma, tegema, *havi* omama, *krei* looma, *elekti* valima, *naski* sunnitama, *vidi* nägema, *revidi* jälle nägema, *titoli* aunimega nimetama, *pensi* mõtlema, *aüdi* kuulma, *opinii* arvama (mõtlema), *taksi* hindama, *kredi* uskuma, *nomi* nimetama, *konfesi* üles tunnistama, *sin senti* end tundma, *sin montri* end näitama, *sin trovi* end leidma, *sin deklari* end kuulutama.

Näited: Tehke saabas suuremaks! *Faru la boton pli granda!* Ma arvasin sind targema(ks). *Mi opinii vin pli saĝa* (= *ke vi estas pli saĝa*). Ma usun, et see õige on. *Mi kredas tion vera* (= *ke tio estas vera*). Loodus sünnitas kaameli nõnda inetu. *La naturo naskis la kamelon tiel malbela*. Teda valiti presidendiks. *Oni elektis lin prezidanto*. Teda hüütakse Peetriks. *Oni nomas lin Petro*. Külma tegi nende näod punaseks. *La malvarmo igis iliajn vizaĝojn ruĝaj*.

115-A Veel -ks-käände tõlkimisest. Peale ütlustäite ja sihitava ütlustätelise täienduse, mida esperantos algkäände varal väljendatakse, on -ks-käändel eesti keeles veel teisi funktsioone (ülesandeid, tegevusi).

1. -ks-kääne **otstarbeoluna** tõlgitakse enamasti vahekorrasõnaga *por* [81, 1]: See ei kõlba selleks. *Ĝi ne taŭgas por tio*. Seda tehakse neile kahjuks. *Tion oni faras por malutili al ili*. Seda nad tarvitavad pesemiseks. *Tion ili uzas por lavo*.

2. Kui -ks-kääne end kergesti laseb ka -na-käände abil väljendada, siis tõlgitakse ta olusõna *kiel* abil: Võta see enesele mälestuseks! *Prenu ĝin al vi kiel memoraĝon!* Kuid võib ka *Prenu ĝin al vi por memoraĝo!* Ta on kooliõpetajaks liig harimata. *Li estas tro malklera kiel instruisto ehk por esti instruisto*.

3. Ajaoluna tõlgitakse -ks-kääne ka *por*'ga: See peab valmis olema homseks. *Tio ĉi devas esti preta por morgaŭ*. Laenan sulle raamatu suvevaheajaks. *Mi pruntedonas al vi la libron por la somera libertempo*. See küsimus lükati edasi järgmiseks korraks. *Oni prokrastis la demandon por la sekvonta fojo*.

4. Esiteks, teiseks jne. *unue, due, . . . viimaks laste, fine*.

Ülesanne 44. [114, 115, 115-A] Tõlkida: 1. Jääge rahulikuks! — 2. Milleks on teie vend saanud? — 3. Kes ei (ole) sündinud luuletajaks, ei saa seks eluajal. — 4. Asjaolu ei paista nõnda halb, nagu ma arvasin. — 5. Ma arvasin teda suuremaks kui ta on. — 6. Ma leidsin tema tervena. — 7. Ta läks kahvatuks viha pärast. — 8. Kui suureks sa oled saanud, Anton! — 9. Ma panin (= tegin) Juhani oma [89] aia vahiks. — 10. Kunin-

gas nimetas Kolumbuse Indiasse sõitva laevastiku admiraliks. 11. (Selle) linna elanikud valisid tema linna esitajaks maa (*lando*) parlamenti. — 12. Kas teil on kotti õunte jaoks? — 13. Ma tulin, et [59] oma vihmavarju võtta. — 14. Ta on suremiseks valmis. — 15. Andke mulle see raamat [27, 3] tänaseks!

116. Sihituskõrvallausete lühendamine.

1. Mis tähendab kõrvallauset lühendada ehk koondada? Võtame näite: Ma loodan (mida?), et ta pea tagasi tuleb. *Mi esperas, ke li baldaü revenos*. Kõrvallause *ke li baldaü revenos* = et ta pea tagasi tuleb — seisab siin sihitusena: ma loodan mida? — Et ta. . . Sama mõtet on võimalik väljendada liht sihitusena nõnda: Ma loodan tema peatset tagasitulekut. *Mi esperas lian baldaüan revenon*. Säärane tegevus, kus kõrvallause asemele seatakse sama tähendusega lause lihtliige, nimetatakse lause lühendamiseks ehk koondamiseks.

Kõrvallause lühendamist võib mitmetviisi korda saata. Eelmine viis seisab selles, et kõrvallause ütlus-aegsõna muudetakse aegsõnaliseks asisõnaks (**teonimeks**), teda täiendavad olusõnad omadussõnuks ning kõrvallause alus omastavaks *de*-käändeks ehk *-a*-sõnaks. Veel näide: *Mi vidis, ke Petro revenis* koondub: *Mi vidis la revenon de Petro*.

2. Jaond 115 nägime, et algkäändes ütlusaiteline sihitava täiendus on kõrvallause lühendus aegsõnade järel, mis tähendavad: kedagi millekski tegema, pidama, valima jne: *La reço faris, ke li estu generalo* = *La reço faris lin generalo*.

Samuti, kui lause mõte on: kedagi midagi tegema sundida. [Tähendusega „sundima“ on veel: *igi* sundima, olekusse panema, tegema, et. . ., laskma, *kaüzi* põhjuseks olema = laskma, *instigi* (üles) kihutama.] Sel juhtumisel seisab lühendatud lauses *-n*-käändes kõrvallause *aluse* järel selle ütlusaegsõna infinitiivis (*-i*-vormis). Näit. *Mi igis, ke ši baku panon* = *Mi igis šin baki panon*. Ma lasksin tal leiba küpsetada. *Rozalindo instigis Eduardon skribi poemon*. Rosalinde kihutas Eduardi luuletust kirjutama. *La malvarmo kaüzas, ke la akvo glaciügas* = *La malvarmo kaüzas la akvon glaciügi*. Külma sunnib vett jäätuma.

Selle lühenduse skeem: *igi (instigi, kaüzi) . . . -n . . . -i*

3. Eelmisele sarnane on sihituslausete lühendamine aegsõnade järel, mis tähendavad „otsekoheseid meelelisi muljeid“, nagu: *vidi* nägema, *rigardi* vaatama, *aüdi* kuulma, *aüskulti* kuula(ta)ma, *senti* tundma, *trovi* leidma: *Mi vidis, ke la hundo rapide kuris tra la ĝardeno* = *Mi vidis la hundon rapide kuri tra la ĝardeno*. Ma nägin koera kiirelt jooksmat (parem: jooksvat) läbi aia. — Seega seisab ka siin lühenduse konstruktsioon selles, et kõrvallause ütlus asetatakse *-i*-vormi ning alus *-n*-käändesse, „*ke*“ jäetakse välja, kuna kõik muu jääb.

Veel näit. *Mi rigardis, kiel la suno bele leviĝis el la maro* = *Mi rigardis la sunon bele leviĝi el la maro*. Ma vaatasin päikest

ilusalt merest tõusma (parem lühendamatu: ma vaatasin, kuidas päike ilusasti merest tõusis). *Mi sentis min leviĝi*: Ma tundsin end tõusma (parem: tõusmas ehk tõusvat). *Mi aŭdis Eleonoron kanti antaŭ la publiko*. Ma kuulsin Eleonooret laulvat publiku ees.

Nagu näiteist näha, on läbivaadatud akkusatiiv-infinitiiviga lühendusviisi eesti keeles ainult piiratud kujul (aegsõnade „sundima“ järel [p. 2]) olemas. Harilikult vastab sellele -v a t- või -m a s- muude.

Lühenduse skeem: *vidi* (aŭdi jne.) . . . -n . . . -i.

4. Samade otsekohesid meelelisi muljeid väljendavate aegsõnade järel on tarvitatud kesksõnaline lühendusviis, mis meelde tuletab „algkäändes sihitustäitelist sihituse täiendust“ [115], mis ta ka õigupoolest on: *Mi vidis, ke la hundo rapide kuris [= estis kuranta] tra la ĝardeno* = *Mi vidis la hundon rapide kuranta tra la ĝardeno*. Ma nägin koera kiirelt jooksmas (ehk jooksvat) läbi aia. *Mi rigardis, kiel la suno bele leviĝis [= estis leviĝanta] el la maro* = *Mi rigardis la sunon bele leviĝanta el la maro*. Ma vaatasin päikest ilusasti merest tõusmas. *Mi aŭdis Eleonoron kantanta antaŭ la publiko*. Ma kuulsin Eleonooret laulmas (ehk laulvat) publiku ees. *Mi trovis, ke li ludis violonon* = *Mi trovis lin ludanta violonon*. Ma leidsin tema viiulit mängimas. *Mi sentis min leviĝanta*. Ma tundsin end tõusmas (ehk tõusvat).

Lühenduse skeem: *vidi* (aŭdi jne.) . . . -n . . . -anta.

Märkus 1. Veel kord olgu rõhutatud, et ülaltoodud kaks viimast lauselühendusviit on lubatud ainult, kui pealause ütlus on otsekohest meelelist muljet tähendav aegsõna (verba sentiendi), aga mitte ka, kui ta on kõnelemist-ütlemist tähendav aegsõna (verba deklarandi), nagu eesti keeles. Näit. punkt 1. toodud lause laseb end eesti keeles ka nõnda koondada: Ma loodan teda pea tagasi tulevat, kuna esperantos ütelus: *Mi esperas lin baldaŭ revenanta* hästi ei kõlba. Parema, kuid mitte soovitava: *Mi esperas lin baldaŭ reveni*. Kõigiks sarnaseiks juhuseiks jääb üle lauselühendus teonime abil: *Mi esperas lian baldaŭan revenon*.

Märkus 2. Tõlkimise juures eesti keelest mitte ära vahetada sihituslausete -v a t-lühendustega eesti „kanduvat“ -v a t- ütlusviisi, mida tarvitatakse „kaudse kõne“ juures [v. 153]: Peeter ütles, et tema minevat linna — tuleb tõlkida ainult: *Petro diris, ke li iros urbon*.

Ülesanne 45. Lühendada punkt 1—4 näidatud kolme moodi sihituslauseid järgmisis lauseis ühes vastavate eestikeelsete tõlgetega: 1. *Ŝi aŭdis, ke Petro eliris el la ĉambro*. — 2. *Elizabeto vidis, ke hirundoj flugis super la lageto*. — 3. *Mi sentis, kiel la malvarmo penetris en mian kabanon*. — 4. *Mi flaris, ke la oleo estis renversiginta*.

Ülesanne 46. Tõlkida: 1. *Ili trovis Frederikon ekdorminta en la laŭbo*. — 2. *Malproksime ni aŭdis hundon bojanta*. — 3. *Kiam ni eniris, ni trovis la kunvenon elektonta sian prezidanton*. — 4. Ma kuulsin lauljannat harjutavat uut aariat. — 5. Paul nägi varast keldrisse hiilivat. — 6. Me vaatasime musta luike aega-

mööda õhku tõusvat. — 7. Stendal tundis, kuidas madu end ümber tema jala mässis. — 8. Äkki kuulsin (üht) last minu nime nimetavat. — 9. Teda nähti katusel tantsimas. — 10. Mina ja mu sõber istusime kurvalt pingil ja vaatasime tuvikesi platsi kohal lendamas. — 11. Ta leidis oma koera surnult silla alt.

117. Ütlustäide infinitiivaluste ja aluslausete juures.

1. Lauses: *La patro estas bona* on aluseks *la patro*, ütluseks *estas bona*, kus juures *bona* ütlustäide. Nagu 114-s öeldud, on ütlustäide alati *-o-* või *-a-sõna*, kui alus asi- ehk asesõna on. Kuid ka infinitiiv ehk *-i-*vorm võib aluseks olla: siis on ütlustäide, kui aegsõna määraja, *-a-sõna* asemel *-e-sõna* (olusõna): *Vivi estas bone*. Elada on hea. Aga: *Vivo estas bona*. Elu on hea. *Kanti estas agrable*. Laulda on mõnus. *Kanto estas agrable*. Laul on mõnus.

2. Samuti on ütlustäiteks *-e-sõna*, kui aluseks on terve lause (aluslause) [102,1]: *Estas bone, ke vi ne trinkas vinon*. On hea, et teie viina ei joo. *Estas vere, ke ĉiuj devas pagi*. On tõsi, et kõik peavad maksma.

3. **Isikuta kõnekäänud.** Isikuta kõnekäänendis, mis käivad ilma kohta, tarvitatakse *-e-sõna*: *Hodiaŭ estas varme*. Täna on soe. Veel: *estas malvarme, estas bele, estas malhele* on pime; meeles pidada: *pluvas* sajab vihma, *neĝas* sajab lund, *tondras* müristab, *fulmas* lööb välku, *hajlas* sajab rahet.

117-A Kokkuvõte: *-a-* ja *-e-sõna* tarvitamine. Omadussõna tarvitatakse *-o-sõnade* (asisõnade) ja asesõnade määramiseks: *La vivo estas bela*. Tiu estas granda. Olusõna (adverb) tarvitatakse aegsõna, omadussõna ja teise olusõna määramiseks: *Ŝi kantas bele*. *Vivi estas bele*. *Ŝi estas admirinde bela*. *Li kantas eksterordinare bele* [63].

117-B Eesti keeles olusõna ka asisõna määrajaks. Teatavil juhul seisavad eesti keeles asisõna täiendustena olusõnad: Viltu maja, valmis riided, alasti ihu jne. Kuid esperantosse tulevad nad *-a-sõnadena* tõlkida: *oblikva domo, pretaj vestaĵoj, nuda korpo*. Tema oli alasti = *Li estis nuda*. Aga: Tema seisis alasti = *Li staris nude**). Miks?

Ülesanne 47. Tõlkida: 1. Ei ole hea läbi akna vaadata. — 2. On ebamõnus igakord sõnaraamatus otsida. — 3. Ei ole veel kindel, kas ta tuleb või ei. — 4. Oli väga külm, kui ma eile koju jõudsin. — 5. On selge, et Dorotea ei tahtnud eile õhtu tulla. — 6. Oleks kole, kui ta meid siin leiaks. — 7. On kena (ilus), kui ei ole muresid.

*) Toodud näide on võimalik öelda ka: *Li staris nuda*, kus juures pea tähelepanu on pöördud mitte sõna *staris* vaid *nuda* peale, s. o. *staris* peale vaadatakse kui abiaegsõna peale: *staris* = *estis*. Samuti: *Li sidis (estante) silenta kaj minaca*. Ta istus (olles) vaikne ja kohutav.

118. Omaniku asesõnad *kies* ja *ties*.

Kies = *de kiu* kelle (oma)? *ties* = *de tiu* selle (oma), *cies* = *de çiu* igaühe (oma): *kies çapelo*? kelle kübar? *ties çapelo* selle (isiku) kübar, *lia çapelo* tema kübar; *cies puto* igaühe kaev. Need asesõnad tarvitatakse, nagu nende eestikeelseist tähendusist näha, vastavate *-u*-asesõnade omastava käändena, siis kui see kääne tähendab omanikku.

119. **Vahe çiu ja çio vahel** on sama, mis *tiu* ja *tio* vahei [36]:

1. **Çio** kõik tarvitatakse nagu iga *-o*-sõna mitte teise *-o*-sõnaga ühenduses: *çio estas bona* kõik on hea; *çio bela plaças al mi* kõik (mis) ilus meeldib mulle.

2. **Çiu** iga, igaüks tarvitatakse ühenduses asisõnaga või ilma asisõnata, siis kui puuduv asisõna kerge juure mõelda on. Harilikult tarvitatakse *çiu persono* asemel *çiu* = igaüks. Näit. *çiu libro* iga raamat; *çiuuj infanoj* kõik lapsed; *çiu povas veni* igaüks võib tulla; *jen libroj, prenu çiujn!* Siin on raamatud, võta kõik (juure mõelda: raamatud)!

3. See kõik = *çi çio* (ehk *çio çi*); need kõik = *çi çiuj* (*çiuj çi*) [104].

4. Tähele panna sõna „kõik“ tähendused!

a) **Kõik** = *çio*, siis kui ta on iseseisvalt tarvitatud või kui talle järgneb omadussõna ainsuses, ning kui ta ei tähenda „igaüks üksikult“: kõik on hea *çio estas bona*; ma soovin sulle kõike head *mi deziras al vi çion bonan*; kõik ilus on hea *çio bela estas bona*.

b) **Kõik** = *çiuj*, kui kõik = „igaüks üksikult“, kui tema järel asisõna mitmuses on: kõik lapsed *çiuj infanoj*; kõik raamatud *çiuj libroj*; kõik on head *çiuj estas bonaj* aga: kõik on hea *çio estas bona*.

c) **Kõik** = *tuta*, kui kõik = kogu, terve: kõik mu varandus *mia tuta havaĵo*; kõik rahvas *la tuta popolo*.

Ülesanne 48. [Kõik.] Tõlkida: 1. Ta müüs kõik (ära), mis tal [48] oli. — 2. Igal linnul on oma pesa. — 3. Kas kõik on laua juures? — 4. Kõik klass tõusis püsti (= *ek*-). — 5. See kõik on väga ilus. — 6. Kõik need poisid.

D. Sõnade tuletamine.

120. **Tuletuslõppliide *-ad-*** tähendab tegevuse kestvust ehk kordumist. Näit. *paroladi* kestvalt rääkima; *parolado* rääkimine; *pafadi* kestvalt (püssi jne.) laskma; *pafado* laskmine, tuleandmine.

Võrdle *-ado*-lõpulisel aegsõnu *-o*-lõpuliste aegsõnadega [56]. Nii siis avaldab aegsõna juba palja *-o*-lõpuga tegevuse nimetust, muud kui aegsõna+*ado* erineb aegsõna+*o*'st seepoolest, et esimese juures enam tegevuse jätkamist ehk kestvust rõhutatakse, teine sagedasti ka tegevuse resultaati (tagajärge) tähendab. [Võrdle *-ajo* 82, c].

Näit. *kanti* laulma, *kanto* laul, *kantado* laulmine; *saltado* hüppamine, *salto* hüpe. Kui veel aegsõna + *ajo* tuletised võrdluseks võtta, saame rea: *skribado* kirjutamine, *skribo* kirjutus, *skribaĵo* kirjutus, kiri; *kaptado* püüdmine, *kapto* püüdmine, püük, *kaptaĵo* püük, saak; *legado* lugemine, *lego* lugemine, *legaĵo* lugemismaterjal. Siit näeme, et -o-aegsõna võib mõnikord -ado-aegsõna (tegevus), teinekord -ajo-aegsõna (tegevuse järelalus) asemel seista. Võrdle -ec—o—aj-reaga [82, märkus].

Märkus. Ei ole tarvidust eesti aegsõna -mine-vormi alati aegsõna + *ado* tõlkida. Enamail korral, kui just ei ole põhjust tegevuse kestvust rõhutada, piisab (= on küllalt) siin aegsõna + o, kui lühem vorm.

Kuid on olemas aegsõnu, mis tuletuvad asi- ja omadussõnust: *krono* kroon, *pärg* — *kroni* kroonima; *veneno* mürk — *veneni* mürgitama; *verda* roheline — *verdi* haljendama. Kui me neist tahame -o-sõna tuletada, mis tegevust (teonime) tähendaks, peame tingimata -ad- tarvitama: *kronado* kroonimine, *venenado* mürgitamine, *verdado* haljendamine.

121. Tuletuslõpplide -ing- tähendab asja, millesse teine asi sisse pistetakse, seks et seda alles hoida või mõnusamini tarvitada: *glavo* mõök — *glavingo* mõõgatupp; *plumo* sulg — *plumingo* sullepea; *kandelo* küünal — *kandelingo* küünalajalg, lühter; *cigaringo* sigaripits; *fingringo* sõrmkübar; *flagingo* lipuvars.

13. õpitükk.

122. A. Sõnade harjutamine.

<i>Kiamaniere</i> (= kiel) <i>vi faris tion?</i>	Kuidamoodi te seda tegite?
<i>Kurante mi romp</i> is la <i>pedon</i> .	Jookstes murdsin jala.
<i>Fininte la laboron</i> .	Olles lõpetanud töö.
<i>Aĉetonte paperon</i> .	Kavatsedes osta paberit.
<i>Ŝi estas skribinta leteron</i> .	Ta on kirjutanud kirja.
<i>Ŝi ne skribis leteron</i> .	Ta ei kirjutanud kirja.
<i>Ŝi skribis leteron</i> .	Ta kirjutab kirja.
<i>Mi ŝatas lin kiel amikon</i> .	Ma hindan teda kui sõpra.
<i>Mi ŝatas lin kiel amiko</i> .	Ma hindan teda kui sõber.
<i>Kia la sinjoro, tia la servisto</i> .	Määrane härra, säärane teenija.

123. B. Tõlkimine ja kõnelemine.

1. Ĉu vi povas labori kantante? Jes, amiko, mi ofte laboras kantante, sed legi aŭ skribi kantante ne estas eble [117].
2. Kiamaniere vi eksciis nian adreson? Mi eksciis ĝin, irinte en la adresoficejon kaj demandinte tie.
3. Kiamaniere li rompis sian *pedon*? Li rompis ĝin, trinkinte

- tro multe da biero kaj poste falinte en kalkofosajon.
4. Ĉu vi, sidante tie, vidis lin grimpanta trans la muron? Jes, sinjoro, sed li ne transgrimpis ĝin, li trarampis tra la mallarĝa truo en ĝia malsupra parto.
 5. Ĉu vi estas vidinta tian brasikon? Ne, sinjorino, tian brasikon mi ankoraŭ ne estas vidinta.
 6. Kian servistinin vi vokas, sinjorino? Ĉu la *junan aŭ la *maljunan? Mi vokas la *junan servistinin.
 7. Kiun servistinin vi vokas, sinjorino? Ĉu Elizabeton aŭ Marton? Mi vokas Elizabeton.
 8. En kia vilaĝo vi loĝas? Ĉu en **terkulturista aŭ **industria? Mi loĝas en **industria vilaĝo.
 9. Pri kiu vilaĝo vi parolas, sinjoro? estas tri vilaĝoj ĉi tie. Mi parolas pri tiu sur la monto.
 10. Ĉu vi rimarkis, veturante en fervoja vagono, ke ĝi ŝajnis senmova kaj la arboj kaj domoj ŝajnis flugi preter la fenestro? Jes, mia amiko, tion mi jam multfoje spertis. La sama afero okazas pri nia tero kaj la steloj.
 11. Kie estas mia tranĉilo? Jen du pecoj de ĝi. Mi disrompis ĝin.
 12. Ĉu vi diras tion kiel oficisto aŭ kiel privatulo? Mi diras tion kiel amiko.
 13. Ĉu vi sendas min kiel oficiston aŭ kiel privatulon? Mi vin sendas kiel spertulon pri tiu afero.
 14. Ĉu vi loĝas en la sama loko, kie antaŭe? Mi nun loĝas ekster la urbo proksime al la ŝipkonstruejo.

*) Siin on jutt kahest teatavast teenijast, seepärast la; **) siin küsitakse üldse, kas (mingisuguses) põllutöökülās vöi. . . .

C. Grammatika.

124.

Kesksõnad -e-lõpuga.

1. Asetades kesksõnadele lõpuks -e saame olusõnalise iseloomuga sõnad, mis vastavad küsimusile kuidas? millal? mis pärast? mis tingimisel? Nii tähendab: *legante* lugedes, *ne legante* mitte lugedes, *leginte* (olles) lugenud, *ne leginte* lugemata, *legonte* kavatsedes lugeda, lugedes tulevikus, *ne legonte* mitte lugeda kavatsedes.

Seega vastab: . . . -ante (*onte*) . . . -des (tes); . . . -inte (olles) . . . -nud *ne* . . . -ante (*onte*) mitte . . . -des (tes); *ne* . . . -inte . . . -mata.

2. Oma iseloomu tõttu, olles aegsõnad ning olusõnad, ühel ajal on need vormid viisi kõrvallausete väljendajaks ja mitmesuguste teiste kõrvallausete lühendusiks.

3. **Viisilused**, mis -nte-vormide abil väljendatud, esinevad alatisel lühendatud kujul: *Li staris, mallevinte la kapon*. Ta seisib (kuidas?) pea norus [sõnasõnalt „olles pea alla lasknud“]. *Li preteriris, minacante nin per siaj pugnoj*. Ta läks mööda, meid oma rusikatega ähvardades. -nte-vormi aja (kas -ante, -inte või -onte) tarvitamise reegel on sama, mis ajalause te juures [125, 3].

125. Olulausete lühendamine.

1. Eespool läbivaadatavate aja-, põhjus-, tingimis- ja möönduslausete lühendamine on võimalik ainult siis, kui pealauses ja rippuvas olulauses on **sama lausealus**. Lauseühendamine seisab siin selles, et sidesõna (*kiam, čar, se, kvankam* jne.) jäetakse ära, samuti kõrvallause alus, kõrvallause ütlus-aegsõna muudetakse vastavasse *-nte*-vormi, kõik muu jääb. *-e*-kesksõna aja valimine sünnib kõikide liikide juures ühise reegli järele, mis selgib ajalause ükiskajalisest uurimisest.

2. **Ajalused.** Siin järgneb ülevaade kõigist pea ja kõrvallause aegade kombinatsioonidest ühe ja sama näite juures.

Rigardante la hirundojn, mi promenas = *Kiam mi rigardas la hirundojn, mi promenas.* Vaadates pääsukesti, jalutan ma = (Sellal) kui ma vaatan pääsukesti, jalutan ma, s. t. vaatamine ja jalutamine ühel ajal olevikus.

Rigardante la hirundojn, mi promenis = *Kiam mi rigardis la hirundojn, mi promenis.* Vaadates pääsukesti, jalutasin ma = (Sellal) kui ma pääsukesti vaatasin, jalutasin ma, s. t. vaatamine ja jalutamine ühel ajal minevikus.

Rigardante la hirundojn, mi promenos = *Kiam mi rigardos la hirundojn, mi promenos.* Vaadates pääsukesti, „saan ma jalutama“ = (Sellal) kui ma pääsukesti „saan vaatama“, „saan ma jalutama“, s. t. vaatamine ja jalutamine ühel ajal tulevikus.

Rigardinte la hirundojn, mi promenas = (*Post*) *kiam mi estas rigardinta la hirundojn, mi promenas.* (Olles) vaadanud pääsukesti, jalutan ma = (Pärast) kui ma pääsukesti olen vaadanud, jalutan ma, s. t. enne vaatamine, pärast jalutamine olevikus.

Rigardinte la hirundojn, mi promenis = (*Post*) *kiam mi estis rigardinta la hirundojn, mi promenis.* (Olles) vaadanud pääsukesti jalutasin ma = (Pärast) kui ma olin vaadanud pääsukesti, jalutasin ma, s. t. enne vaatamine, pärast jalutamine minevikus.

Rigardinte la hirundojn, mi promenos = (*Post*) *kiam mi estos rigardinta la hirundojn, mi promenos.* (Olles) vaadanud pääsukesti, „saan ma jalutama“ = (Pärast) kui ma olen vaadanud pääsukesti, „saan ma jalutama“, s. t. enne vaatamine, pärast jalutamine tulevikus.

Rigardonte la hirundojn, mi promenas = (*Antaŭ*) *kiam mi estas rigardonta la hirundojn, mi promenas.* Kavatsedes vaadata pääsukesti, jalutan ma = Enne kui ma vaatan pääsukesti, jalutan ma, s. t. pärast vaatamine, enne jalutamine olevikus.

Rigardonte la hirundojn, mi promenis = (*Antaŭ*) *kiam mi estis rigardonta la hirundojn, mi promenis.* Kavatsedes vaadata

pääsukesti, jalutasin ma = Enne kui ma vaatasin pääsukesti, jalutasin ma, s. t. pärast vaatamine, enne jalutamine minevikus.

Rigardonte la hirundojn, mi promenos = (*Antaŭ*) *kiam mi estos rigardonta la hirundojn, mi promenos*. Kavatsedes vaadata pääsukesti „saan ma jalutama“ = Enne kui ma „saan vaadata“ pääsukesti, „saan ma jalutama“, pärast vaatamine, enne jalutamine tulevikus.

3. Ajareegel. Eelmisist näiteist järgneb lihtne reegel kesksõnade tarvitamise kohta kõrvallauseis: „Oleviku kesksõna avaldab tegevust, mis ühelajal pealausega, mineviku kesksõna tegevust, mis enne pealause tegevust, ja tuleviku kesksõna tegevust, mis pärast pealause tegevust sünnib, sündis või sünnib tulevikus“.

4. Põhjuslauseid lühendatakse samuti kui ajalauseid p. 1. ja 3. järgi. Näit. *Mi ne skribas al ŝi, tial ke mi ne scias ŝian adreson* = *Mi ne skribas al ŝi, ne sciante ŝian adreson*. Tema aadressi mitte teades, ei kirjuta ma talle. *Li silentis, ĉar li ne povis kontraŭdiri* = *Li silentis, ne povante kontraŭdiri*. Ta vaikus, mitte saades vastu rääkida. *Ĉar mi ne trovis ĝin, mi ne povas skribi* = *Ne trovinte ĝin, mi ne povas skribi*. Teda mitte leidnud olles, ei saa ma kirjutada.

5. Tingimislauseid lühenduvad samuti kui eelmised. Näit. *Se vi faros bonon, vi estos feliĉa* = *Farante bonon, vi estos feliĉa*. Tehes head, oled sa õnnelik. *Se vi ne faris bonon, vi ne estas feliĉa* = *Ne farinte bonon, vi ne estas feliĉa*. Head mitte teinud olles, ei ole sa õnnelik. *Se mi havus monon, mi aĉetus librojn* = *Havante monon, mi aĉetus librojn*. Omades raha, ostaksin raamatuid.

6. Vastolu pehmendavad (mööndus-)lauseid lühenduvad samuti kui eelmised. Näit. *Kvankam Paŭlo ne havis multe da mono, li tamen iris teatron*. Ehk küll (olguigi et) Paulil ei olnud palju raha, läks ta siiski teatrisse. (*Kvankam*) *ne havante multe da mono, Paŭlo tamen iris teatron*. Ehk küll mitte palju raha omades, läks Paul siiski teatrisse.

7. Ainult kui sama alus! Olgu veel kord tähendatud, et -e-kesksõnadega võib kõrvallauseid lühendada ainult siis, kui kõrvallauseis ja pealauseis sama alus on, näit: *Kiam Karlo rigardas la hirundojn, li* [= *Karlo*] *promenas* = *Rigardante la hirundojn, Karlo promenas*.

On aga kummagis lauses alused mitmesugused, ei ole esperantos lühendamine võimalik, kuna eesti keeles see võimalik on, kui kõrvallause liiga pikk ei ole. Näit. Kui sõber magas, kirjutas Paul kirja. *Kiam la amiko dormis, Paŭlo skribis leteron*. Eesti keelset lauset võib lühendada: *Sōbra magades*, kirjutas Paul kirja, — kuna esperantos lühendus: *De la amiko dormante* ehk *La amiko dormante, Paŭlo skribis leteron* oleks võimata. Küll aga võib seda lauset -o-ehk -ado-aegsõna abil edasi anda: *Dum* [47] *la dormo* (ehk *dormado*) *de la amiko Paŭlo skribis leteron*.

Ülesanne 49. Lühendada laused, kus ja kuidas see võimalik [125, 1 ja 3]: 1. *Kiam mi estis alveninta urbon, mi vizitis mian onklon.* — 2. *Kiam ili dancas, ili kantas.* — 3. *Kiam Georgo estos ricevinta monon, li acetos al si novajn vestafojn.* — 4. *Kiam la kato dormas, la musoj dancas* [125, 7]. — 5. *Ŝi tion faris, kiam ŝi estis dudek-du-jara.* — 6. *Edito ne povas veni, ĉar ŝi ne ricevis permeson.* — 7. *Se ni havus monon, ni vivus gaje.*

Ülesanne 50. Tõlkida: 1. Ma ei või tulla, sest, olles töötanud eile õhtu kuni kella 10-ni, olen ma liiga väsinud. — 2. Avanud (olles) koosoleku, tervitas esimees kõiki sealolejaid ja andis sõna aruandjale. — 3. Ulatades [= andes] mulle oma sulge, palus ta mind alla kirjutada kirja. — 4. Nähes, et Marta ei tahagi vastata, läks Johannes teise tuppa. — 5. Tahes linnas elama hakata [tõlk. kavatsedes linna asuda], ei võinud ma korterit leida. — 6. Kaks tundi puhanud, algan jälle.

125-A Aegsõna + -ante ja aegsõna + -e. Aegsõna + -ante asemel võib sagedasti tarvitada lühemat aegsõna + -e vormi [vaata ka 113-A], nimelt siis, kui rõhku pannakse selle vormi juures enam tegevuse viisi kui üheaegsuse peale [63, 3 a, c']. Näit. *vi povas legi sidante* asemel võib öelda: *vi povas legi side*. Samuti võib klamreis silp ära jääda lauseis: *Ni alvenis kur(ant)e*. Me jõudsimel päralt joostes. *Ili vivas am(ant)e*. Nad elavad aramastades (armastuses). *Ili transiris la riveron naĝ(ant)e*. Nad saabusid üle jõe ujudes. *Preterir(ant)e vizitu nian onklon*. Mõõda minnes minge (ka) meie onu vaatama.

Sagedasti vastab aegsõna + -e'le ka mõni muu olusõnaline kõnekään. Näit. *skribe* kirjalikult, *parole* sõnaliselt, *responde* vastusena, *ĝeme* hoiates, *hoigega*, *plore* nutuga, *ride* naeruga, *dumvive* eluajal, *rave* kaasakiskuvalt, *vaimustavalt*, *aldone* lisana.

126. Lausete lühendamine infinitiivi abil.

1. Ajalauseid, kui nad väljendavad tegevust, mis pärast pealause tegevust sünnib, võib lühendada ka *antaŭ ol* infinitiivi (-i vormi) abil, nõnda kuidas näiteist näha. Näit. 125, 2, 3-mas rühm (*antaŭ*) *kiam*'ga algavaid lauseid: *Antaŭ ol rigardi la hirundojn, mi promenas*. Enne kui vaadata p., jalutan ma. *Antaŭ ol rigardi la h., mi promenis*. *Antaŭ ol rigardi la h., mi promenos*. Lühenduse skeem: *antaŭ ...-i* = enne kui ...-da (ta).

Märkus: *antaŭ kiam* = *antaŭ ol*. Mõni kord tarvitatakse ka lühendamata lausetes *antaŭ kiam* asemel samas tähenduses *antaŭ ol*; näit. *antaŭ ol mi estis rigardonta la h., mi promenis* = enne kui ma vaatasin p., jalutasin ma.

2. Teised lauselühendused infinitiivi abil on: *anstataŭ ...-i* = selle asemel et ...-da (ta); *por ...-i* = seks et ...-da (ta), ...-ma, ...-miseks [59]; *krom ...-i* = peale ...-mise. Näited: *Anstataŭ stari li sidas*. Selle asemel et seista, istub ta. *Mi venis por paroli kun vi*. Ma tuln teiega rääkima. *Ŝi scipovas nenion*

krom iomete kuiri kaj kudri. Ta ei oska midagi peale vähese keetmise ja õblemise.

Ülesanne 51. [125-A ja 126] Tõlkida: 1. Selle asemel et töötada, loeb tema lamades sohval ajalehti ja ajakirju. — 2. Nad käsitasid teda aukartusega. — 3. Silmanähtavalt muutus ta enam ja enam vanemaks. — 4. Selle asemel et vastata, vaatas ta unistavalt kaugusse. — 5. Enne kui lugemist algada, peame sõnad (ära) õppima. — 6. Enne kui magama minna, mängis ta oma vennaga pool tundi malet. — 7. Kala püüdmiseks on tarvis [= vajatakse] kalavõrku või õnge.

127. Eitamine eesti ja esperanto keeles.

1. [Vaata 3.] Jaatav lause on: *Georgo dormas.* Jüri magab. Teda võib eitavalt väljendada: *Georgo ne maldormas.* Jüri ei valva (= ei ole ärkvel).

Eitamine sünnib eesti ja esperanto keeles eitamissõnade varal. Esperantos on ainult üks eitamissõna: *ne*, eesti keeles vastavad talle kolm sõna: *ei*, *mitte*, *ära* (ärgu, ärgem, ärge).

2. **Eesti keele pealahkumine** eitamises muude keelte kõrval seisab selles, et eesti eitamissõna avaldab mõju talle järgneva aegsõna peale nõnda, et eesti keeles on olemas koguni isesugune eitav kõneviis. See tuleb sellest, et eesti keeles vanal ajal eitamissõna pööratav on olnud nagu abialgsõnagi, mille abil ja vastava kesksõna abil, eitamispöörded tuletati, sarnaselt muile kokkupandud vormidele.

Esperantos ei avalda eitamissõna mingit mõju aegsõna peale, mida näeme näiteist.

O l e v i k.

<i>Mi legas</i> ma loen		<i>mi ne legas</i> ma ei loe
<i>vi legas</i> sa loed		<i>vi ne legas</i> sa ei loe jne.

M i n e v i k.

<i>Mi legis</i> ma lugesin		<i>mi ne legis</i> ma ei lugenud
<i>vi legis</i> sa lugesid		<i>vi ne legis</i> sa ei lugenud jne.

T u l e v i k.

Mi legos ma loen *mi ne legos* ma ei loe jne.

3. **Tähele panna!** Kõige enam tähelepanu nõuab mineviku eitamisvorm: siin järgneb ei'le mineviku kesksõna, mida aga esperantosse tõlgitakse, jaatamis minevikule „*ne*“ ette asetades. Seega on: *ei ...-nud* = *ne ...-is*. Aga selle vastu: olen (oled jne.) ...-nud = *estas ...-inta(j)*, aga: *ei ole ...-nud* = *ne estas ...-inta(j)*. Võrdle: *ma ei lugenud* = *mi ne legis* ja *ma olen lugenud* = *mi estas leginta*.

4. **Eitamine käskkõnes.** Käsk- ning soovkõnes sünnib eitamine eesti keeles pööratava sõna *ära*, *ärgu*, *ärgem*, *ärge* varal, esperantos *ne* varal. Näit.

<i>Mi legu</i>	(et ma)	loeksin	<i>mi ne legu</i>	(et ma)	ei loeks
<i>vi legu</i>		loe	<i>vi ne legu</i>		ära loe
<i>li, ŝi, ĝi legu</i>		lugegu	<i>li, ŝi, ĝi ne legu</i>		ärĝu lugegu
<i>ni legu</i>		lugegem	<i>ni ne legu</i>		ärĝem lugegem
<i>vi legu</i>		lugege	<i>vi ne legu</i>		ärĝe lugege
<i>ili legu</i>		lugegu	<i>ili ne legu</i>		ärĝu lugegu.

5. Ainult üks ne! Tuleb vahet teha, milline sõna lauses eitatakse. Terve lause on siis eitatud, kui lause ütlus on eitatud. Peale ütluse võib lauses mis tahes liiget eitada. Esperanto keele eitamise peareegel: „Eitavas lauses, mille sisu eitav, tohib ainult üks eitamissõna olla ning eitamissõna peab selle sõna ees seisma, mida eitatakse.“

Eesti keeles selle vastu, kui kogu lause eitav, tarvitatakse kaks eitamissõna: ei ja mitte, kusjuures mitte arvatakse ei kõvendajaks ning esperantosse tõlkimata jääb. Esperantos aga teevad kaks *ne'd* lause sisu jaatavaks (sest siin teine *ne* eitab teist *ne'd*). Näit. *Mi ne povas ne ridi* = ma ei saa mitte, mitte naerda, s. o. ma pean naerma. *Mi ne povas ne laŭdi lin* = Ma ei saa mitte teda mitte kiita, s. o. ma pean teda kiitma. Kuida tegelikult mitmesuguste lauseliikmete eitamisega lugu, on kerge näha järgmisist näiteist.

Karlo ne vidis Petron en la ĝardeno. Kaarel ei näinud Peetrit aias. Eitatakse kogu lause.

Karlo ne vidis Petron en la ĝardeno, sed aŭdis lin. Kaarel mitte ei näinud Peetrit aias, vaid kuulis teda. Eitatakse ainult nägemine.

Karlo vidis ne Petron en la ĝardeno, sed Paŭlon. Mitte Peetrit ei näinud Kaarel aias, vaid Pauli. Eitatakse Peetri nägemine.

Ne Karlo vidis Petron en la ĝardeno, sed Edmondo. Mitte Kaarel ei näinud Peetrit aias, vaid Edmund. Eitatakse, et Kaarel nägi.

Karlo vidis Petron ne en la ĝardeno, sed en la domo. Mitte aias ei näinud Kaarel Peetrit, vaid majas. Eitatakse aiasnägemine.

Ne batu lin! Ära löö teda! Keelatakse löömine.

Batu ne lin, sed Aŭguston! Mitte teda (ära) löö, vaid Augustit!

6. Eesti keele iseärasus esperanto ja muide keelte kõrval on veel see, et „keelamise“ aegsõnadele järgnevad kõrvallaused esinevad eitavas kujus. Näit. Ta keelas mind, et ma ei tuleks. *Li malpermesis al mi, ke mi venu* (parem: *li malpermesis al mi veni*. Ta keelas mind tulemast).

7. Ne liitsilbina. *Ne* võib ka tüvisõnadega üheks sõnaks liituda: *neoficiala* mitteametlik, *neleĝebla* mitteloetav, *neinteresa* mittehuvitav, *neĝentila* ebaviisakas.

Ülesanne 52. [Eitamine.] Tõlkida: 1. Mul ei ole [48] raamatut. — 2. Teda ei ole siin. — 3. Tal ei olnud raamatut. — 4. Kui ma olin seda näinud, (siis) ma sellest enam ei rääkinud. — 5. Mul ei olnud raamatut. — 6. Ma ei ole teda näinud, ma

ei tea ka (*ankaü*) temast rääkida. — 7. Ma ei näinud teda mitte. — 8. Ära karda mitte! siin tema meid ei näe. — 9. Mul ei ole tuhandeid, rääkimata [124, 1] miljoneist. — 10. Ma ei saa mitte tema üle mitte mõelda, sest ma näen alati tema head nägu oma [89] ees. — 11. Ta läks söömata magama. — 12. Ärgem joogem vett, vaid joogem piima. — 13. Ta ärgu rääkigu meile seda. — 14. Ärgu räägitagu, et ei ole võimalik seda teha.

128. Asesõnad *kia*, *tia* ja *kiu*, *tiu*.

1. *Kia*? missugune (omaduse poolest)? milline? määrane? *Tia* niisugune, seesugune, selline, säärane [*kiu*, *tiu* v. 36.]. Nagu juba *-a*-lõpust näha, on need asesõnad puht omadussõnalise iseloomuga, s. o. neid võib samuti, kui muid omadussõnu, ainult asisõnaliste sõnade täiendustena ning nendega koos tarvitada. Näit. *La afero estas tia*. Asjaolu on niisugune. *Kia la sinjoro, tia la servisto*. Määrane peremees, säärane sulane. *Kiaj viroj? Tiaj viroj*. Millised mehed? Sellised mehed. *Ĉu vi vidis tiajn pomojn?* Kas sa oled näinud niisuguseid õunu?

2. *Kia* ja *tia* on seega paarisasesõnad [103-A], mis omadussõna aset täidavad, seega ka sisuliselt omadussõnad. *Kiu*, *tiu* on ainult väliselt omadussõnad, s. o. ainult oma ühinevuse poolest asisõnadega, kuna nad sisuliselt näitavad asesõnad on.

3. Kui küsitakse *kiu*'ga, peab vastama asisõnaga või asesõnaga. Näit. *Kiu venis?* — *Venis Paŭlo, venis Marto, venis li.* — *Kiu libro?* — *Tiu libro, la libro de Karlo* jne. [Vaata ka 123, 7 ja 9].

Kui küsitakse *kia*'ga, peab vastama ainult omadussõnaga. Näit. *Kia libro?* — *Tia libro, (kia, mia), bela, granda, ruĝa libro.* — *En kia urbo vi loĝas?* — *Mi loĝas en granda urbo.* Aga: *En kiu urbo vi loĝas?* — *Mi loĝas en Tallinn, en Londono.* [Vaata ka 123, 6 ja 8].

Tähele panna! Seega on tõlkimise juures raskust ainult küsiva sõna missugune? milline? puhul, sest kumbki sõna tuleb kord *kiu*, kord *kia* tõlkida. Kuid sellest saadakse üle, kui iseäranis p. 2 ja 3. silmas pidada.

Ülesanne 53. Tõlkida: 1. Missugune ilm on täna? — 2. Missugust keelt ta kõneles? Ta kõneles inglise keelt. — 3. Missugune töö, niisugune tasu. — 4. Milline ilus ilm! — 5. Säärast tööd, nagu teie vend teeb, peab [73] hindama. — 6. Jõgi, mille [57, 4] üle sild viib, on väga sügav. — 7. Need on inimesed, keda sa ei tunne. — 8. Need on raamatud, mida ta leidis. — 9. Seesuguseid kalu ei ole ma püüdnud. — 10. Neid kalu ei ole ma püüdnud. — 11. Niisugused on need inimesed, kes seal elavad. — 12. Säärane oli mu noorus. — 13. Missugused on mooni õied? — 14. Missugune oli teie vaheaeg (= vabaaeg)? — 15. Kas ta ikka veel niisuguseid kirju kirjutab, nagu enne [= missuguseid enne]?

129. *Kiel, tiel, kiamaniere, tiamaniere.*

1. *Kiel?* küsiva olusõnana tähendab kuidas? *Tiel* nõnda, nii on vastav ehk näitav viisilõusõna. Nii üksikute sõnade kui ka tervete lausete võrdluste juures samasuse korral on nii — kui ehk nõnda — kui(da) ehk nagu = *tiel* — *kiel* [45]; nii palju kui võimalik *kiel eble plej multe*.

2. *Kiamaniere?* kuidamoodi? kuidaviisi? *tiamaniere* sedamoodi, sedaviisi, tähendab sedasama mis *kiel, tiel*, ainult rõhutavad nad enam tegevuse viisi kui *kiel, tiel*.

3. *Kiel sidesõnana.* Sidesõnana tähendab *kiel* kui(da), nagu, -n a-käänat. Nagu järgnevaist näiteist näha, on *kiel*'i järel seisev asisõna kas alg- või -n-käändes, seejärel kuidas lause mõte nõuab.

Näited: 1. *Mi elektis lin kiel prezidanton* = Ma valisin teda nagu esimeest. *Kiel prezidanton* käib *elektis* kohta, nagu *lin'gi* [123, 13]. Võrdle: *Mi elektis lin prezidanto*, [v. 115.] — 2. *Mi elektis lin kiel prezidanto* = Ma valisin teda nagu esimees ehk esimehena (= olles esimees), s. o. ma valisin teda (sedamoodi) nagu esimees valib; *kiel prezidanto* käib *mi* kohta [v. 123, 12]. — 3. *Mi amas vin kiel umikon* = Ma armastan sind nagu sõpra. — 4. *Mi amas vin kiel amiko* = Ma armastan sind nagu sõber (ehk sõbrana). — 5. *Vi kiel pli juna devas obei al mi* = Sina nagu (ehk: kui) noorem pead mu sõna kuulma. — 6. *Al vi, kiel (al) kapitano, apartenas la rajto ordoni* = Teile, kui kaptenile, kuulub õigus käskida.

4. Nõnda sama = *tiel same* ehk *same tiel*; seesama *tiu sama* või *tio sama*; samasugune kui *same tia kiel*; sama suur *same granda*; sama maja *la sama domo*.

5. Nii — kui = *tiom* — *kiom*, siis kui ta rohkust, suurust tähendab: *tiom granda, kiom mi* nii suur kui mina, kuid öeldakse ka mitte päris järjekindlalt: *tiel granda, kiel mi*, mis end ehk seeläbi seletada laseb, et siin juure mõeldakse *same: tiel (same) granda, kiel mi* nõnda (sama) suur kui mina.

Ülesanne 54. Tõlkida: 1. Nii hästi kui tema ei jaksa teie ujuda. — 2. Ei ole hea [117] nõnda aeglaselt kirjutada: teie peate nõnda ruttu kui võimalik kirjutama. — 3. Kuidamoodi ma võiksin üle jõe minna? — 4. Niimoodi seda ei tehta. — 5. Meremehena hindan ma teda väga. — 6. Meremehena ei pannud ta niisugust tuult tähele. — 7. Ma pean temast lugu kui heast meremehest. — 8. Me valisime tema kui oma esimehe, seks et esitada oma palvet kuningale. — 9. Kapten sai käsu majorilt, kui väesalga ülemalt. — 10. Kapten sai käsu majorilt, kui väesalga ülem. — 11. Ta läks Ameerikasse noore mehena, kuid tuli tagasi sealt vanamehena. — 12. Ta andis mulle niipalju õunu, kui ma tahtsin. — 13. Ta rääkis nõnda samuti kui meie esimees. — 14. Teie küla elanikud on sama rikkad kui meie küla elanikud. — 15. Oli seesama inimene, kellega teie eila rääkisite. — 16. Ma armastan sedasama, mida teie(gi). — 17. Ta elab samas majas, milles meie mineval aastal elasime.

130. Sõnade järjekord lauses.

Peareegel on: alati selgelt rääkida ja kirjutada! Harilik järjekord on nii pea- kui ka kõrvallauseis, kui ei ole põhjust teisiti teha, järgmine: 1) lause alus, 2) ütlus, 3) pärisühitus, 4) kaudne ühitus ja olumäärused seal, kus selle lause rütmile ning kõlale kõige mõnusam on. Näit. *Hieraü mi donis la libron al mia frato.*

Peale selle peetagu meeles, et 1) isiku ^{ajaolu} ^{alus} ^{ütlus} ^{pärisühitus} ^{kaudne ühitus} (*mi, vi* jne.) seisku alati oma aegsõna ees, ka kõrvallauseis, kus ma, sa jne. sagedasti oma aegsõna taga seisavad, ja 2) asisõnade *-a-sõnalised* ja vahekorrasõna + asisõnalised [31] määrused seisku alati nende määratavate asisõnade ligi, esimesed (*-a-sõnad*) harilikult ees, teised (vahekorrasõnad + *-o-sõnad*) harilikult taga. Muidu aga valitseb järjekorra kohta vabadus. Sagedasti asetatakse tähtsam lause liige lause etteotsa. Nii võib öelda:

Hieraü li vidis mian patron.

Li hieraü vidis mian patron.

Li vidis hieraü mian patron.

Li vidis mian patron hieraü.

Mian patron li vidis hieraü.

Mian patron li hieraü vidis.

Märkus. Nagu juba õppija ise on tähele pannud, ei või olla eesti lause sõnade järg eeskujuks esperanto lausele, sest eesti keeles on ta suuresti tingitud käändelisisist määrusist (lisandusist), mida oma iseloomu kohaselt ainult määratavate sõnade ette võib asetada, kuna esperantos neile vastavad vahekorrasõnad + asisõnalised määrused nende taga peavad seisma. Peale selle on eesti keeles olemas püüd (saksa keele mõjul) asetada kõrvallauseis aegsõna lause lõppu, kuna esperantos soovitamam on ka kõrvallauseis tarvitada loomulikku järge. Siin näide hariliku eesti ajalehelause tõlkimisest: „Ühtlasi patustati veel seilega, et eestseisus tarvilisi eelarveid ja hoolitsemisi tegemata, asja liig kaalumata ja ülekaela toimetas ja koolijuhatus poolt kokkuseatud ning ainuüksi linnakooli lõpueksamiga rehkendava õpekava järele täiendusklassis ainult ühe õpeaastaga läbi ratsutada kavatseti kõike seda, mis linnakoolides läbi minnakse — kahe aasta pikul.“ („Postimees“ Oma maa II lhk. 127.) Tõlge: *Samtempe oni ankaü pekis per tio, ke la komitato, ne farinte la necesajn budĝetojn kaj antaŭzorgojn, agis tro senpripense kaj supraĵe kaj (ke) laŭ la programo, kunmetita de la lernejestro kaj konsideranta sole la finekzamenon ĉe la urba lernejo, oni intencis en unu lernoĵaro tragalopi en la kompletiga klaso ĉi ĉion, kion oni trastudas en la urba lernejo dum du lernoĵaroj.*

131. Vahekorrasõna *ekster* väljaspool (mida?) (koha, aja mõttes ja piltlikult), väljaarvatud. Näit. *Mi estas ekster la domo.* Ma olen väljaspool maja. *Tio estas ekster (la) regulo.* See on väljaspool reeglit. *Ekster (la) vico.* Väljaspool järge. *Ekster tio.* Peale selle. *Ni estas kvin ekster la servantoj.* Meid on viis, peale teenijate. [Võrdle krom 63, 3 d']

D. Sõnade tuletamine.

132. Tuletuslõppliide -ul- tähendab isikut ehk olevust teatud omadusega. Näit. *privata* mitteametlik, era — *privatulo* eraisik; *grandulo* suurmees, *riĉulo* rikas, *junulo* noormees, *belulino* ilus naine, „iludus“, *blindulo* pime (sõge), *antaŭulo* eelkäija, eelolija.

Seega võib eesti keeles omadussõna muutmatalt ka asisõnana tarvitada, tähendades sama omadusega isikut, näit. haige laps *malsana infano* ja haigete tuba (*la*) *ĉambro de malsanuloj*, kuna esperantos seks on vaja omadussõnale *-ulo* külge liita. Kuid mis tähendab esperantos omadussõna + o? [51, 2].

Aegsõnast „isiku“-sõnu tuletades, tuleb vahet teha lõppude *-isto* [91], *-anto* [112, 3] ja *-ulo* vahel. Näide *trompi* petma, tüs-sama — *trompisto* petja (elukutseline, kes alaliselt pettusest elab), *trompanto* petja (kes juhuslikult kedagi petab, *-anto* = ajutine tegija) *trompulo* petis (kellel juba omadus ning kalduvus petta, nii et *trompulo* tähendab peaaegu *tromp(em)ulo* [92], kusjuures silp *-em-* aegsõna ja *-ulo* juhusel võib ära jääda).

Ülesanne 55. Tõlkida: Ihnus, kavalhanss, vahvamees, kühmik, haige (inime), terve (inimene), neljajalgne, võõraste tuba, haigete ravitsemine, vastane; *ŝtelisto*, *ŝtelanto*, *ŝtelulo*; *mensogisto*, *mensoganto*, *mensogulo*; *kantisto*, *kantanto*; *instruisto*, *instruanto*; *malsanulejo*, (*ge*)*junularo*, *dormemulo*, *dormulo*, *dormanto*, *drinkulo*, *drinkanto*, *trinkanto*.

14. õpitükk.

133. A. Sõnade harjutamine.

Botoj estas farataj de botisto.

Saapad on tehtavad (=tehakse) kingsepa poolt.

La krajono estas farita el ligno kaj grafito.

Pliiatid on tehtud puust ja grafiidist.

La domo estas vendota morgaŭ.

Maja (on müüdav) müüakse homme.

La urbo estis bombardata la tutan tagon.

Linn oli pommitatav kogu päeva.

En ĉi tiu kesteto estas miaj responditaj leteroj kaj en tiu miaj respondotaj leteroj.

Ses kastis on minu (ära)vastatud kirjad ja tolles minu vastatavad kirjad.

En iu libro mi legis.

Mingis raamatus lugesin ma.

Kiu venis? Venis iu.

Kes tuli? Tuli keegi [=mingi isik].

En kiu libro? En neniu libro.

Missuguses raamatus? Ei mingis raamatus.

Neniu estas veninta.

Ei keegi ole tulnud (kedagi pole tulnud).

Nenio estas perdita.

Kiam ajn vi deziras.

Kontraŭ la preĝejo estas lernejo.

Mi iros malgraŭ ĉiuj kontraŭaĵoj.

Ei miski ole kadunud (Midagi pole kadunud).

Kuna tahes te soovite (Kuna ka te ei sooviks).

Vastu kirikut on kool.

Ma lähen vaatamata kõigi takistuste peale.

134. B. Tõlkimine ja kõnelemine.

1. De kiu ĉi tiu pentraĵo estas pentrita? Ĝi estas pentrita de iu artisto, kiu la lastan someron gastis ĉe mia bopatro.
2. Ĉu vi ankaŭ estas invitita de miaj geonkloj? Mi tion ne scias, ĉar ĝis nun mi ricevis nenium invitilon de ili.
3. Ĉu ĉi tiuj ŝtonoj ne estis transportataj al la konstruata domo? Oni ilin transportos, kiam oni ricevos la necesajn transportilojn.
4. De kiu la kunveno de l' vilaĝanoj estas kunvokota? Ĝi estas kunvokota de la vilaĝestro.
5. Kiu li estas? Li estas la delegito de lia moŝto la regnestro.
6. Ĉu vi aŭdas, kio estas legata? Tio estas la protokolo pri la lasta kunveno.
7. Ĉu estas permesite*) kolekti fungojn ĉi tie? Tio ne estas permesita al ĉiuj, sed nur al tiuj, kiuj estas ricevintaj specialan permeson por tio.
8. La herbo estas tre bone falĉita. Kiu falĉis ĝin? Mi ĝin falĉis per la nova falĉomaŝino.
9. Kiun kukon mi povas preni? Vi povas preni kiun ajn kukon, kiun vi deziras.
10. Ĉu vi iros hodiaŭ promeni, Ferdinando? La vetero estas ja malbonega kaj pluvus forte. Tamen, mia amiko! mi iros malgraŭ la malbona vetero kaj pluvo.

C. Grammatika.

135. Aegsõna passiiv ehk tehtavik.

1. Kõik seni tundma õpitud aegsõna vormid moodustavad kokku aktiivi ehk tegeviku peavormi, mille iseärasusest me siis aru saame, kui me selle vastandiga passiiviga ehk tehtavikuga tutvunenud oleme. Passiivi alusmuuted on

Passiivi (tehtaviku) kesksõnad.

Neid on, samuti kui aktiivi kesksõnu, kolm. Nende lõpud iga aja jaoks:

Oleviku kesksõna. Mineviku kesksõna. Tuleviku kesksõna.

-at-

-it-

-ot-

*) Seepärast permesite, et see sõna on aluse kolekti fungojn ütlustäide [117].

Neid võib, nagu tegeviku kesksõnu, tarvitada *-o-*, *-a-* ja *-e-* lõpuga. Nende tähendused *-o-* ja *-a-* lõpuga aegsõnast *batī* peksma, lööma: *batato* pekstav (see, keda (mida) pekstakse); *batata* pekstav; *batito* pekstu (see, kes (mis) on pekstud); *batita* pekstud; [*nebatito* peksmata (asi ehk isik); *ne(+)**batita* peksmata;] *batoto* pekstav (asi ehk isik) tulev; *batota* pekstav tulevikus.

2. Kõik muud passiivi muuted seatakse kokku nende *-a-* kesksõnade ja abiaegsõna *esti* muudete varal. Nad on järgmised ühes eestikeelsete tähendustega ja vastavate eestikeelsete muudetega:

-ata kesksõnast muuted:

mi estas batata ma olen pekstav, mind pekstakse [tehtav. olev.];*)

mi estis batata ma olin pekstav, mind peksti [tehtav. minev.];

mi estos batata ma olen (tulev.) pekstav, mind pekstakse (tulev.);

mi estus batata ma oleksin pekstav, mind pekstaks [teht. tingiv kõneviis olevikus];

estu batata ole pekstav, sind pekstagu [teht. käskkõne];

esti batata olla pekstav, pekstama [infinitiiv];

-ita kesksõnast muuted:

mi estas batita ma olen pekstud (mind on pekstud) [teht. täismin.];

mi estis batita ma olin pekstud (mind oli pekstud) [teht. ennemin.];

mi estos batita ma olen (tulev.) pekstud (mind pekstakse tulev.);

mi estus batita ma oleksin pekstud (mind oleks pekstud) [teht. ting. täism.];

estu batita ole pekstud;

esti batita olla pekstud;

-ota kesksõnast muuted:

mi estas batota ma olen pekstav (tulev.), mind kavatsetakse peksta;

mi estis batota ma olin pekstav (tulev.), mind oldi valmis peksma, mind kavatseti peksta;

mi estos batota ma olen (tulev.) pekstav (tulev.), mind kavatsetakse (tulev.) peksta;

mi estus batota ma oleksin pekstav (tulev.), mind kavatsetaks peksta;

estu batota ole pekstav tulevikus;

esti batota olla pekstav tulevikus.

3. Nagu näha, vastab igale tegeviku (aktiivi) kokkupandud vormile ning seega ka lihtvormile [v. 113] teatav passiivi (tehtaviku) kokkupandud vorm. Samuti on näha, et ka passiivis eriti tuleviku kesksõna tõttu on võimalik hõlpsasti väljendada sääraseid vorme, mida eesti keeles vaevalt võimalik on lühidalt väljendada.

136. Mille poolest läheb passiiv lahku aktiivist?

Tehtaviku tarvitamine selgib lauseist:

La knabo batas la hundon. Poiss peksab (keda?) koera. See on tegevikuline (aktiiviline) lause. Siin on lause aluseks „poiss“, kes avaldab tegevust „peksab“ ning selle tegevuse siht on „koer“.

*) Esimene tõlge sõnasõnaline, teine vastav eesti grammatika vorm ühes selle nimetusega klamreis.

Võib ka öelda, et lause aluse poolt avaldatud tegevus „läheb üle“ sihituse „koera“ peale.

Sama lause väljendatakse passiiviliselt nõnda: *La hundo estas batata de la knabo*. Koer on pekstav poisi poolt. Siin näeme, et mõte on sama, kuid avaldusviis on teine. Nimelt on passiivilises väljendusviisis muutunud endine sihitus „koera“ = *hundo* (s. o. poisi tegevuse all kannataja) lause aluseks ning on seega algkäändes: „koer“ = *la hundo*; lause ütlusaegsõna *batas* = peksab, on asetatud vastavasse passiivi vormi *estas batata* = on pekstav, kuna endine lause alus (tegevuse avaldaja) *la knabo* = poiss, passiivilises lauses vahekorrasõnaga *de* = poolt, on väljendatud: *de la knabo* = poisi poolt.

Seega ütleb aegsõna aktiiviline vorm, et lause alus avaldab mingit tegevust (poiss (alus) peksab koera), kuna aga passiiviline vorm ütleb, et lause aluse kallal saadetakse mingi tegevus korda, teisiti öeldes, et lause alus kannatab mingi tegevuse all (koer (alus) on pekstav poisi poolt).

137. Esperanto passiiv ainult sihilisist aegsõnust võimalik.

Meil on võimalik esperanto passiivi vorme edasi anda ka eesti tehtaviku vormide (-takse, -ti, on ...-tud, oli ...-tud jne.) varal:

La hundo estas batata. Koer on pekstav = koera pekstakse.

La hundo estis batata. Koer oli pekstav = koera peksti.

Kuid peab silmas pidama, et eesti -takse, -ti jne. vorme mitte alati ei ole võimalik esperanto passiivi abil väljendada ja seda järgmisel põhjusel.

Nagu kerge näha, on võimalik tuletada esperanto ja üldse tõelisi passiivi vorme ainult neist aegsõnust, mis avaldavad tegevust, mis alusest välja läheb ning sihituse peale üle läheb, teiste sõnadega, mille järel -n-sihitus seisab, s. o. ainult sihilisist (transitiivseist) aegsõnust [30-A]. Veel näiteid: *Mi skribis leteron — la letero estas skribita de mi; ili vendas pomojn — la pomoj estas vendataj de ili; la kato manĝas la muson — la muso estas manĝata de la kato; ŝi estas aĉetinta librojn — libroj estas aĉetitaj de ŝi*.

Seevastu on võimata moodustada passiivilisi vorme sihita (intransitiivseist) aegsõnust, s. o. niisuguseist, mille tegevus mitte otsekohe teiste olendite ehk asjade peale üle ei lähe ja mis seega ei nõua -n-käändes sihitust. Näit. aegsõnast *mi promenas* = jalutan ei saa öelda „ma jalutan kedagi, midagi“, seepärast oleks mõtetu vorm *mi estas promenata* ma olen jalutatav; samuti ei saa passiiviliseks muuta lauset: *La infanoj krias*. Lapsed karjuvad, sest ei ole mõtet ütluksel *estas kriata* on karjutav.

Olgugi et vormidel „jalutatav, karjutav“ mõtet ei ole, võib siiski eesti keeles igast aegsõnast tuletada vorme -takse, -ti, -tud jne. Üsna harilikud on seepärast: jalutatakse, karjutakse, magatakse, jookstakse, nagu pekstakse, kirjutatakse-gi. Näit. Väljas karjutakse. Siin majas muud ei tehtagi kui magatakse. Eile

jalutati kogu linnas. Kuidas neid lauseid esperantos edasi anda? Neis lauseis -takse- ja -ti- vormide otstarvet saame aru, kui küsime, mis on siin lause aluseks.

On selge, et ütlused on siin „karjutakse“, „ei tehta“, „magatakse“, „jalutati“. Kui me küsime: kes karjub? siis ei saa siin lause ütleja vist muud midagi öelda, kui „ma ei tea veel, ma lähen ja vaatan“. Järelikult neis näites on -takse-väljendusviisi juures tegevuse avaldaja isik määramata ja seepärast tuleb õige sagedasti (sihita aegsõnade juures alati) eesti tehtaviku vorme lugeda aegsõna isikuta vormideks, kus tegevuse avaldajat millegipärast (kas ei teata või ei taheta) ei nimetata.

Nagu, nägime, on esperantos säärase väljendusviisi jaoks olemas isikuta asesõna *oni* (mis vastab saksa „man“ile) [73]. Üllatunud laused on seega esperantos nõnda: *Ekstere oni krias. En ĉi tiu domo oni ne faras ion alian ol [72-A] dormas tutan tagon. Hierau oni promenis en la tuta urbo.*

Seepärast oldagu eesti tehtaviku vormide tõlkimise juures ettevaatlik: mõeldagu hästi järele, kas mingi -takse-, -ti-, -tud- vorm tõesti passiiviline vorm on, või on ta lihtsalt isikuta vorm, mida *oni* abil tuleb väljendada.

138. Passiivi kesksõnad asi- ja omadussõnadena.

1. Vormid: *-ato*, *-ito*, *-oto* on asisõnad ja tähendavad olevust ehk asja, mille kallal midagi tehakse või tehti (mis mingi tegevuse all kannatab või kannatas).

2. Vormid: *-ata*, *-ita*, *-ota*, kui omadussõnad, tarvitatakse samuti kui omadussõnad, s. o. võtavad samal ajal *-j* ja *-n* lõpud, kui asi-(ase)sõnad, mida nad määravad, näit. *la vendataj domoj* müüdadavad majad; *kien* [kuhu 63, 5] *vi metis la kaptitajn fiŝojn?* Samuti, kui nad on tarvitataavad ütlustäitena, nagu nad seda on kokkupandud vormides [135, 2]; näit. *ni estas amataj; ili estis tn- vititaj de nia onklo* nad olid kutsutud meie onu poolt; *la libro estas legota de ili* raamatut kavatsetakse nende poolt lugeda.

138-A Märkus eitamise kohta. Nii nagu tegevikuski [127] nii ka passiivis mõjub sõna „ei“ aegsõna ette asetamine, sellele ise kuju andes. Näit. pekstakse — ei peksta; peksti — ei pekstud; pekstud — peksmata. Kuid nagu seal, nii ei avalda ka siin esperanto *ne* mingit mõju aegsõna vormi peale: *mi estas batata, oni batas* — *mi ne estas batata, oni ne batas, mi estis batata, oni batis* — *mi ne estis batata, oni ne batis, batita* — *nebatita* jne.

138-B Passiivi lõppude skeem.

...-ato -oto =	...-tav (dav)	asi	...-ata, ota =	...-tav(dav)
ne...-ato -oto =	mitte...-tav (dav)	või	ne...-ata, ota =	mitte...-tav(dav)
...-ito =	...-tu (du)	ole-	...-ita, =	...-tud(dud)
ne...-ito =	...-mata	vus	ne...-ita =	ei ...-tud(dud)
				[. . -mata.

Seega vastab eesti aegsõna -m a t a-lõpp esperanto ne ...-ita ja ne ...-inte'le [124, 1].

Ülesanne 56. Järgnevad tegevikulised laused muuta vastavasse passiivilistesse 1. lause eeskujul, tõlkides kumbki kuju.

1. *Mia frato helpas min.* Minu vend avitab mind. — *Mi estas helpata de mia frato.* Ma olin avitatav oma venna poolt. —
2. *La tuta klaso serĉis mian oran ringon, sed neniu trovis ĝin.* —
3. *Ŝi lavis sian hundon.* — 4. *Kiun la instruisto riproĉis hodiaŭ matene?* — 5. *Ŝi estis vendinta sian tutan havaĵon, antaŭ ol [126, 1, märkus] ŝia edzo revenis el eksterlando.* — 6. *Ĉu ili aĉetos tiun ĉi domon?* — 7. *Oni jam pagis la fakturon.* — 8. *Ĉu oni manĝos aŭ nur rigardos tiun ĉi kukon?*

139. Märkus eesti aegsõna -tav- ja -mata- vormide kohta.

1. Peaaegu sagedamini kui passiivi kesksõnana tarvitatakse -tav-vorm tähenduses „mida on võimalik ...-da(ta) ja vastab seega esperanto -*abl*- lõpule. Näit. Kas supp on söödav? tähendab: Kas seda suppi võib (saab) süüa? *Ĉu ĉi tiu supo estas manĝebla?* Samuti: Kas see on joodav? *Ĉu tio ĉi estas trinkebla?* Kas see tee on käidav? *Ĉu tiu vojo estas irebla?* Ostetavad inimesed. *Aĉeteblaj homoj.* Loetav kiri. *Legebla letero.*

Seega tuleb tõlkides enne valida, kas -tav = -ata, -ota või -tav = ebla.

2. Aegsõna -mata-vormi põhitähendus on: ilma ...-miseta; näit. lugemata = ilma lugemiseta, nägemata = ilma nägemiseta jne. Tarvitatakse -mata omadussõnana kui ka olusõnana, kusjuures tal tegevikuline kui ka tehtavikuline tähendus võib olla. Nii et aegsõna vorm -m a t a vastab: 1) *ne ...-inta* (-anta), 2) *ne ...-ita* (-ata) 3) *ne ...-inte*, 4) *ne ...-ite*.

Näit. 1) Me oleme alles söömata. *Ni ankoraŭ ne estas manĝintaj* (= *ne manĝis*). — 2) Raamat jäi lugemata. *La libro restis nelegita.* Avamata kirjad. *Nemalfermitaj leteroj.* Tundmata isik. *Nekonata persono.* — 3) Ta läks ära sõnagi lausumata. *Li foriris ne parolinte ĉe vorton.* — 4) Ta tuli siia kutsumata. *Li venis ĉi tien ne invitite* (*ne vokite*).

3. Seevastu tähendab*) aegsõna -matu-vorm *ne ...-ebla* ning on seega -tav = ebla eitatud vorm; näit. kustutamatu tuli *ne-estingebla fajro*, sulamatu metall *nefandeblo metalo*, lahumatu sool *nesolvebla salo*.

4. **Tähele panna!** Ta võttis kingituse vastu (ilma) tema eest tänamata. *Li akceptis la donacon ne dankinte pro ĝi.* Tänamata inimene. *Nedankema* ehk *sendanka homo*.

Olgu ka tähendatud, et asisõnade -t a -kääne tõlgitakse ikka vahekorrasõna *sen* varal [65]: rahata *sen mono* ekk *senmona*; (ilma) vaevata *sen peno*.

*) Või öieti p e a k s tähendama, sest viimasel ajal on hakatud -matu vormi üldiselt -mata asemel tarvitama (v. H. Pöldi'i Lauseõpetus § 208, 3, 2).

Ülesanne 57. [(ne)-ant-, (ne)-int-, (ne)-ont-, (ne)-at-, (ne)-it-, (ne)-ot-, (ne)-ebl-, oni]. Tõlkida: 1. *La kato manĝas muson. La muso estas manĝata de kato.* — 2. *Ĉu vi sola laboris hieraŭ? Ne, mia amiko, de mia kuzo Ernesto mi estis helpata la tutan tagon.* — 3. *Kiam Nikodemo batas Josefon, tiam Nikodemo estas la batanto kaj Josefo la batato.* — 4. *Mia ora ringo ne estus nun tiel longe serĉata, se ĝi ne estus tiel lerte kaŝita de vi.* — 5. *Kiam ĉi tiuj fiŝoj estos manĝataj? — 6. Ĉu tiuj fiŝoj estas manĝeblaj? Ne, sinjoro, ili ne estas manĝeblaj, ĉar ili estas kaptitaj jam antaŭ tri tagoj kaj pro tio putrintaj.* — 7. *Ho mia amato, kiom multe mi devis suferi pro vi!* — 8. *Mono havata estas pli grava ol mono havita.* — 9. *Oni ne ŝatas la mokemulojn.* — 10. *Via horloĝo estis serĉata tutajn tri horojn, tamen ĝi ne estis trovita.* — 11. *Viaj kantoj ne estas kanteblaj.* — 12. *Vi preteriris ne vidate min.* — 13. *Ni preteriris ne vidate de ili.* — 14. *Lia skribo estas preskaŭ nelegebla.* — 15. *Skribu pli legeble, miaj amikoj!* — 16. *Ĉiuj miaj tasoj kaj teleroj estas faritaj el nerompebla materialo.* — 17. *Li eliris, ne rompinte la silenton.* — 18. *Mina ei ole kutsutud tänasele pidusöögile.* — 19. *Kui teie maja ehitati [= oli ehitatav], oli minu maja juba ammu ehitatud.* — 20. *Surnu oli lainete poolt kaldale heidetud.* — 21. *Minu maja ehitus oli juba lõpetatud, kui tema maja ehitust alles algati.* — 22. *Neid laule vanast ei tuntud.* — 23. *Teda ei võetud kuninga poolt vastu.* — 24. *Peeter läks söömata välja.* — 25. *On võimata lõpetada seda tööd.* — 26. *Kaarel läks ära ilma tema kätt surumata.* — 27. *Nad teretasid teineteist (ilma) käe andmata.* — 28. *See asi on mulle arusaamatu.* — 29. *Me läksime laiali (ilma) üksteisest aru saamata.* — 30. *See latt on paindumatu terasest.* — 31. *Kuida võib kirveta raiuda ja saeta saagida?*

140. Asisõnade määruslausete lühendamine.

1. Kõrvallused, mis seisavad asisõnade määruste (täienduste) asemel [31, 102, 4], algavad enamasti ikka kanduva asesõnaga *kiu*. Neid lauseid on võimalik lühendada, kui kanduv asesõna esineb kas alg- või *-n*-käändes. Kuida seda tehakse, näeb kõige paremini järgnevaist näiteist.

a) Ütlustäitelised *kiu*-lused.

Ĉiuj konis Viktoron, kiu estis nia prezidanto = Ĉiuj konis Viktoron, nian prezidanton. Kõik tundsid Viktorit, kes oli meie esimees = Kõik tundsid Viktorit, meie esimeest. *Mi vidis homon, kiu estis laca pro malfacila laboro = Mi vidis homon lacan pro malfacila laboro.* Ma nägin inimest, kes oli raskest tööst väsinud = Ma nägin raskest tööst väsinud inimest.

Lühendusviis: *Kiu* ja abiaegsõna *estas* jäetakse ära, ütlustäiteline *-o*- ehk *-a*-sõna lisatakse *lisandusena* samas käändes ning arvus määratavale sõnale juure.

b) *Kiu* algkäändes ja ütlusaegsõna tegevikus.

Li kondukis min en dometon, kiu staris sur alta bordo de l' rivero = Li kondukis min en dometon, starantan sur alta bordo de

l' rivero. Ta juhtis mind majakesse, mis seisis jõe kõrgel kaldal = Ta juhtis mind jõe kõrgel kaldal seisvasse majakesse. *Ĉe la stratangulo sidis virino, kiu vendis pomojn* = *Ĉe la stratangulo sidis virino vendanta pomojn*. Tänaval nurgal istus õunamüüja naisterahvas. *Tiu estis la sinjoro, kiu la pasintan jaron loĝis ĉe ni*. = *Tiu estis la sinjoro, loĝinta la pasintan jaron ĉe ni*. See oli härra, kes mineval aastal meie juures elas.

Lühendusviis: *Kiu* jäetakse ära ja tegevikuline ütlus muudetakse vastavaks kesksõnaks ja lisatakse asisõnale -a-sõnalise määrusena juure.

c) *Kiu* algkäändes, ütlus-aegsõna passiivis.

La domo havis pordojn, kiuj estis faritaj el ŝtalo = *La domo havis pordojn faritajn el ŝtalo*. Majal olid ukсед, mis olid tehtud terasest = Majal olid terasest tehtud ukсед. *Jen la plano de la ponto, kiu estas konstruota anstataŭ la forbrulinta* = *Jen la plano de la ponto konstruota anstataŭ la forbrulinta*. Vaat siin on ärapõlenud silla asemele ehitatava silla plaan.

Lühendusviis: *Kiu* ja *estas* jäetakse ära, kesksõna lisatakse nagu omadussõna samas käändes ning arvus asisõnale juure.

d) Sidesõna *kiu* -n-käändes.

Tio estas la libro, kiun mi aĉetis hieraŭ = *Tio estas la libro, aĉetita de mi hieraŭ*. See on raamat, mille ma eile ostsin = See on minu poolt eile ostetud raamat. *Li promenas kun sinjoro, kiun mi konas* = *Li promenas kun sinjoro konata de mi*. Ta jalutab härraga, keda mina tunnen = Ta jalutab mulle tuttava härraga. *Mi montros al vi la domon, kiun mi aĉetos* = *Mi montros al vi la domon aĉetotan de mi*.

Lühendusviis: Sidesõna *kiu* jäetakse ära ja kõrvalause ütlus muudetakse vastavaks tehtaviku kesksõnaks ning lisatakse määrusena asisõnale juure.

Ajareegel on ka määruslausete juures sama, mis olulause-tegi juures [125, 3].

Arusaadav, et kõrvallused, kus sidesõna *kiu* ees mingi vahekorrasõna seisab, mitte ei või lüheneda, näit. *kesto, en kiu estas pomoj, estas pomkesto*. Kast, milles on õunad, on õunakast.

140-A Märkus ühendustäitelse lühendamisviisi kohta. Seega asetatakse kõigi *kiu*-lausete lühendamise juures kõrvallause ütlusest saabuv -a-kesksõna samasse käändesse kui määratav sõnagi. Sellega võrdle sihituslausete ütlustäiteline lühendusviis 116, 4. Kui me samas kohas toodud lausetes kesksõnad asetame -n-käändesse: *Mi vidis la hundon rapide kurantan tra la ĝardeno*. *Mi rigardis la sunon bele levigantan el la maro*, siis oleksid neile vastavad lühendamata laused mitte enam endised sihituslused, vaid: *Mi vidis la hundon, kiu rapide kuris tra la ĝardeno*. *Mi rigardis la sunon, kiu bele levigis el la maro*, see on *kiu*-määruslused, mis määravad vastavaid asisõnu *hundon* ja *sunon*.

140-B Ka kiu ja kio'ga algavaid alus- ja sihituslauseid võib lühendada; näit. *Kion ni semas, tion ni rikoltos* = *Ni rikoltos la semiton de ni*. Mida me külvame, seda me lõikame = *Me lõikame meie poolt külvatut*. *Vi ricevis, kion vi deziris* = *Vi ricevis la deziriton de vi*. Sa said, mida sa soovisid.

Lühendusviis: Siin langeb sidesõna *kiu, kio* ja talle vastav *tiu, tio* pealause välja ja aegsõna muutub vastava passiivi kesksõna *-o-*vormiks.

Ülesanne 58. Lühendada järgmised laused, tõlkides ainult lühendatuid: 1. *Mi ŝatas la Alpojn, kiuj estas la plej belaj kaj plej altaj montoj de Eŭropo.* — 2. *Ŝi ekvidis siajn fratinojn, kiuj ludis per la pupoj.* — 3. *Jen junulo, kiu gajnis la unuan premion por kuro.* — 4. *La domo, kiun vi vidis, apartenas al mia bofrato.* — 5. *Al homo, kiu unufoje mensogis, neniu kredas plu* [63-A]. — 6. *Kion mi trovis, tion mi perdis.* — 7. *Kiu ĉe l' vojo konstruas, tiun ĉiu instruas.* — 8. *Kiun li konas, tiun li laŭdas.*

141. Umbmäärased asesõnad *iu* ja *io*.

1. *Iu* ja *io* nimetatakse seepärast umbmääraseiks asesõnuks, et nad annavad vastavatele küsivatele umbmäärase ehk umbkaudse vastuse.

2. *Io* tähendab miski, midagi, *de io* millegi, *al io* millelegi, *ion* midagi, millegi, jne. (Paljus ei ole tarvitatav). Nagu lõpp *-o* näitab, võib *io*'d asisõnana tarvitada; näit. *io bona* midagi head [25, 2], *io granda* midagi suurt, *io estas trovita* midagi on leitud, *oni trovis ion* leiti midagi, *ĉu vi vidis ion?* kas sa nägid midagi? [vaata *kio, tio* 36 ja *ĉiu* 119].

3. *Iu* tähendab mingi, miski, ükski, *de iu* mingi, *al iu* mingile *iun* mingit, *iu*j mingid, *de iuj* mingite, *al iuj* mingele, *iu*jn mingeid jne.

Samuti kui *kiu* ja *tiu*'d võib *iu*'d tarvitada ühenduses asisõnaga või ilma asisõnata seal, kus puudub asisõna kergesti juure mõeldav. Ja samuti kui *tiu* juures, öeldakse ka *iu persono, iu homo* asemel harilikult lihtsalt *iu*, järelikult: *iu persono = iu = mingi isik = keegi* [vaata ka *kiu, tiu* 36 ja *ĉiu* 119].

Omaniku omastavana tarvitatakse *ies = de iu* [118]: *ies botoj estas apud la pordo* kellegi saapad on ukse kõrval.

142. Eitavad asesõnad *neniu* ja *nenio*.

1. Need asesõnad nimetatakse seepärast eitavaiks, et nad annavad vastavaile küsivaile asesõnule eitavad vastused.

2. *Neniu* = *ne-n-io*, kus *ne* ja *io* vahel olev *n* ainult mõnu-sama väljarääkimise jaoks olemas on. Seega on *nenio* samuti kokku seatud kui talle vastav eesti eitav asesõna „ei miski“, „ei midagi“; *de nenio* ei millegi, *al nenio* ei millelegi, *nenion* ei midagi, ei millegi.

[Tähele panna! 1. Miski, millegi, midagi jne. Keegi, kellegi, kedagi jne. Ükski, ühegi, ühtki jne. ei ole eitavad sõnad,

vaid ainult umbmäärased; eitavad sõnad on ainult „ei“, „mitte“, „ära“ (ärgu jne. [127]).

2. Mitte ära segada umbmääraste sõnade lõpul olevat silpi -ki, -gi sama silbiga teiste sõnade lõpus, kus -gi(ki) = *eĉ* = isegi, koguni [75]: isagi *eĉ la patro*, teiegi *eĉ vi*, Peetergi *eĉ Petro**).

Nenio tarvitamine on sarnane *kio*, *tio*, *io* tarvitamisele, s. o. teda tarvitatakse ainult asisõnana; näit. *nenio bona* ei midagi head; *nenio estas perdita* ei midagi ei (!) ole (kadunud) kaotatud; *nenio alia ol mensogo* muud midagi kui luiskamine.

3. *Neniu* = *ne-n-iu* (kus *n* *ne* ja *iu* vahel ainult väljarääkimise hõlpsuse pärast seisab) ei mingi (sugune), ei ükski *de neniu* ei mingi, *al neniu* ei mingile, *neniun* ei mingit, *neniuj* ei mingid jne. Samuti kui muid -u-lõpulisel asesõnu (*kiu*, *tiu*, *iu*) võib *neniu* d tarvitada ainult ühenduses asisõnuga või ilma nendeta, kus nad kergesti juure mõeldavad. Ja seepärast: *neniu persono* = *neniu* = ei mingi isik = ei keegi.

Omaniku omastavana tarvitatakse *nenies* = *de neniu*: *nenies lando* ei kellegi maa.

142-A Märkus eitamise kohta. Eitamispeareegli põhjal [127,5] tohib olla lauses ainult üks eitamisõna, kui lause mõte eitavaks peab jääma. Seejuures käivad eitamisõnade hulka ka *neniu* ja *nenio*.

Samuti nagu harilikult eesti ei keegi, ei miski jne., võivad mõnikord ka *neniu* ja *nenio* osad teineteisest lauses eralduda. Ma ei tunne kedagi võib tõlkida *mi konas neniun* (*ne-n-iu* osad koos) ja *mi ne konas iun* (*ne-n-iu* osad lahus); *mi ne konas neniun* seavastu tähendaks: *mi konas iun* ma tunnen kedagi.

Ülesanne 59. [*Io, iu, nenio, neniu.*] Tõlkida: 1. Kas keegi nägi meid? Keegi ei näinud. — 2. Mis seal on? On midagi, millest mina aru ei saa. — 3. Ma saadan kedagi teie seast. Kes on see „keegi“? — 4. Kes seal on? On üks [= mingi] härra. — 5. Tooge [148] mulle mingi raamat! Kas teie seda raamatut soovisite? — 6. Anna mulle midagi süüa [= söömiseks 59]. — 7. See on ju midagi toredat [25, 2]. — 8. Ei keegi ei või niisugust ülesannet lahendada. — 9. Mis see on? On midagi, mida ma ei tunne. — 10. Kes see on? On keegi, keda ma ei tunne. — 11. Ta ei leidnud seal ühtegi inimest. — 12. Ärge [127, 4] tehke midagi halba! — 13. Midagi ilusamat ma ei ole näinud. — 14. See kuulub kellegile võõrale. — 15. Juhtus midagi koledat. — 16. Kas teie ootate kedagi? Ei ma ei oota kedagi. — 17. Mis juhtus? Ei midagi halba pole [= ei ole] juhtunud. — 18. Ei ole midagi, mis kestaks igavesti.

143. Sõna *ajn* tarvitamine.

Sõna *ajn* juurelisamine *k*-sõnadele annab neile tähenduse

*) Üldiselt tõlgitakse silp -gi(ki) esperantosse ainult siis kui -gi(ki) = isegi, koguni; nõnda näit. ei tõlgita harilikult aegsõnade järel seisvat -gi(ki) silpi eitavais lauseis, näit. ma ei läinudki = *mi ne iris*. Kui aga ei . . . -nudki = sugugi ei. . . -nud, siis tõlgitakse ta *tute ne . . . -is*: ta ei tulnudki eile = *li tute ne venis hieraŭ*.

ükskõikse, mis-tahes-liku: *kiu ajn* kestahes, kes ka ei...-ks; ükskõik kes; *kio ajn* mistahes; *kia ajn* missugune tahes; *kies ajn* kelle tahes; *kie ajn* kus ka; *kiam ajn* kuna tahes, kuna ka ei...-ks; *kiel ajn* kuidas tahes; *kiom ajn* kuipalju tahes; *kial ajn* mispärast tahes.

Näit. *Vi povas veni, kiam ajn vi deziras.* Te võite tulla, millal ka te ei sooviks. *Prenu kiom ajn vi volas!* Võtke, kuipalju te ka ei sooviks! *Kie ajn vi estos, pensu pri mi!* Kus ka teie ei oleks, mõtelge minu peale! *Kiun libron vi deziras? Estas egale.* *Donu kiun ajn!* Missugust raamatut te soovite? On ükskõik. Andke mis tahes (raamat)!

Ajna = mis tahes, missugune tahes. *En ajna lernolibro vi trovos tion.* Mis tahes õperraamatus leiate seda.

144. Vahekorrasõnad *pro*, *kontraŭ*, *malgraŭ*.

1. *Pro* . . . tõttu, pärast — tähendab tegevuse põhjust ehk põhjendust: *Mi venis pro tio* ma tulin selle (asja) pärast, *pro vi sinu* pärast; *li estas pala pro timo* ta on hirmust kahvatu. *Pro*'st tuleb lahus hoida *por*, mis peale muu ka tegevuse sihti ja otsustarvet tähendab: *pro* — põhjus miks me teeme, on alati me seljataga, *por* — siht, otstarve, milleks me teeme, on alati ees. Seega on õige tõlkida: Ma tänan teid selle eest *Mi dankas vin pro tio*, mitte *por tio*, sest et tänamiseks on enamasti ikka põhjus olemas, mitte siht.

2. *Kontraŭ* vastu — põhitähendus on kohaline, kuid tarvitatakse ka piltlikult. Näit. *La preĝejo estas kontraŭ la poŝtoficejo.* Kirik on vastu postkontorit. *La pluvo batis fortege kontraŭ la fenestrojn.* Vihm peksis tugevasti vastu aknaid. *Li faris tion kontraŭ mia volo.* Ta tegi seda vastu mu tahtmist. *Mi estas kontraŭ (por) ĉi tiu propono.* Ma olen selle ettepaneku vastu (poolt) [81, 1]. *Mi voĉdonas kontraŭ (por) tio.* Ma hääletan selle vastu (poolt).

Tuletised: *kontraŭa partio* vastane pool, *miaj kontraŭuloj* minu vastased, *kontraŭaĵo* vastand (takistus), *kontraŭstari* vastu seisma.

3. *Malgraŭ* vaatamata. . . peale — tähendab vastupidist (vastuseisvat) põhjust. Näit. *Mi iros malgraŭ ĉiuj kontraŭaĵoj.* Ma lähen vaatamata kõigi takistuste peale. *Li ne sukcesis malgraŭ la helpo, kiun ni donis al li.* Tal ei läinud korda, vaatamata abi peale, mida me talle andsime.

Ülesanne 60. [*Pro, por, kontraŭ, malgraŭ*]. Tõlkida: 1. Ma tahan olla armastatud mu enese [89] pärast ning mitte mu raha pärast. — 2. Selle eest saate teie maksuta korteri ühes kütte ja valgustusega. — 3. Seepärast, et keegi teist mind ei avitanud, kui oli selleks aeg, läks luhta kogu meie ühine ettevõte. — 4. Võitlus olemasolu eest on meid niivõrd karastanud, et võime vastu seista mistahes elu tormidele. — 5. Sul ei ole midagi karta [59]. — 6. Kõik tema lehmakari lõppes toidu puuduse pärast. — 7. Ma avaldan [= ütlen] oma tänu teie kalli kingituse eest. — 8. Teid ei usta ainult teie ilusate silmade pärast. — 9. Ta on selle idee

vastu, aga tema naine on selle poolt. — 10. Vaatamata tema määratu jõu [49] peale, ei läinud tal ometi korda oma vastast võita. — 11. Vaatamata tema hea tahte peale ei saanud tema siiski tulla. — 12. Vaatamata oma välise kuju peale, on see mees suure energia ning kindla tahtega. — 13. Kui me järve vastupidisele kaldale jõudsim, oli juba niivõrd pime, et tähed olid nähtavad.

D. Sõnade tuletamine.

145. Tuletuslõppliide *-an-* täh. isikut, kes on mingisuguse seltsi ehk ühingu liige, mingisuguse usundi ehk idee pooldaja, mingi maa, linna, küla elanik: *societo* selts — *societano* seltsi liige; *Kristo* Kristus — *kristano* kristlane; *Lutero* Luther — *luterano* luterlane; *Parizo* Pariis — *parizano* pariislane, *vilaĝo* küla — *vilagano* külaelanik, *urbano* linlane; *alilando* võõrasmaa, välismaa (ka *eksterlando*), *alilandano* välismaalane, *samideano* (= *sam-ide-ano*) samamõtteline, mõtteosaline, aateosaline, *samvilaĝano* omakülamees; nii oleks ka *esperanto* (harrastaja) pooldaja ehk esperantist *esperantano* [91].

Ano iseseisvalt = liige.

146. Tuletuslõppliide *-estr-* täh. ülemat, vanemat, juhatajat, valitsejat: *urbestro* linnapea, *vilagestro* külavanem, *komunumestro* vallavanem, *regnestro* riigipea, riigivanem, *regimentestro* rügemendi-ülem, *lernejestrino* kooli naisjuhataja.

Tuletised: *estro* ülem, juhataja, *estri* valitsema, vaos hoidma: *Li bone estras sian ĉevalon*. Ta valitseb hästi oma hobuse üle.

Sellega võrdle sõna *ĉefo* pea [= peamine isik], mida tarvitatakse tuletuseesliitena tähendusega „esimene omasarnaste seas“; näit. *ĉefministro* peaminister, *ĉefurbo* pealinn, *ĉefepiskopo* peapiiskop, *ĉefredaktoro* peatoimetaja.

Ĉefa peamine, kõige tähtsam: *ĉefa afero* peaasi, *ĉefa verko* tähtsam teos, peateos.

147. Tiitlid (aunimed) esperantos.

1. Tiitlid (aunimed), nagu majesteet, kõrgus, ekstsellents, aupaistus jne. väljendatakse esperantos kõik sõna *moŝto* varal; näit. *via (lia) reĝa moŝto* Teie (tema) kuninglik majesteet, *via (lia) regnestra moŝto* härra riigivanem, *via (lia) ministra moŝto* ekstsellents, härra minister, *via (lia) grafa moŝto* Teie aupaistus, *via (lia) pastra moŝto* pastori härra, *via (lia) generala moŝto* härra kindral, *via (lia) urbestra moŝto* härra linnapea; ka *via sinjor(in)a moŝto* ehk lihtsalt *via moŝto* mu härra, austatud härra, (proua) jne.

Samuti on tarvitatavad ütelused, nagu *sinjoro kolonelo* härra kolonel, *sinjoro kapitano* härra kapten, *sinjoro prezidanto* härra esimees jne; *sinjoro* mu härra, *sinjorino* mu proua, mu preili, *sinjorinoj* mu daamid, *gesinjoroj* mu daamid ja härrad.

Märkus. Tiitli *sinjorino* = daam, kohta olgu tähendatud, et seda esperantos nii „proua“ kui ka „preili (neiu)“ tähenduses tuleb tarvitada, samuti kui sõna *sinjoro* nii „härä (naisemees)“ kui ka „härä (peiu)“ tähenduses, sest sõnal *fraŭlino* = neiu, tüdruk, ja talle vastaval *fraŭlo* = peiu, poissmees, on sama vähe aunimelist iseloomu kui sõnul *vidvo* lesk(mees) ja *vidvino* lesk(naine), viisakuse mõttes seega kõlab esperantos „*estimata fraŭlino*“ sama hästi kui „*estimata vidvino*“ = „austatud lesknaine“.

2. Kirjad algavad harilikku kude kõnekäänudega: *Estimata sinjoro*. Austatud härä! *Estimata sinjorino*. Austatud proua! Austatud preili! Võib ka ainult: *Sinjoro*. *Sinjorino*.

Ütelused, nagu *Kara sinjoro* näitavad juba teatavat sõprust; *Kara amiko* Kallis sõber. *Kara Alberto*. *Mia karulo* jne. *Estimata samideano* Austatud mõtteosaline, siis kui kirjutatakse sama mõtte pooldajale.

Kirja lõpud on harilikult: *Respekte via, N. N.* Austusega (aukartusega) Teie N. N. *Kun granda estimo*. . . Suure lugupidamisega. . . . *mi restas tute sindone R. R.* . . . jään täie andumusega R. R. *Altestime N. N.* Kõrge austusega N. N. *Sincere via, kun kora saluto S. S.* Avalikult teie, südamliku tervitusega S. S. *Tre kore via P. P.* Südamest teie P. P.

148. Tooma, viima, kandma.

Need kolm sõna väljendatakse esperantos *porti* = kandma, abil; Näit. Too see kast siia! (*Alportu la keston ĉi tien!* Tooge vett sisse! *Enportu akvon (en la ĉambro)! Vii raamatud isa kätel (Alportu la librojn al la patro!* Viige see kass välja! *Elportu la katon (el la ĉambro)! Viima (tooma) = juhtima, eestvedama = konduki: Viige hobune heinamaale! Konduku la ĉevalon al la herbejo!* Hobune toodi tallist välja. *Oni elkondukis la ĉevalon el la ĉevalejo.*

15. õpitükk.

149. A. Sõnade harjutamine.

Ili venis ne atendite.
Ili disputis aŭdate de ĉiuj.
Batote de sia mastro, li forkuris.

Ĉiam oni ne havas monon.

Iam vivis reĝo.
Neniam ni revidos nian landon.

Mi neniel povis trovi ĝin.

Nad tulid ootamata(lt).
Nad vaidlesid kõikide kuuldes.
Olles pekstav (tul.) oma pere-
mehe poolt, jooksis ta ära.
Alati ei ole raha [alati ei omata
raha].
Kunagi elas kuningas.
Ei kunagi ei näe me jälle oma
(kodu)maad. [leida.
Ei kuidagi ei saanud ma teda

*Mi bezonas iom da mono.
La afero estas iom malfacila.
Spite al la malpermeso li eliris
el la domo.*

Venis Paŭlo anstataŭ Petro.

Ma tarvitsen natuke raha.

See asi on vähe raske.

Keelu kiuste läks ta majast välja.

Tuli Paul Peetri asemel.

150. B. Tõlkimine ja kõnelemine.

1. Kiamaniere vi povis forruli tiun ŝtonon, estante sola? Ne, mia amiko, mi tion tamen ne faris sola, ĉar mi ĝin forrulis, helpate de la arbargardisto.
2. Ĉu vi scias, kial li forkuris de sia posteno ĉe la fervojgardista dometo? Li faris tion verŝajne timigite de iu nekonata bruo.
3. Ĉu vi iam finos vian laboron? Certe mi iam finos ĝin, sed kiam, tion mi ankoraŭ ne scias.
4. Ĉu vi povas iel ripari ĉi tiun horloĝon? Mi ĝin jam provis ripari, sed mi neniel povis eltrovi la kaŭzon de ĝia malkorekta funkciado.
5. Ĉu vi povas pruntedoni al mi iom da mono? Volonte mi donus, se mi havus, sed mi mem havas neniom.
6. Kies puto tiu ĉi estas? Mi opinias, ke ĝi estas ĉies puto, ĉar ĝi troviĝas sur publika placo.
7. Kial vi eksaltis, karulo? Ho, vi venis tiel neatendite, ke mi ege ektimis.
8. Kiel vi eniris, Francisko? Ĉar apud ĉiu enirejo de la palaco staras gardisto, al kiu estas ordonite enlasi neniun sen mia permeso. Ho, mia amiko, mi venis spite al ĉiuj gardistoj, tute ne atentite de ili.
9. Ĉu vi aŭdis, kien li malaperis tiel subite? Oni diras, ke li iris al la brazilaj praarbaroj por neniam reveni plu.

C. Grammatika.

151. Passiivi -e-kesksõnad.

Passiivi (tehtaviku) -e-kesksõnad on olusõnad ja seepärast, nagu tegeviku -e-kesksõnadki [124], tarvitataavad viisilauseste väljendamiseks, ja muude olulauseste lühendamiseks, siis kui vastava kõrvallause ütlus-aegsõna on passiivilises kujus.

Lause lühendamisviis seisab selles, et ühendav sidesõna *kiam*, *ĉar*, *se*, *kvankam* jne. jäetakse ära, samuti abiaegsõna *esti*, ning ülejääv tehtaviku -a-kesksõna muudetakse ümber sama aja -e-kesksõnaks.

Passiivi kesksõna aegade kohta nii lühendatud kui ka lühendamata kõrvallauseis maksab reegel, mis tuletatud j. 125, 3: „Oleviku kesksõna väljendab tegevust, mis samal ajal, mineviku kesksõna, mis enne, ja tuleviku kesksõna, mis pärast pealause

tegevust sünnib, sündis või sünnib tulevikus“. Samuti on ka siin lühendamisvõimaluse eeltingimuseks sama alus pea- ja kõrvallauses [vaata 125, 7]. Järgneb näiteid olulause te lühendamisest.

a) Viisilause d

esinevad ka tehtaviku kesksõnade varal väljendatult alati lühendatud kujul: *Helpate de mia amiko, mi finis la laboron en du horoj*. Oma sõbra avitatavana lõpetasin töö kahe tunniga. *Flave kolorite tiu ĉi meblaro plaĉas al mi pli ol nigre kolorite*. Kollaseks värvituna meeldib mulle see mööbel enam kui mustaks värvituna.

b) Ajalause d

Kiam li estas aŭdata, li ne povas laŭte legi = Aŭdate li ne povas laŭte legi. Kuuldavana ei või ta mitte valjult (valju häälega) lugeda. (*Posti kiam ili estis elpelitaj el sia lando, ili devis serĉi sian patrujon en la tuta mondo = Elpelite el sia lando, ili devis...*) Omalt maalt väljaetuna pidid nad otsima omale isamaad terves ilmas. (*Antaŭ kiam (ehk antaŭ ol) [126, 1] li estis elektota regnestro [115] de siaj samregnanoj, li vivis tre modeste en sia kampara bieno = Elektote regnestro de siaj samregnanoj, li vivis...*) Enne riigipeaks valimist oma kaaskodanikkude poolt elas ta väga tagasihoidlikult omas maakohas.

c) Põhjuslause d

Invitite de mia onklo, mi devas ekvojaĝi hodiaŭ vespere (= Ĉar mi estas invitita de mia onklo, mi...) Olles kutsutud (kutsutuna) oma onu poolt, pean ma täna õhtu ära reisima. *Ĉar mi estas elektota, mi ne plu povas resti en kamparo = Elektote mi ne plu povas resti en kamparo*. Valitatavana ei või ma enam jääda maale. *Konate en ĉi tiu vilaĝo, ni facile trovis noktejon = (Ĉar ni estis konataj en ĉi tiu vilaĝo, ni...)* Olles tuntud ses külas, leidsime kergesti öömaja.

d) Tingimislause d

Se la tero estas malbone kulturata, ĝi donas malbonan rikolton = Malbone kulturata, la tero donas malbonan rikolton. Halvasti haritult annab maa halba lõikust. *Se ni estis viditaj de la malamikoj, ni jam ne povas reiri laŭ la sama vojo = Vidite de la malamikoj, ni jam ne povas...* Olles vaenlaste poolt nähtud, ei või me juba sama teed mööda tagasi minna.

e) Vastolu pehmendavad (mööndus)lause d

Kvankam mi estis vundita, mi tamen transrampis la monteton = Vundite mi tamen transrampis la monteton. Olgugi, et ma olin haavatud, roomasin ma siiski üle künka = Haavatud olles, ronisin ma...

Kuid viimast liiki laused avaldavad paremini mõju lühendamata kui lühendatult.

151-A

Skeemiline kokkuvõte.

...-ate = olles ...-tav, ...-tavana; ne ...-ate = mitte ...-tavana;
 ...-ite = olles ...-tud, ...-tuna; ne ...-ite = ...-mata(lt);
 ...-ote = olles ...-tav, ...-tavana; ne ...-ote = mitte ...-tavana.

151-B -e-kesksõna ütlustäitena. Jaond 117 selle kohta, et ütlustäitena tuleb tarvitada *-e-sõna*, siis kui aluseks on aegsõna *-i-vorm* või terve lause, maksab ka kesksõnade kohta; näit. *Ĉu estas permesite kolekti fungojn ĉi tie? Estas sciate de ĉiuj, ke la tero estas globo.* Kõikidel on teada, et maa on kera(kujuline).

Ülesanne 61. [Kesksõnade kordamine.] **151-A** eeskujul kokku seada tabel kõigist tegeviku ja passiivi *-o-*, *-a-* ja *-e-kesksõna* lõppudest, ilma *ne'ta* ja *ne'ga* ühes vastavate eesti lõppudega, kasutades andmeid 12. õpitükist kuni käesolevani.

Ülesanne 62. Tõlkida: 1. Viimast liiki laused avaldavad paremini mõju lühendamata kui lühendatult. — 2. Ootamata tulid nad sõdurite kõõki. — 3. Oma vanemate majast väljaetuna, põgenes tüdruk lehtmajasse. — 4. Ta lõpetas oma laulu, olles kiidetav kogu juuresoleva publiku poolt (parem: kogu sealoleva publiku kiitusel). — 5. Kutsutuna oma (minu) sõbra perekonna pidule, pean ma saama vaba aja. — 6. Mida pidin ma tegema, kõigist mu sõpradest üksi jäetuna. — 7. See asi otsustatud, läksin ma kohe lõunat sööma.

152. Sihituslausete lühend., kui ütlus passiivis.

Jaond 116-s nägime mitmesuguseid *ke'ga* algavate sihituslausete lühendusviise, kui kõrvallause ütlus-aegsõna tegevikus. Samad lühendusviisid jäävad maksma, kui sihituslause ütlus passiivis, ainult tegeviku vormide asemel tulevad vastavad passiivi vormid võtta.

1. Koondamine aegsõnalise asisõna (teonime) varal ei ole harilikult passiivilise ütluse juures tarvitata, sest ei ole mõnus väljendada teonime varal pikemaid passiivilisi lauseid.

Märkus p. 1. kohta. Kuid siiski on võimalik ka teonime juures lühikesis kõnekäändeis vahet teha nende tegevikulise ja tehtavikulise tarvitamise vahel; näit. 1) *la amo de filo* tähendab poja armastus [= armastus poja poolt], s. o. poeg armastab (tegevikuline tähendus); 2) *la amo al filo* poja armastus [= armastus poja poole], s. o. poeg on armastatav (passiiviline tähendus: poeg armastuse all kannataja). Nagu näha, eesti keeles kummagil juhusel omastav kääne, kuna esperantos võimalik on vahet teha vahekorrasõna *de* — tegevuse väljaminek, vahekorrasõna *al* — tegevuse üleminek. Seega tähendab *la amo de patro al filo* isa armastus poja vastu; *amo al patrujo* isamaa armastus. Kuid harilikult, kus ei ole karta arusaamatust, tarvitatakse vahekorrasõna *de* kummagil juhusel: *la krio de infanoj* laste karjumine (lapsed karjuvad), *kolektado de fungoj* seente korjamine (seened on korjatavad) (nii et võiks ka *kolektado al fungoj*), kuid kui me tahame kindlalt öelda „täiskasvanute kasvatus“ tähenduses „vaja kasvatada täiskasvanuid“ siis *eduko al maturuloj* kuna *eduko de maturuloj* tähendab „täiskasvanute poolt kasvatamine“.

Aegsõnust tuletatud asisõnade järel on sagedasti kohane tarvitada vahekorrasõna *pri* [22] ja *je* [74, 2]: *sopiro je felicho*

igatsus õnne järele, *revo pri gloro* kuulsuse unistus, *kanto pri libero* vabaduse laul, *kredo je dioj* usk jumalaisse.

2. *Fari, ke. . ., igi, ke. . .* ja kõikide „sundimist“ tähendavate aegsõnade järel võib sihituslauseid passiivis ütluse korral lühendada algkäändes sihituse täiendusena [115]: *Mi faris, ke la libro estu legata de Petro* = *Mi faris la libron legata de Petro*. Vabalt tõlgituna: Ma lasksin Peetril seda raamatut lugeda. *Mi igis, ke la muso estu manĝata de la kato* = *Mi igis la muson manĝata de la kato*. Vabalt: Ma lasksin kassil hiire ära süüa.

Lühenduse skeem: *igi, ke . . .-o . . .-u . . .-ata* = *-igi . . .-n . . .-ata*.

3. Otsekoheseid meelelisi muljeid tähendavate aegsõnade järel (*vidi, aŭdi, rigardi, aŭskulti, flari, senti*) on ka tarvitav „ühendustäiteline lühendusviis“: *Mi vidis, ke la herbo estis falĉata* = *Mi vidis la herbon falĉata*, Ma nägin, et rohi oli niidetav (et rohtu niideti) = Ma nägin rohtu niidetamas (parem: niidetavat). *Mi aŭdis, kiel via poemo estis kantata* = *Mi aŭdis vian poemon kantata*. Ma kuulsin, kuidas teie luuletust lauldi = Ma kuulsin teie luuletust lauldavat. *Mi flaris, ke la petrolbotelo estis renversita* = *Mi flaris la petrolbotelon renversita*. Ma haistsin, et petrooleumi pudel oli ümber lükatud = Ma haistsin petrooleumi pudelit ümberlükatuna.

Skeem: *vidi (aŭdi jne.), ke . . .-o . . .-as (-is, -os) . . .-ata (-ita, -ota)* = *vidi (aŭdi jne.) . . .-n . . .-ata (-ita, -ota)*.

Märkus p. 3. kohta. Kui me viimast lühendusviisi muudame, asetades kesksõna *-n*-käändesse, näit. *Mi flaris la petrolbotelon renversitan*, siis oleks viimasele lausele vastav lühendamata lause mitte enam endine *ke'* sihituslause, vaid *Mi flaris la petrolbotelon, kiu estis renversita*, seega asisõna *petrolbotelon* määrav *kiu*-määruslause [v. ka 140-A].

4. Akkusatiiv-infinitiiviga (*-n*-kääne + *-i*-vorm) lühendusviis [116, 2 ja 3] ei ole harilikult tarvitav passiivis, sest et selle asemel on mõnusam 2. või p. 3. lühendusviisi tarvitada, näit. *Mi vidis, ke la herbo estis falĉata* = *Mi vidis la herbon esti falĉata* = *Mi vidis la herbon falĉata*, nagu näha tuleb see sellest, et passiivi infinitiivist *esti falĉata* võib siinkohal kergesti *esti* välja jätta, millest p. 2. või 3. lühendusviis saabub.

Ülesanne 63. Järgmisis *ke (kiel)*'ga algavais sihituskõrvallauseis 1) muuta tegevikuline ütlus passiivi ja 2) saadud passiiviline kõrvallause lühendada 152 p. 2. või 3. järele, tõlkides lühendused eesti keele.

Näide: *Mi vidis, kiel la hundo postkuris*) leporon* — *Mi vidis, kiel leporo estis postkurata de la hundo* — *Mi vidis leporon postkurata de la hundo*. Ma nägin jänest koera poolt taga aetavat. 1. *Mi ekvidis, ke la vento estis renversinta multajn arbojn.* — 2. *Mi vidis, kiel oni konstruis la novan ponton.* — 3. *Mi eksentis, ke*

*) *Kuri* jooksmata on iseenesest sihitata aegsõna, seepärast ei ole temast passiiv võimalik. Kuid kui me *postkuri* järel *post* kordamata jätame, selle asemel *-n*-käänet tarvitades [85, 2], on meil õigus *postkuri* peale kui sihilise aegsõna peale vaadata ning temast passiivi tuletada.

iū surverſis min per malvarma akvo. — 4. La kapitano igis, ke la ŝipanoj ordigu la velojn. — 5. Ĉu mi iam vidos, ke oni renkonstruos tiun katedralon?

Ülesanne 64. Tõlkida: 1. Roberti kõne ei olnud muud midagi kui [72-A] enese kiitmine. — 2. Ära usu Peetri kiitmist. — 3. Lootus lõpuliku võidu peale oli see, mis talle andis pärast seda kaotust uut jõudu edaspidiseks [63-A] võitlemiseks. — 4. Ma nägin läinud aastal mahapõlenud maja jälle ehitatavat. — 5. Ma nägin teda üksi jäetuna kõigi tema endiste sõprade poolt. — 6. Ma kuulsin kedagi hüütavat. — 7. Ma tundsin end õhku tõstetavat.

153. Otsekohene ja kaudne kõne.

Kui ma teise isiku kõnet edasi annan, võin ma seda teha kahtemoodi: 1) otsekohe tema kõnet samade sõnadega edasi andes, nagu tema seda mulle avaldas, näit. Mu sõber ütles: „Täna lähen ma linna“ või 2) seda minu oma (s. o. rääkija) sõnadega edasi andes, näit. Mu sõber ütles, et tema täna linna läheb (ehk . . . et tema täna linna minevat). Esimene viis teise sõnu muutmata edasi anda, kutsutakse **otsekoheseks kõneks** ja selle äramärkimiseks tarvitatakse jutumärke „ “; teine edasiandmiseviis selle sõnadega, kes jutustab, nimetatakse **kaudseks kõneks**: ta algab sidesõnaga „et“ ning isiklikud asesõnad väljendab ta kõne edasiandja

seisukohalt. Nagu näeme, on võimalik eesti keeles kahte moodi kaudset kõnet avaldada: 1) harilikus kindlas kõneviisis... et tema läheb linna ja ostab ... 2) n. n. „kanduvast“ kõneviisis, mis lõpeb olevikus -vat, minevikus -nud peale ..., (et) tema minevat linna ja ostvat..., (et) tema käinud linnas ja ostnud... [Seda kanduva kõneviisi -vat-vormi mitte ära segada sihituslausete -vat-lühendeseaga: ma nägin, et tema karjus = ma nägin teda karjuvat [116,4] = *mi vidis lin krianta* ehk *mi vidis lin krii*]. Esperantos antakse kaudne kõne samas kõneviisis edasi nagu otsekohene kõnegi.

N ä i t e d.

Otsekohene kõne.

K a u d n e k õ n e.

Mia amiko diris: „Mi iros urbon kaj aĉetos al mi poŝtmarkojn.“

Mia amiko diris, ke li iros urbon kaj aĉetos al si poŝtmarkojn.

Mu sõber ütles, et ta läheb (minevat) linna ja ostab (ostvat) omale marke.

La knabo respondis: „Mi tion farus, se mi povus.“

La knabo respondis, ke li tion farus, se li povus.

Poiss vastas, et tema seda teeks, kui ta jaksaks.

La patrino diris al la filino: „Ĵru al la fonto kaj alportu al mi akvon!“

La patrino diris al la filino, ke ŝi iru al la fonto kaj alportu al la patrino akvon.

Ema ütles tütrele, et mingi ta allikale ja toogu emale vett.

Ŝi demandis al mi: „Ĉu vi estas pentristo aŭ skulptisto?“

Ŝi demandis al mi, ĉu mi estas pentristo aŭ skulptisto.

Ta küsis minult, kas ma olen (olevat) maaliija või kujur.

Ülesanne 65. Ülesanne otsekohese ja kaudse kõne kohta vaata lhk. 106.

	Asisõnadega seotav <i>-u</i>	Üldine asi iseseisev <i>-o</i>	Omadus <i>-a</i>	Omanik <i>-es</i>	Koht <i>-e</i>	Teguviis <i>-el</i>	Aeg <i>-am</i>	Põhjus <i>-al</i>	Hulk <i>-om</i>
Küsiv ja kanduv <i>ki-</i>	<i>kiu</i> milline? (mis? kes?)	<i>kio</i> mis?	<i>kia</i> missugune? (omad. pooldest) määrane?	<i>kies</i> kelle (oma)?	<i>kie</i> kus? <i>kien</i> kuhu? <i>de kie</i> kust?	<i>kiel</i> kuida(s)? nagu, kui	<i>kiam</i> kunas? mil- lal? kui	<i>kial</i> mispärast? miks?	<i>kiom</i> kuipalju? kuivõrd?
Näitav <i>ti-</i>	<i>tiu</i> see, too	<i>tio</i> see, too	<i>tia</i> seesugune, niisu- gune, säärane	<i>ties</i> selle (oma)	<i>tie</i> seal <i>tien</i> sinna <i>de tie</i> sealt	<i>tiel</i> nõnda, nii, niiviisi	<i>tiam</i> siis, sel (tol) ajal, tookord	<i>tial</i> se(II)epärast	<i>tiom</i> niipalju, niivõrd
Üldine <i>ĉi-</i>	<i>ĉiu</i> iga, igaüks <i>ĉiuj</i> kõik	<i>ĉio</i> kõik	<i>ĉia</i> igasugune	<i>ĉies</i> igaühe (oma)	<i>ĉie</i> igalpool <i>ĉien</i> igalepoole <i>de ĉie</i> igaltpoolt	<i>ĉiel</i> igateviisi	<i>ĉiam</i> alati, ikka	<i>ĉial</i> igal põhjusel	<i>ĉiom</i> kõik
Umbmäärane <i>i-</i>	<i>iu</i> mingi (keegi)	<i>io</i> miski, midagi	<i>ia</i> mingisugune	<i>ies</i> kellegi (oma)	<i>ie</i> kuski <i>ien</i> kuhugi <i>de ie</i> kustki	<i>iel</i> kuidagi(viisi)	<i>iam</i> kunagi, (üks)kord	<i>ial</i> millegipärast	<i>iom</i> kuigipalju, natuke, vähe
Eitav <i>neni-</i>	<i>neniu</i> ei mingi (ei keegi)	<i>nenio</i> ei miski, ei midagi	<i>nenia</i> ei mingisugune	<i>nenies</i> ei kellegi (oma)	<i>nenie</i> ei kuski <i>nenien</i> ei kuhugi <i>de nenie</i> ei kustki	<i>neniel</i> ei kuidagi	<i>neniam</i> ei kunagi	<i>nenial</i> ei millegi- pärast,	<i>neniom</i> ei kuigipalju, ei midagi

Seni oleme tutvunenud *k*'ga algavate küsivate ja *t*'ga algavate näitavate asesõnade ja aseolusõnade reaga [36, 42, 4, 46, 56-A, 57, 3, 103-A, 104, 105, 118, 128, 129], peale selle *iu* ja *io*'ga lõppevate sõnade reaga [36, 119, 141, 142]. Kõigi nende 24 sõna eeskujul võib veel tuletada 21 sõna, mis eelmistega koos annavad nii tähenduse kui ka kokkuseade poollest ilusa ning kergesti meespeetava sõnade süsteemi, mida ei ole ühelgi muul keelel peale esperanto, ning mida tema autori kõige geniaalsemaks leiduseks tuleb pidada (vaata lhk. 104 ja 105).

Selle tabeliga on süsteemi viidud hulk sõnu, mille äraõppimine ning õige tarvitamine muis keelis suuri raskusi sünnitab. Võrreldes sõnade tähendusi pikuti ja risti, veendugu õppiija, et need sõnad tõesti moodustavad tähenduse poollest sugulased rühmad nii pikuti kui ka risti veergudes.

Ülesanne 65. Järgnevais lauseis muuta otsekohene kõne kaudseks kõneks, tõlkides kaudset kõnet: 1. *La patrino diris: „Se estas tiel, mi devas tien sendi mian filinon.“* — 2. *La feino diris al la knabino: „Vi estas tiel bela, tiel bona kaj tiel honesta, ke mi devas fari al vi donacon.“* — 3. *„Mi faras al vi (= la knabino) donacon,“ daŭrigis la feino, „ke ĉe ĉiu vorto, kiun vi diros, el via buŝo eliros aŭ floro aŭ multtekosta ŝtono.“* — 4. *Petro diris al Karlo: „Alportu al mi la libron!“* — 5. *Petro diris al mi: „Alportu al mi la libron!“* — 6. *Petro diris al vi: „Alportu al mi la libron!“* — 7. *La patro diris al mi: „Vi devas esti pli diligenta.“* — 8. *La laboristo diris: „Mi estus felica, se mi povus vivi tiel, kiel mi volas.“*

155. Märkusi Dr. Zamenhofi tabeli kohta.

1. Vahe kohta *-u-* ja *-a-* asesõnade vahel olgu siin veel kord öeldud, et nii *-u-* kui ka *-a-* sõnu peab tarvitama ühenduses asisõnuga või ilma nendeta, seal kus puuduv asisõna kergesti juuremõeldav on. Kui *-u-* sõna isikut tähendab, tarvitatakse ta alati iseseisvalt (ilma *persono* ehk *homo* juure lisamata). Vahe *-u-* ja *-a-* sõnade vahel seisab selles, et *-u-* sõnad lihtsalt olevusi või asju tähendavad, ilma nende omadusist rääkimata, kuna *-a-* sõnad ainult asjade omaduste kohta käivad. See vahe tuleb ka *ĉiu* ja *ĉia*, *iu* ja *ia*, *neniu* ja *nenia*, *tiu* ja *tia* eestikeelseis tähenduses nähtavale.

Eelmistele vastandina tulevad tarvitada kõik *-o-* asesõnad nagu asisõnad iseseisvalt või ühenduses omadussõnadega. Nad lähevad lahku *-u-* sõnust peale muu seeläbi, et nende tähendus üldisem on kui vastavate *-u-* sõnade oma.

2. Prätisiseeriva sõnakese *ĉi* kohta v. 104. Meeles pidada: *tiam* siis, sel ajal, tol ajal, *nun* nüüd, praegu, *nuntempe* praegusel ajal.

3. *Ĉio*, ja *ĉiom*, *nenio* ja *neniom* tähendavad peaaegu sedasama, neist on esimesed *ĉio* ja *nenio* enam tarvitatavad.

4. Märkus eitamise kohta. Kõigi eitavate asesõnade kohta maksab seesama, mis öeldud 142-A *neniu* ja *nenio* kohta;

näit. (Ei) kunagi ei olnud tema nõnda õnnelik kui praegu. *Ne-niam li estis tiel feliĉa kiel nun* (ainult üks ne!) ehk *lam li ne estis tiel feliĉa kiel nun* (*ne-n-iam*’i osad lahutatud — üks ne).

5. Ükskõikse sõna *-ajn* = „tahes; ükskõik, ka . . . ei“ tarvita-mise kohta vaata 143.

6. **Tuletised tabelisõnust:** *tia* sealne, *ĉi-tia* siinne, *tiama* tookordne, *tolleagne*, *ĉiama* alatine, *iama* kunagine, endine, *kioma* mitmes, *tioma* niimitmes, *kialo* põhjus, *tiaulo* säärane mees, *tiela* = *tia* niisugune.

Meeles pidada: *iom post iom* järkjärgult, vähehaaval, *iomete* natuke: *ni iomete ripozu!* puhkame natuke! *iomete da pano* natuke (väga vähe) leiba.

Muutumata näitav olusõna *jen* = vaat siin, vaat seal: *jen leporo!* vaata jänes! *Jen laboremaj homoj!* Vaat kus töökad inimesed! Tuletis: *jena* järgmine, seesugune, *jene* järgmiselt, nõnda; sidesõnana *jen* — *jen* pea — pea: *li jen skribas jen legas* pea tema kirjutab, pea tema loeb.

7. Eelmist tabelit võib veel lühema skeemi abil väljendada:

Küsiv, kanduv	<i>k</i>	i	<i>u</i> . . kindel asi.
Näitav . . .	<i>t</i>		<i>o</i> . . üldine asi.
Umbmäärane			<i>a</i> . . omadus.
Üldistav . . .	<i>ĉ</i>		<i>es</i> . . omanik.
Eitav . . .	<i>nen</i>		<i>e</i> . . koht.
			<i>el</i> . . teguviis.
		<i>am</i> . aeg.	
		<i>al</i> . põhjus.	
		<i>om</i> . hulk.	

156. Sõna „saama“ tähendused.

1. Saama = jaksama, võima = *povi*, *kapabli*: Ma ei saa täna tulla. *Mi ne povas hodiaŭ veni.* Kas sa saad seda teha? *Ĉu vi kapablas (povas) tion fari?* Võimas (andekas) *kapabla* — saamatu *malkapabla*.

2. Saama = muutuma = *fariĝi*, *iĝi*: Ta sai kindraliks. *Li fariĝis generalo.* Ta sai rikkaks. *Li iĝis riĉa* = *Li riĉiĝis*.

3. Saama = vastu võtma (mis antakse), kätte saama = *ricevi*: Kas sa said kirja? *Ĉu vi ricevis leteron?* Me saime uusi raamatuid. *Ni ricevis novajn librojn.*

4. Saama moodustab mõnikord eesti keeles tulevikku ja passiivi, mida aga mitesoovitavaks peetakse: Ma saan tegema (parem: ma teen) *mi faros*; need kivid saavad ära viidud (parem: viiakse ära) *tiuj ĉi ŝtonoj estos forportitaj*.

Ülesanne 66. [Zamenhofi tabel.] Tõlkida: 1. Kuski peab olema viga ses arves. — 2. Kust sa said need korallid? Kuski, kuhu meie mitte minna ei saa. — 3. Ma panin oma sulle

kuhugi, aga kuhu, seda ei mäleta ma isegi. — 4. Igalpool ning alati saatis teda tema truu koer. — 5. Igaepoole, kuhu sa lähed, tahan ka mina sinuga minna. — 6. Ei kustki ei võinud ma abi loota. — 7. Ei kuski ei näinud ma niisugust kapsast kui siin. — 8. Kuski ja kunagi ma olen teid näinud. — 9. Mis ajast sa nõnda kahtlustav oled? — 10. Tookord ma teda ei näinud. — 11. Millalgi olen ma seda inimest näinud. — 12. Kunagi ei ole ma teda näinud. — 13. Alatine müra teeb mind närviliseks [115]. — 14. Ei kunagi tule õnnetus üksinda. — 15. Millal võin ma tulla teie poole? Tulge millalgi. — 16. Kunastahes ning kustahes ma teda (ka ei) näe(ks), ikka on ta purjus. — 17. Kuida ma seda pean tegema? Tehke kuidatahes. — 18. Nõnda kiiresti kui tema ei saa ükski jooksta. — 19. Kuidagi leidsin ma oma sõbra aadressi. — 20. Millegipärast ei kustutanud ma sel ööl lampi mitte ära. — 21. Vili on küps, seepärast peab teda niitma. — 22. Igalpõhjusel peate sellest mu isale rääkima. — 23. Ei millegipärast ei pea sa temale järele andma. — 24. Selle põhjus oli järgmine. — 25. Tõsta vähe oma pead! — 26. Ma sooviksin [97, 3] natuke puhata. — 27. Vähehaaval jäi vihm järele. — 28. Niipalju kui ma tean, lükati selkorral reis edasi. — 29. Tema teenis [85, 5] sama palju raha kui mina. — 30. Mis kella ajal te sõidate? — 31. Kuipalju päid, niipalju mütse. — 32. Kuipalju õunu ma võin võtta? Võtke kõik! — 33. Kuipalju jäi järele tervest summast? Ei kuigipalju. — 34. Sellest ei ole ma midagi kuulnud. — 35. Mida sa otsid? Ma otsin selle raamatu, mis „Vabaduse laulu“ sisaldab. — 36. Ma panin raamatu lauale, Kaarel. — See on väga ilus. — 37. Ma leidsin kivikese; see on väga ilus. — 38. Seda saan ma tõestada. — 39. Me rääkisime sellest ja teisest. — 40. Milline lõbu supelda värskes vees! — 41. See kõik, mida ta rääkis, on vale. — 42. Selles on Teil õigus, Maria. — 43. See arvustus on õige, aga mitte õiglane. — 44. See jutt on otsast otsani [= lõpuni] tõsi. — 45. Missuguseid riideid ta kandis, Dorotea? Samasuguseid, nagu ta alati kannab. — 46. Missugusel tänaval Teie elate? — 47. Missugusel tänaval on Teie korter, kas asfaldi või kivi (tänaval)? — 48. Sääraseid rumalusi ei ole keegi enne teinud, nagu tema (neid) teeb.

157. Olusõna „ära“ tõlkimisest.

1. Ära pööratava eitamissõnana (ärgu, ärge jne.) käskkõne juures vaata 127, 4: Ära tee seda! *Ne faru tion!*

2. Ära = juurest ära, ära kaugele, eest ära = *for* tarvita-takse enamasti kokkuseadeis aegsõnuga: *foriri* ära minema, *forkuri* ära jooksmata, *formangi* ära sööma, *foresti* ära olema, puuduma, *forpreni* ära võtma; sealjuures ei tule enamasti mitte *for* oma tüvisõnana juurest lahutada, kus teda vastavas eesti lauses lahutatakse, näit. Ma läksin ühes temaga ära. *Mi foriris kun li.* Kes veeretab selle kivi ära? *Kiu forrulos la štonon?*

Kuid kui tahetakse *for*'i enam rõhutada, siis võib teda ka eraldada; näit. *Iru for!* Mine äral *For el mia domo!* Välja mu majast!

3. Sagedasti tarvitatakse „ära“ eesti keeles seal, kus ta esperantos üleliigne on, ja sellepärast jääb ta neil korral tõlkimata. Eesti keeles tähendab ta siis enamasti tegevuse lõpulejõudmist: Ta müüs oma maja ära. *Li vendis sian domon.* Ta ostis selle talu ära. *Li acetis tiun bienon.* Ta vahetas oma mütsi ära. *Li ŝanĝis sian ĉapon.* Kas sa selle luuletuse ära õppisid? *Ĉu vi tutlernis (ehk ellernis ehk finlernis) la poemon?*

Seega tuleb ainult siis ära for tõlkida, kui ära = juurest ära, küljest ära, ära kaugele: ära võtma *forpreni*, ära löikama *fortranĉi*, ära panema *formeti*.

4. Ära = *ek(-re-)*: ära tundma *ekkoni*, *rekon*i; ma nägin teda kaugelt ära *mi lin ekoidis de malproksime*.

5. Mõnikord vastab ära + aegsõnale erisõna esperantos: ära kirjutama *kopii*, ära kiri *kopio*, ära andma (kedagi) *perfidi*, äranägemine [= kogemus, vilumus] *sperto*.

158. Vahekorrasõnad *anstataŭ* ja *spite*.

1. *Anstataŭ* asemel, asemele; sidesõnana: *anstataŭ ...-i* selle asemel et ...-da(-ta) [126, 2]: *Mi iros anstataŭ vi.* Ma lähen Teie asemel. *Sendu al mi farunon anstataŭ pano!* Saatke mulle jahu leiva asemel! *Anstataŭ respondi ion, li klinis la kapon.* Selle asemel et midagi vastata, kummardas ta pead.

Tuletised: *anstataŭi* aset täitma: *Ĉu sporto povas anstataŭi laboron?* Kas võib sport töö aset täita? *anstataŭanto* asetäitja, *anstataŭajo* aseaine, „ersatz“.

2. *Spite al* ehk *spite ...-n* kiuste, selle peale vaatamata et; ta märgib vastutõotavat tegurit kõvemini kui *malgraŭ*; *spite* on aegsõnal *spiti* = kiuste tegema, „hädahoju vastu väljakutsuvalt end üleval pidama“, trotsima — tuletatud olusõna [125-A], seega *spit(ant)e* = väljakutsuvalt, trotsides, kiuste, ning tema aegsõnalise iseloomu tõttu peab ta järel tarvitama *al* või *-n*-käännet: *spite al via volo* ehk *spite vian volon* teie tahte kiuste; *spite al la sana prudento* terve mõistuse kiuste; *spite al la danĝero (spite la danĝeron)* hädahoju kiuste.

Võrdle ka sidesõna *kvankam* = ehk küll, olgugi, — mis veel nõrgem kui *malgraŭ* [125, 6, 151, e], tähendades ainult teatava pealausega vastolus nähtuse peale.

Ülesanne 67. [*Ära, anstataŭ, spite al*]. Tõlkida: 1. Vii need raamatud ära! — 2. Ära vii neid raamatuid ära! — 3. See töö on tehtud minu äraolekul. — 4. Lõika need kuivad oksad ära! — 5. Need kartulad, millest teie kõnelete, on juba ära müüdnud. — 6. Millal teie selle töö ära lõpetate? Vist mitte enne Teie äraõitu. — 7. Ma ei usu, et nad meie ootamise vastu ja kõigi terve mõistuse ärakaalumiste kiuste valivad mingisuguse teise keele. — 8. Vesi jões on tõusnud [= tuli üles], ehk küll ei ole vihma sadanud. — 9. Ta läks kõndima vaatamata halva ilma peale. — 10. Ta toimetab kõigi kogemuste kiuste. — 11. Selle asemel et puhata,

algas ta uue töö. — 12. Joogem puhast vett alkoholi asemel. — 13. Härä Kaarevald maksis selle summa oma sõprade asemel. — 14. Linnapea asemel võttis mind jutule tema asemik. — 15. Alkohol on väga kõlbmata puhta vee aseaine.

D. Sõnade tuletamine.

159. Tuletuseesliide *pra-* = esi-, põline, ürg-, vana, tähendab et olevus või asi, millele ta juure liidetakse, oli olemas vanal ajal või on olemas vanast ajast või saab olema väga palju aja pärast. Näit. *prapatroj* esiisad, *praavo* vanavanaisa, *pranepo* pojapojapoeg, *praarbaro* põlismets, ürgmets, *prahistorio* ürgajalugu, *pratempo* vanaaeg, *prahomo* ürginimene.

160. Tuletuslõppliide *-uj-* omab kolm tähendust:

1. Asi, mille sees hoitakse ehk kantakse teisi asju: *papero* — *paperujo* (paberi)mapp, *teo* — *teujo* teetoos, *monujo* rahakott, *plumujo* sulekarp, *supujo* supinõu, *akvujo* veenõu, *sukerujo* suhkrutoos, *cigarujo* sigaritoos. Võrdle *-ing-* ja *-ej-*.

2. Puu või üldse taim, mis mingisugust vilja kannab: *pomujo* õunapuu, *čerizujo* kirsipuu, *ribujo* sõstrapõõsas, *pirujo* pirnipuu, *rozujo* roosipõõsas. Kuid sel juhusel, kui viljakandja taim puu on, on soovitamam *-ujo* asemel *arbo* = puu tarvitada: *pomarbo* õunapuu, *čerizarbo* kirsipuu jne., aga *kukumjo* kurk — *kukumujo* kurgitaim, *fragjo* maasikas — *fragujo* maasikataim.

3. Maa, kus elavad mingid rahvused: *estono* eestlane — *Estonujo* Eesti(maa), *franco* prantslane — *Francujo* Prantsusmaa, *germano* sakslane — *Germanujo* Saksa(maa), *anglo* inglane — *Anglujjo* Inglismaa, *ruso* venelane — *Rusujo* Vene(maa).

Kuid neis sõnus võib ka *-ujo* asemel tüvisõna *lando* maa tarvitada: *Franclando*, *Germanlando*, *Anglolandjo*, *Estonlando*, *Finnlando* Soome, *finno* soomlane), *Ruslando* jne.

Märkus 1. Liite *-uj-* abil võib ainult siis maa nime tuletada, kui see maa kuulub teatavale rahvusele, nii et selle rahva nimi on ka ühtlasi maa nimi. Kui aga maa ise annab rahvale nime, siis tuletatakse sellest elanikkude nimed lõpu *-ano* varal; näit. *Kanado* — *kanadano* kanadlane, *Usono* Põhja Ameerika Ühisriigid — *usonano* ühisriiklane, *amerikano* ameeriklane, *eüropano* eurooplane, *Brazilio* — *braziliano* brasiillane. Tuleb vahet teha: *estono* eestlane ja *estonujano* ehk *estonlandano* eestimaalane, *ruso* venelane ja *rusujano* ehk *ruslandano* venemaalane jne.

Märkus 2. Viimasel ajal on hakatud tarvitama *-ujo* asemel maa nimetusena üldiselt lõppu *-io*: *Svisio* Šveits, *Helveetsia*, *Belgio* Belgia, *Aüstrijo* Austria, *Estonio* Eesti, *Svedio* Rootsi, *Rusio*, *Germanio*, *Francio*, *Anglio* jne.

Ehk see uuendus küll palju tarvitata, ei ole ta siiski veel ametlikult Esperanto Keele Komitee poolt tunnustatud, nii et seda alles ettepaneku astmel tuleb lugeda.

161. Tuletuslõppliited -ĉj- ja -nj- tarvitatakse meelitusnimede ja sõnade tuletamiseks; selleks lisatakse nad sõna 2—5 esimese tähe taha — -ĉj- meesnimede, -nj- naisnimede jaoks. Näit. *Petro* — *Peĉjo* Peetrikene, *Mario* — *Marinjo* ehk *Manjo* Manni, *Johano* — *Joĉjo*, *Hanĉjo* Hansuke, *Anno* — *Anjo* Annike. Ka üldnimedest: *patro* — *paĉjo* isake; *patrino* — *patrinjo*, *panjo*; *frato* — *fraĉjo*; *fratino* — *fratinjo*, *franjo* jne.

Mõnikord tarvitatakse meelitava s mõttes ka vähenduslõppu -et- [49]: *Karleto*, *Mareto*, *Aneto*, *frateto* vennake, *fratineto* õeke jne.

162. Pärismimed esperantos.

1. Geograafilised nimed. Maade nimede kohta vaata 184, 3. Muude geograafiliste nimede kohta, nagu linnade, jõgede, maakondade jne. on praegusel ajal põhimõtte maksmas, neid säärasel kujul ning säärase kirjaviisiga tarvitada, nagu neid tarvitab kohalik rahvas. Näit. *la urbo Tallinn, Tartu, Valk, Riga, Helsinki, Königsberg, Berlin, Wien, Paris, Orléans, Southampton* jne. *La rivero* (jõgi) *Emajogi, Naroova, Aa, Dina, Volga, Rhein, Seine, Thames* jne. *La provinco Viljandi, Harju, Braunschweig, Normandie, Wales* jne.

Nende kõrval on tarvitusel ka puht esperantokujulised linnade, mägede, jõgede jne. nimed, mis üleilmiselt tuttavad, nagu *Parizo, Berlino, Londono, Nov-Jorko* New York, *Alpoj* ehk *la Alpaj montoj, Kaŭkazo, Rejno, Himalajo* jne.

2. Isikute nimed. Siin on praktilise elu jaoks põhimõtte maksmas, et igaüks kirjutab oma nime nõnda, kui ta seda omas rahvuskeeles teeb. See käib niihästi perekonna- kui ka eesnimede kohta. Ainult üleilmilise tähtsusega ajaloolistel nimedel on esperantos oma kirjaviis. Näit. *Jesuo, Budho, Lutero, Kalvino, Konfucio, Aristotelo, Platono, Sokrato, Kolumbo* jne.

Ilukirjanduses aga on püüd üldiselt tarvitada enam esperantokujulisi ja, kus see võimalik, enam rahvusvahelisi nime vorme. Alguses oli koguni põhimõtte kõiki isikunimesid tarvitada, kui asisõnu, -o-lõpuga: *Aŭgusto, Karlo, Mario, Anno, Marto, Matildo*. Kuid sellel on see halb, et sagedasti lähevad segi nais- ja meesnimed, näit. *Marto* Märt ja *Marto* Marta, *Julio* Julius ja *Julio* Julia. Selle ärahoidmises ning ses äratundmises, et pärismimed ei pruugigi tingimata kõik asisõnad olla (nad võivad algupäraliselt ka omadussõnad olla) on hakatud isikute nimesid ka nende algupäraliste lõppudega tarvitama, näit. *Marta, Maria, Elizabet* jne. *Salomon, Kaifas* jne. -o-lõpuliste kõrval, nagu *Moseo* Mooses, *Andreo* Andreas, *Jakobo, Johano, Georgo, Frederiko, Francisko* jne.

16. õpitükk.

163. A. Sõnade harjutamine.

<i>Laŭ la malnova kalendaro.</i>	Vana kalendri järele.
<i>Per kio oni purigas la orajojn?</i>	Millega puhastatakse kuldasju?
<i>Ĉu vi kuraĝas fari tion?</i>	Kas te julgete seda teha?
<i>Mi kuraĝigis lin je tio.</i>	Ma julgustasin teda selles.
<i>Ĉu tio utilas al ni?</i>	Kas see meile kasu toob?
<i>Ni povas utiligi tiun materialon.</i>	Me võime selle materjali (ära) kasutada.
<i>La malbona vetero daŭros longe.</i>	See halb ilm kestab kaua.
<i>Daŭrigu vian legadon!</i>	Jatkake oma lugemist!
<i>Post la pluvego la arboj verdiĝis.</i>	Pärast suurt sadu on puud haljaks läinud.
<i>Kiam vi ĉesos labori?</i>	Millal Teie järele jätate (lakkate) töötamast?
<i>Kiam vi ĉesigos vian laboron?</i>	Millal Teie oma töö järele jätate?
<i>Ni maljuniĝas de tago al tago.</i>	Me vananeme päev päevalt.
<i>Vitraĵoj rompiĝas facile.</i>	Klaasasjad murduvad kergesti.
<i>La urbo jam vidiĝas.</i>	Linn juba paistab (on näha).
<i>Ju pli li parolas, des pli li mensogas.</i>	Mida enam ta räägib, seda enam ta valetab.

164. B. Tõlkimine ja kõnelemine.

1. Kiu dato estas hodiaŭ? Laŭ la nova kalendaro hodiaŭ estas la 13-a de septembro kaj laŭ la malnova la 31-a de aŭgusto.
2. Laŭ kiu vojo vi veturis ĉi tien? Ni veturis laŭ la vojo, kiu kondukas ĉirkaŭ la lago kaj preter la muelejo.
3. Kiel li, la ordinare timema junulo, kuraĝis fari tion? Ne mirige, ĉar lin kuraĝigis preskaŭ la tuta vira loĝantaro de la vilaĝo.
4. Kien mi devas pendigi mian mantelon? Pendigu ĝin al la sama hoko, kie pendas mia ĉapelo.
5. De kie vi ricevos materialon por la laŭbo konstruota de vi? Mi utiligos la lignaĵon kaj la ŝtonojn, kiuj restis de la konstruita varmejo.
6. Kie oni starigos la novan monumeton? Mi aŭdis, ke sur la placo inter la urbdomo kaj la malnova teatro.
7. Kiu ree kolerigis lin? Neniu kolerigis lin, li koleriĝis ŝajne sen ia kaŭzo.
8. Kial vi ne restis ĝis la fino de l' prezentado? Mi ne povis, ĉar mi tute laciĝis, laborinte la tutan tagon.
9. Kio kredigas vin, ke li tute resaniĝis? La kuracisto ja diris tion.
10. Vi ja fariĝis pala kiel muro, kio estas la kaŭzo? Al mi ekŝajnis, kvazaŭ iu fantomo transiris la korton.
11. Kial vi blankigis tiun tablon? Ĉar ĝi jam tute griziĝis pro longa restado sub pluvo kaj suno.

12. Ĉu li kontentiĝis je tiu sumo? Ne, sinjoro, li diris, ke li meritas pli grandan rekompencon.
13. Ĉu vi ĉeestis la prezentadon de la nova teatraĵo? Ne, mia amiko, mi ne ĉeestis, ĉar mi opinias ĝin nerigardinda.

C. Grammatika.

165. Sidesõnad ehk konjunksioonid

on muutumatud sõnad [4, 8], mille ülesanne on ühendada sama-laadilisi liikmeid lauses kui ka terveid üksikuid lauseid mõttelisiks tervikuiks. Näit. *Knaboj kaj knabinoj ludas en la ĝardeno* (Sidesõna kaj ühendab kahte alust *knaboj* ja *knabinoj*). *Li laboras kaj kantas samtempe* (Sidesõna kaj ühendab kahte ütlust *laboras* ja *kantas*). *Li lernas multe, sed li nenion komprenas*, (Sidesõna *sed* seab kumbagi lauset teineteise vastandiks).

Nagu nägime, tarvitatakse rippuvate lausete [57, 1, 103] ühendamiseks pealausega peale sidesõna *ke* veel *k'ga* algavaid kanduvaid asesõnu (*kiu, kio, kiam* jne.). Täieline ülevaade kõigi lauseid ühendavate sidesõnade üle järgneb edaspidi [185]. Siin mõned iseäralisemad.

1. Sidesõna ja ju, küll, muidugi. Näit. *Vi ja venos*. Teie ju tulete, Teie tulete muidugi. Ĉu vi ankaŭ venos? — Jes ja! Kas Teie ka tulete? — Jah muidugi.

2. Sidesõna do niisiis, nii, ja nii, järelikult, ommeti: *Ni do transiru al la sekvonta ĉapitro*. Niisiis lähme üle järgmise peatüki juure. *Venu do!* Tule ommeti! *Kion do vi volas?* Mida te siis tahate?

3. Sidesõna kvazaŭ [= *kiel se*] just nagu, just kui, nõndagu, nagu. Seda sõna mitte ära vahetada *kiel* = nagu'ga: *Ŝajnis al mi, kvazaŭ mi aŭdis ploron de infano*. Mulle paistis, nagu kuuleksin ma lapse nuttu. *Li kondutis, kvazaŭ li estis blinda*. Ta pidas end üleval nagu oleks ta pime.

Aga: *Li kondutis kiel (kondutas) blindulo*. Ta pidas end üleval nagu pime (end üleval peab). Seega väljendab *kiel* liht võrdlust mingi teise olukorraga, kuna *kvazaŭ* võrreldavat olukorda samastab („just nagu“) teise olukorraga. Ühes sellega väljendab *kvazaŭ* ühe olukorra sarnasust teisega suuremal määral kui *kiel*.

4. Sidesõna ju. . . *des* mida. . . *des*: *Ju pli da kapoj, des pli da ĉapoj*. Mida enam päid, seda enam mütse. *Ju pli li havas, des pli li volas havi*. Mida enam tal on, seda enam ta tahab saada.

5. Sidesõna antaŭ ol = enne kui, ennegu, tarvitatakse enamasti *-i*-vormi ees [126, 1]: *Antaŭ ol iri en la teatron, mi iros en butikon*. Ennegu teatrisse minna, lähen ma poodi. Ka võib *antaŭ ol* tarvitada lühendamatus lauses *antaŭ kiam*'i asemel: *Mi finis la leteron antaŭ ol* [= *antaŭ kiam*] *mia amiko revenis*.

6. Jen on algupäraliselt [155, 6] näitav asesõna = vaat siin

(seal), ennäe, säh siin, mida ka sidesõnana võib tarvitada: *Jen (= seal) li promenas kun sia amiko. Jen li kantas, jen li legas.* Seal ta laulab, seal ta loeb, ehk: Pea ta laulab, pea ta loeb.

7. *Krom* on vahekorrasõna [166, 2] ja sidesõna. Sidesõnana = „kui ainult“ ning võib tema järel seista mistahes vahekorrasõna, -i-vorm [126, 2] või -n-kääne: *Mi estas amata de neniū, krom de vi.* Ma ei ole armastatav kellegi poolt, kui ainult teie poolt. *Mi donos la libron al neniū, krom al vi.* *Mi amas neniun, krom vin.* Ma ei armasta kedagi ainult kui teid.

Ülesanne 68. [Sidesõnad.] Tõlkida: 1. Ma ei tunne teid ega teie isa. — 2. Kas mul on õigus või mitte? — 3. (Emb-kumb), kas sõidan ma hobusega või lähen ma jala. — 4. Pea ta nuttis, pea ta naeris. — 5. Kas hirmu pärast või uhkuse pärast, ta ei vastanud midagi. — 6. Kas te tulete või mitte, ma lähen siiski. — 7. Sajab ägedasti, järelikult ei või me aias töötada. — 8. Tule siis sina ka meiega! — 9. Võimelgem enne kui supelda. — 10. Selle asemel et seista, istub ta. — 11. Enne kui koju minna, räägin ma vähe oma sõbraga. — 12. Mida paremat seemet sa külvad, seda parem lõikus sul on. — 13. Ta andis mulle raha, seks et ma talle paberit ostaksin. — 14. Reisimiseks on tarvis palju raha. — 15. Sul on ju see raamat viljapuude kasvatamisest. — 16. Teda ei ole võimalik kuidagi (muidu) kasvatada kui ainult [166, 2] lõökide varal. — 17. Oli just nagu läheks ilm hukka. — 18. Paistis nagu oleks kogu taevast elektri välgude leekides. — 19. Ma tundsin ennast nagu unenäos. — 20. Ära räägi nagu uudist, mida igaüks teab. — 21. Nagu sa oma voodi teed, magad sa ta peal. — 22. Sä h siin on raamat, mida sa soovisid. — 23. Ennäe inimest!

166. Vahekorrasõnad *laū, krom, escepte de.*

1. *Laū* järel(e), kooskõlas millegagi, mööda (kooskõla mingi asja või tegevusega). Näit. *Laū niaj leĝoj* meie seaduste järele, *laū mia opinio* ehk *laū mi* minu arvamise järele, *laū la komando „tri“* komando „kolm“ peale, *laū tiu vojo* seda teed mööda.

Tuletised: *laūlonge de* piki, *laūlarĝe* laiu, *laūleĝe* seaduslikult, *laūtake* takti järele, *laūtekte* kirjajärele, *laūvice* kordamööda.

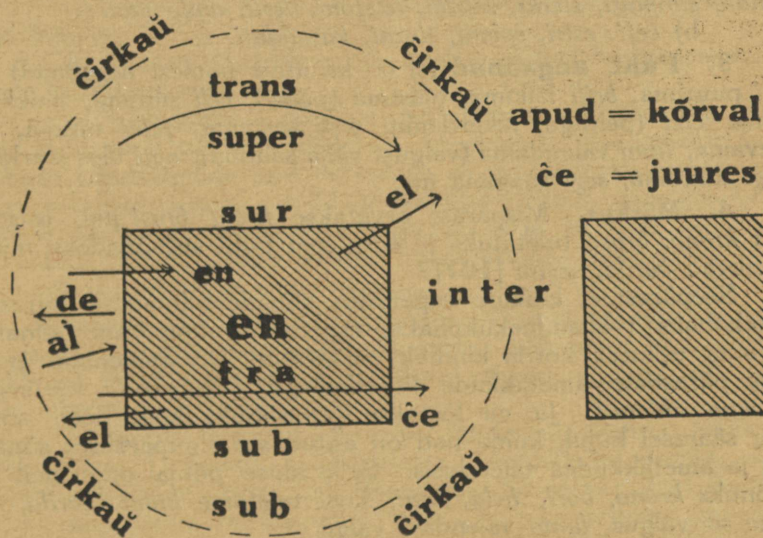
2. *Krom* peale, kaasaarvatud (või väljaarvatud); vahekorrasõnana peab ta järel seisma asisõna algkäändes: *Krom Petro tie estis ankaū aliaj gastoj.* Peale Peetri olid seal ka teised külalised. *Neniū estas granda krom la vero.* [Tähendab, tõde on suur]. *Krom sukero mi acetis ankaū teon.* [Tähendab, ostsin suhkrut ka.] *Ŝi havas alian nomon krom Ajno.* Peale Aino on tal (ka) teine nimi. Aga: *Ŝi havas alian nomon ol Ajno.* Tal on teistsugune nimi kui Aino. Võrdle järgmine.

3. *Escepte de* [= kun *escepto de*] ehk *escepte . . . -n* [= *esceptinte . . . -n*] tähendab alati: peale = „väljaarvatud“. *Tie estis ĉiuj miaj fratoj escepte de Petro* (ehk *escepte Petron*). Kõik mu

vennad olid seal väljaarvatud Peeter. *Nenio estas granda escepte de la vero.* Midagi ei ole suurt peale tõe [Tähendab, tõe on suur]. *Mi aĉetis ĉion, kion mi bezonis escepte de sukero.* Ma ostsin kõik, mis mul vaja oli, peale suhkruga.

Ülesanne 69. [Laü, krom, escepte.] Tõlkida: 1. Meie vabariigi seaduste järele võib iga täisealine riigikodanik parlamendi liikmeid valida. — 2. Ma pistsin jooksma piki raudtee roopaid. — 3. Missuguse õiguse järele teie seda nõuate? — 4. Ta tsiteeris sõnasõnalt selle laulu. — 5. Peale õhu vajame veel vett ning päikese valgust. — 6. Ta ei armasta muud midagi kui süüa ja magada. — 7. Uute mõtete eestvõitlejad ei kohta muud midagi peale pilgete ja kallaletungimiste. — 8. Kõik kunstiharud on head, peale igavate. — 9. Kõik magasid peale tüürimehe tüüri juures.

Koha vahekorrasõnade skeem.

D. Sõnade tuletamine.

167. Aegsõnade tuletamine -i-lõpu varal.

Aegsõna lõpu -i (-as, -is, -os, -us, -u jne.) varal võib tuletada palju aegsõnu omadus- ja asisõnadest.

1. Omadussõnalised tüvid + i tähend. „nii olema kui omadussõna ütleb“. Näited: *verda* roheline — *verdi* haljendama, *blanka* valge — *blanki* valendama, *utila* kasulik — *utili* kasulik olema, kasu tooma, *kuraĝa* julge, vahva — *kuraĝi* julgema, *atenta* tähelepanelik — *atenti* tähele panema.

2. Asisõnalised tüvid + i, — siin on kaks juhust:

a) Kui asisõna asja tähendab, siis tähendab aegsõna „selle asjaga midagi tema loomu kohaselt tegema, seda tarvitama“. Näit. *krono* kroon, *pärg* — *kroni* kroonima, *martelo* vasar — *marteli* vasaraga taguma, *broso* hari — *brosi* harjaga puhastama, *digo* tamm, *pais* — *digi* paisutama.

b) Kui asisõna isikut tähendab, siis tähendab aegsõna „selle isiku kohuseid täitma“. Näit. *reĝo* kuningas — *reĝi* kuningaks olema, *gasto* külaline — *gasti* külaliseks olema, *fripono* kelm — *friponi* kelmitükke tegema.

Ülesanne 70. Tõlkida tähestikulise juursõnade sõnastiku varal:

1. *avidi, ĉarmi, diversi, egali, fami, fervori, fieri, frenezi, gravi, heli, humili, kapabli, kontrasti, nigri, obstini, rajti, ruĝi, ruzi, sati, malsati, simili;*

2. a) *beki, buki, burĝoni, ĉeni, flami, fumi, hoki, kateni, korki, limi, loki, makuli, muziki, najli, ombri, ondi, pavimi, seli, signi, signali, simpatii, sterki, ŝraŭbi, telefoni, titoli, vipi, vuali;*

b) *ĉefi, estri, spioni, tirani, kandidati.*

3. Puht aegsõnad (s. o. ka tüve poolest aegsõnad) on: *bori* puurima, *brili* läikima, *paistma* (päike), *celi* sihtima, *sihiks* pidama, *ĉizi* (peitliga) nikerdama, *erpi* äestama, *falĉi* niitma, *fosi* kaevama, *lumi* valendama (valgust välja saatma), *noti* üles märkima, *plugi* kündma, *segi* saagima jne.

4. Märkus. Mispärast arvatakse *kroni*, *brosi* jne. asisõnast *krono*, *broso* tuletatuks ja *bori*, *segi* puht aegsõnadeks, millest tuletuvad *borilo*, *segilo* [107]?

Seepärast et kõikide esperanto sõnade tuletamise juures on lähtekohaks (väljaminekukohaks) esperanto algupärane sõnastik, nagu ta esimest korda kindlaks määratud Dr. Zamenhofi poolt, ühes pärastiste ametlike lisanustega (*Universala Vortaro* ja *Oficiala aldono*). Ja nii loetakse põhisõnuks kõik need sõnad ning säärasel kujul, kuidas nad on antud ses algupäralises sõnastikus ja ametlike lisanustes täiendusis. Selle aluse põhjal ongi meil lähtesõnuks *krono*, *bori*, *hela*, *lumi*, kust tuletame *kroni*, *borilo*, *heli*, *lumo* = valgus, *luma* valendav, valge.

168. Tuletuslõppliidete -ig- ja -iĝ- põhitähendus.

1. Tuletuslõppliide -ig- tähendab: kedagi (midagi) mingisse seisukorda panema; kedagi (midagi) mingisuguseks tegema või kedagi sundima midagi tegema. Näit. ma teen seina valgeks = *mi blank-ig-as la muron*; ma teen nõnda, et keegi midagi teaks = ma teatan midagi kellelegi = *mi sci-ig-as ion al iu*. Seega tuletuvad -igi abil alati sihilised aegsõnad.

Igi iseseisvana aegsõnana on meile tuttav [115, 116, 2 152, 2].

2. Tuletuslõppliide -iĝ- tähendab, et midagi ise millekski, mingisugusekski muutub, mingisse seisukorda satub. Näit. ma muutun kahvatuks = ma kahvatan = *mi paliĝas*; ma ise saan teada mi-

dagi = *mì sciùgas pri io*. Seega saabuvad *-îgi* abil ainult sihita aegsõnad.

Îgi iseseisvana sõnana „muutuma“, „saama“ [114, 2, 156, 2].

3. Lõpud *-igi* ja *-îgi* võivad liituda mitmesuguste tüvedega:

a) asisõnuga: *koloro* värv — *kolorigi* värvima, *kolorîgi* värvuma; *edz(in)o* abikaasa — *edzigi iun* kellelegi naist võtma, *edzîgi* (ise) naist võtma, *edzinigi* mehele panema, *edzinîgi* mehele minema;

b) omadussõnuga: *varma* soe — *varmigi* soojendama, *varmîgi* soojenema; *ruğa* punane — *ruği* punetama, *ruğiigi* punaseks tegema, *ruğiigi* punastama; *seka* kuiv — *sekigi* kuivatama, *sekîgi* kuivama;

c) aegsõnuga: *lumi* valendama — *lumigi* valgustama, *lumîgi* valgeks minema; *stari* seisma — *starigi* püstitama, *starîgi* end püsti ajama;

d) olusõnuga: *antaüen* edasi — *antaüenigi* edasi viima, edendama, *antaüenîgi* edenema.

e) vahekorrasõnuga: *al* juure — *aligi* külge liitma, *aliği* liituma;

f) tuletussilpidega: *dis-* laiali — *disigi* lahutama, *disîgi* lahutama, lahku minema.

g) igasuguste kokkuseadetega on võimalik nende kahe lõpu varal tuletada lühidaid kõnekääne, mis muude keelte pikkade kõnekäänude aset täidavad: *en-pos-igi* tasku panema; *en-lit-igi* voodisse panema, *en-lit-îgi* voodisse heitma, *en-vagon-igi* vagunisse asetama, *el-vagon-îgi* vagunist välja tulema; *sen-kap-igi* pea maha võtma; *al-tabl-îgi* laua juure asuma; *sen-vest-igi* riidest lahti võtma; *en-ter-igi* maha matma.

Ülesanne 71. Tõlkida: a) Sõber: sõbraks tegema; aur: ära aurutama (=auruks tegema), ära aurama; peigmees: end kihlama; keskkoh: keskkohhta koondama; päev: valgeks minema; öö: pimedaks minema;

b) terav: teritama, teravaks muutuma; kallis: kallinema, kalliks ajama; võimalik: võimaldama, võimalikuks saama; suur: suurendama, suurenema; lai: laiendama, laienema; ilus: ilustama, ilusaks muutuma; teistsugune (teine): teiseks tegema (muutma), muutuma; sinine: sinama, sinetama, sinistuma; kiire: tõttama, kiirustama, kiireks muutuma; punane: punetama, punaseks tegema, punastama;

c) edasi kestma: jatkama; järele jätma: katkestama; (midagi) algama (alustama): (ise) algama; lõpetama: lõppema; istuma: istuma panema (sundima), maha istuma; seisma: püstitama, end püsti ajama; lamama: pikali panema, pikali heitma; magama: uinutama, uinuma;

d) ära: kõrvaldama; liiga: liialdama; üles: üles tõusma; enam: rohkendama, (hulga poolest) suurenema;

e) asemel: aset täitma, asemele panema; koos, -ga: ühendama, kokku sattuma (ühinema); sees: sisse ajama, sisse tungima; all: alandama, alistuma (end alla heitma); üle: üle toimetama, üle

saama; ilma: ära võtma, kaotama; ümberringi: ümbritsema; läbi: läbi ajama (niiti nõelast).

Igi ja igi aegsõnade tuletamise juures.

Eelmärkus. Õppija ärgu kokkugu, nähes siin uusi reegleid ja pikki sõnade nimestikke: järgnevad käsitlused ei kujuta enesest müüd midagi kui 168 kordamist ning teiste sõnadega seletamist; olgugi et kõik siin toodud sõnad tähtsad ning tarvilikud, ei ole siiski tähtis neid kõiki ühe korraga kätte õppida: tähtsam on siin esimeses joones tuletamismõttest arusaamine.

169. Aegsõnade jaotus.

1. Jaondist **30-A** teame, et kõik aegsõnad jagunevad kahte peagruppi: a) sihilised (transitiivsed) aegsõnad, mis näitavad tegevust, mis tegevuse avaldaja (lausealuse) pealt otsekohe üle läheb teise olevuse ehk asja (lausesihituse) peale, teiste sõnadega, mille tegevus on sihitud mingi asja peale; b) sihitumad (intransitiivsed) aegsõnad, mis näitavad tegevust, mis jääb teda avaldavasse alusesse ehk mis ainult kaudsel teel (s. o. vahekorrasõna ja eestikeeles mittesihitusekäände varal) üle läheb mingi asja peale; näit. Laps naeratab emale. *La infano ridetas al la patrino.*

2. Ühest teisest vaatekohast võime kõik needsamad aegsõnad jaotada teistmoodi kahte liiki:

1) **tegevuselised** aegsõnad näitavad tegevuses olemist; neist on ühed a) sihilised: kirjutan mida, näen mida, keedan mida jne., ja teised b) sihitumad: ujun, seisan, magan jne.

2) **tehtuselised** (faktiivsed) näitavad tegevusse ehk olekusse panemist, sundimist. Siia kuuluvad ainult sihilised aegsõnad; näit. näitan (vastav tegevuseline: näen), ujutan (ujun), kõigutan (kõigun) jne.

Aegsõnade jaotuse skeem:

	Sihilised aegsõnad	Sihitumad aegsõnad
Tegevuselised aegsõnad	õpin, näen, söön, vaatan jne.	Ujun, kõigun, magan jne.
Tehtuselised aegsõnad	õpetan, näitan, söödan, ujutan, kõigutan jne.	(Ei olegi)

170. Tegevuselistest aegsõnust tehtuseliste tuletamine.

Reegel: Kõik tegevuselised aegsõnad, nii sihilised kui ka sihitumad, muutuvad *-ig-* lõpu varal tehtuselisteks ning järelikult ka sihilisteks.

Vaatleme seda muutumist kummagi liigi juures eraldi.

a) Sihilised aegsõnad + *igi*.

Instrui õpetama — *instruigi* õpetada laskma, *lerni* õppima — *lernigi* kätte õpetama, *baki* küpsetama — *bakigi* küpsetada laskma, *manği* sööma — *manğigi* söötma jne.

Sihitud sihiliste aegsõnade + *igi* juures. Nende aegsõnade juures on iseenesest kahtemoodi sihitused võimalikud: üks, mis ripub tüviaegsõnast, ja teine, mis ripub aegsõnast *igi*. Näit. võib öelda: *La knabo manğigis la katon* [= *la knabo igis la katon manği*, võrdle 116,2] Poiss söötis kassi [=poiss sundis kassi sööma] ja *La knabo manğigis la muson* [= *la knabo igis la muson manğata*, võrdle 152,2]. Poiss söötis hiire ära [poiss laskis hiire ära süüa]. Teine näide: *La patrino bakigis panon*. Ema laskis leiba küpsetada. Ja *La patrino bakigis la servistinon*. Ema laskis teenijal küpsetada (mitte: Ema laskis teenijat küpsetada).

Juhtuvad mõlemad sihitused ühes lauses kokku, siis tuleb teine neist kohase vahekorrasõna varal väljendada. Näit. võib öelda *La knabo manğigis la muson al la kato* Poiss söötis hiire kassile. Ehk: *La knabo manğigis la katon per la muso*. Poiss söötis kassi hiirega. Ei kunagi: *La knabo manğigis la katon la muson!* Ei ole seda vahekorrasõna abil mõnus väljendada, siis on kõige parem *igi* lahutada; näit. *La patrino igis la servistinon baki panon*. Samuti võib tarviduse korral sihitust täpsemalt väljendada *-ant-* ja *-at-* tuletiste varal: *La knabo manğatigis la muson* = *la knabo igis la muson manğata*. Poiss söötis hiire ära. Või jälle *La knabo manğantigis la muson* = *la knabo igis la muson manğanta*. Poiss söötis hiirt (s. o. andis hiirele süüa). Veel näide: *Sci(ant)igi amikon pri novažo* = *sci(at)igi novažon al amiko sõbrale* uudist teatama.

b) Sihita aegsõnad + *igi*.

Siin tehku õppija iga järgneva aegsõna paari juures enesele selgeks vahe sihituma ja sihilise aegsõna vahel jaondis 30-A ja 169,1 antud seletuse põhjal.

Sihitumad aegsõnad.

bruli	põlema
daüri	kestma, jatkuma
devi	pidama (kohustatud olema)
diversi	lahku minema
eksplodi	plahvatama
ekzisti	olemas olema
enui	igavust tundma
erari	eksima
evolui	arenema (edenema)
fali	langema, kukkuma
gasti	võöraks olema
halti	(ise) peatama
honti	häbenema
indigni	pühaviha täis olema
klopodi	vaeva nägema
koleri	vihane olema
kolerigî*)	vihaseks saama

Sihilised (tehtuselised) aegsõnad.

bruligi	põletama
daürigi	jatkama
devigi	sundima, kohustama
diversigi	mitmekesistama
eksplodigi	plahvatusele viima
ekzistigi	tekitama
enuigi	tüütama
erarigi	eksitama
evoluiigi	arendama
faligi	maha võtma, (puud) pillama
gastigi	võõrustama
haltigi	(midagi) peatama
hontigi	häbistama
indignigi	pühaviha täis ajama
klopodigi	vaeva tegema
kolerigi	vihastama

*) Kui mõni sihita aegsõnust veel *igî*'ga annab kõlbuliku tuletise, siis toome selle kohe siinsamas.

konsenti	kokku leppima	konsentigi	kokku lepitama
konsentiigi	kokkuleppele jõudma	krevigi	lõhki ajama
krevi	lõhkema	kušigi	lamama panema
kuši	lamama	kutimigi	harjutama
kušiigi	end maha heitma	loigi	korterisse panema
kutimi	harilikult (tege)-ma	lumigi	valgustama
kutimiigi	harjuma	memorigi	meele tuletama
logi	elutsena	mirigi	imestama panema
lumi	valgust andma	mortigi	surmama
memori	mäletama	nažiigi	ujutama
miri	(ise) imestama	pasigi	mööda saatma
morti	surema	penigi	vaeva tegema
naži	ujuma	pendigi	riputama
pasi	mööduma	pereigi	hukkama
peni	jõudu pingutama, püüdma	putrigi	mädandama
pendi	ripnema, rippuma	rezultigi	järeldama
perei	hukkuma	ribeligi	mässule kihutama
putri	mädanema	satigi	söönuks tegema
putriigi	mädanema hakkama	malsatigi	näljutama
rezulti	(millestki) järgnema	sidigi	istuma panema
ribeli	mässama	silentigi	vaigistama
sati	söönud olema	soifigi	janu tegema
malsati	nälgima	sonigi	kõlada laskma
sidi	istuma	sonorigi	helistama
sidiigi	maha istuma	starigi	püstitama
silenti	vaikima	šajni	näitama nagu . . .
silentigi	vait jääma	šprucigi	(midagi) pritsima
soifi	janunema	šuldi	võlglasteks tegema
soni	kõloma	šveli	üles paisutama
sonori	helisema	timigi	hirmutama
stari	seisma	trotigi	jooksmata ajama
starigi	end püsti ajama	utiligi	kasutama
šajni	paistma, nägima	venigi	tulla laskma
špruci	purskama	devenigi	tuletama
šuldi	võlgnema	veturigi	vedama (sõidutama)
šveli	üles paistetama	vivigi	elustama
šveliigi	paistetama hakkama		
timi	kartma		
troti	sõrkima (hobuse kohta)		
trotigi	sõrkima hakkama		
utili	kasu tooma		
veni	tulema		
deveni	tuletama		
veturi	sõitma		
vivi	elama		
vivigi	elavaks saama		

Ülesanne 72. Tõlkida: 1. Granaat plahvatas ja pani kogu püssirohuaida plahvatama. — 2. Minu kuub ripub seinä küljes, riputa oma ka sinna. — 3. Peab hästi söötma ja jootma hobuseid, sest kahe tunni pärast jätkame oma reisi, mis väga kaua saab kestma. — 4. Haige seisukord on halb, peab arsti tooma [= tulla laskma]. — 5. Vabalt kõlaga meie laul üle orgude ning mägede. — 6. Lase kõlada vabalt oma laul. — 7. Kõik kellad helisesid selle suure mehe matuse ajal. — 8. Kõlistatakse, ei tea, kes see peaks olema. — 9. Vesi on see, mis elustab looduse. — 10. Kõik aasad on haljad, peagi lõövad haljendama puud. — 11. Ta parem põsk on paistetanud, just nagu oleks ta ise selle üles puhunud. — 12. Teie teeksite meid enese võlglasteks, kui te

ka siin sarnase seltsi ellu kutsuks. — 13. Kui te vihaseks saate, ei jõua me kunagi kokkuleppele. — 14. Kõigile langenud kangelastele püstitatakse suurepärane ausammas. — 15. Me peame selle puu maha võtma, sest ta varjab vaadet ümbruse peale.

171. Sihilistest aegsõnust sihitumate tuletamine.

Reegel: Lõpu *-iği* varal on võimalik sihilistest aegsõnust tuletada vastavaid sihitumaid aegsõnu (*iği* erifunktsioon).

Märkus. Siin on *-iği*l enamasti põhitähendusest lahkuminev tähendus, olles lihtsalt tuletussilbiks sihilistest aegsõnust sihitumate tuletamiseks, nii et siin *-iği* vastab sagedasti eesti liitele *-uma* (*-ima*); näit. *ripeti* (midagi muud) kordama, *ripetiği* (ise) korduma. On soovitav, et õppija eriti siin iga üksiku sõnapaari juures enesele selgeks teeks vahe sihilise ja sihita aegsõna vahel.

Sihilised aegsõnad.

balanci	kiigutama
difekti	rikkuma (midagi)
estingi	kustutama
etendi	laotama, välja sirutama, sirgu tõmbama
fandi	sulatama
fari	tegema
fini	lõpetama
formi	kujundama, moodustama
interesi	(kedagi) huvitama
krei	looma
komenci	(midagi) algama
kompreni	mõistma, taipama
kompreniği	selgeks tegema (mida)
komunikı	teadustama, (läbikäimises) ühendama
koni	tundma
konıği	tuvustama
konvinki	veenma (kedagi)
levi	tõstma
miksi	segama
movi	liigutama
naski	sünnitama
ıifuzı	keelama
ripeti	kordama
rompi	murdma
ruli	veeretama
savi	päästma
sciı	teadma
sciıği	teadustama
skui	raputama
solvi	(ülesannet) lahendama (soola) lahustama
sorbi	sisse imema
sorbiği	läbi niisutama
sufoki	lõmmatama
şanceli	kõigutama
şanği	muutma, vahetama
şiri	rebima
şmiri	määrima

Sihita aegsõnad.

balanciği	kiikuma
difektiği	rikkema, rikki minema
estingiği	kustumama
etendiği	ulatama, laotuma
fandiği	sulama
fariği	tekkima, saabuma
finiği	lõppema
formiği	kujunema
interesiği(je)	huvi tundma (millegi vastu)
kreiği	looduma
komenciği	(ise) algama
kompreniği	arusaadavaks saama
komunikıği (kun)	läbi käima (kellegagi)
konıği	tutvunema
konvinkiği	veenduma
leviği	tõusma
miksiği	seganema, segima
moviği	liikuma
naskiği	sündima
rifuziği	keelduma, õnd ära ütlemata
ripetiği	korduma
rompiği	murduma
ruliği	rulluma, veerema
saviği	pääsema
sciıği	teada saama
skuiği	rappuma
solviği	lahenduma, lahuma
sorbiği	end täis imema
sufokiği	lõmbuma
şanceliği	kõikumama
şanğiği	muutumama
şiriği	rebenema
şmiriği	määrdimama

šovi	lukkama, toppima	šoviği	tõugataw olema
tiri	tõmbama	tiriği	tõmbuma
treni	lohistama, järele vedama	treniği	järele venima
trompi	petma, tüssama	trompiği	pettuma
trovi	leidma	troviği	leiduma
turni	pöörama	turniği	pöörduma, pöörlema
veki	äratama	vekiği	ärkama
vidi	nägema	vidiği	näha olema, paistma.

Lühike kokkuvõte. Võrreldes **170** ja **171**, näeme, et *-ig-* muudab sihitumad aegsõnad sihilisteks, kuna *-ig-* ümberpöördukt muudab sihilised sihitumaiks, s. o. matemaatilise märkide abil võiks *-ig-* ja *-ig-* vahekorda nõnda väljendada:

(Sihita aegsõna): (sihita aegsõna + *-igi*) = (sihiline aegsõna + *-igi*): (sihiline aegsõna).

Ülesanne 73. 1. Sõda lõppes nagu ta algas. — 2. Ma keeldusin sellest aust. — 3. Lootsik kiikus vee peal. — 4. Ei pea lubama kellelgi kõigutada vabariigi alust. — 5. Maa kõikus tal jalge all. — 6. Me pettume sagedasti, sest me teadmine on ebataieline. — 7. Vaat seal paistab me uus kodu. — 8. See asi paistab (näib) mulle kahtlane. — 9. Maakera pöörleb oma telje ümber. — 10. Ärge mind äratage, ma ärkan ise. — 11. Kus on [= leiduvad] need uued sööginõud? — 12. Ajad muutuvad ning meie ühes nendega. — 13. Keelt võib muuta tarviduse järele. — 14. Kas te teate, millal kustub päike? — 15. Mind ei huvita säärased asjad ja ma ei arva ka, et nad teisi huvitaks. — 16. Vaata, mis see suitseb seal. — 17. See kaup on pika sõidu tõttu rikki läinud. — 18. Seatina sulab 330⁰ juures. — 19. Ei ükski (hing) ei pääsenud hukkunud laeva pealt. — 20. Eestimaa ulatab Peipsi järvest Läänemere rannani ja Munamäest Soome laheni. — 21. Vaata, kuis hämarusest looduvad uued riigid. — 22. Kordus vana lugu.

172. Sihitumad aegsõnad + *-igi*.

Reegel: Kõigi sihitumate aegsõnadega on *-igi*l tema algupärane tähendus: sellesse seisukorda sattuma.

Võrdle sellega sihilised aegsõnad + *-igi* [170, b].

1. Eriti on sihita aegsõnust ühenduses *-igi*ga ses mõttes tarvitatavad aegsõnad, mis seisukorda ehk olekut tähendavad, nagu: *boli* keema, *bruli* põlema, *dormi* magama, *fali* langema, *kuši* lamama, *ardi* hõõguma, *pendi* rippuma, *plori* nutma, *malsati* nälgima, *ridi* naerma, *rotacii* (ümber telje) keerlema, *sidi* istuma, *silenti* vaikima, *soifi* janunema, *stari* seisma, *švebi* hõljuma, *vivi* elama. Näit.

<i>mi sidis</i> ma istusin,	<i>mi sidiğis</i> ma sattusin istukile,
<i>li dormas</i> ta magab,	<i>li dormiğas</i> ta jääb magama,
<i>ši ridis</i> ta naeris,	<i>ši ridiğis</i> ta hakkas naerma,
<i>vi staros</i> te seisate,	<i>vi stariğos</i> te ajate end püsti.

2. Eelmistele tuletistele tähenduse poolest sarnased, kuid mitte samased on neist samust aegsõnust . . . *-igi* sin tuletised; vahe seisab selles, et sihita aegsõna + *-igi* juures ei ole sugugi väljendatud, mis on sesse olekusse sattumise põhjuseks, kas

alus ise või jälle mingi muu asi, kuna sihita aegsõna + *-igi sin* kindlasti väljendab, et alus ise end oma tegevuse, läbi sesse olekusse asetab, teiste sõnadega, et alus avaldeb tegevust, mis üle läheb aluse enese peale (tagasi sihitud tegevus). Näide selgitab seda muidu ebaselget seletust: *Mi sidigis min sur la seño kontraü la kameno*. Ma istusin [= aetasin end istuma] toolile vastu kaminat ja *La ekskuo estis tiom forta, ke çiuj starantaj en la vagono sidigis*. Raputus oli niivõrd tugev, et kõik vagunis seisjad sattusid istukile (ses lauses *çiuj sidigis sin* öelda, ei vastaks mitte mõttele, sest mahaistumine ei olnud siin mitte vabatahtlik). Veel näide: *Mi dormigas min per legado de romano*. Ma uinutan ennast roomaani lugemisega, ja *Mi estis tiel laca, ke mi tuj dormigis*. Ma olin nõnda väsinud, et ma kohe uinusin.

3. Nii hästi olukorda sattumine (*-içi*) kui ka enese sellesse asetamine (*-igi sin*) lõpeb sel silmapilgul, mil see olukord ise algab: sel silmapilgul avaneb ka võimalus kummagil juhusel väikese tähendusliku vahega eesliite *ek-* tarvitamiseks. Jaondi 84 järele tähendab *ek-*: 1) tegu, mis ainult silmapilgu kestab ja 2) pikemat aega kestva teo algust. Seega on täpsem *ek-* ainult siis tarvitada, kui tahetakse märkida momentaanset tegu ehk ainult teo algust: *Apenaü li ekdormis, kiam çi forkuris el la domo*. Vaevalt sai ta uinuda, kui tema majast välja jooksis [Vaata üles. 74, 1].

Istuge! [= võtke istet] võib tõlkida: *Eksidu!* või *Sidigu vin!* *Sidigu!* või *Bonvolu eksidi!* [= „Tahtke hästi istuda“] Olge head istuge.

Ülesanne 74. 1. Harilikult uinutas ta (*li*) end õhtul igava raamatu lugemisega, kuid eile oli ta selle läbi lugenud. Seepärast andis ta (*çi*) talle unerohu, seks et ta ruttu uinuks. Vaevalt oli ta magama jäänud, kui ta (*çi*) juba ära jooksis oma armastatu poole. — 2. Need sõnad öelnud, jäi ta vait. — 3. Meie kõne jäi vähehaaval [155, 6] vait. — 4. Tõuge [= raputus] oli nõnda tugev, et kõik reisijad kukkusid pikali. — 5. Pärast hommikueinet heitis ta kuivavate purjete peale pikali. — 6. Ta oli niivõrd joobnud, et ta sugugi ei märganud, millal ta pikali heitis. — 7. Istuge (mu) härrad, ning kuulake mu kurba juttu.

173. Asi- ja omadussõnust aegsõnade tuletamine *igi* ja *içi* varal.

Hulk aegsõnu tuletuvad asi- ja omadussõnust *-igi* ja *-içi* varal, kusjuures on alati *-igi*-tuletised sihilised ja *-içi*-tuletised sihitumad aegsõnad.

Sealjuures on vahe *-içi* ja *-igi sin* vahel sama, mis 172, 2 selgitatud, s. o. *-içi*-tuletiste juures jääb väljendamata, kes olekusse sattumist tekitab — on öeldud vaid, et midagi lausealusega sünnib, kuna *-igi sin* tähendab, et lausealus ise oma tegevuse läbi end mingisse olekusse asetab. Näit. 1819 aasta eesti rahva vabanemise kohta võib ja peab ainult ütleva: *En la jaro 1819 la es-*

tona popolo liberigis (mitte: *liberigis sin*), kuna 1918 a. vabanemise kohta võib (kuid mitte peab) öelda: *En la jaro 1918 la estona popolo liberigis sin* (ka *liberigis* võib öelda, sest, nagu öeldud, *-igi*-lõpp ütle mata, mis on olekusse sattumise põhjuseks). Järgneb tähtsamate asi- ja omadussõnust *-ig-* ja *-ig-* varal tuletuvate aegsõnade nimestik.

Omadus või asisõnad.	Sihilised aegsõnad.	Sihitud aegsõnad.
acida hapu	-igi*) hapendama	-igi*) hapenduma
akra terav	-igi teritama	-igi teravaks minema
aparta eraldi	-igi eraldama	-igi eralduma
bazo alus	-igi põhjendama	-igi põhjenema
certa kindel, teatav	-igi kinnitama (kõnes)	-igi (asja üle) kindlaks
efektiva tõeline	-igi täide viima, teostama	-igi teostuma [saama
ebla võimalik	-igi võimaldama	-igi võimalikuks saama
ebena tasane	-igi tasandama	-igi tasanduma
ebria jooanud	-igi joovastama	-igi purju jääma
flamo leek		-igi leeki võtma
flami leegitsema	-igi põlema panema	
fluida vedel	-igi vedelaks tegems	-igi vedelaks muutuma
frua varajane	malfruigi (kella) taha	-igi hiljaks jääma
frui ette käima (kell)	[panema	
glacio jää	-igi jäätama	-igi jäätuma
granda suur	(pli)grandigi suurendama	-igi suurenema
klara selge	-igi selgitama, ära seletama	-igi selginema, selgima
klera haritud	-igi harituks tegema	-igi harituks saama
koncentra kontsentriiline	-igi koondama	-igi koonduma
konforma kohane	-igi kohandama	-igi kohanema
kontenta rahul	-igi rahuldama	-igi rahulduma
korpo keha	-igi kehastama	-igi kehastuma
kruco rist	-igi risti läbi lõikama	-igi end lõikama (jooned)
kulpa süüdi	-igi süüdistama	-igi süüdi jääma
kurba kõver	-igi painutama	-igi painduma
kvieta tasane (iseloome)	-igi tasandama	-igi tasaseks saama
laca väsinud	-igi väsitama	-igi väsima
larga lai	plilargigi laiendama	-igi laienema
lerta osav, väle	-igi osavaks tegema	-igi osavaks muutuma
libera vaba	-igi vabastama	-igi vabanema
matura küps, täiskasvanud	-igi küpseks tegema	-igi valmima
mola pehme	-igi pehmendama	-igi pehmenema
nenio ei midagi	-igi hävitama	-igi hävinema
nova uus	-igi uuendama	-igi uuenema
paco rahu	-igi rahustama, lepitama	-igi ära leppima
peco tükk	dispecigi } tükeldama	-igi (tükkideks)
peceto tükike	pecetigi }	purunema
perfekta täiuslik	-igi täiuslikuks tegema	-igi täienema
plena täis (täidet)	-igi täitma	-igi täitima
preciza täppis, täpisealne	-igi täpselt kindlaks mää-	-igi täpseks saama
preta valmis	-igi valmistama [rama	-igi valmis saama
profunda sügav	-igi süvendama	-igi süvenema
proksima lähedane	-igi lähendama	-igi lähenema
reala tõeline	-igi tõeliseks tegema	-igi tõeks saama
riča rikkas	-igi rikastama	-igi rikastuma
ruino vare	-igi varemeiks tegema	-igi hukkuma
sana terve (tervises)	-igi tervendama	-igi tervenema
sankta puha	-igi pühaks pidama	-igi pühaks saama
seka kuiv	-igi kuivatama	-igi kuivama
simila sarnane	-igi sarnastama	-igi sarnaseks saama

*) Ruumi kokkuhoidmiseks jätame siin o- ehk a-sõna tüve kordamata, nii et siin tuleb lugeda acidigi ja acidigi.

simpla lihtne solida kindel, kõva (aine) speciala eri teruro hirm, õudus trankvila vaikne, rahulik unu üks vapore aur varma soe vasta laialdane vojo tee	-igi lihtsustama -igi kindlaks tegema -igi spetsialiseerima -igi hirmus hoidma -igi vaigistama unuigi ühendama -igi auruks tegema, auru- -igi soojendama [tama -igi laiendama devojigi teelt kõrvale [eksitama	-iği lihtsaks saada -iği tarretama, tarduma -iği sin spetsialiseeruma -iği hirmuma -iği vaigistuma -iği ühinema -iği ära aurama -iği soojenema -iği laienema devojigi teelt kõrvale [kalduma.
---	--	---

173-A Skeem kordamiseks.

Tuletuslõppliidete *-igi* ja *-iği* tarvitamine.

1. Asi-, omadus-, olu-, vahekorrasõnad ja tuletusliited [168, 173]. Vahe *-iği* ja *-igi sin* vahel.
2. a) Sihita aegsõnad + *-igi* — sihilised aegsõnad [170, b].
b) Sihita aegsõnad + *-iği* — „...„seisukorda sattuma“ [172].
Vahe *-iği* ja *-igi sin* vahel.
3. a) Sihilised aegsõnad + *-igi* — tehtuselised aegsõnad (. . .„sundima“). [170, a].
b) Sihilised aegsõnad + *-iği* — sihita aegsõnad (*Iği* erifunktsioon.) [171].

Ülesanne 75. Tõlkida: 1. Me peame eraldama rikkiläinud õunad terveist [= mitterikukuist]. — 2. Te peate selle soola esiteks vees lahustama, pärast vee ära aurutama ja viimaks kõva leegi peal kuumendades ülejäägi ära kujvatama. — 3. Jäätumistemperatuur on samal ajal sulamistemperatuur, keemistemperatuur on samal ajal auru vedelaksmuutumise temperatuur. — 4. Nad räägivad täideviimatuist ideedest, aga ma tahan nad siiski täide viia. — 5. Kui kell nõnda alati taha käib, võime ühel päeval rongile hiljaks jääda. — 6. Eile öösi oli väljas nii kõva külm, et vesi minu toas oli jäätunud. — 7. Sea valmis omad kalapüügiriistad, homme, kui hea ilm on, lähme kalu püüdma. — 8. Kuida ka ma talle ei [143] seletanud seda reeglit, ta ei saanud sellest siiski aru. — 9. Jootke loomad ära ja pärast täitke uuesti kõik veenõud. — 10. Rahvahariduse-minister andis välja määruse, mille järele õpetus kõikides koolides peab algama mitte hiljem kui 15 septembril. — 11. Meie tädi on kehastunud headus. — 12. Selle suve jooksul süvendatakse see jõgi, et võimaldada laevadega läbikäimist kumagi linna vahel. — 13. Kas te ei sooviks meile mitte seda asja vähe selgitada? — 14. Kui te seda ei saa, süüdistage iseennast. — 15. Teie peate omad nõudmised täpsemalt väljendama, muidu me neid läbi arutada ei saa. — 16. Vaatamata, et inimene kunagi täiuslikuks ei saa, peab ta siiski end iga päev täiendama. — 17. Suplemine on tervendav, sest et ta puhastab nahka ning kiirendab vere ringjooksu. — 18. Esimese vilja valminemise ajal oli neil pidu. — 19. Tubak ja alkohol, need on tegurid, mis hävitavad inimese tervist ning vara. — 20. Ma arvan, et me oleme teelt kõrvale sattunud. — 21. Heinakuhi läks iseenesest põlema. — 22. Me peame end vabastama kõigest, mis meie vabadust takistab ja tülitab.

174. Mõnede aegsõnade tähendused.

1. Tarvitama, tarvitsema, kasutama jne.

a) *Uzi* tarvitama (mitte: tarvitsema): *Ni uzas la piedojn por iri.* Me tarvitame jalgu käimiseks. *Por kio oni uzas tiun instrumenton?* Milleks tarvitatakse säärast riista?

b) *Bezoni* tarvitsema, vajama: *Ni bezonas falĉmaŝinon kaj paron da bonaj ĉevaloj por falĉi tiun ĉi grenon.* Me tarvitseme (vajame) niidumasinat ja paar häid hobuseid. *Diru al mi, kion vi bezonas?* Ütle mulle, mis sul tarvis on?

c) *Necesi* [= *neces(est)i*] (omadussõnast *necesa* = tarviline) tähendab: (ise) tarvis ehk vaja olema: *Ĉu mi necesas (ehk estas necesa) al vi?* Kas ma olen teile tarviline? *Vivi ne necesas, necesas agi (ehk Vivi ne estas necese, estas necese agi).* Elada ei ole vaja, on vaja tegutseda. *Diru al mi, kio necesas al vi.* Ütle mulle, mis sul tarvis (vaja) on.

d) *Utili* [= *util(est)i*] (omadussõnast *utila* = kasulik) tähendab: kasulik olema. *Ĉu plori (ehk ploro) utilas?* Kas nutmine toob kasu? *Ne utilas vipo, se oni ne donas al ĉevalo avenon.* Ei too kasu piits, kui ei anta hobusele kaeru.

e) *Utiligi* (ära) kasutama: *Por alveni la minejon, ni povas utiligi la liberan lokomotivon.* Et kaevandusse jõuda, võime ära kasutada vaba vedurit.

f) Neist tuletatavad omadussõnad: *uzebla* tarvitata, [139,1] *bezona* [= *bezonanta*] hädaline, vajav, *necesa* tarviline (asi), *utiligebla* kasutatav: *Tiu ĉi lokomotivo ne plu estas uzebla (utiligebla)* See vedur ei ole enam tarvitata (kasutatav). *Li estis tre bezona.* Ta oli väga hädalises seisukorras. *Via mono ne plu estas bezonata (necesa).* Teie raha ei vajata enam (ei ole enam tarviline). *La estona oleardezo estas utiligebla por produktado de oleo.* Eesti õlikiltkivi on võimalik (ära) kasutada õli väljatöötamiseks. Võrdle: *bezono* tarvidus *neceso* vajadus, tarvilikkus, *uzo* tarvitus.

2. Kuulma, kuula[ta]ma, nägema, vaatama.

a) *Aŭdi* kuulma: *Subite mi ekaŭdis ian strangan voĉon.* Äkki kuulsin ma mingisugust imelist (kummalist) häält. Sellest: *aŭdigi* kuulda laskma, *aŭdiĝi* kuulda olema, kostma.

b) *Aŭskulti* kuula(ta)ma (omalt poolt seks jõudu pingutama, et kuulda): *Mi aŭskultas vian parolon.* Ma kuulan teie kõnet. *La aŭskultantoj kuulajad, la aŭdantoj kuuljad.*

c) *Vidi* nägema (ilma oma kaastegevuseta): *Mi vidas lian vizagon.* Ma näen tema nägu. *Mi ekvidis lin staranta apud la angulo.* Ma silmasin teda nurga juures seisvat. *Vidigi* nähtavaks tegema, *montri* näitama, *vidiĝi* näha olema, paistma.

d) *Rigardi* vaatama (omalt poolt jõudu pingutama, et näha). *Rigardu ĉi tien!* Vaata siia! *La rigardantoj* (pealt)vaatajad, *la vidantoj* nägijad.

Ülesanne 76. 1. Milleks tarvitatakse niisugust paberit? —
2. Ma arvan, et (need) mootorradrad, (mis) sel näitusel välja pandud,

ei ole meie põldudel tarvitavad. — 3. Kas seda materjali ei oleks võimalik ära kasutada ehitatava maja jaoks? — 4. Kuus tundi kuulasid nad riigimajanduse aruandja kõnet, kuni neist poolled viimaks uinusid. — 5. Kas oleks inimese hääl selle torni otstast kuuldav? — 6. Juba paistab minu igatsetud maa rand. — 7. Vaata mis tal puudub. — 8. Õhulaevad võiksid kasulikud olla haavatute võitlusväljadelt edasisaatmiseks. — 9. Ei ole kasu rääkida headusest, kui ei olda hea. — 10. Enne kui seda masinat tarvitate, õppige tema tarvitusviis tundma. — 11. Tarviduse korral võite minult veel raha saada. — 12. Vajadus oli (see), mis sundis inimesi kirjatähti üles leidma.

175. Tuletuslõppliide -ind- täh. väärt, vääriline: *vidinda* nägemisväärine, *admiri* imetlema, *admirinda* imetlemisväärt, *miri* imestama, *mirinda* imestamisväärine, *miriga* imeline, imestama panev, *respekti* aukartust tundma, *respektinda* aukartust äratav, *estimi* austama, *estiminda* austamisväärine, *ridinda* naeruväärine, *dubinda* kahtlane.

175-A Tuletuslõppliide -end- täh. „mida peab tegema“: *videnda* mida peab nägema, *legenda* mida peab lugema, *la solvenda problemo* ülesanne, mida peab lahendama, *la farenda laboro* töö, mida peab tegema, *la pagenda sumo* (raha)summa, mida peab maksuma. See väga kasulik ja tarvitatav tuletusliide on ametlikult veel mitte vastuvõetud ettepanek, seega vast tarvitusel olev uuendus.

Liited *-ind-*, *-end-*, *-ot-* (passiivi tuleviku kesksõna) on seega üksteisele lähedased, kuid siiski selgesti lahkuminevad.

176. Tuletuseesliide bo- tähendab hõimlasi ehk abielu läbi saadud sugulasi: *bopatro* mehe- või naiseisa, *äi*, *bopatrino* mehe- või naiseema, *ämm*, *bofilo* tütremees, väimees jne.

Ülesanne 77. Tõlkida: 1. Seda summat peab ära maksuma, kuid, kas teda ära makstakse, on kahtlane. — 2. Ma lugesin selle raamatu läbi ja leidsin, et ta sugugi lugemisvääriline ei ole. — 3. Kas kõiki neid pabereid peab alla kirjutama? — 4. Ma olen väga lugemishimuline [92] ja raamat on lugemisväärine, aga ma ei saa teda lugeda, sest ta on nii halvasti trükitud, et ta ei ole sugugi loetav. — 5. Minu naise vanavanaisal oli, nagu mulle mu naisevend jutustas, väga palju lapselapselapsi [159].

177. Tuletuseesliide eks- täh. endine, ametist lahkunud, kes enne midagi ehk keegi oli ja nüüd ei ole enam; näit. *eksimperiestro* eks-keiser, *imperio* impeerium, keiserriik, *eksministro* endine minister, *eksoficio* endine ohvitser, *eksinstruisto* endine õpetaja, *ekspastro* endine pastor jne.

Tuletised: *eksigi* (kedagi ametist) tagandama, *eksigi* (ametist) lahkuma, *eksedzigi* end (abielust) lahutama.

178. Tuletuslõppliide -id- täh. järeltulija, laps, „poeg“: *koko* kukk-kana, *kokido* kanapoeg, *šaf*o lammast, *šafido* tall, *bovo* härg-lehm, *bovido* vasikas, *leono* lõvi, *leonido* lõvipoeg, *ursido* karupoeg, *katido* kassipoeg, *regido* kuningapoeg, *izraelidoj* iisraelilapsed, *Napoleonidoj* Napoleoni järeltulijad, *Kalevido* Kalevipoeg.
Ido laps, järeltulija.

17. õpitükk.

179. Tõlkimisülesanne.

Eelmärkus. Järgmine anekdoot tõlkida esperantosse, kasutades sõnastikus toodud põhisõnu, millest õppija ise tarvilitud ja grammatilised vormid moodustagu, kahtluse korral ja kontrolliks teksti aluste märkuste varal vastavaid kohti raamatus järele lugedes. Kõige pealt korraldada õppija jaonid artikli tarvitamisest [6 ja 32] ja sõnade järje kohta lauses [130].

Vene rahvajutt.

Eile kohtasin ma tänaval külamehe¹ ja me ajasime koos tükk aega juttu [ja meie läbi rääkisime² pika silmapilgu jooksul³]. Ta jutustas mulle, et ta kunagi⁴ läinud⁵ Saratovisse. Ma pärsin temalt [teda]: Mida⁶ te seal tegite?

— Ma ostsin koti herneid,⁷ vastas tema.

— Kena lugu [hea asi], ütlesin mina.

— Jah, kena [hea], kuid mitte väga. — Miks? Sest sel päeval¹⁸ käisin ma Saratovis mitmes joomakohas⁹ ja, kui¹⁰ ma jälle¹¹ (välja) tulin, olin ma vähe¹² purjus ja kukkusin (maha) tänaval(e)¹³ ühes oma kotiga. Herned veresid maa peal laiali¹⁴.

— Paha lugu! — Jah, paha, kuid mitte väga — Miks? — Sest mitte kõik¹⁵ herved ei kukkunud kotist välja ja ma külvasin [istutasin] ülejäänud¹⁶ herved oma aeda [omas aias] ja nad kasvasid hästi.

— Kena lugu! — Jah, kena, aga mitte väga. — Miks? — Sest minu naabri siga jooksis kunagi minu aeda¹⁹ ja rikkus kogu istanduse¹⁷ ära⁸.

— Paha lugu! — Jah, paha, aga mitte väga. — Miks? — Sest haarates [olles võtnud] oma noa, tapsin [surmasin] ma sea ning tegin tema lihast²⁰ hea singi, seaprae¹⁷ ja vorste.

— Kena lugu! — Jah, kena, aga mitte väga. — Miks? — Sest (ühel) päeval¹⁸ jooksis küla preestri koer minu maija¹⁹ ja sõi ära (kõik) singi, seaprae ja vorstid.

— Paha lugu! — Jah, paha, aga mitte väga. — Miks? — Sest ma haarasin uuesti oma noa ja tapsin koera. Tema karusnahast²⁰ tegin ilusa kasuka, ilusa mantli oma naisele [naise jaoks].

— Kena lugu! — Jah, kena, aga mitte väga. — Miks? — Sest pärastisel pühapäeval¹⁸ läks minu naine kirikusse ja seal nägi

- e) Li laboris. . . .
 Ta töötas. . . .
 —per çiujsiaj fortoj kõigest jõust
 —diligente usinasti
 —bonhumore hea tujuga

f) Ni devas pritrakti tiun aferon...
 Me peame käsitlema seda asja...

- ĝenerale üldiselt
 —detale üksikasjaliselt
 —elfunde põhjalikult
 —nur supraĝe ainult pealiskaudu
 —çiuflanke igakülgselt

- g) Li vivas. . . .
 Ta elab. . . .
 —tre modeste väga tagasihoidlikult
 —mizerege üliarmetult

- je kredito võla peal
 —lukse toredasti
 —anglamaniere inglismoodi
 —tre malŝpare väga pillavalt

h) Ili paŝas. . . .
 Nad astuvad. . . .

- flanko çe flanko külg külje vastu
 —unu apud alia teineteise kõrval
 —unu post alia teineteise järel
 —en unu vico } ühes reas
 —en unu linio }
 —per unu fojo ühekorraga
 —paŝo post paŝo sammsammult
 —malorde korratult
 —orde korras
 —je longaj distan- pikkade vahedega
 —po kvar [coj nelja kaupa
 —kvarope neljakesi

2. Võrdlusolõnad.

- a) Tiu çi monero valoras. . . . b) Liaj aferoj prosperas. . . .
 See rahatükk on väärt. . . . Tema asjad lähevad. . . .
 —tiom kiom la alia sama palju kui teine
 —pli ol alia rohkem kui teine
 —malpli ol alia vähem kui teine
 —des pli seda enam
 —multe pli palju enam
 —tiom niipalju
 —pli kaj pli bone ikka paremini ja pa-
 remini
 —malpli bone ol halvemini kui kunagi
 iam
 —des pli bone seda paremini
 —tiel bone kiel la nii hästi kui teie
 viaj omad
 —same bone sama hästi

3. Ajaolõnad.

- a) Oni vidas lin. . . . —okaze (parajal) juhtumisel
 Teda nähakse. . . . —çiumerkrede igal kesknädalal
 —nun nüüd, praegu
 —nuntempe nüüdsel ajal
 —matene hommikul
 —vespere õhtul
 —nokte öösi
 —tage päeva
 —ofte sagedasti
 —ankoraŭ veel
 —kelkfoje mõnikord
 —de tempo al tem- aegajalt
 —çiam [po alati
 b) Mi. . . tion faros. . . .
 Ma teen seda. . . .
 —morgaŭ homme
 —postmorgaŭ ülehommel
 —morgaŭ matene homme hommiku
 —tuj— kohe
 —postunuŝemajno ühe nädala pärast
 —baldaŭ varsti, pea
 —senprokraste viibimata
 —ankoraŭ hodiaŭ veel täna
 —kiel eble plej nii pea kui võimalik
 baldaŭ
 c) Li . . . foriris. . . .
 Ta läks ära. . . .
 —hieraŭ vespere eile õhtul
 —antaŭ 2 monatoj kahe kuu eest
 —jus— just nüüd
 —tre frue väga vara
 —tre malfrue väga hilja
 —çirkaŭ la 6-a kella 6 ümber hom-
 matene mikul
 —por çiam igaveseks
 —por longa tempo pikaks ajaks
 —ĝustatempe parajal ajal
 —je tagiĝo päeva tulekul
 —je krepusko videvikul
 d) Tiu çi çambro kostas 200
 markojn. . . .
 See tuba maksab 200 marka. . . .
 —çiutage päevas
 —çiumonate kuus
 —çiujare aastas

4. Kohaolusõnad.

a) Venu. . . .	Jen—	vaat seal
Tulge. . . .	—proksime	lähedal
—çi tien	—malproksime	?
—çi supren	—ie	kuski
—çi malsupren	—aliloke	mujal
	d) Li venis. . . .	
	Ta tuli. . . .	
—tien	—hejmen	koju
—ğis tie	—de tie	sealt
—supren	—de supre	ülevalt
—antaüen	—de antaüe	eest poolt
—malantaüen	jne., kõigile	eelmistele de ette lisades.
—ree, denove	e) Metu ğin. . . .	
—aliloken	Pane see. . . .	
—çien	—çi tien	siia
—rekte	—flanken	kõrvale
—dekstren	—for	(eest) ära
—maldekstren	—aparte	kõrvale
—renkonte al li	f) Li observis ğin. . . .	
—returne	Ta vaatles seda. . . .	
c) Li estas. . . .	—de çiuĵ flankoj }	igast küljest
Ta on. . . .	—çiuflanke	kaugelt
—tie çi	—de malproksime	väljastpoolt
—tie	—de ekstere	
—supre	g) La domo staras. . . .	
—malsupre	Maja seisab. . . .	
—antaüe	—kontraüe	otse vastu
—ekstere	—transe	sealpool (näit. jõge)
—interne		
—dekstre		
—hejme		

5. Mõõdu ja määra olusõnad.

a) Li. . . laboris. . .	Çirkaü—	Ümber
Ta töötas. . .	Nur—	Ainult
—sufiçe—	Sume—	Kokku
—multe	Proksimume—	Ligikaudu
—tro—	Pleje—	Kõige enam
—plej multe	lom pli ol—	Vähe enam kui
—pli multe ol		
b) . . . dudek gastoj estas in-	c) La vazo estas . . . plena. . .	
vititaj.	Nõu on . . . täis.	
. . . 20 külalist on kutsutud.	—tute—	täiesti
Almenaü—	—ğis rando	ääreni
Preskaü—	—duone—	pooleldi
Apenaü—	—trione—	kolmandik osa
	—preskaü—	peaaegu
	—tro—	liiga
	—tre—	väga

6. Jaatamisolusõnad.

a) Mi. . . faros tion. . . .	—nepre—	tingimata
Ma teen seda. . . .	—efektive—	tõelikult
Certe—	—vere—	tõesti
Jes—	—sendube	kahtlemata
	—je mia honoro	minu au juures

b) Ni iru kune!		Ho jes, sinjoro!	O jah, härra!
Lähme koos!		Kompreneble!	Muidugi mõista!
Bone!	Hea!	Certe!	Kindlasti!
Mi konsentas!	Olen nõus.	Nature!	Loomulikult!
Bonege!	Tore!	Kaj kiel!	Ja (veel) kuidagi!
Kun plezuro!	Heameelega.	Jes vere!	Jah tõesti!
		Sendube!	Kahtlemata!
		Jes ja!	Jah muidugi!
c) Ĉu al vi plačas nia urbo?		Fakte!	Tõesti!
Kas teile meeldib meie linn?			

7. Eitamisolusõnad.

b) Mi. . . ne laboras. . .		c) Mi ne parolis, sed vi?	
Ma. . . ei tööta. . .		Ma ei rääkinud, aga teie?	
-plu }	enam (edasi)	Mi ankaŭ ne. }	Ka mina mitte.
-jam—}		Nek mi. }	
-jam }			Näited.
-ankoraŭ—}	—veel—		Tiu afero valoras See asi ei ole ei enam
-certe—	kindlasti		nek pli nek malpli ega rohkem väärt
-tute—	sugugi		ol la alia. kui teine.
b) Ĉu vi vidis lin?		Nek mi nek mia	Ei mina ega minu
Kas te teda nägite?		frato faros tion.	vend ei tee seda.
Ne, sinjoro!	Ei, härra!	Li ne estas granda.	Ta ei ole suur, otse
Certe ne!	Muidugi mitte!	male, li estas mal-	vastupidi, ta on väi-
Tute ne!	Sugugi mitte!	granda.	[ke.
Neniam!	Ei kunagi!		

8. Küsivad olusõnad.

. . . li faris tion?	Por kiu celo—	Mis otstarbeks
. . . ta tegi seda?	Je kiu rajto—	Mis õigusega
Ĉu—	Kiam, kie ktp.	Kunas, kus jne.
Por kio—		*
Pro kio—	Ĉu (jes)?	* Eks (ole)?
Kial—	Ĉu ne?	Kas mitte?

181. Vahekorrasõnalised kõnekäänud

tarvitatakse samuti nagu lihtvahekorrasõnad [9] vahekorra väljendamiseks asjade ning olukordade vahel. Nad seisavad koos enamasti *-e-sõnast* + vahekorrasõnast, või jälle seisab vahekorrasõna asemel jaond **74,3** põhjal *-n-kääne*, ning seda eriti *-e-sõna* järel, mis tuleb sihilisest aegsõnast. Sääraseist vahekorrasõnalistest kõnekääneist on juba tuttavad *supre de* [81], *escepte de* ehk *escepte . . . -n* [166], *spite al* ehk *spite . . . -n* [158].

Eelmärkus: Allpool toome kõik tähtsamad vahekorrasõnalised kõnekäänud ühes tarvitamisnäidetega, mis niivõrd tulevad kätte õppida, et ühte poolt kinni kattes, teist poolt vabalt võiks tõlkida. Teisel päeval tuleb läbivõetud osa esperantokeelne pool kinni kattes, eestikeelne pool kirjalikult esperantosse tõlkida, tõlge pärast parandada ja vigased laused veel kord üle harjutada.

1. *dank' al* [= *danko al*] tänu . . . -le.

La malsanulo fartas pli bone dank' al via zorgado. Haige käsi käib tänu teie hoolitsemisele paremini.

2. *daŭre de* ehk *en la daŭro ae* kestusel, jooksul, ajal,
 . . . aja jooksul (võrdle *dum*).
 Mi finlernis la fortepianludon daŭre Ma õppisin selgeks klaverimängu viie
 de kvin monatoj. kuu jooksul.
3. *dĉkstre de* paremat kätt, paremal pool.
maldekstre de vasemat kätt, vasemal pool.
 Li sidis dekstre de sia bopatro kaj Ta istus oma äia paremat kätt ja oma
 maldekstre de sia edzino. abikaasa vasemat kätt.
4. *en akompano kun* kellegi saatel.
 La regnestro vizitis en akompano Linnapea saatel käis riigipea kõik linna
 kun la urbestro ĉiujn malsanulej- haigemajad läbi.
 ojn de la urbo.
5. *en ĉeesto de* juuresolekul.
 Ne decas fumi en ĉeesto de sinjorinoj. Ei kõlba suitsetada daamide juuresolekul.
6. *en formo de* kujul, näol.
 La malbona spirito aperis al li en Paha vaim ilmus talle puudli-koera kujul.
 formo de pudelo.
 La oleardezo estas bruligata en fo- Ōlikiltkivi põletatakse tolmu näol.
 rmo de polvo.
7. *flanke de* . . . kõrval, . . . poolt, . . . seisukohalt, . . .-le lisaks
 (tarvitatakse koha ja piltlikus mõttes).
 En Napoli estas multe da vidindaĵoj Merele lisaks on Neapolis (veel) palju nä-
 flanke de la maro. gemisväärilisi asju.
 Flanke de la ĉefa organiza demando Peamise organiseerimise küsimuse kõrval
 oni ankaŭ priparolis diversajn ali- räägiti veel mitmesuguseist muist
 ajn aferojn. asjust.
8. *for de* juurest ära (kõvem tähendus kui *de* l' üksi).
 Iru for de miaj okuloj! Mine ära mu silmade eest!
 Ni estas for de la atingo de la ma- Me oleme kaugel ära vaenlase kuulide
 amikaj kugloj. ulatusest.
9. *funde de* tagaplaanil, sügavuses, tagumises osas.
 Funde de la scenejo oni vidas antik- Näitelava tagaplaanis on vanaaegne tem-
 van templon. pel näha.
10. *helpe de* abil, kaasabil (võrdle *per*).
 Helpe de mia amiko mi finis la la- Oma sõbra kaasabil lõpetasin ma töö
 boron en du heroj. kahe tunniga.
11. *interne de* seespool, sees (täpsem kui *en*), *interna* seesmine.
 Ĉio, kio troviĝas interne de tiu ĉi Kõik, mis seespool seda joont leidub,
 linio, fariĝos parto de la nova ŝtato. saab uue riigi osaks.
12. *kaŭze de* põhjusel, tõttu (kõvem kui *pro*).
 Ni foriris el la antaŭa loĝejo kaŭze Me läksime ära eelmisest korterist tema
 de ĝia malsekeco. niiskuse tõttu.
13. *komence de* algul, algusel, algusest (kuni).
 Komence de aprilo ĝis mezo de majo Aprilli algusest kuni mai keskpaigani olid
 ni havis ankoraŭ frostojn. meil veel külmad.
 Komence de la milito mi estis an- Sõja algul olin ma alles väljamaal.
 koraŭ eksterlande.
14. *kompare kun* ehk *en komparo kun* võrreldes . . .-ga.
 Kompare kun la rapideco de la lumo Võrreldes valguse kiirusega on inimese
 la rapideco de homaj transportiloj sõiuduabinõude kiirus tähtsuseta.
 estas sensignifa.
15. *kondiĉe de* tingimusel, tingimusega.
 Oni allasos vin al la konkurso kon- Teid lastakse võitlusele ainult teie täie-
 diĉe de via plena neŭtraleco. lise erapooleetuse tingimusel.

16. *koncerne al* (ehk *-n-käändega*) mis . . .-sse puutub, kohta (võrdle *pri*).
Koncerne tiun aferon mi devas iom paroli kun vi. Selle asja kohta pean ma teiega vähe rääkima.
17. *konforme al* ehk *kun* ehk *je* vastavalt . . .-le, kooskõlas . . .-ga (võrdle *laü*).
Li agis konforme kun la leõ. Ta on tegutsenud kooskõlas seadusega.
Ni volas labori konforme al tiuj principoj. Me tahame töötada kooskõlas nende põhimõtetega.
18. *konsekvence de* järeldusena . . .-st, tagajärjel (võrdle *sekve de*).
Konsekvence de la malaltaj prezoj ni devas vendi tiujn çi komercaĵojn kun malprofito. Madalate hindade tagajärjel peame need kaubad kahjuga ära müüma.
19. *konsente kun* kokkuleppel . . .-ga
Konsente kun mia amiko la komercaĵo estis sendita per ŝipo anstataŭ per fervojo. Kokkuleppel mu sõbraga saadeti kaup laevaga selle asemel et raudteega.
20. *konsidere al* (ehk *-n-käändega*) tähele pannes, arvesse võttes.
Konsidere la karakteron de la afero oni devas konsenti kun tiu opinio. Arvesse võttes asja iseloomu, peab selle arvamiseга ühinema.
21. *kontraste kun* kontrastina . . .-ga, vastandina . . .-ga.
Kontraste kun la severa aspekto de la lando al mi plej plaĉas la diverskoloraj naciaj kostumoj de ĝiaj loĝantoj. Kontrastina selle maa valju iseloomuga meeldivad mulle kõige enam tema elanikkude kirjud rahvariided.
22. *manke de* puudumisel, puudumise tõttu (võib ka *pro manko de*).
Pro manko de mono li ne povis finkonstrui sian domon. Raha puudusel ei saanud ta oma maja valmis ehitada.
Manke de pli bona loĝejo ni devas kontentiĝi je tiu sama. Parema korteri puudumisel peame leppima sellesamaga.
23. *meze de* ehk *en mezo de* keset, keskel, *norde de* põhja põhjapool (mida), *okcidente de* läänepool, *sude de* lõunapool, *oriente de* idapool (mida).
Ni troviĝas meze de la homamaso. Me oleme keset rahvamurdu.
Cezaro pereis meze de siaj venkoj. Caesar langes keset oma võitusid.
Estonlando etendiĝas oriente de la Balta maro, sude de la Finna golfo kaj okcidente de la Pejpus-lago. Eestimaa ulatab ida poole Baltimerd, lõunapoole Soome lahte ja läänepoole Peipsijärve.
24. *okaze de* ehk *en okazo de* juhtumisel, korral, puhul.
Ĉu vi povas en okazo de neceso lerni parkere tiun çi parolon? Kas te võite tarbekorral õppida pähe see kõne?
Okaze de la nacia festo la urbo estis ornamita per standardoj. Rahvusliku püha puhul oli linn lippudega ehitud.
25. *paralele kun* paralleelselt . . .-le, . . .-ga kõrvuti.
Tiu çi ŝoseo iras paralele kun la fervojo. See kivitee läheb paralleelselt raudteele.
Paralele kun la teoria studo de la lingvo vi devas ankaŭ ekzerci ĝin praktike. Kõrvuti teoreetilisele keele õppimisele peate teda ka praktiliselt harjutama.
26. *proksime al* (kui mingi asjale lignineme) *proksime de* (kui temast kaugeneme) millegi lähedal.
Mi loĝas proksime al la urbodomo. Ma elan raekoja lähedal.
Proksime de la pordo mi aŭdis stranjajn voĉojn. Ukse läheduses kuulsin kummalisi hääli.

Ekzistas multaj homoj, kiuj devas loĝi malproksime de sia patrujo.

On olemas palju inimesi, kes peavad elama kaugel oma isamaast.

27. *proporcio kun (je)* proportsionaalselt ...-le, järele (võrdle *laŭ*).
La laboristo estas pagata proporcio kun sia laboro. Töölisele maksetakse tema töö järele.

Proporcio kun sia malklereco li estas memfida kaj aroganta.

Ühevõrra oma harimatusega on ta veel enesekindel ja häbemata.

28. *renkonto al* ehk *al la renkonto de* ...-le vastu.
Li venis renkonto al mi. Ta tuli mulle vastu.

29. *responde al* (ehk *-n-käändega*) vastusena ...-le.
Responde al via letero de la 12-a de januaro. Vastusena teie kirjale 12-st jaanuarist.

30. *rigarde al* (ehk *-n-käändega*) tähele pannes.
La rekompenco devus esti pli granda rigarde lian meriton. Tasu oleks pidanud suurem olema tähele pannes tema teenet.

31. *rilate al* (ehk *-n-käändega*) suhtes, poolest, kohta, mis ...-sse puutub (võrdle *koncerne*).

Rilate al la proponoj, klujn vi faris al mi hieraŭ, mi devas ilin malakcepti.

Mis puutub ettepanekuisse, mis te mulle eile tegite, (siis) pean ma neid tagasi lükkama.

Ŝia amiko estis tre senceremonia rilate ŝin.

Ta sõber oli tema suhtes väga hoolimata.

32. *sekve de* (ehk *-n-käändega*) tõttu, järel, tagajärjel (võrdle *koncerne de*).
Sekve de lia peto li estis liberigita de la imposto. Oma palvekirja peale vabastati teda (sest) maksust.

D. Sõnade tuletamine.

182. Tuletuslõppliide *-aĉ-* annab kõigile tüvedele, millega ta ühineb, halvakspaneva tähenduse: *domo* — *domaĉo* majalogu, *ĉevalo* — *ĉevalaĉo* hobusekronu, *hundaĉo* vilets koer, *vestaĉo* riidenäru, *kantaĉi* ürgama (halvasti laulma), *parolaĉi* viletsalt kõnema, *herbaĉo* umbrohi, *aĉa* põlastust äratav.

Seega tähendab *-aĉ-* halvakspanemist nii öelda välisest küljest. Selle vastu tähendab

183. Tuletuseesliide *fi-* seesmist halvakspanu ehk põlastusväärisust kõlblisest küljest (*fi* ptüil); näit. *fihomo* kõlvatu inimine, *firakonti* kõlvatut juttu ajama, *fiinsekto* söödik-putukas, *fiulo* kõlvatu.

184. Tuletuslõppliide *-um-* on üldine lõpp ilma kindla tähenduseta. Ta võib liituda mitmesuguste tüvisõnuga ning ta abil võib tuletada sõnu siis, kui ükski olemasolevaist tuletusliiteist hästi seks ei kõlba (võrdle vahekorrasõna *je*). Näit. kui soovime väljendada ühe sõna varal mõtet „tuulutama“, „õhku puhastama“, leiame, et seks kõlbaks tüvi *aer* = õhk, kuid ükski olevaist liiteist ei kõlba seks; seepärast moodustame sõna *aerumi* tuulutamisega õhku puhastama.

Tahes öelda esperantos: ma olen ülesande täitnud, näeme, et seks *plena* + *igi* = *plenigi* ei kõlba, sest *plenigi* = *igi plena* täis täitma, on konkreetne mõiste: käib ainult anumate jne. kohta, seepärast tuletame sõna *plenumi* täitma [= täide viima].

Kuid, nagu kerge näha, tuleb seda liidet võimalikult harva tarvitada ja parem harilikul keeletarvitajal piirduda nende sõnadega, mis juba selleks paremate keeletundjate poolt tuletatud.

Siin enam tarvitatud *-um*-tuletiste nimestik. *Aero* õhk, *aerumi* õhutama, tuulutama, *vento* tuul, *ventumi* tuulutama, *metalami* metallitama (metalliga katma) *plumbumi*, *arĝentumi* jne. tinutama, hõbetama, *sapo* seep, *sapumi* seebitama, *kolo* kael, *kolumo* krae, *mano* käsi, *manumo* manset, *buŝo* suu, *buŝumo* suukorv, *butono* nõop, *butonumi* nõopa kinni panema, *gusti* (hea, halvasti) maitsema, *gustumi* maitsema, proovima, *komuna* ühis-, üldine, *komunumo* kogukond, vald, *kruco* rist, *krucumi* risti pooma, *loto* loos, *lotumi* (ära) loosima, *mal-varm-umi* end ära külmetama, *mastro* peremees, *mastrumi* maja pidama, *nazo* nina, *nazumo* näpitsprill, *ombro* vari, *ombrumi* varju heitma, *palpebro* silmalaug, *palpebrumi* silmi pilgutama, *plenumi* täide viima, *proksima* lähedane, *proksimume* ligikaudu, umbes, *serpento* madu, *serpentumi* looklema, *aminda* armastusväärine, *amindumi* armatsema, *datumi* kuupäevaga märkima.

Ülesanne 78. 1. Kas sa loodad päralt sõita säärase hobusekronuga? — 2. Ta muud ei teinudki kui klimberdas kogu päev klaverit. — 3. Selles viletsas teatris ei laulda, vaid pirisetakse. — 4. Tema teene oli ainult alatu karuteene. — 5. Kunas on meie vallavanema valimine? — 6. Tõsta oma krae (üles), sest puhub vali tuul. — 7. Ma sain kirja, mis oli märgitud 18. juunil. — 8. Jõed ei voola kunagi otsekohe, vaid peaaegu alati looklevad. — 9. Kui oma kohused täidetud, võib heita pikali rahuliku südame-tunnistusega. — 10. Ligikaudu kümne päeva pärast täitis ta mu soovi. — 11. Maitse seda suppi ja ütle mulle, kuidas ta maitseb.

18. õpitükk.

C. Grammatika.

185. Sidesõnad ehk konjunktsioonid.

Korrata 165. Samuti kui kaks sõna ühendatakse teineteisega vahekorrasõna varal, nii võib ka kaks mistahes lauset (s. o. väljendatud mõtet) teineteisega mingisse vahekorda asetada. Seks aga vahekorrasõnad ei kõlba.

Kui ma ütlen: *Deprenu mian kapon . . . mi ne parolas la veron*. Võta mu pea maha . . . ma ei räägi tõtt, siis väljendan ma kaks lauset, mis kumbki oma ette täielik on, kuid millel teineteisega mingit vahekorda väljendatud ei ole.

Ütlen ma aga: *Deprenu mian kapon, se mi ne parolas la*

veron siis väljendab siin sidesõna *se* = kui tingimuslikku vahekorda kummagi lause vahel.

Kui ma aga ütlen: *Deprenu mian kapon, çar mi ne parolas la veron*, siis on *çar*'iga väljendatud põhjusline vahekord kummagi lause vahel.

Lause: *Deprenu mian kapon, kiam mi ne parolas la veron* väljendab ajalist vahekorda samade lausete vahel.

Siit näeme, et sidesõnad peale üksikute sõnade ühendamise täidavad lausete vahel sama ülesannet, mis vahekorrasõnad sõnade vahel. Korrata ka **98, 99** ja **100**.

Oma kuju järele on sidesõnad:

1. Üheliikmelised, ja neid on:

a) ühesõnalisi: *dum, ke, çar* jne.

b) mitmesõnalisi: *por ke, de kiam, antaü ol* jne.

2. Mitmeliikmelised: *çu ... aü kas ... vöi, jen ... jen* pea ... pea, *nek ... nek* ei ... ega jne.

Oma mõtte poolest jagunevad sidesõnad sama paljudesse liikidesse kui lausete vahel võimalikud vahekorrad, s. o. kui palju on olemas lause rinnastus- ja alistusrühmi.

Järgneb sidesõnade loetus nende liikide kaupa ühes näidetega, mis samuti kätte õppida, tõlkida jne. tulevad nagu j. **181** eelmärkuses öeldud.

Märkus. Lugeja võib tähele panna, et sidesõnana võib esineda mõnikord sõna, mis muidu puht vahekorrasõnana (*dum, krom, anstataü* jne.) või olusõnana (*sekve, apenaü* jne.) esineb.

1. Ühendavad sidesõnad.

1. *ja* ju, muidugi; *jes ja* jah muidugi.

Li ja estas invitita.

Ho jes, vi estas riçulo, vi ja povas fari tiajn elspezojn.

Ta on ju kutsutud.

Oo jah, teie olete rikas, te ju võite teha sääraseid väljaminekuid.

2. *ke* et.

Şajnas al mi, ke vi ne havas konfidon al mi.

Näib mulle, et teil ei ole mu vastu usaldust.

3. *kiel ankaü* kui ka.

Mi kiel ankaü mia edzino estas invititaj al la hodiaüa vesperfesto.

Mina kui ka mu naine oleme kutsutud tänasele piduõhtule.

4. *ne ... eç, eç ... ne* koguni ... mitte, ei ... -gi, isegi mitte.

Mi ne kredus tion, eç ne, se mi tion vidus.

Ma seda ei usuks, koguni siis mitte, kui ma seda näeksin.

Ni ne havis eç panon por manĝi. Mi eç unu vorton ne kredas el tio.

Meil ei olnud isegi leiba söömiseks. Ma ei usu ühtegi sõna sellest.

5. *nek [= ne kaj]* ega [= ei ka], *nek ... nek* ei ... ega.

Nek tage nek nokte mi havas momenton da trankvilo.

Ei päeva ega öösi ole mul silmapilkugi rahu.

Nek mi ankaü.

Ka mina mitte.

6. *nome* nimelt.

Mi nome tiam apartenis al la rusa armeo.

Tookord nimelt kuulusin ma vene väkke.

Ni kune estas kvin gefratoj, nome tri knaboj kaj du knabinoj.

Meid on kokku viis õde ja venda, nimelt 3 poissi ja 2 tüdrukut.

7. *plie* lisaks veel, ja veel enam, pealegi.
 Mi ne povas veturi kun vi, ĉar mi Ma ei saa mitte teiega sõita, sest mul on havas malmulte da mono, plie vähe raha ja veel enam, homme on morgaŭ estos mia vico por deĵori minu valvekord kontoris (büroos). en la oficejo.

8. *plue* ning edasi.
 Mi donis al li multajn bonajn kon- Ma andsin talle palju head nõu ja edasi silojn; plue mi avertis lin je inter- ma hoiatasin teda läbikäimast kerge- rilato kun senpripensemaj junuloj. meelsete noortemeestega.

9. *t. e.* = *tio estas* s. o. = see on.
 Via verko estas taŭga, t. e. ĝi estas Teie töö on kõlbulik, s. o. ta on täiesti tute korekta, bonstila kaj interesa. korralik, heastiilne ning huvitav.

2. Lahutavad sidesõnad.

1. *aliparte* teisest küljest, *unuparte* ühest küljest.
 Unuparte oni devas laŭdi lian talent- Ühest küljest peab kiitma tema ande- on, aliparte mallaŭdi lian karak- kust, teisest küljest laitma tema ise- teron. loomu.

2. *aŭ* ehk, või.
 Ĉu vi venos aŭ ne? Kas te tulete või mitte?
 Tallinn aŭ Revalo estas la ĉefurbo Tallinn ehk Reval on Eesti pealinn. de Estonujo.

3. *aŭ... aŭ* (embkumb) kas... või.
 Li aŭ venos aŭ skribos aŭ sendos Ta embkumb kas tuleb või kirjutab või sian helpanton. saadab oma abilise.
 Aŭ vi devas veturi per vaporŝipo aŭ Teie peate kas sõitma aurulaevaga või iri piede. minema jala.

4. *ĉu* kas, *ĉu... aŭ* (embkumb) kas... või.
 Ĉu vi volas aŭ ne, la laboro devas Kas sa tahad või mitte, töö peab teh- esti farita. tama.

5. *ĉu... ĉu* kas... kas = kas... või.
 Ĉu pro timo, ĉu pro fiereco, li nenion Kas hirmu pärast või uhkuse pärast, (aga) respondis. ta midagi ei vastanud.

6. *jen... jen* kord... kord, pea... pea, seal... seal (võrd- le *ĉu... ĉu* ja *ĉu... aŭ*).
 Li ne havas persistecon: jen li stu- Tal ei ole püsivust: pea ta õpib, pea ta das, jen li ludas. mängib.
 Ŝi kutimas havi ĉe sia zono jen ro- Tal on harilikult oma vöö juures kord zono, jen diamanton. roos, kord teemant.

3. Vastakohased sidesõnad.

1. *alie* muidu vastasel korral.
 Venu kun mi, alie vi restos sola. Tulge minuga kaasa, muidu jääte üksi.
 Faru tion, alie vi bedaŭros. Tehke seda, muidu kahetsete pärast.

2. *kontraŭe* ehk *male* otse vastupidi.
 Mi tute ne laŭdas lian decidon, kont- Ma sugugi ei kiida tema otsust, otse traŭe mi eĉ treege mallaŭdas ĝin. vastupidi, ma koguni üliväga laidan seda.

3. *tamen* siiski, sellegipärast.
 Tamen mi preferas resti hejme kaj Siiski pean paremaks koju jääda ja ur- studi ol lacigi min per sensencaj amuzaĵoj. rida kui end kergemeelsete lõbus- tustega väsitada.

4. *sed* aga, kuid, vaid.
 Ŝi estas bela, sed malfidela. Ta on ilus, aga truuduseta.
 Li faris tion ne por ofendi lin, sed Ta tegi seda mitte et teda haavata, vaid por korekti lin. et teda parandada.

4. Tingivad sidesõnad.

1. *kondiĉe ke* tingimisel et (võrdle se).

Mi pruntos al vi la libron, kondiĉe ke vi redonos ĝin al mi baldaŭ.

Ma laenan teile (selle) raamatu, tingimusega et te selle mulle pea tagasi annate.

2. *konsente ke* kokkulepitud tingimusel et, tingimusega et.

Mi sciigos al vi la metodon, konsente ke vi al neniŭ pri tio parolos.

Ma teatan teile selle meetodi, tingimusega et te kellelegi sellest ei räägi.

3. *se* kui (vastandina *kiam* = kui'le, väljendab tingimust) tingimusel kui.

Se vi volas progresi en via studado, leviĝu frue en la mateno.

Kui sa tahad omas õppimises edasi jõuda, tõuse vara hommikul üles.

Se vi estas sekvinta miajn konsilojn, mi estus savinta vin.

Kui sa oleks mu nõuannete järel käinud, oleksin ma su päästnud.

Mi donos al vi ĉion, ŝe vi faros, kion vi promesis, kara Alberto.

Ma annan teile kõik, kui te teete, mida lubasite, kallis Albert.

4. *se tamen* kui siiski, kui siis ka veel.

Se tamen la ligno ne volas bruli, vi ĝin surverŝu per petrolo.

Kui siiski puu ei taha põleda, valage talle petrooleumi peale.

Kion mi devas fari, se tamen la aŭto ne ekmoviĝos (ekfunkcios)?

Mis ma pean tegema, kui siis ka veel auto käima ei hakka?

5. Mööndavad sidesõnad.

1. *eĉ se* koguni kui, ka siis kui.

Eĉ se ĉiuj foriros de vi, mi ne foriros de vi.

Ka siis kui kõik sind maha jätavad, ei jäta ma sind maha.

Mankas al mi mono por aĉeti aŭtomobilon, eĉ se mi vendus mian tutan havaĵon.

Puudub mul raha automobiili ostmiseks, koguni kui ma kogu oma omanduse ära müüksin.

2. *kvankam* ehk küll, olgugi et.

Li akceptos la oficon, kvankam oni diris al li, ke lia estonta ĉefo ne tro bonvolas al li.

Ta võtab ameti vastu, ehk küll talle öeldi, et tema tulevane ülemus mitte väga temaga peri ei ole.

3. *malgraŭ ke* (selle peale) vaatamata et.

Mi volis al li pruntedoni konsiderindan sumon, malgraŭ ke mi estis avertita pri li kiel pri malakurata paganto.

Ma tahtsin talle laenata tähelepanemisväärise summa, selle peale vaatamata, et mind tema kui korratu maksja eest hoiatati.

4. *se... eĉ* ka siis kui, kuigi.

Mi plenumos mian devon, se tio kostus eĉ mian vivon.

Ma täidan oma kohuse, kuigi see maksaks mu elu.

5. *supoze ke* kui oletada et, oletades et.

Supoze ke ĉiuj estus venintaj, tio estus ĉirkaŭ tricent homoj.

Kui oletada et kõik oleksid tulnud, teeks see 300 inimese ümber.

Supoze ke estas tiel, kion farus la majstro en tiu okazo?

Oletades et oleks nii, mis teeks meistersel juhtumisel?

6. *kia ajn* missugune ka ei, *kiel ajn* kuidas ka ei jne.

Kiajn ajn penadojn vi faros, vi neniŭ atingos.

Missuguseid pingutusi te ka ei teeks, ei saavuta te midagi.

Kiom ajn potencaj ili estas, mi tute ilin ne timas.

Kui vägevad ka nad ei oleks, ma ei kardaneid sugugi.

6. Sihi ja otstarbe sidesõnad.

1. *por ke* et; *por tio ke* seks et.

Mi lernas, por ke mi estu iam utila. Dio faris al mi bonon, por ke mi faru bonon.

Ma õpin et ma kord kasulik oleksin. Jumal tegi mulle head, seks et mina head teeksin.

7. Põhjendavad sidesõnad.

1. *ĉar* sest (et).
Li foriris de tiu mastro, ĉar li lin traktis malbone. Ta jättis selle peremehe maha, sest ta käis temaga halvasti ümber.
2. *pretekste ke* ettekäändel et.
Pretekste ke li estas malsaneta, li enlitiĝis tre frue. Ettekäändel et ta haige on, heitis ta väga vara voodisse.
3. *pro tio ke* selle tõttu et (võrdle *por (tio) ke*).
Oni pligrandigis la nombron de la gardistoj, pro tio ke okazis tiom da ŝteloj. Valvurite arvu suurendati seepärast, et niipalju vargusi oli ette tulnud.
4. *pro la timo ke* kartuses et.
Oni estus devinta rifuzi tiun proponon pro la timo, ke oni trompos nin. Oleks pidanud selle ettepaneku tagasi lükkama kartuses, et meid (ei) petetaks.
5. *tial ke* seepärast et (võrdle *tial*).
Ni devas ŝati Esperanton ne tial, ke ĝi alproksimigas reciproke la korp-ojn de la homoj, sed ke ĝi alproksimigas iliajn korojn. Me peame esperantot hindama mitte seepärast, et ta lähendab vastastikku inimeste kehi, vaid et ta nende südameid lähendab.

8. Võrdlevad ja viisi sidesõnad.

1. *des (pli)* seda (enam).
Via sano estas ankoraŭ malforta, des pli vi havas kaŭzon por gardi ĝin. Teie tervis on veel nõrk, seda enam on teil põhjust teda hoida.
2. *escepte se* väljaarvatud kui, ainult kui.
Mi venos, escepte se ne estas malpermesite veni kun la familio. Ma tulen ainult, kui ei ole keelatud tulla perekonnaga.
3. *escepte ke* väljaarvatud et.
Ni estis tre kontentaj je la hotelo, escepte ke la ĉefkelnero ne estis tiel ĝentila kiel dezirinde. Me olime hotelliga väga rahul, väljaarvatud et peakelner ei olnud nõnda viisakas kui soovitav.
4. *krom ke* peale selle et.
Tiuĝ ĉi herboj, krom ke ili estas tre bonodoraj, havas grandvaloran sanigan kapablon. Neil rohtudel on, peale selle et nad väga healõhnalised on, veel suureväärtusline tervendav võime.
5. *ju... des* mida... seda.
Ju pli mi korektas lin, des pli li faras la malon de tio, kion li devas fari. Mida enam ma teda parandan, seda enam teeb ta otse selle vastu, mis ta peab tegema.
6. *kvazaŭ [= kiel se]* just nagu.
Li parolas al mi pri siaj riĉaĵoj, kvazaŭ mi ne sciuss, ke li ne havas ilin. Ta räägib mulle omist rikkusist, just kui ma ei teaks, et tal neid ei ole.
Li respondis al mi, kvazaŭ mi estus lia servisto. Ta vastas mulle, nagu oleksin ma tema teenija.
7. *laŭ tio kiel* selle järele kuidas, seda mööda kuidas.
laŭ tio se selle järele kui.
Li scipovas obei kaj komandi laŭ tio, kiel la momento ordonas. Ta oskab sõna kuulda ja käsutada seejärele, kuidas silmapilk käseb.
Laŭ tio se la vetero estas bela aŭ malbela, ni iros promeni. Seejärele kui homme ilus ehk halb ilm, lähme jalutama.
8. *same... kiel* sama... kui;
same kiel... (tial) samuti kui... (nõnda).
Tiu ĉi knabino estas same bela kiel bona. See tütarlaps on sama ilus kui hea.
Same kiel la suno brilas sur la tero, (tial) la justulo brilas en la ĉielo. Samuti kui päike hiilgab maa peal, (nõnda) hiilgab (kord) õiglane taevas.

9. *tia ke* niisugune et, *tiel ke* nõnda et.
 La pluvo estis tia, ke ni ne povis eliri. Vihm oli niisugune, et me ei võinud välja minna.
 Tia estis lia karaktero, ke mi ne povis vivi kun li. Säärane oli tema iseloom, et ma ei võinud temaga elada.
 La pastro predikis tiel kortuše, ke preskaü čiuj virinoj ekploris. Pastor jutlustas nõnda südantliigutavalt, et peaaegu kõik naised hakkasid nutma.

9. Aja sidesõnad.

1. *antaü ol* enne kui, *ennegu*, (enamasti ikka infinitiiviga).
 Mi iros al sinjoro R. antaü ol forvojaĝi. Enne kui ära reisida, lähen härra R. juure.
 Ni devas fini ĉi tiun laboron antaü ol (ehk antaü kiam) la mastro revenos. Me peame selle töö lõpetama, enne kui peremees tagasi tuleb.

2. *de kiam* ehk *de l' tempo kiam* sest ajast kui, sest saadik kui, *de tiam* sest ajast, *de nun* nüüdsest peale.
 De (l' tempo) kiam li transloĝiĝis kamparon, lia sano pliboniĝis. Sest ajast kui ta maale üle kolis, on ta tervis paranenud.
 De nun ni ree havos haringojn kun bulbo por la vespermanĝo. Nüüdsest peale on meil jälle heeringaid sibulatega õhtusöögiks.

3. *dum* kuna, sellal kui (rõhutab enam üheaegsust kui *kiam*).
 Dum mi vestis min, la mastro venis kun la fakturo. Sellal kui ma end riietasin, tuli peremees arvega.
 Dum mi estis ekster la domo, mia amiko eniris en la ĉambron. Sel ajal kui ma väljaspool maja olin, astus minu sõber tuppa.

4. *dume* selle aja sees.
 Mi ekbruligos la fajron en la fajrujo kaj alportos akvon, dume vi senŝeligu la terpomojn. Ma teen tule koldesse ja toon vett, selle aja sees koorige teie kartulaid.

5. *ĝis* kuni *ĝis kiam* seni (kaua) kui.
 Lia parolo daŭris de la oka ĝis la deka. Tema kõne kestis kella kaheksast kuni kümneni.
 Mi al li skribados ĝis kiam li respondos al mi. Ma kirjutan talle seni, kuni ta mulle vastab.

6. *kiam* millal, kunas, kui, siis kui.
 Kiam oni estas en malfeliĉo, oni lernas preĝi. Kui ollakse hädas, õpitakse palvetama.
 Kiam vi venos? Millal teie tulete?

7. *post kiam* peale seda kui.
 Post kiam Aleksandro estis detruinta la regnon de la persoj, li volis, ke oni kredu, ke li estas filo de Zeŭso. Peale seda kui Aleksander oli hävitanud perslaste riigi, tahtis ta, et inimesed usuks, et ta on Zeusi poeg.

8. *tuj kiam* niipea kui.
 Tuj kiam li estis vidinta la belajn okulojn de tiu sinjorino, li ekardis pro amo. Niipea kui ta oli selle daami ilusaid silmi näinud, hakkas tema(s) armastus[est] hõõguma.
 Tuj kiam li venos, mi diros al li. Niipea kui ta tuleb, ütlen ma talle.

9. *apenaŭ (ke)* vaevalt (kui).
 Apenaŭ mi vidis lin, mi kuris renkonte al li por ĉirkaŭpreni lin. Vaevalt ma teda nägin, jooksin talle vastu, et teda kaelustada.
 Apenaŭ ili estis sur la sojlo, ke oni aŭdis multajn piedojn malsupreniri la ŝtuparon. Vaevalt olid nad läve peal, kui kuuldi palju jalgu treppi mööda alla tulevat.

10. Järeldavad sidesõnad.

1. *do* siis, niisiis, järelikult.
 Tio do estas la danko, kiun vi prezentas al mi. See on (see) tänu, mida teie mulle esitate.

La strato estas libera, vi do ne baru la irejon!
Kion do vi volas? Ĉu iu ofendis vin?

2. *sekve* järelikult.

Vi faris maljustaĵon, sekve la maläudo estis justa.

3. *tial* seepärast.

Ĉiuj fontoj senakviĝis, tial granda parto da soldatoj suferis je sojfo. Li ne vidis min, tial li efektivigis la ŝtelon antaŭ miaj okuloj.

4. *tiamaniere ke* nõndaviisi et.

En unu horo estis skribitaj dek du receptoj, tiamaniere ke la besto baldaŭ kadavriĝis.

Tänav on vaba, nii siis ärge tõkestage teed!

Mida sa siis tahad? Kas sind keegi on haavanud?

Teie tegite ülekohtu, järelikult oli laitu õiglane.

Kõik allikad olid ära kuivanud, seepärast kannatas suur osa sõdureid jänu.

Ta ei näinud mind, seepärast saatis ta varguse minu silmade ees täide.

Ühe tunniga oli kirjutatud tosin rohutähti, nõndaviisi et loom pea lõppes.

11. Saateolu sidesõnad.

1. *cetere* pealegi, muide.

Vi faris grandan eraron, kalkulante monon, cetere tio ne okazis la unuan fojon.

2. *anstataŭ* (ka infinitiiviga)

Anstataŭ helpi al sia amikino, li ŝin forlasis malkuraĝe.

Anstataŭ lerni li kuradis la tutan tagon en la arbaro.

Aŭgusto erare trabatis Petron anstataŭ bati Vilhelmon.

Teie tegite suure vea, lugedes raha, pealegi ei juhtunud see esimest korda.

selle asemele et, asemel.

Selle asemel et oma sõpra, avitada, jättis ta tema aralt maha.

Selle asemel et õppida, jooksis ta kogu päeva metsa mööda.

Eksikombel peksis August Villemi asemel Peetri läbi.

186. Hüüdsõnad ehk interjektsioonid

on muutmata hääled, sõnad ja lausekatkendid, mis hääldatakse hüüatusena ning mis väljendavad rääkija seesmist meeoleolu sagedasti paremini kui terved laused.

a) Loomulikke hääli väljendavad hüüdsõnad.

Ehe, mi scias kien vi celas!

Ha, mia nova ĉapelo!

Ha, kiel bele!

Hej, kiaj strangaj ekpensoj!

Aj, tio doloras!

Fi! kiel abomene!

He, Bernardo, kion vi volas?

Hm, hm, mi jam scias!

Ho! Ho ve! Ho ĉielo! Ho, pro la sankta ĉielo!

He, hola, kion tio signifas?

Hu, hu! Vi havas gastojn, maljunulo. . . hu, hu, hu!

Krak! krak! krak! krakis la basko de lia redingoto.

Nu! ni iru!

Mi devas obei? Pa! . . .

Pif, paf! eksonis el la arbaro.

Pum! kaj li jam kuŝis en la fosaĵo.

Ŝŝ! ŝŝ! fermu la buŝon!

Li timigis la lupon per forta „tju!“

Ve! — Ve al vi! — Ho ve!

Ve al venkitoj!

Ehee, ma tean kuhu sa sihid.

Ah, minu uus kübar!

Ah, kui ilus!

Hei, millised kummalised mõtted!

Ai! see valutab!

Ptüi! kui vastik!

Hei, Bernardo, mida sa tahad?

Hm, hm, ma tean juba!

Oh! Oh häda! Oh taevas! Oh püha taeva pärast!

Hei, hollaa, mis see tähendab?

Hu, huu! Sul on võõraid, vanamees. . . hu, hu, huu!

Krak! Krak! Krak! ragises tema [pika] kuue saba.

Noh! lähme!

Mina pean sõna kuulma? Pah!

Pimm, pomm! kõlas metsast.

Pumm! ja juba ta lamas kraavis.

St, st! pea suu!

Ta hirmutas hundi tugeva „tjuu!“ga.

Häda! — Häda teile! — Oh häda!

Häda võidetule!

b) Hüüatused tervete lausekatkenditena.

Haltu!	Pea! Seisa!	Sufiĉe!	Küllalt!
Kuraĝe do!	Ainult vahvalt!	Antaüen!	Edasi!
Silenton!	Vait!	Atenton!	Tähele panna!
Belege!	Väga kena!	Bonege!	Tore!
Ĉu vere!?	Kas tõesti!?	Bonvenon al vi!	Tere tulemast teile!
Efektive!	Tõesti!	Venĝon, venĝon!	Kättemaksu!
Gardu vin!	Hoiu ennast!	Perfidita!	Ära antud!
Bedaürinde!	Kahju!	Kompaton!	Halasta!
Brave!	Bravoo!	Donu vojon!	Andke teed!
Bravisime!	Bravissimo!	Justa ĉielo!	Õiglane taevas!
Al (la) diablo!	Tont võtku!	Pardonu!	Andke andeks!
Kviete!	Tasa!	Neniam plu!	Ei kunagi enam!
For!	Ära!	Domaĝe!	Kahju!
For de ĉi tie!	Kasi ära siit!	Monstro!	Koletis!
Morto kaj infero!	Surm ja põrgu!	Vivu!	Elagu!
Fulmo kaj tondro!	Välk ja pauk!	Jen!	Ennäe! Säh!

187. Kokkuvõte esperanto sõnade tuletamisest.

Alaliselt muutmatuist sõnatüvedest ehk juurtest (*radikoj*) moodustatakse sõnad järgmiste ainete varal.

A. Grammatilised lõpud.

-o, -a, -j, -n, -e, -i, -as, -is, -os, -us, -u, -ant-, -int-, -ont-, -at-, -it-, -ot-.

B. Tuletusliited (ees- ja lõppliited).

1. Elavad olevused: *ĉef-, ge-, bo-, -id-, -estr-, -ist-, -an-, -ul-, -ĉj-, -nj-*.
2. Olevused ja asjad: *-ar-*.
3. Asjad: *-er-, -aĵ-, -ej-, -uj-, -ing-*.
4. Omadused: *-ec-, -ebl-, -ind-, -end-, -em-*.
5. Tegevusliised: *ek-, re-, dis-, -ig-, -iĝ-, -ad-*.
6. Arvulised vahekorrad: *-obl-, -on-, -op-*.
7. Üldised: *fi-, pra-, eks-, mal-, -um-, -eg-, -et-, -aĉ-*.

188. Esperanto sõnade tuletamise üldpõhimõte.

Lõpuks olgu tähendatud kahele sõnade moodustamise üldpõhimõttele, mis sõnastatud *Dr. de Saussure*'i poolt ja mida Esperanto keele akadeemia ametlikuks tunnustanud.

1. Tarvilikkuse põhimõte. Iga sõna olgu kokkuseatud kõigist neist eesliiteist, tüvedest, lõppliiteist ja grammatilistest lõpudest, mis tingimata tarvilised sõnamõtte väljendamiseks; *kron-ad-o* kroonimine, *ŝip-ist-aro* ehk *ŝip-an-ar-o* laevameeskond, kuid mitte ainult *kron-o* (kroon), *ŝip-ar-o* (laevastik).

Küllalduse (lühiduse) põhimõte. Kui mingit sõna osa võib sõnast välja jätta, ilma et väljendatud mõtte arusaadavus selle all kannataks, võib see sõna osa välja jätta; näit. võib välja jätta klamreis sõna osad, ilma et arusaadavus kannataks, sõnades: *ĉeval(in)lakt*o mära piim, *parol(ataj)o* kõne, *leg(ad)o* lugemine, *mi manĝ(at)igas la muson al la kato* ma söödan hiirt kassile.

Heroldo de Esperanto

Suurekaustaline, illustreeritud ja erapoo-
letu Esperanto liikumise häälekandja

Ilmub kaks korda nädalas

Rikka ja mitmekesise huvitava sisuga.
**Kaastöötajaid 40 maas. Nõudke
maksuta proovinumber toimetuselt:**

Heroldo de Esperanto, Horrem b. Köln, Germ.
Esitaja Eestis: **Tallinn, postkast 6.**

Esperanto keeles on ilmunud järgmised tõlked

Friedebert Tuglase novellidest:

KVIN NOVELOJ (Viis novelli).

Autori pildi- ja tõlkija eessõnaga, 176 lhk. Hind 200 mrk.

EN LA FINO DE LA MONDO

(Maailma lõpus). 56 lhk. Hind 60 mrk.

POPI KAJ HUHUU (Popi ja Huhuu).

32 lhk. Hind 35 mrk. Kõik 3 raamatut on trükitud hääle
valgele paberile. Esperanto keele tõlkinud Henrik Seppik.

Ilmumisel täielik Esperanto-Eesti sõnastik.

Esperanto kirjastus ja raamatukauplus

Mart Tamverk, Haapsalus.

Mag. Erik Arvisto

Esperanto õpiraamatu võti

P. Tamverk'i kirjastus, Haapsalus
1926.

1. õpitükk.

1. Kus on pliiats? Pliiats on laual.
2. Mis see on? See on pliiats.
3. Kus on pliiats? Pliiats on raamatus.
4. Kus on laud? Laud on toas.
5. Kas raamat on laua peal? Jah, härra, raamat on laual.
6. Kas härra on seal? Jah, ta on seal.
7. Kas teie (sina) olete toas? Jah, ma olen toas.
8. Kas tema on seal? Jah, härra, tema on seal.
9. Kas sina oled seal? Ei, härra, ma ei ole seal.
10. Kus on raamat? Raamat on seal, kus pliiats on.
11. Mis on raamatus? Pliiats on raamatus.
12. Kas raamat on laual? Ei, raamat ei ole laual.

2. õpitükk.

1. Kus on vend? Tema on toas.
2. Kas ta on õega? Jah, härra, ta on õega.
3. Kas teie onu on seal? Jah, ta on seal.
4. Kus on onu? Onu on venna toas.
5. Kas teie kirjutate? Jah, proua, ma kirjutatan.
6. Kas teie kirjutate paberil(e)*. Jah, härra, ma kirjutatan paberil(e).
7. Kas (see) paber on hea? Ei, härra, paber ei ole hea, ta on halb.
8. Millega te kirjutate, härra? Ma kirjutatan sulega.
9. Kas sulg on hea? Jah, proua, sulg on hea.
10. Kas vend on onu toas? Jah, ta on tema toas.
11. Kas vend on õe juures [õega]? Jah, proua, ta on tema juures [temaga].
12. Kas see on teie õe sulg? Ei, härra, see ei ole tema sulg, see on tädi sulg.
13. Kus on teie raamat? Ta on seal laua peal.
14. Kas teie raamat on suur, proua? Ei, härra, ta on väike.
15. Kus on sinu onu ja (see) härra? Nad on suures toas.
16. Kus on meie õde ja (see) daam? Nad on ühes minu vennaga toas.
17. Kas nad on väikeses toas? Ei, preili**), nad on suures toas.
18. Millega kirjutab tädi? Ta kirjutab minu pliiatsiga.
19. Kus on (see) härra? Ta on (seal) toas, kus mu õde kirjutab.

*) Kõik, mis seisab ümarguste klamrite „()“ vahel, ei ole tarvis esperantosse tõlkida, sest see seisab ainult eesti keele nõuete kohaselt. Mis kunagi nurgelistes „[]“ klamrites seisab, ei ole eesti keele jaoks tarviline või jälle sisaldab ta esperanto teksti sõnasõnalist tõlget, mis tagasitõlkimise juures õppijale kergenduseks peab olema.

**) Olgu siin veel kord tähendatud, et esperantos *sinjorino* üldse „daami“ tähendab, seega niihästi „proua“ kui ka „preili.“

Ülesanne 1. Vanaema, tüdruk, naine, venna- või õetütar, tädi- või onutütar, kana, emakas, tütar, lapselaps (tütar), naissõber, krahvinna, naiskuningas, abikaasa, lehm, fraülo poissmees, peiu.

Ülesanne 2. Lühike, kitsas, tume (pime), madal, must (puhtuseta), külm, vähem, rumal (loll), taga, vana, vana; malriča, maldiligenta, malkara.

3. õpitükk.

1. Kellele kuulub (see) pliiats? Ta kuulub mulle.
2. Kellele räägib isa? Ta räägib onule.
3. Millest nad räägivad? Nad räägivad koera üle.
4. Kas nad räägivad suure koera üle? Ei, proua, nad räägivad väikese koera üle.
5. Kas aed kuulub sinu onule? Jah, mu sõber, ta kuulub mu onule.
6. Mis on sinu onu aias? Tema aias on lilli.
7. Kas (need) lilled tema aias on ilusad? Jah, mu sõber, nad on ilusad.
8. Kas teie onu aed on linnas? Ei, preili, tema aed on külas.
9. Kus sa elad? Ma elan linnas ühes oma [minu] vennaga.
10. Kas teie olite külas? Jah, härra, eile ma olin külas.
11. Kas ta rääkis sinu onule sinu õe kohta (midagi)? Jah, ta rääkis talle minu õest ning tema kassist.
12. Millest sa kirjutasid oma [sinu] vennale ja õele? Ma kirjutasin talle meie onu*) ilusast aiast.
13. Kas (see) küla, kus elab [elutseb] teie onu, on suur? Jah, preili, ta on väga suur.

Ülesanne 3.

Olevik.

mi estas	ma olen
vi estas	sa oled
li, ŝi, ĝi estas	ta on
ni estas	me oleme
vi estas	te olete
ili estas	nad on

Minevik.

mi estis	ma olin
vi estis	sa olid
li, ŝi, ĝi estis	ta oli
ni estis	me olime
vi estis	te olite
ili estis	nad olid.

Olevik.

mi skribas	ma kirjutän
vi skribas	sa kirjutad
li, ŝi, ĝi skribas	ta kirjutab
ni skribas	me kirjutame
vi skribas	te kirjutate
ili skribas	nad kirjutavad

Minevik.

mi skribis	ma kirjutasin
vi skribis	sa kirjutasid
li, ŝi, ĝi skribis	ta kirjutas
ni skribis	me kirjutasime
vi skribis	te kirjutasite
ili skribis	nad kirjutasid.

Olevik.

mi trinkas	ma joon
vi trinkas	sa jood
li, ŝi, ĝi trinkas	ta joob
ni trinkas	me joome
vi trinkas	te joote
ili trinkas	nad joovad

Minevik.

mi trinkis	ma jöin
vi trinkis	sa jöid
li, ŝi, ĝi, trinkis	ta jöi
ni trinkis	me jöime
vi trinkis	te jöite
ili trinkis	nad jöid.

*) Tähele panna alati sõnade järg kummaski keeles: esperantos peab „meie onu = de nia onklo“ seisma „aiast = pri la ĝardeno“ taga.

Ülesanne 4. Peetrite, Kaarlile, koerale, koerale, öele, öele, koertele, pliiatsite, lilledele, millele, minu raamatule, heale isale, ilusatele lilledele (ilusaike lillile), minu ilusaike kassidele; al (la)* krajono, al (la) frato, al (la) ĝardeno, al (la) sinjoro, al (la) sinjorino, al (la) malbelaj domoj, al (la) malgrandaj infanoj, al vi, al li, al vi, al ili.

4. õpitükk.

1. Kes elab [on korteris] sinu onu juures? Minu vanaema elab minu onu juures.
2. Kus on laud? Laud on saali akna kõrval.
3. Kes istub laua juures? Minu õde istub laua juures.
4. Mida ta teeb? Ta kirjutab meie onu-tädile kirja.
5. Mis tähendab [on] *geonkloj*? *Geonkloj* tähendab [on] onu ja tädi.
6. Kas vennad ja õed on ka *gefratoj* (õed-vennad)? Jah, nad on ka õed-vennad.
7. Mis sa tegid eile (ühes) oma [sinu] vennaga? Me püüdsime kalu.
8. Kas Teie armastate [lugu peate] kalu? Jah, härra, ma armastan kalu.
9. Kas kassid ka kalu armastavad? Oo jah, proua, nad armastavad väga kalu.
10. Mida te joote, härra? Ma joon kohvi.
11. Kas see sulg on teie (oma)? Ei, see ei ole minu sulg, ta kuulub härra B-le.
12. Mida teie armastate [hindate]? Ma armastan teed ja kohvi.
13. Keda teie armastate? Ma armastan omi [minu] vanemaid ja vendi-õdesid.
14. Kas teie sellest härrast lugu peate? Jah, ma pean temast väga lugu.**)
15. Kus teie olite eile? Eile ma olin oma [minu] onu juures.
16. Kas tema elab selles majas? Ei, härra, ta elab teises majas.
17. Kas sa aeda [aia juure] lähed, Kaarel? Ei, mu sõber, ma lähen maja juure.
18. Kas sa rääkisid selle koera kohta? Ei ma rääkisin teisest koerast.

Ülesanne 5.

A i n s u s

Ni. la malgranda muso	väike hiir
Om. de la malgranda muso	väikese hiire
Si. } la malgrandan muson	{väikese hiire
Os. }	{välkest hiirt

M i t m u s

Ni. la malgrandaj musoj	väiksed hiired
Om. de la malgrandaj musoj	väikeste hiirte
Si. } la malgrandajn musojn	{väiksed hiired
Os. }	{väikseid hiiri

A i n s u s

Ni. la lingvo internacia	rahvusvaheline keel
Om. de la lingvo internacia	rahvusvahelise keele
Si. } la lingvon internacian	{rahvusvahelise keele
Os. }	{rahvusvahelist keelt

*) Sõna, mis esperanto tekstis klamreis on, võib lugeda ja ka lugemata jätta.

***) Tähele panna, et eesti keeles vastab mõnikord ühele esperanto sõnale kahe (kolme) sõnaline kõnekään, mille osad teineteisest lahus võivad seista: ma pean . . . lugu = mi ŝatas.

A i n s u s

Ni.	nia nova ĉapelo	minu uus kübar
Om.	de nia nova ĉapelo	minu uue kübara
Si.	}nian novan ĉapelon	{miuu uue kübara
Os.)		

M i t m u s

Ni.	miaj novaj ĉapeloj	minu uued kübarad
Om.	de miaj novaj ĉapeloj	minu uute kübarate
Si.	}niajn novajn ĉapelojn	{minu uued kübarad
Os.)		

A i n s u s

Ni.	varmega kafo	kuum kohv
Om.	de varmega kafo	kuuma kohvi
Si.	}varmegan kafon	{kuuma kohvi
Os.)		

M i t m u s

varmegaj kafoj	kuumad kohvid
de varmegaj kafoj	kuumade kohvide
varmegajn kafojn	{kuumad kohvid
	{kuumi kohve

Ülesanne 6.

mi estos	ma olen
vi estos	sa oled
li, ŝi, ĝi estos	ta on
ni estos	me oleme
vi estos	te olete
ili estos	nad on
mi skribos	ma kirjutän
vi skribos	sa kirjutad
li, ŝi, ĝi skribos	ta kirjutab

} tulevikus

ni skribos	me kirjutame
vi skribos	te kirjutate
ili skribos	nadkirjutavad

mi legos	ma loen
vi legos	sa loed
li, ŝi, ĝi legos	ta loeb
ni legos	me loeme
vi legos	te loete
ili legos	nad loevad

} tulevikus

5. õpitükk.

Kaarli kodu.

Kaarli vanemate maja, tema kodu, on T. linna N. tänaval. Maja taga on õu ja väike aed. Majas on palju tube: perekonna tuba, mis (ühes) ka söögituba on, Kaarli vanemate magadistuba, tema õdede toakene ja saal on alumisel korral, Kaarli ning tema vendade tuba on katusealusel korral. See on mõnus toake. Läbi selle akna on näha [on nähtav] aiakene ja kuusk, mis kasvab akna all.

Kaarli isa töötab kogu perekonna heaks. Hommikul [hommikus] läheb ta bürosse ja tuleb tagasi alles õhtul [õhtus]. Pühapäevadel [pühapäevade jooksul] ta bürosse ei lähe, vaid jääb koju [kodus]. Siis ta mängib ja naljatab Kaarliga ja tema õdede-vendadega.

Emma armastab kogu perekond väga; ta töötab palju ning muretseb perekonna eest. Lapsed avitavad teda [talle] sagedasti, kui neil on [kui nad omavad] vaba aega.

Kaarli vennad-õed on Paul, Juhan, Maria ja Aino. Kaarel on vanem kui Juhan, Juhan on noorem kui Maria, Paul on Kaarli vennist kõige noorem*) ja Aino on neist kõige noorem. Paul, Kaarel ja Maria käivad [lähevad] juba kooli(s), kuid Juhan ja Aino jäävad kogu päeva jooksul koju [kodus].

*) Sõnade järg eesti ja esperanto keeles tähele panna!

Värava kõrval õues on väike majake. Sellel on ukse ja akna asemel ainult üks auk. Selles majakeses elab koer Kaaro. Kui tema näeb Kaarlit, hakkab ta saba(ga) vehkima ning ümber Kaarli [tema] karglema. Kaarel annab talle sagedasti tüki leiba.

Kostused „kõne harjutamisele“.

- I. 2. Jes, en tiu domo estas multaj ĉambroj.
3. Jes, sinjoro (sinjorino, amiko jne.), mi amas miajn gefratojn.
4. Jes, amiko, dum dimanĉoj li restas en la hejmo.
5. Jes, sinjorino, mi havas (ehk: Ne, s., mi ne havas) dum dimanĉoj libertempon.
6. Jes, ili tre ŝatas musojn.
- II. 2. Ne, sinjoro, la patro de Karlo ne estas ofte libera.
3. Ne, kamarado (seltsimees), ŝi ne jam vizitas lernejon.
4. Ne, amiko, ĝi ne havas pordon.
5. Ho ne, onklo (onu), ĝi ne loĝas en mia ĉambro.
- III. 2. La patro ludas kaj ŝercas jne.
3. La infanoj amas la patriron.
4. La patrino zorgas pri nia familio.
5. Kiam li havas libertempon, li helpas al la patrino.
6. Paŭlo estas la plej aĝa kaj Ajno la plej juna el la gefratoj de Karlo.
7. Karlo donas ofte jne.
- IV. 2. En la gepatra domo (ehk En la domo de la gepatroj) de Karlo estas multaj ĉambroj.
3. La hundodometo estas en la korto apud la pordego.
4. Anstataŭ pordo ĝi havas truon.
5. Li donas al ĝi ofte pecon da pano.
- V. 2. Ilia ĉambro estas en la subtegmenta etaĝo.
3. Dum dimanĉoj li restas en la hejmo.
4. La abio, kiu kreskas sub la fenestro de lia ĉambro.
- VI. 2. Ili estas malantaŭ la domo.
3. En la mateno li iras oficejon.
4. Ĝi estas en la korto apud la pordego.
- VII. 2. Dum dimanĉoj li ne iras tien.
3. Ili helpas, kiam ili havas liberan tempon.
4. Kiam ĝi vidas Karlon.

Ülesanne 7. 1. Mi iras en la ĉambro. — 2. Mi iras en la ĉambron. — 3. Li revenis en nian urbon. — 4. Lia kraĵono estas en la kesto. — 5. Li metis la kraĵonon en la keston. — 6. Kie vi lernas? Mi lernas en la lernejo. — 7. Kien vi iras? Mi iras (en) la lernejon. — 8. Kien vi metis tiun bildon? Mi metis ĝin en la libron. — 9. De kie vi prenis tiun libron? Mi prenis ĝin de la breto. — 10. Li saltis sur la seĝon. — 11. De kie vi ricevis tiun plumon? Mi ricevis ĝin de Karlo. — 12. Morgaŭ ni veturos Londonon. — 13. Mi jam estis tie.

Ülesanne 8. 1. Kiu estas la plej diligenta lernanto en via klaso? Roberto estas la plej diligenta el ĉiuj miaj kunlernantoj. — 2. Mia libro estas pli dika ol la via. — 3. Tallinn estas pli granda urbo ol Tartu. —

4. Fero estas malpli peza ol plumbo. — 5. Tiu ĉi materialo estas la malplej peza el tiuj, kiujn mi havas. — 6. La plej mallonga vojo estas tiu. — 7. Via plumo ne estas tiel bona kiel la mia. — 8. Liaj vangoj estis tiel ruĝaj kiel tiu rozo. — 9. Kiam mi venis, vi jam dormis. — 10. Tiam mi ne parolis Esperanton. — 11. Ni helpas al vi, kiam ni havos tempon. — 12. Kiam vi veturos Londonon? Tiam, kiam li revenos.

Ülesanne 9. 1. Ni havas belan domon. — 2. Tiu bela domo estas nia. — 3. Ili estas bonaj amikoj. — 4. Ni havas bonajn amikojn. — 5. Nia amiko havas grandan ĝardenon. — 6. Tiu estas la granda ĝardeno de nia amiko. — 7. La patrino ne havas kudrilon. — 8. Tiu ne estas la kudrilo de la patrino.

Ülesanne 10. (La) dometo, (la) urbeto, (la) ĉambreto, blanka, blanketa; haĝlane (väbe), ma naeratasin, ta tukub; mägi on kõrgem kui kungas; bonega, belega, urbeĝo, vento, ventego; määratu suur, suur saal, hiigla mägi, ta naerab kõigest jõust, suur jõgi, oja, üliiraske.

Ülesanne 11. Mi loĝas, loĝejo, mi laboras, laborejo, mi preĝas, preĝejo, mi kuiras, kuirejo, mi juĝas, juĝejo; mi vendas, vendejo, koko, kokejo, bovo, bovejo, fojno, fojnejo, greno, grenejo, kafo, kafejo, herbo, herbejo.

Ülesanne 12. Öhtust sööma, öhtusöök, hommikueinet võtma, hommikueine; kuld, võru — kuldvõru, kirjutuslaud, maa, maaalune, katusealune; lumi, mees — lumememm, tee, teeäärne, supelustuba, ma jõudsin pärale, ta läheb juure, üleile; leterkesto, poštofficejo, grandkomercisto, urboteatro, legolibro, apudmara, antaüporta, mi elvenas.

Ülesanne 13. Emalikud mured, vennalik ülevalpidamine, isa(likud) manitsused, suviilm, talve külm, kevad(in)e värskus, sügise pori, öe tuba, kuldvõru, puust laud, savikruus, inimese elu, kodune töö; (la) ĝardena pordego, (la) ĝardenaj floroj, la ĉambre de la sinjoro, infana ĝojo; mi volas liberon kaj riĉon; fratina deziro; longo, larĝo kaj alto, fraŭla vivo.

6. õpitükk.

1. Kas sa armastad hüpata ja jooksta? Jah, ma armastan hüpata ja jooksta.
2. Kas sa tead, kes meie õpilasist ei oska ujuda? Ma arvan, et Jaan ei oska ujuda, sest täna jooksis ta ära, kui meie ujuma läksime.
3. Mida ta teile andis? Ta andis meile kolm tükikest suhkrut.
4. Keda teie linnas nägite? Ma nägin (seda) härrat, kellest me eile rääkisime.
5. Mida ta ütles teile? Ta ütles, et ta täna meie juure ei tule.
6. Kas küla on suurem kui linn? Ei, mu sõber, ta on palju vähem kui linn.
7. Kas meie linnas elab palju inimesi? Jah, härra, väga palju [neid].
8. Millal sa oma onu poole lähed? Ma lähen sinna homme.
9. Kas teie armastate kalu püüda? Oo jah! härra, kalapüüki armastan ma väga.
10. Kas kalapüüdmine on ka (üks) liik sporti? Jah, preili, kuid ta võib olla ka tõsiseks tööks.
11. Kas ma võin ühes sinuga minna? Ei, mu sõber, sa jää koju [kodu].

12. Mida sa tahad, et nad teeks? Ma tahan, et nad mitte palju ei räägiks, vaid et nad töotaks.
13. Mis jaoks sa seda tegid? Ma tegin seda seks, et sa mitte ei unustaks osta paberit ja tinti.
14. Mida ma nüüd pean tegema? Pane kohv piimaga lauale.
15. Mille üle sa naersid? Ma lugesin valmi eeslist kahe heinakuhja vahel.

Ülesanne 14. Käskütlusviis.

mi estu	(ma olgu)	mi skribu	(ma kirjutagu)	mi legu	(ma lugegu)
vi estu	ole	vi skribu	kirjuta	vi legu	loe
li, ši, ġi estu	ta olgu	li, ši, ġi skribu	ta kirjutagu	li, ši, ġi legu	ta lugegu
ni estu	olgem	ni skribu	kirjutagem	ni legu	lugegem
vi estu	olge	vi skribu	kirjutage	vi legu	lugege
ili estu	nad olgu	ili skribu	nad kirjutagu	ili legu	nad lugegu

Ülesanne 15. Diri, li diras ta ütleb li diris ta ütles li diros ta ütleb li diru ta ütlegu; ludi, li ludas ta mängib, li ludis ta mängis, li ludos ta mängib, li ludu ta mängigu; salti, li saltas ta hüppab, li saltis ta hüppas li saltos ta hüppab, li saltu ta hüppaku; koni, li konas ta tunneb, li konis ta tundis, li konos ta tunneb, li konu ta tundku; rigardi, li rigardas ta vaatab, li rigardis ta vaatas, li rigardos ta vaatab, li rigardu ta vaatagu; vidi, li vidas ta näeb, li vidis ta nägi, li vidos ta näeb, li vidu ta nähku; krii, li kriias, ta karjub, li kriis ta karjus, li krios ta karjub, li kriu ta karjugu; balai, li balaas ta pühib, li balais ta pühkis, li balaos ta pühib, li balau ta pühkigu; konstrui, li konstruas ta ehitab, li konstruis ta ehitas, li konstruos ta ehitab, li konstruu ta ehitagu.

Ülesanne 16. 1. Mi trovis la libron, kiun vi hieraŭ perdis. — 2. La dometo, en kiu loĝas la hundo, ne havas pordon. — 3. Mi ne scias, kion li volas. — 4. Ĉu vi aŭdis, kion li diris pri nia ĝardeno? — 5. Jen estas la libro, kiun vi serĉis. — 6. Mi ne scias, ĉu li venos morgaŭ. — 7. Kiu libro estas la via? — 8. Kion vi serĉas? — 9. Kio estas pli dolĉa ol mielo? — 10. Rigardu, kio estas en tiu kesto. — 11. La libroj, kiujn vi serĉis, estas tie. — 12. Ĉu la libroj, kiuj estas sur la tablo, estas la viaj?

Ülesanne 17. Multe da infanoj estis en la ĝardeno. — 2. Multe da greno estas en mia grenejo. — 3. La ĉevalo trinkis du sitelojn da akvo. — 4. Mi aĉetis tri kilogramojn da faruno. — 5. Tiom da oro, kiom vi povas porti. — 6. Prenu unu gramon de tiu salo kaj tri gramojn de la alia salo.

Ülesanne 18. Plumon mi bezonas por skribo, krajonon por desegno, kolorojn por pentro. — 2. Mi estas preta por morti. — 3. Mi revenis por preni mian ombrelon. — 4. Kio povas okazi inter hodiaŭ kaj morgaŭ! — 5. Inter la kolonoj staris marmoraj statuoj. — 6. Inter niaj lernantoj estas unu, kiu scipovas la francan lingvon.

Ülesanne 19. 1. Tiun poemon vi devas relerni. — 2. Ĉu vi lin reelektis? — 3. Ni rekonstruos tiun malnovan domon. — 4. Li iris por repreni sian libron. — 5. Redonu al mi miajn mantelon kaj ĉapelon. — 6. La patro revokis la filon.

7. õpitükk.

1. Kes laulab ilusamini? kas tema või ta õde? Ma arvan, et tema laulab palju ilusamini kui tema õde.
2. Kas ta oli heas tujus, kui te täna tema büroosse astusite? Seda ma ei tea, sest täna ma teda tema büroos ei näinud.
3. Kas sa tead, kellele kuulub see koer, kes eile õhtul meie aeda jooksis [sisse jooksis]? Ei, mu sõber, seda ma ei tea, sest et ma teda ei näinud.

4. Kas Teie jääte kauaks meie linna? Ma arvan, et ma jään ainult kaheks nädalaks.
5. Kas ta oli kodu, kui sa tema juures olid? Jah, ta oli kodu, kuid ta magas.
6. Kuida sa ta ära tundsid niipalju aastate tagant? Ei, mu sõber, mitte mina (ei) tundnud teda ära, kuid tema tundis [ära] minu.
7. Kas su sõber Jüri ka oli koosoleku(l) [juures]? Ei, ta ei saanud tulla, ta töötas kogu päeva.
8. Kas teie reis Londonist [Londoni juurest] Pariisi kestis kaua? Ei, härra, ta kestis ainult 2 tundi.
9. Kuida nõnda kiiresti? Sest ma lendasin aeroplaaniga.
10. Kas teie jooksete nõnda kiiresti kui teie vend? Ei, härra, ta jookseb palju kiiremini kui mina.
11. Tere hommikut [Head hommikut], proua, kuidas teie käsi käib? Väga hästi, härra, kuidas teie käsi käib?
12. Kas tema avitas teid, kui teie seda tegite [töötasite]? Ei, härra, ma tegin selle ilma tema abita.

Ülesanne 20. 1. La lernanto laboras diligente; li estas diligenta. — 2. Li kantis tre bele, lia kanto estis tre bela. — 3. Parolu klare; via parolo estu klara. — 4. Kiel vi venis, ĉu piede aŭ ĉevale (ehk per ĉevalo)? Ne, ni veturis per fervojo. — 5. Ĉu li elparolas klare? Ne, lia elparolo estas tre malklara. — 6. Ĉu vi laboras kune aŭ dise? — 7. Hodiaŭ vespere ni elveturos, morgaŭ matene ni estos en Riga, morgaŭ vespere en Berlin. — 8. Ĉu sinjoro P. estas hejme? Ne, li ne estas hejme, li iris urbon. — 9. Kiam vi finos tiun laboron, vi povos iri hejmen. — 10. La najtingalo kantas plej bele el niaj birdoj. — 11. Kiu flugas pli rapide ol hirundo? — 12. Li naĝas tiel bone kiel fiŝo. — 13. Komence mi ne volis kredi, ke li estas Alberto. — 14. Kiu vivas pli longe, ĉu la elefanto aŭ la homo? La elefanto vivas multe pli longe ol la homo. — 15. Mi ankoraŭ ne ricevis de li respondon. — 16. Kion vi volas ankoraŭ? — 17. Jam estas aŭturo, la birdoj plu ne kantas, sed la arboj ankoraŭ ne perdis la foliaron. — 18. Kiu ne jam (ehk ankoraŭ ne) ricevis supon, iru tien. — 19. Mi ne povis plu legi, ĉar estas jam mallume. — 20. Li estis lia tiama amiko. — 21. Mi ne konas tieajn vilaĝojn. — 22. Li staris sur la malantaŭa platformo. — 23. Li venis poste. — 24. Antaŭe mi lin ne vidis. — 25. De kie vi ricevis tiel belajn florojn? — 26. Mi sentas min multe pli bone en vilaĝo ol en urbo. — 27. Li estas en la supra ĉambro; li estas supre. — 28. Supre sur la monto staras silenta kapeleto, malsupre en la valo fluas gaja rivereto. — 29. Malsupre en la kelo li havas multe da vino. — 30. La alaŭdo flugis supren en la aeron. — 31. Iru supren kaj rigardu malsupren.

Ülesanne 21. 1. Li loĝis tri jarojn en tiu urbo. — 2. La pluvoj daŭris la tutajn juniojn kaj juliojn. — 3. Restu ankoraŭ unu minuton, sinjoro Alberto. — 4. Li mortis tiun jaron, kiam mi estis eksterlande. — 5. Tiun someron mi devas fini mian laboron.

Ülesanne 22. 1. Libereco, frateco kaj egaleco estis la moto de la Franca revolucio. — 2. La vero venkas la malveron. — 3. La vereco de liaj vortoj. — 4. La rapideco (ehk rapido), per kiu ĝi kuris, estis grandega. — 5. De tiu distanco lia domo ankoraŭ ne estas videbla. — 6. Per espero, obstino kaj pacienco li venkas ĉion. — 7. Oni ne povis rezisti lian afablecon. — 8. Tio ne estas ebla, li respondis kolere. — 9. Via zorgo estas tre patreca, s-ro Tamm. — 10. Mia opinio estas kontraŭa (ehk mala).

8. õpitükk.

1. Mitu marka sa saad iga nädal? Ma saan täpselt 1875 marka.
2. Kui palju õpilasi on teie koolis, Friedrich? Täpselt ma seda ei tea, Elisabet, vist mitte rohkem kui 300 õpilast.
3. Mitu naela suhkrut võib osta ühe sajamargalise eest, Teodor? Viis naela, kui üks nael maksab 20 marka, härra õpetaja.
4. Noh, mu sõber, mida ütles sulle härra Arovalla? Ma ei saanud veel temaga rääkida, sest ta ei olnud kodu.
5. Kes on esimene (õpilane) teie klassis? Mu sõber Adalbert on praegusel ajal esimene, kuid eelmisel aastal oli ta eelviimane.
6. Kas maa on päikesest väga kaugel? Jah, härra, maa on päikesest 150 miljoni klm. kaugusel.
7. Kuipalju on 20+10? See on 30.
8. Kuipalju on 7-7? See on null.
9. Mitu inimest oli seal? Täpselt ma ei tea. Olid mõned inimesed.
10. Kas Teie juba sugugi (enam) ei tööta [täielikult olete järel jätnud töötamise]? Ei, härra, ma hakkam mõne aja pärast uuesti töötama.
11. Kuipalju sa maksid oma uue noa eest? Ma maksin tema eest 65 marka.
12. Mida sa homme teed? Homme esiteks suplen [ennast], teiseks loen ajalehte, kolmandaks söön ma hommikust, neljandaks ma . . . noh, seda ma näen.
13. Kui kõrge on see mägi? Ta on 7000 meetrit kõrge.
14. Kui pikk, kui lai ja kui sügav on Suez-kanaal? Ta on 170 klm. pikk, 110 meetrit lai ning enam kui 9 meetrit sügav.

Ülesanne 23. Tricent okdek ses, okdek ok, cent dek unu, ducent dudek du, mil kvarcent naïdek unu, dek kvarmil naïcent unu, kvardek kvarmil naïcent tridek sep, okcent dek mil, du miliojn naï, tri miliojn naïcent mil.

Ülesanne 24. Ĉirkaŭ la urbo estis murego du metrojn dika. — 2. La plej alta montpinto de l' mondo estas okmil cent okdek metrojn alta. — 3. Unu kubocentimetro da akvo pezas unu gramon. — 4. Unu kilometro egalas mil metrojn. — 5. Pesu al mi kvin funtojn da sukero. — 6. La sepa tago de l' semajno estas sabato. — 7. Mi estas jam la trian tagon en via urbo. — 8. Hodiaŭ aperos la ducent okdek kvina numero de nia gazeto.

Ülesanne 25. 1. Ni amu unu (la) alian. — 2. Ili parolas nnu kun (la) alia, ili komprenas unu (la) alian, ili premas unu al alia la manojn. — 3. Mi havas du horloĝojn: unun mi mem aĉetis, la alian donacis al mi mia onklo. — 4. Se oni volas, oni povas. — 5. Oni devas vivi ĝoje kaj senzorge. — 6. Oni ne parolu al mi pri tio, ke li tion ne povis vidi.

Ülesanne 26. -n-kääne tarvitatakse järgmisil juhul:

- a) lause pärisihituse väljendamiseks, näit. la knabo batas la hundon.
- b) liikumise suuna (sihi) tähendamiseks, kui seda juba vahekorrasõna ei välenda, näit. mi iras la urbon ma lähen linna; mi iris en la ĉambrom ma läksin tuppa; aga: mi iras al la urbo ma lähen linna (ehk: linna poole).

c) aja tähendamiseks, küsimuse peale millal? ja kui kaua(ks)? näit. **mi skribis tion la 3-an de majo** ma kirjutasin selle 3-dal mail; li restis du tagojn ta jäi kaheks päevaks.

d) mõõdu ja hinna tähendamiseks, näit. **ĝi kostas 5 markojn** see maksab 5 marka; **ĝi estas tri metrojn longa** see on 3 meetrit pikk.

e) sõna je asemel, kui se mõtet ei sega, näit. **mi ĝojas je tio** asemel **mi ĝojas tion** ma rõõmustan selle üle; **je la lasta fojo** asemel **la lastan fojon** viimast korda, viimasel korral.

9. õpitükk.

1. Kuupalju maksis üks nael võid enne sõda? Siis ta maksis mitte enam kui 60 kopikat.
2. Kuupalju maksab üks nael võid praegu? Praegu makstakse ta eest sajakordne hind, s. o. 60 marka.
3. Kuupalju on viiekordne (hulk) kolmest? See on 15.
4. Kuupalju on 15×9 ? See on 135.
5. Kuupalju on 15×9 ? See on 135.
6. Kui palju korda viis on 30? See on 6×5 .
7. Kas sa hea õuna said? Ma ei saanud terve õuna, ma sain pool õuna.
8. Kuupalju on üks neljandik (veerand) ühestteistkümnest? See on $2 \frac{3}{4}$.
9. Kuupalju on kolm neljandikku sajast? See on 75.
10. Mitmes murdosa 35-st on viis? See on $\frac{1}{7}$ kolmestkümnest viiest.
11. Kas teie juba täielikult tegite selle töö? Ei, härra, ma tegin tema ainult pooleldi.
12. Millal te tagasi tulete, härra? Ma tulen tagasi kell 3 pärast lõunat.
13. Mis kella ajal [mitmenda tunni ajal] sa sõidad? Punkt kell 12 [täpselt keskpäeva ajal], kui ma auto jaoks bensiini saan.
14. Mis kella ajal sõidab välja õhtune rong? Ta sõidab välja kell 7,30 min.
15. Mitu sõna sisaldab Esperanto sõnastik? Ta sisaldab vähe enam kui 4000 tüve.
16. Millal on Dr. Zamenhofi sünnipäev? Tema sünnipäev on 15. detsember 1859.
17. Millal suri Dr. Zamenhof? Ta suri 14-dal aprillil aastal 1917.
18. Kelle jaoks sa seda ostad? Ma ostan selle oma [minu] laste jaoks.
19. Misjaoks sa niipalju postmarke korjad? Ma korjan neid müügi jaoks.
20. Misjaoks sa tulid meie juure? Ma tulin teie juure, et teiega rääkida.
21. Kus sa näed aeroplaani, Kaarel? Ma näen teda (üleväl) kiriku torni kohal.

Ülesanne 27. 1. Por aĉeti tiun domon mi devas havi la trioblan kvanton de la mono, kiun mi havas (ehk trioble pli da mono ol mi havas). — 2. Li nun ricevas kvaroble pli da salajro ol li ricevis antaŭ kvin jaroj. — 3. Oni konstruis trioblan muregon ĉirkaŭ la kastelo. — 4. Li respondis nur post trifoja elvoko de lia nomo. — 5. Eebria homo vidas ĉion

duoble. — 6. Mi vidis lin hodiaŭ dufoje; la duan fojon mi vidis lin en la kafejo. — 7. Aĉetu al mi tri kvaronojn da funto da rizo. — 8. Pli bona estas duono da ovo ol malplena ŝelo. — 9. Tuta miliono konsistas en milonoj. — 10. Mia laboro estas jam duone preta. — 11. Se mi elveturos je la 5.30 (la kvina kaj tridek minutoj), mi alvenos je la 9.45 (la naŭa kaj 45 minutoj). — 12. Nia kunveno estos la 24-an de novembro je la 9.15 (la naŭa kaj dekkvin minutoj) en la ejo de la ekonomia societo. — 13. Vian leteron (ehk al via letero) de la 17-a de februaro ni respondos poste. — 14. La unua lernolibro de Esperanto aperis la 26-an de julio 1887 (loe mil okcent okdek sepa). — 15. La 15-a de januaro 1919 (mil naŭcent dek-naŭa) ĉiam restos en mia memoro.

Ülesanne 28. 1. Glaso de vino estas glaso, kiun oni uzas por vino. — 2. Li ricevas por ĉiu horo cent markojn. — 3. Por ellerno (parem finlerno) de Esperanto ŝufiĉas kelkaj monatoj. — 4. Mi pagis 15 markojn por funto. — 5. Ni kunvenis por paroli pri grava afero. — 6. Super lia kapo flugis nigra aglo. — 7. Malhelaj nuboj aperis super nia lando. — 8. Profunda neĝo kuŝis sur la tero. — 9. Malsupre de la ponto la rivero fluas pli rapide ol supre de la ponto. — 10. Tiu tasko superas miajn fortojn.

Ülesanne 29. a) Raskus, (asjaolu) raskus, raskus; halbus (asi), halbus (paha), halpus; laps, lapselik tegu, lapselikkus, lapsepli; mola, molaĵo; boneco (bono), bonaĵo; porko, porkaĵo; valora, valoraĵo; b) sukero, sukeraĵo; ledo, ledaĵo; tolo, tolaĵo; c) nutri, nutraĵo; baki, bakaĵo; rosti, rostaĵo; skribi, skribaĵo; paki, pakaĵo; pentri, pentraĵo; desegni, desegnaĵo; vesti, vestaĵo; havi, havaĵo.

1. Lapsepølves teeme meie mitmesuguseid lapsikusi. — 2. Mõnikord ka tarkuse poolest tuntud isikud räägivad ja teevad rumalusi.

Ülesanne 30. Komercistaro, lernantaro, kavaliraro, manĝilaro, fo-liaro, kristanaro, laboristaro, amikaro, ŝiparo, skribilaro, registaro, nomaro, prezaro, meblaro, parencaro.

Ülesanne 31. 1. Ĉu vi rekonis (ehk ekkonis) lin? — 2. Tiun nokton la siringo ekfloris. — 3. Li ekvidis (la) muson kaj ektimis. — 4. Ni ekiru, amikoj! — 5. Kiu ekpafis en la arbaro? — 6. Ta-ta-ra! eksonis el lia trumpeto. — 7. Li eksidis kaj ekparolis.

Ülesanne 32. 1. Tiuj vortoj devenas de la latina lingvo. — 2. Oni surverŝis sur lin akvon ehk Oni surverŝis lin per akvo. — 3. La amikoj preteriris la lernejon ehk La amikoj preteriris preter la lernejo (vähem soovitatav). — 4. Oni ne allasis Petron al la ekzameno. — 5. Ni pripensos la aferon. Ni pripensos pri la afero. — 6. Ilin antaŭiris multaj homoj. (Antaŭ ili antaŭiris . . . ei ole soovitatav).

10. õpitükk.

1. Kuipalju sõrmi on kätel? Neil on igalühel viis sõrme.
2. Kas tema lapsed said ainult viis õuna? Ei, mu sõber, nad said igauks viis õuna ning peale selle iga kahe lapse peale said (nad) ühe koogi.
3. Kui kaua kavatsete lugeda oma [teie] uut romaani? Ma arvan selle kohe ära: (sel) romaanil on 700 lehekülge. Kui ma igapäev 25 lehekülge loen, lõpetan ma kogu teose 28 päevaga [sees].
4. Kakskümmend õpilast jalutasid neljakaupa koos. Mitu rühma nad moodustasid? (Ühe) neljandiku kahestkümmest, s. o. viis (rühma).

5. Kui ma kuus korda võtan kummagi käega [igakord] ühe raamatu, mitu raamatut on mul lõpuks? Teil on kuus korda kaks raamatut, s. o. 12 raamatut.
6. Kellele ta ütles seda, kas Joosepile? Ei, ta ei ütelnud seda temale, ta ütles seda iseenele.
7. Kellega teie õed jalutavad? Nad jalutavad oma vana sõbraga ja selle mehega.
8. Kas ta paljuid on kutsunud [kutsus] pidusöögile? Jah, härra, ta on kutsunud kõik omad kaastöölised ühes nende naistega [abikaasadega].
9. Kes see on? See on meie aedniku naine oma jutuka tütre Annaga.
10. Kas teie aia eest hoolitseb aednik? Ei, proua, meil on naisaednik.

Ülesanne 33. 1. Ni vojažis kvarope kaj dormis čiam duope. — 2. Oni povas eliri nur unuope. — 3. Ni ačetis po du glasojn da vino por po kvin markoj. — 4. Vendo pogrande kaj pomalgrande. — 5. Per aeroplano oni povas fiugi po ducent kilometrojn en horo.

Ülesanne 34.

Mi laudas min pro mia kuražo
Vi laudas vin pro via kuražo
Li laudas sin pro sia kuražo
Ŝi laudas sin pro sia kuražo
Ĝi laudas sin pro sia kuražo
Ni laudas nin pro nia kuražo
Vi laudas vin pro via kuražo
Ili laudas sin pro sia kuražo

Mi trompis min mem
Vi trompis vin mem
Li trompis sin mem
Ŝi trompis sin mem
Ĝi trompis sin mem
Ni trompis nin mem
Vi trompis vin mem
Ili trompis sin mem

Mi mem ačetos al mi
Vi mem ačetos al vi
Li mem ačetos al si
Ŝi mem ačetos al si
Ĝi mem ačetos al si
Ni mem ačetos al ni
Vi mem ačetos al vi
Ili mem ačetos al si

Ma kiidan ennast oma vahvuse pärast
Sa kiidad ennast oma vahvuse pärast

Ta kiidab ennast oma vahvuse pärast

Me kiidame ennast oma vahvuse pärast
Te kiidate ennast oma vahvuse pärast
Nad kiidavad ennast oma vahvuse pärast

Ma petsin
Sa petsid

Ta pettis } iseennast

Me petsime
Te petsite
Nad petsid

Ma ise ostan
Sa ise ostad

Ta ise ostab } enesele

Me ise ostame
Te ise ostate
Nad ise ostavad

Ülesanne 35. 1. Via patrino sendis min al vi; ŝi volas paroli kun vi en sia ĉambro. — 2. Mi ačetis al mi tranĉilon. — 3. Vi konstruos al vi domon. — 4. Ili laboras nur por si mem. — 5. Li parolis kun sia frato kaj lia edzino. — 6. Tiun libron mi donacos al mia frato kaj tiun al mia edzino. — 7. Li mem scias tion plej bone. — 8. Ili komprenas unu (la) alian, ili premas al si reciproke la manojn.

Ülesanne 36. Dankema, servema, plorema, obeema, babilema, forgesema, kredema, ordema, postulema.

Ülesanne 37. Väga õpetlik raamat, abikeel, kõlbulik korter, kaebekiri, süüdistusartikkel, elujõuline keel, elutu keha, proovisõit, eksami küsimused, kaitsevall, meelitavad tingimused, arstirohud (taimed), lõikav tuul, haavav vastus, silmanähtav kahju, tüütav raamat.

11. õpitükk.

1. Mida sa teeksid, kui sul oleks palju raha? Ma ostaksin enesele palju raamatuid ja loeksin neid hommikust õhtuni.
2. Mida sa soovid, et ma ütlen talle? Sa ütle talle, et ta oma koha [ameti] kaotab, kui ta (ikka veel) nõnda hooletult oma kohut täidab [teeb].
3. Miks sa ei tule meiega metsa? Seepärast et ma ei saa; ma tuleksin, kui mul oleks aega.
4. Kes hüüdis mind? August hüüdis sind ja ütles, et sina tulgu sööma.
5. Kes see on? See on vabriku inspektor, kes meie majas elab [asub].
6. Mis see on? See on (see) uus luud, mille ma teenijal osta käskisin.
7. Millist riide sorti teie eelistate, proua? Kas seda siin või seda (seal)? Mõlemad riided meeldivad mulle. Ma pean oma mehelt küsima.
8. Kes ehitas selle maja? Selle ehitas minu naisevend (ehk: mehevend), kuid tolle ehitas sama ehitaja, kes uue kiriku(gi) ehitas.
9. Miks sa nõnda kurb oled, Eduard? Ma kurvastan, sest ma kaotasin oma noa.
10. Millal ning kus sa ta kaotasid? Ma kaotasin ta täna hommiku teel veskilt vallamajasse.
11. Mispärast karistati seda poissi? Teda karistati seepärast, et ta viskas kivikesi üle maja katuse ning üks kivike tabas kana pead nõnda, et see suri.
12. Kuida ta end üleval pidas täna hommikueinel? Ta pidas end täna väga tagasihoidlikult üleval.
13. Miks sa mulle nõnda kaua ei kirjutanud? Ma ei kirjutanud, sest ma ei teadnud sinu aadressi.
14. Tere, proua, kuidas teie käsi käib? Täna, härra, väga hästi, kuid kuidas käib teie käsi?
15. Millisest raamatust sa räägid, kas sellest? Ei, mitte sellest, vaid tollest, mis kõige ülemisel riulil [lamab].
16. Millised puu liigid on kõige sagedamad meie metsis? Meie kõige sagedamad puuliigid on kuusk, mänd, vaher, saar, haab ja kask.
17. Millal teie isa tagasi tuleb? Ta tuleb siis tagasi, kui ta oma töö linnas lõpetab.
18. Kas teie siin elate? Ei, härra, ma elan seal postkontori taga.
19. Kuhu viib see tee? Ta viib vesiveskist mööda kiriku juure.

Ülesanne 38.

mi estus	ma oleksin
vi estus	sa oleksid
li, ši, gi estus	ta oleks
oni estus	ollaks
ni estus	me oleksime
vi estus	te oleksite
ili estus	nad oleksid

mi skribus	ma kirjutaksin
vi skribus	sa kirjutaksid
li, ši, gi skribus	ta kirjutaks
oni skribus	kirjutataks
ni skribus	me kirjutaksime
vi skribus	te kirjutaksite
ili skribus	nad kirjutaks

Ülesanne 39. 1. Kui ma oleksin terve, oleksin ma õnnelik. — 2. Ma ei oleks (seda) viga teinud, kui ta eile oleks mulle tõtt öelnud. — 3. Kui sa oleksid hea poiss, annaksin ma sulle (selle) õuna. — 4. Kui ma seda ütleksin, ütleksin ma valet.

Ülesanne 40. 1. Mi volas, ke vi silentu. — 2. Li petis, ke mi permesu al li inviti al si amikojn. — 3. Estas necese, ke mi partoprenu tiun kunvenon. — 4. La patrino kantas, por ke la infano ekdormu. — 5. Se mi havus pli multe da mono, mi tuj aĉetus tiun vilaon. — 6. Ĉu vi permesus al mi tiun seĝon? — 7. Kion vi opinias pri tio, se ni lasus lin iri? — 8. Mi ne kuraĝus aserti tion.

Ülesanne 41. 1. Se vi estas pli saĝa ol li, helpu lin (ehk al li). — 2. Kiam vi ricevos tiun ĉi karton, mi jam estos en Italujo. — 3. Kiom longe vi intencas resti en tiu ĉi urbo? — 4. Li povas fari tion tiel bone kiel mi, se li nur volas. — 5. Vi ŝajnas dek jarojn pli maljuna ol tiam, kiam mi vidis vin la lastan fojon.

Ülesanne 42. Fajfilo, batalilo, kudrilo, segilo, razilo, kombilo, erpilo, plugilo, falĉilo, rikoltilo, veturilo, flugilo, fosilo, rastilo, balailo. — Sablero, ĉenero, hajlero, monero, grenero, rosero.

12. õpitükk.

1. Kas sa teda leidsid magamas(t)? Ei, härra, ma leidsin tema voodis istumas ja Shakespeare'i teoseid lugemas.
2. Maitse seda veini, kas ta on halb? (Ei) sugugi mitte, ma leian tema väga hea (olevat).
3. Kas teda kirjatoimetajaks või esimeheks valiti? Ei, härra, teda valiti laekahoidjaks.
4. Kuida meeldib sulle see teos? Ta näib mulle hea [olevat].
5. Kas on tõsi, et ta on kindraliks saanud? Jah, räägitakse, et valitsus teda kindraliks ning väe juhatajaks on teinud.
6. Härra, ma palun teid meiega lõunat süüa? Kahetsen väga, proua, kuid ma olen juba lõunat söönud.
7. Millal teie koju lähete, mu herrad? Me läheme, kui me oma töö oleme lõpetanud.
8. Kes on selle raamatu tõlkija? Herra V., (see) sama, kes ka selle keele sõnastiku on kokku seadnud.
9. Kus võib kuulda kuldnokka laulvat? Meie aias. Seal naelutas mu väike vend kuldnoke majakese puu külge ja nüüd kuuleme kogu kevade kuldnoke laulu.
10. Kelle sulle pead sa hoiad käes? Selle naisõpilase sulle pead, kelle raamatud siin on.
11. Miks sa nõnda usinasti esperantot õpid [uurid]? Ma teen seda, sest ma näen esperantos tuleviku kogu maailma keelt.
12. Mida ta ütles sulle surnuist? Ta ütles, et surnuist peab rääkima kas head või mitte midagi.
13. Kas on tõsi, et igaüks peab maksma? Ei, härra, mitte igaüks, vaid ainult need, kes said raamatu, peavad ta eest maksma.
14. Kas ma võin võtta seda? Jah, sa võid võtta kõik, mis sulle meeldib.

Ülesanne 43. 1. Mida sa tegid täna? Täna töötasin ma kogu päeva. — 2. Kas sa juba oled lõpetanud oma töö? Ei, mu sõber, ma (ei) ole teda veel mitte [mitte juba] lõpetanud. — 3. Kes on selle raamatu tõlkija? — 4. Ennäe mu tulevast naist. — 5. Langenud (või: mahakukkunud) inimene ei saa üles tõusta [end üles tõsta]. — 6. Ma olin parajasti oma kirja kirjutanud, kui mu sõber tuli. — 7. Me oleme juba oma töö lõpetanud, kui teie (alles) meile abi võite saata. — 8. Ma vastan otsekohe, (niipea) kui sa omad küsimused oled lõpetanud. — 9. Ma kavatsesin parajasti sulle kirja kirjutada, kui tuli kirjakandja kirjaga sinult. — 10. Me oleksime seda teinud, kui te meile oleksite abi saatnud. — 11. Nad oleksid seda juba nüüd valmis ehitama, kui neil oleksid tarvilised materjalid. — 12. Ni čiuj estis jam tagmanĝintaj, kiam venis al ni novaj gastoj. — 13. Ni ĝuste estis tagmanĝontaj, kiam venis al ni novaj gastoj. — 14. Kiam vi estos lerninta tiujn vortojn, vi jam povos legi tiun ĉi libron. — 15. Demandu lin (ehk al li), ĉu la vagonaro jam alvenis. — 16. Mi kredis, ke la falsistoj estas punitaj. — 17. Se (või: kiam) li venos kaj petos, donu al li ĉi tiun monon. — 18. Ĉu li ne rakontis, ke la maljuna arbaristo estas mortinta?

Ülesanne 44. 1. Restu trankvila. — 2. Kio fariĝis via frato? — 3. Kiu ne naskiĝis poeto, ne iĝos tia dum sia vivo. — 4. La afero ne ŝajnas tiel malbona, kiel mi opiniis. — 5. Mi opiniis lin pli granda ol li estas. — 6. Mi trovis lin sana. — 7. Li iĝis pala pro koleru. — 8. Kiel granda vi iĝis, Antono! — 9. Mi faris Johanon gardisto de nia ĝardeno. — 10. La reĝo nomis Kolumbon admiralo de la ŝiparo veturonta al Hindujo. — 11. La loĝantoj de la urbo elektis lin reprezentanto de la urbo en la parlamento de la lando. — 12. Ĉu vi havas sakon por pomoj? — 13. Mi venis por preni mian pluvombreton. — 14. Li estas preta por morti. — 15. Donu al mi tiun libron por hodiaŭ!

Ülesanne 45. 1. a) Ŝi aŭdis la eliron de Petro el la ĉambro. Ta kuulis Peetri toast väljaminemist. b) Ŝi aŭdis Petron eliri el la ĉambro. Ta kuulis Peetrit toast välja minema. c) Ŝi aŭdis Petron eliranta el la ĉambro. Ta kuulis Peetrit toast välja minemas (ehk: minevat). — 2. a) Elizabeto vidis la flugon de hirundoj super la lageto. Eliisabet nägi pääsukeste tiigi kohal lendamist. b) E. vidis la hirundojn flugi super la lageto. E. nägi pääsukesti tiigi kohal lendama. c) E. vidis la hirundojn flugantaj super la lageto. E. nägi pääsukesti tiigi kohal lendavat. — 3. a) Mi sentis enpenetron de la malvarmo en mian kabanon. Ma tundsın külma sissetungimist minu hurtsikusse. b) Mi sentis la malvarmon penetri en mian kabanon. Ma tundsın külma tungivat minu hurtsikusse. c) Mi sentis la malvarmon penetranta en mian kabanon. Ma tundsın külma tungivat minu hurtsikusse. — 4. b) Mi flaris la oleon esti renversiginta ja c) Mi flaris la oleon renversiginta. Ma haistsın öli ümber läinud olevat.

Ülesanne 46. 1. Nad leidsid Friedrichi lehtmajas magama jäänud(olevat). — 2. Kaugel kuulsime koera haukumas. — 3. Kui meie sisse astusime, leidsime koosoleku oma esimeest valimas. — 4. Mi aŭdis la kantistinon ekzercanta la novan arion. — 5. Paŭlo vidis la ŝteliston ŝteliri (ehk ŝteliranta) en la kelon. — 6. Ni rigardis la nigran cignon malrapide leviganta en la aeron. — 7. Stendal sentis, kiel la serpento volvis sin ĉirkaŭ lian piedon ehk S. sentis la serpenton volvanta sin (ehk volvi sin) ĉirkaŭ lian piedon. — 8. Subite mi ekaŭdis infanon nomanta mian nomon. — 9. Oni vidis lin dancanta sur la tegmento. — 10. Mi kaj mia amiko sidis malgaje sur la benko kaj rigardadis la kolombojn flugantaj (ehk flugi) super la placo. — 11. Li trovis sian hundon mortinta sub la ponto.

Ülesanne 47. 1. Ne estas bone rigardi tra la fenestro. — 2. Estas maloportune ĉiam serĉi en la vortaro. — 3. Ne estas ankoraŭ certe, ĉu li venos aŭ ne. — 4. Estis tre malvarme, kiam mi venis hieraŭ hejmen. — 5. Estas klare, ke Doroteo ne volvis veni hieraŭ vespere. — 6. Estus terure, se li trovus nin ĉi tie. — 7. Estas bele, se oni ne havas zorgojn.

Ülesanne 48. 1. Li vendis ĉion, kion li havis. — 2. Ĉiu birdo havas sian neston. — 3. Ĉu ĉiuj estas ĉe la tablo? — 4. La tuta klaso ekstaris. — 5. Ĉi ĉio estas tre bela. — 6. Ĉi ĉiuj knaboj.

13. õpitükk.

1. Kas sa jaksad töötada laudes? Jah, sõber, ma töötan sagedasti laudes, kuid lugeda või kirjutada laudes ei ole võimalik.
2. Kuidaviisi sa meie adressi teada said? Ma sain tema teada, käies [olles käinud] adressbüroos ja pärides seal(t).
3. Kuidaviisi ta oma jala murdis? Ta murdis selle, olles liiga palju õlut joonud ja pärast kukkudes lubjaauku.
4. Kas teie, seal istudes, nägite teda üle müüri ronivat? Jah, härra, kuid ta ei roninud mitte üle selle, ta roomas läbi kitsa avause selle alumises osas.
5. Kas teie olete näinud säärast kapsast? Ei, proua, säärast kapsast ma veel ei ole näinud.
6. Missugust teenijat te hüüate, proua? Kas noort või vana? Ma hüüan noort teenijat.
7. Missugust (ehk: kumba) teenijat te hüüate, proua? kas Eliisabetti või Martat? Ma hüüan Eliisabetti.
8. Missuguses külas sa elad? kas põllutöö või tööstuse külas (alevis)? Ma elan tööstuse külas.
9. Missugusest külast te räägite, härra? on olemas kolm küla siin. Ma räägin sellest, (mis) mää peal.
10. Kas sa oled märganud sõites raudtee vagunis, et tema paistis likumatu ning puud ja majad näisid lendavat aknast mööda? Jah, mu sõber, seda olen ma juba palju kordi läbi elanud. Sama asi sünnib meie maaga ja tähtedega.
11. Kus on minu nuga? Säh (siin) kaks tükki temast. Ma murdsin ta katki.
12. Kas teie seda ütlete ametnikuna või eraisikuna? Ma ütlen seda kui sõber.
13. Kas teie mind saadate nagu ametnikku või nagu eraisikut? Ma saadan teid kui asjatundjat selles asjas.
14. Kas sa samas kohas elad, kus enne? Ma elan nüüd väljaspool linna laevaehituskoha lähedal.

Ülesanne 49. 1. Alveninte urbon, mi vizitis mian onklon. — 2. Dancante ili kantas ehk Dum danco ili kantas. — 3. Ricevinte monon, Georgo açetos al si novajn vestaĵojn ehk Post ricevo de mono Georgo. — 4. Dum la dormo de la kato la musoj dancas. — 5. Ĝi tion faris estante 22-jara. — 6. Edito ne povas veni, ne ricevinte permeson. — 7. Havante monon, ni vivus gaje.

Ülesanne 50. 1. Mi ne povas veni, ĉar, laborinte hieraŭ vespere ĝis la deka, mi estas tro laca. — 2. Malferminte la kunvenon, la prezidanto salutis ĉiujn ĉeestantojn kaj donis parolon al la raportanto. — 3. Doninte al mi sian plumon, li petis min subskribi la leteron. — 4. Vidante, ke Marta eĉ ne volas respondi, Johano iris en alian ĉambron. — 5. Loĝonte en la urbo, mi ne povis trovi loĝejon. — 6. Ripozinte du horojn, mi rekomencos.

Ülesanne 51. 1. Anstataŭ labori li legas, kuŝante sur la sofo, gazetojn kaj ĵurnalojn. — 2. Ili lin traktis kun respekto (ehk respektete). — 3. Okulvide li fariĝis pli kaj pli maljuna. — 4. Anstataŭ respondi li reve rigardis en la malproksimon. — 5. Antaŭ ol komenci la legadon, ni devas ellerni la vortojn. — 6. Antaŭ ol iri dormi, li ludis kun sia frato ŝakon dum duono da horo. — 7. Por fiŝkaptō oni bezonas fiŝreton aŭ fiŝhokon.

Ülesanne 52. 1. Mi ne havas libron. — 2. Li ne estas ĉi tie. — 3. Li ne havis libron. — 4. Kiam mi estis vidinta tion, mi ne parolis plu pri ĝi. — 5. Mi ne havis libron. — 6. Mi ne estas vidinta lin (parem mi ne vidis lin), mi ankaŭ ne scias paroli pri li. — 7. Mi ne vidis lin. — 8. Ne timu, ĉi tie li ne vidas nin. — 9. Mi ne havas milojn, ne parolante pri milionoj. — 10. Mi ne povas ne pensi pri li, ĉar mi ĉiam vidas lian bonan vizaĝon antaŭ mi. — 11. Li iris dormi, ne manĝinte. — 12. Ni ne trinku akvon, ni trinku lakton. — 13. Li ne parolu al ni pri tio. — 14. Oni ne parolu, ke ne estas eble fari tion.

Ülesanne 53. 1. Kia vetero estas hodiaŭ? — 2. Kian lingvon li parolis? Li parolis la anglan lingvon. — 3. Kia la laboro, tia la rekompenco. — 4. Kia bela vetero! — 5. Tiam laboron, kian via frato faras, oni devas ŝati. — 6. La rivero, trans kiu kondukas la ponto, estas tre profunda. — 7. Tiuj estas homoj, kiujn vi ne konas. — 8. Tiuj estas libroj, kiujn li trovis. — 9. Tiujn fiŝojn mi ne kaptis. — 10. Tiujn fiŝojn mi ne kaptis. — 11. Tiaj estas la homoj, kiuj loĝas tie. — 12. Tia estis mia juneco. — 13. Kiaj estas la floroj de l' papavo? — 14. Kia estis via libertempo? — 15. Ĉu li ĉiam ankoraŭ skribas tiajn leterojn, kiajn antaŭe.

Ülesanne 54. 1. Tiel bone kiel li vi ne povas naĝi. — 2. Ne estas bone skribi tiel malrapide: vi devas skribi tiel rapide kiel eble. — 3. Kiamaniere mi povus transiri la riveron? — 4. Tiamaniere oni ĉi tion ne faras. — 5. Kiel mariston mi lin tre ŝatas. — 6. Kiel maristo li ne atentis tian venton. — 7. Mi ŝatas lin kiel bonan mariston. — 8. Ni elektis lin kiel nian prezidanton por prezenti nian peton al la reĝo. — 9. La kapitano ricevis ordonon de la majoro kiel de la taĉmentestro. — 10. La kapitano ricevis la ordonon de la majoro kiel de la taĉmentestro. — 11. Li iris Amerikon kiel junulo, sed revenis de tie kiel maljunulo. — 12. Li donis al mi tiom da pomoj, kiom mi volis. — 13. Li parolis tiel same kiel nia prezidanto. — 14. La loĝantoj de via vilaĝo estas same riĉaj kiel tiuj de nia vilaĝo. — 15. Estis tiu sama (ehk la sama) homo, kun kiu vi hieraŭ parolis. — 16. Mi ŝatas tion saman, kion vi. — 17. Li loĝas en la sama domo, en kiu ni loĝis la pasintan jaron.

Ülesanne 55. Avarulo, ruzulo, bravulo, ĝibulo, malsanulo, sanulo, kvarpiedulo, (la) ĉambro por fremduloj, (la) kuracado de malsanuloj, kontraŭulo; varas, varastaja, varga loomuga isik; valetaja (elukutseline), valetaja, valelik; laulja (elukutseline), laulja; ŝpetaja, ŝpetaja, haigemaja, noorsugu, unekott, unekott, magaja, joodik, purjetaja (jooja), jooja.

14. ŝpitikk.

1. Kelle maaltud on see maal? Ta on kellegi kunstniku maaltud, kes viimasel suvel mu äia juures külaliseks oli.
2. Kas sina ka oled kutsutud minu onu-tädi poole [poolt]? Seda ma ei tea, sest praeguseni ei ole ma neilt ühtegi kutset saanud.
3. Kas neid kive ei viida(gi) ehitatava maja juure? (Küll) nad viiakse, kui saadakse tarvilised kandeabinõud.
4. Kelle poolt on külaelanikkude koosolek kokku kutsutav? Ta on kokku kutsutav külavanema poolt.
5. Kes tema on? Ta on tema aususe riigipea saadik.
6. Kas sa kuuled, mida loetakse? See on viimase koosoleku protokoll.
7. Kas on lubatud siin seeni korjata? See ei ole lubatud kõigile, vaid ainult neile, kes selleks eri luba on saanud.

8. Rohi on väga hästi niidetud. Kes teda niitis? Mina niitsin teda uue niidumasinaga.
9. Missugust kooki ma võin võtta? Sa võid võtta missugust kooki tahes, mida sa (aga) soovid.
10. Kas sa täna lähed jalutama Ferdinand? Ilm on ju kole halb ning sajab tublisti. Siiski, mu sõber, ma lähen vaatamata halva ilma ja saju peale.

Ülesanne 56. 2. Kogu klass otsis minu kuld sõrmust. Mia ora ringo estis serçata de la tuta klaso, sed ĝi estis trovita de neniŭ. Mu kuld sõrmus oli otsitav kogu klassi poolt, kuid ta ei olnud leitav kellegi poolt. 3. Ta pesi oma koera. Sia (mitte Sia) hundo estis lavata de ŝi. Tema koer oli pestav tema poolt. — 4. Keda noomis õpetaja täna hommiku? Kiu estis riproçata de la instruisto hodiaŭ matene? Kes oli noomitav õpetaja poolt täna hommiku? — 5. Ta oli kogu oma varanduse (ära) müünud, enne kui tema mees väljamaalt tagasi tuli. Sia tuta havaĝo estis vendita de ŝi, antaŭ ol ŝia edzo revenis el eks-terlando. Tema kogu varandus oli tema poolt müüdnud, enne kui . . . — 6. Kas nad ostavad selle maja? Çu tiu ĉi domo estos aĉetita de ili? Kas see maja ostetakse nende poolt [„saab nende poolt ostetud“]? — 7. Arve on juba makstud. La fakturo estas jam pagita (de oni*). Arve on juba makstud. — 8. Kas seda kooki (ka) süüakse või ainult vaadatakse. Çu tiu ĉi kuko estas manĝota aŭ nur rigardota? Kas see kook on (ka) söömiseks või ainult vaatamiseks?

Ülesanne 57. 1. Kass sööb hiirt. Hiir on söödav kassi poolt. — 2. Kas sa üksi töötasid eile? Ei, mu sõber, ma olin kogu päeva avitatav oma tädipoja (onup.) Ernsti poolt. — 3. Kui Nikodemus peksab Joosepit, siis on Nikodemus peksja ning Joosep peksetav. — 4. Minu kuld sõrmust ei otsitaks praegu nii kaua, kui ta ei oleks teie poolt nõnda osavasti peidetud. — 5. Kuna süüakse neid kalu? — 6. Kas need kalad on söödavad? Ei, härra, nad ei ole söödavad, sest nad on püütud juba kolme päeva eest ning selle tõttu mädanenud. — 7. Oh minu armastatu, kui palju ma pidin su pärast kannatama! — 8. Raha, mida omatakse, on tähtsam kui raha, mida omati. — 9. Ei armastata pilkajaid. — 10. Sinu kella otsiti terve kolm tundi, kuid siiski ei leitud teda. — 11. Teie laulud ei ole lauldavad. — 12. Teie läksite mööda mind nägemata. — 13. Me läksime mööda nende nägemata. — 14. Tema kiri on peaaegu lugematu. — 15. Kirjutage loetavamini, mu sõbrad! — 16. Kõik meie tassid ja taldrekud on tehtud murdamatu materjalist. — 17. Ta läks välja vaikust katkestamata. — 18. Mi ne estas invitita al la hodiaŭa festeno. — 19. Kiam via domo estis konstruata, mia domo estis jam delonge konstruita. — 20. La mortinto estis jetita de la ondoj sur bordon. — 21. La konstruo de mia domo estis jam finita, kiam oni nur komencis la konstruon de lia domo. — 22. Tiujn kantojn oni ne konis en la antikva tempo ehk Tiuj kantoj ne estis konataj en la antikva tempo. — 23. Li ne estis akceptita de la reĝo. — 24. Petro eliris ne manĝinte. — 25. Estis neeble fini ĉi tiun laboron. — 26. Karlo foriris, ne preminte lian manon. — 27. Ili salutis unu la alian ne donante la manojn. — 28. Tiu ĉi afero estas nekomprenebla por mi. — 29. Ni disiris, ne kompreneinte unu la alian. — 30. Tiu ĉi stango estas el nefleksebla ŝtalo. — 31. Kiel oni povas haki sen hakilo kaj segi sen segilo?

Ülesanne 58. 1. Mi ŝatas la Alpoj, la plej belajn kaj plej altajn montojn en Eŭropo. Ma armastan Alpisid, kõige ilusamaid ning kõige kõrgemaid mägesid Euroopas. — 2. Ŝi ekvidis siajn fratinojn ludantajn per la pupoj. Ta nägi omi nukkedega mängivaid õdesid. — 3. Jen junulo gajninta la unuan premion por kuro. Vaat kus noormees, (kes) jooksu eest esimese auhinna võitis. — 4. La domo, vidita de vi, apratenas al mia bofrato. Sinu nähtud maja kuulub minu naisevennale (või: mehevennale). — 5. Al homo unufoje mensoginta neniŭ kredas plu. Kord valetanud inimest [inimesele] ei usu keegi enam. — 6. Mi perdis la troviton. Ma kaotasin leitu. — 7. Çe l' vojo konstruanton ĉiu instruas. Kes tee ääre ehitab, seda igaüks õpetab. — Li laudas la konaton de li (ehk sian konaton). Ta kiidab enese tuttavat.

*) de oni passiivilise ütlusviisi juures jäetakse harilikult välja.

Ülesanne 59. 1. *Ču iu vidis nin? Neniu vidis.* — 2. *Kio estas tie? Estas io, kion mi ne komprenas.* — 3. *Mi sendos iun el vi. Kiu estas tiu „iu“?* — 4. *Kiu estas tie? Estas iu sinjoro.* — 5. *Portu al mi iun libron? Ču vi deziris ĉi tiun libron?* — 6. *Donu al mi ion por mangi.* — 7. *Tio estas ja io belega.* — 8. *Neniu povas solvi tian problemon.* — 9. *Kio estas tio? Estas io, kion mi ne konas.* — 10. *Kiu estas tiu? Estas iu, kiun mi ne konas.* — 11. *Li ne trovis tie iun homon ehk Li trovis tie nenion homon.* — 12. *Ne faru ion malbonan ehk Faru nenion malbonan.* — 13. *Nenion pli belan mi vidis.* — 14. *Tio apartenas al iu fremdulo.* — 15. *Okazis io terura.* — 16. *Ču vi atendas iun? Ne, mi atendas nenion.* — 17. *Kio okazis? Nenio malbona okazis.* — 18. *Estas nenio, kio daŭras eterne.*

Ülesanne 60. 1. *Mi volas esti amata pro mi mem kaj ne pro mia mono.* — 2. *Por tio vi ricevos senpagan loĝejon kun hejto kaj lumigo.* — 3. *Pro tio ke neniu el vi helpis min, kiam estis tempo por tio, nia tuta komuna entrepreno malsukcesis.* — 4. *La batalo pro (ehk por) ekzistado tiom hardis nin, ke ni povas kontraŭstari kiajn ajn ventegojn de l' vivo.* — 5. *Vi havas nenion por timi.* — 6. *Lia tuta bovinaro mortis pro manko de nutraĵo.* — 7. *Mi diras mian dankon pro via multekosta donaco.* — 8. *Oni vin ne kredos nur pro viaj belaj okuloj.* — 9. *Li estas kontraŭ tiu ĉi ideo, sed lia edzino estas por ĝi.* — 10. *Malgraŭ sia granda forto li tamen ne sukcesis venki sian kontraŭulon.* — 11. *Malgraŭ sia bona volo li tamen ne povis veni.* — 12. *Malgraŭ sia eksterajo tiu viro havas grandan energion kaj fortan volon.* — 13. *Kiam ni alvenis la kontraŭan bordon de la lago, estis jam tiom mallume, ke la steloj estis videblaj.*

15. ĥpitŭkk.

1. *Kuidaviisi jaksasid sa selle kivi ära veeretada olles ŭksi? Ei, mu sõber, ma ei teinud seda siiski ŭksi, vaid ma veeretasin tema ära metsavahi poolt aidatuna.*
2. *Kas sa tead, miks ta omalt postilt raudteevahi majakese juures ära jooksis? Ta tegi seda nähtavasti, olles hirmutatud millegist tundmatust mürast.*
3. *Kas sa kunagi lõpetad oma töö? Muidugi lõpetan ma ta kunagi, kuid kunas, seda ma veel ei tea.*
4. *Kas teie saate kudagi seda kella parandada? Ma katsusin teda juba parandada, kuid ma ei saanud kuidagi tema korratu käigu põhjust üles leida.*
5. *Kas sa võid mulle vähe raha laenata? Heameelega ma annan, kui mul oleks, kuid mul enesel ei ole mitte midagi.*
6. *Kelle kaev see on? Ma arvan, et ta on igäuhe kaev, sest ta seisab avalikul platsil.*
7. *Miks sa üles hüppasid, kallike? Oh, sa tulid nii ootamatalt, et ma väga ehmatasin.*
8. *Kuida sa sisse said, Franzisk? Sest iga lossi sissepääsukoha kõrval seisab vaht, kellele on kästud ei kedagi ilma mu loata sisse lasta. Oo, mu sõber, ma tulin kõigi vahtide kiuste nende poolt sugugi mitte tähele panduna.*
9. *Kas sa oled kuulnud, kuhu ta nii äkki on kadunud? Räägi-takse, et ta läks brasiilia ürgmetsisse, et ei kunagi enam tagasi tulla.*

Ülesanne 61.

...-anto = ...-ja	...-anta = ...-v	ne ...-anta = mitte ...-v
...-into = ...-ja, -nu	...-inta = ...-nud	ne ...-inta = mata ...
...-onto = ...-ja	...-onta = ...-v	ne ...-onta = mitte ...-v
...-ante = ...-des (tes)	ne ...-ante = mitte ...-des (tes)	
...-inte = olles ...-nud	ne ...-inte = ...-mata	
...-onte = kavatsedes ...-da	ne ...-onte = mitte kavatsedes ...-da	
...-ato = ...-tav (dav)	...-ata = ...-tav (dav)	ne ...-ata = mitte ...-tav (dav)
...-ito = ...-tu (du)	...-ita = ...-tud (dud)	ne ...-ita = ...-mata
...-oto = ...-tav (dav)	...-ota = ...-tav (dav)	ne ...-ota = mitte ...-tav
...-ate = olles ...-tav, -tavana	ne ...-ate = mitte ...-tavana	
...-ite = olles ...-tud, -tuna	ne ...-ite = ...-mata	
...-ote = olles ...-tav, -tavana	ne ...-ote = mitte ...-tavana.	

Ülesanne 62. 1. La frazoj de la lasta kategorio pli bone efikas ne mallongigite ol mallongigite. — 2. Ne atendite ili venis en la soldatan kuirejon. — 3. Elpelite el la domo de siaj gepatroj la knabino rifuĝis en la laŭbon. — 4. Li finis sian kanton laŭdate de la tuta ĉeestantaro. — 5. Invitite al la familia festo de mia amiko, mi devas ricevi libertempon. — 6. Kion mi devas fari lasite sola de ĉiuj miaj amikoj. — 7. Decidinte tion, mi iris tuj tagmanĝi.

Ülesanne 63. 1. Mi ekvidis, ke multaj arboj estis renversitaj de la vento. Mi ekvidis multajn arbojn renversitaj de la vento. Ma nägin palju puid tuule poolt ümber visatuna. — 2. Mi vidis, kiel la nova ponto estis konstruata. Mi vidis la novan ponton konstruata. Ma nägin uut silda ehitatavat. — 3. Mi eksentis, ke mi estis surverŝita de iu per malmvarma akvo. Mi eksentis min surverŝita de iu per malvarma akvo. Ma tundsind end kellegi poolt külma veega ülevalatavat. — 4. La kapitano igis, ke la veloj estu ordigataj de la ŝipanoj. La kapitano igis la veloja ordigataj de la ŝipanoj. Kapten laskis purjed madruste poolt korda seada. — 5. Ĉu ni iam vidos, ke tiu katedralo estos rekonstruita? Ĉu ni iam vidos tiun katedralon rekonstruita? Kas näeme kunagi seda peakirikut ülesehitatuna?

Ülesanne 64. 1. La parolo de Roberto ne estis io alia ol sinlaŭdo (ehk laŭdo al si). — 2. Ne kredu la laŭdon de Petro. — 3. La espero je la fina venko estis tio, kio donis al li post tiu ĉi malvenko novan forton por plua balato. — 4. Mi vidis la domon forbrulintan en la pasinta jaro ree konstruata. — 5. Mi lin vidis forlasita de ĉiuj siaj antaŭaj amikoj. — 6. Mi aŭdis iun vokata. — 7. Mi sentis min levata.

Ülesanne 65. 1. La patrino diris, ke se estas tiel, ŝi devas tien sendi sian filinon. Ema ütles, et kui on nõnda, peab ta sinna oma tütre saatma. — 2. La feino diris al la knabino, ke ŝi estas tiel bela, tiel bona kaj tiel honesta, ke ŝi devas fari al ŝi donacon. Haldjas ütles tüdrukule, et ta olevat nii ilus, nii hea ja nii aus, et ta pidavat tegama talle kingituse. — 3. La feina daŭrigis, ke ŝi faros al ŝi donacon, ke ĉe ĉiu vorto, kiun ŝi (la knabino) diros, el ŝia buŝo eliros aŭ floro aŭ multekosta ŝtono. Haldjas jatkas, et ta tegevat tüdrukule kingituse, et iga sõna juures, mida ta ütleb, kukkuvat [tulevat] tema suust kas lill või kallihinnaline kivi välja. — 4. Petro diris al Karlo, ke li alportu al li la libron. Peeter ütles Kaarlile, et toogu ta talle raamat. — 5. Petro diris al mi, ke mi alportu al li la libron. Peeter ütles mulle, et ma toogu talle raamat. — 6. Petro diris al vi, ke vi alportu al li la libron. Peeter ütles sulle, et sa toogu talle raamat. — 7. La patrò diris al mi, ke mi devas esti pli diligenta. Isa ütles mulle, et ma pidavat olema virgem. — 8. La laboristo diris, ke li estus feliĉa, se li povus vivi tiel, kiel li volas. Tööline ütles, et ta oleks õnnelik, kui ta võiks elada nõnda, kuidas ta tahab.

Ülesanne 66. 1. Ie devas esti eraro en tiu fakturo. — 2. De kie vi ricevis tiujn koralojn? De ie, kien ni ne povas iri. — 3. Mi metis mian

plumington ien, sed kien, tion eĉ mi mem ne memoras. — 4. Ĉie kaj ĉiam lin akompanadis lia fidela hundo. — 5. Ĉien, kien vi iros, ankaŭ mi volas iri kun vi. — 6. De nenie mi povis esperi helpon. — 7. Nenie oni vidis tian brasikon, kian ĉi tie. — 8. Ie kaj iam mi vidis vin. — 9. De kiam vi estas tiel suspektema? — 10. Tiam mi ne vidis lin. — 11. Iam mi vidis tiun homon. — 12. Neniam mi vidis lin. — 13. La ĉiama bruo min igas nervoza. — 14. Neniam malfeliĉo venas sola. — 15. Kiam mi povos veni al vi? Venu iam. — 16. Kiam ajn kaj kie ajn mi vidas lin, ĉiam li estas ebria. — 17. Kiel mi devas fari tion? Faru kiel ajn. — 18. Tiel rapide kiel li neniu povas kuri. — 19. Iel mi trovis la adreson de mia amiko. — 20. Ial mi ne estingis tiun nokton la lampon. — 21. La greno estas matura, tial oni devas falĉi ĝin. — 22. Ĉial vi devas paroli pri tio al mia patro. — 23. Nenial vi devas cedi al li. — 24. La kaŭzo de tio estis jena. — 25. Levu iom vian kapon! — 26. Mi dezirus iomete ripozi. — 27. Iom post iom la pluvo ĉesis. — 28. Tiom, kiom mi scias, oni tiam (ehk tiufoje) prokrastis la vojaĝon. — 29. Li gajnis same multe da mono kiel mi. — 30. Je kioma horo vi veturos? — 31. Kiom da kapiro, tiom da ĉapoj. — 32. Kiom da pomoj mi povas preni? Prenu ĉiom. — 33. Kiom restis de la tuta sumo? Neniom. — 34. Pri tio mi aŭdis nenion. — 35. Kion vi aĉetis? Mi aĉetis tiun libron, kiu enhavas la kanton pri libereco. — 36. Mi metis la libron sur tablon, Karlo. — Tio estas tre bela. — 37. Mi trovis ŝtoneton; ĝi estas tre bela. — 38. Tion mi povas pruvi. — 39. Ni trovis ŝtoneton; ĝi estas tre bela. — 40. Kia plezuro bani sin en freŝa akvo! — 41. Ĉi ĉio, kion li parolis, estas mensogo. — 42. Pri tio vi estas prava, Mario. — 43. Tiu kritikito estus ĝusta, sed ne justa. — 44. Tiu rakonto estas vera de komenco ĝis fino. — 45. Kiajn vestaĵojn li portis, Doroteo? Tiajn samajn, kiajn li ĉiam portas. — 46. Ĉe kiu strato vi loĝas? — 47. Ĉe kia strato estas via loĝejo, ĉu ĉe asfalta aŭ pavima? — 48. Tiajn malsaĝaĵojn neniu antaŭe faris, kiajn li faras.

Ŭlesanne 67. Forportu tiujn librojn! — 2. Ne forportu tiujn librojn! — 3. Tiu laboro estas farita dum mia foresto. — 4. Fortranĉu ĉi tiujn sekajn bronĉojn! — 5. Tiuj terpomoj, pri kiuj vi parolas, estas jam venditaj. — 6. Kiam vi finos ĉi tiun laboron? Verŝajne ne antaŭ via forveturo. — 7. Mi ne kredas, ke ili kontraŭ niaj atendoj kaj spite al ĉiuj konsideroj elektos iun alian lingvon. — 8. La akvo en la rivero supreniĝis, kvankam ne pluvus. — 9. Li iris promeni malgraŭ la malbona vetero. — 10. Li agas spite ĉiujn spertojn. — 11. Anstataŭ ripozi, li komencis novan laboron. — 12. Ni trinku puran akvon anstataŭ alkoholo. — 13. Sinjoro Kaarevald pagis tiun sumon anstataŭ siaj amikoj. — 14. Anstataŭ la urbestro min akceptis lia anstataŭanto. — 15. La alkoholo estas tre maltaŭga anstataŭajo de la pura akvo.

16. ŝpituĉk.

1. Mis kuopäev on täna? Uue kalendri järele on täna 13-es september ning vana järele, 31-ne august.
2. Missugust teed mööda teie sõitsite siia? Me sõitsime teed mööda, mis ümber järve ja veskist mööda viib.
3. Kuida tema, harilikult kartlik noormees, julges seda teha? Pole imelik, sest teda julgustasid peaaegu kõik küla mees-elanikud.
4. Kuhu pean ma oma mantli riputama? Riputa ta samasse varna, kus minu kübar ripub.
5. Kust teie materjali saate teie poolt ehitatava lehtmaja jaoks? Ma kasutan ära puumaterjali ja kivid, mis üle jäid ehitatud triiphoonest.

6. Kuhu [kus] püstitatakse (see) uus mälestussammas? Ma kuulsin, et raekoja ja vana teatri vahel (olevale) platsile.
7. Kes vihastas teda jälle? Ei keegi ei vihastanud teda, ta sai vihaseks näilikult ilma mingisuguse põhjusega.
8. Miks sa ei jäänud etenduse lõpuni? Ma ei saanud, sest ma olin hoopis väsinud, olles töötanud kogu päeva.
9. Mis sind uskuma paneb, et ta hoopis terveks on saanud? Arst ütles ju seda.
10. Sa kahvatasid ju nagu sein; mis on põhjuseks? Mulle näis, just nagu mingi tont läks üle õue.
11. Miks sa selle laua valgeks oled värvanud [teinud]? Sest et ta oli juba täiesti halliks läinud pika vihma ja päikese all seismise [jäämise] tõttu.
12. Kas ta jäi selle summaga rahule? Ei, härra, ta ütles, et ta olevat suurema tasu ära teeninud.
13. Kas sa olid selle uue teatritüki etendusel? Ei, mu sõber, ma ei olnud sealjuures, sest ma arvan teda mittevaatamisvääriseks.

Ülesanne 68. 1. Mi ne konas vin, nek vian patron. — 2. Ću mi estas prava aũ ne? — 3. Aũ mi veturos per ĉevalo aũ mi iros piede. — 4. Jen li ploris, jen li ridis. — 5. Ću pro timo, ĉu pro fiereco li nenion respondis. — 6. Ću vi venos aũ ne, mi tamen iros. — 7. Pluvus forte, do ni ne povas labori en la ĝardeno. — 8. Venu do ankaũ vi kun ni. — 9. Ni ĝimnastiku antaũ ol bani nin. — 10. Anstataũ stari, li sidas. — 11. Antaũ ol iri hejmen, mi iomete parolos kun mia amiko. — 12. Ju pli bonan semon vi semas, des pli bonan rikolton vi havos. — 13. Li donis al mi monon, por ke mi aĉetu al li paperon. — 14. Por vojaĝi (ehk Por vojaĝo) oni bezonas multon da mono. — 15. Vi ja havas la libron pri l' kulturado de la fruktarboj. — 16. Li neniel estas edukebla krom per batoj. — 17. Estis kvazaũ la mondo pereus. — 18. Ŝajnis, kvazaũ la tuta ĉielo flamis en elektraj fulmoj. — 19. Mi sentis min kvazaũ en songa. — 20. Ne parolu kiel novaĵon tion, kion ĉiu scias. — 21. Kiel vi faras vian liton, tiel vi, dormos sur ĝi. — 22. Jen libro, kiun vi deziris. — 23. Jen homo!

Ülesanne 69. 1. Laũ la leĝoj de nia respubliko ĉiu plenaĝa civitano povas elekti la parlamentanojn. — 2. Mi ekkuris laũlonge de la reloj de fervojo. — 3. Laũ kiu rajto vi postulas tion? — 4. Li citis laũvorte tiun kanton. — 5. Krom la aero ni bezonas ankoraũ akvon kaj sunlumon. — 6. Li ne ŝatas ion alian (ehk Li ŝatas nenion alian) krom manĝi kaj dormi. — 7. La pioniroj de novaj ideoj renkontos nenion alian krom moko kaj atakoj. — 8. Ćiuj artspecoj estas bonaj krom la enuaj. — 9. Ćiuj dormis krom la direktilisto apud la direktilo.

Ülesanne 70. 1. Ahnitsema, oma iluga nõiduma (veetlema), mitmekesine olema, võrdne olema, kuulus olema, agar olema, uhkustama, hullustama, tähtis olema, helendama, alandlik olema, suutma (võima), kontrastima, mustendama, kangekaelne olema, õigustatud olema, punama, kaval olema, täis olema, nälgima, sarnastuma; 2. a) nokkima, pannalt kinni tegema, pungasid ajama, aheldama, leegitsema, suitsetama, haagiga kinni panema, köidikutega siduma, korkima, piirikse olema (piirduma), asetama, plekitama, muusikat tegema, naelutama, varju heitma, lainetama, (tänavat) prügitama, saduldama, märkima, märku andma, sümpaatima, väetama, kruuvima, telefonima, tiitliga (aunimega) nimetama, piitsutama, looriga katma; b) ülemaks olema, vaos hoidma, salakuulama, türanniks olema (türannimä), kandidaatima.

Ŭlesanne 71. a) Amiko, amikigi; vapore, vaporigi, vaporigi; fianĉo, fianĉigi; centro, centrigi; tago, tagigi; nokto, noktigi;

b) akra, akrigi, akriĝi; kara, kariĝi, karigi; ebla, ebligi, ebligi; granda, grandigi, grandiĝi; larĝa, larĝigi, larĝigi; bela, beligi, beligi; alia, aliigi, aliigi; blua, blui, bluiĝi, bluiĝi; rapida, rapidi, rapidigi, rapidigi; ruĝa, ruĝi, ruĝigi, ruĝigi;

c) daŭri, daŭrigi; ĉesi, ĉesigi; komenci (ion), komenciĝi; fini, finiĝi; sidi, sidigi, sidigi; stari, starigi, stariĝi; kuŝi, kuŝigi, kuŝigi; dormi, dormigi, dormiĝi.

d) for, forigi; tro, troigi; supren, supreniĝi; pli, pliigi, pliigi;

e) anstataŭ, anstataŭi, anstataŭigi; kun, kunigi, kunigi; en, enigi, enigi; sub, subigi, subigi; trans, transigi, transigi; sen, senigi, senigi; ĉirkaŭ, ĉirkaŭi; tra, traigi.

Ŭlesanne 72. 1. La grenado eksplodis kaj eksplodigis la tutan pulvorojn. — 2. Mia jako pendas je la muro, pendigu ankaŭ la vian tie. — 3. Oni devas bone manĝigi kaj trinkigi la ĉevalojn, ĉar post du horoj ni daŭrigos nian vojaĝon, kiu daŭros longe. — 4. La farto de la malsanulo estas malbona, oni devas venigi (la) kuraciston. — 5. Libere sonu nia kanto super valoj kaj montoj. — 6. Sonigu libere vian kanton. — 7. Ĉiuj sonoriloj sonis dum la enterigo de tiu granda viro. — 8. Oni sonorigas, mi ne scias, kiu tiu estas. — 9. La akvo estas, kiu vivigas la naturon. — 10. Ĉiuj herbejoj estas verdaj, kaj baldaŭ verdiĝos la arboj. — 11. Lia dekstra vango ŝveliĝis kvazaŭ li mem ŝveligis ĝin. — 12. Vi ŝuldigus nin, se vi fondus ankaŭ ĉi tie similan societon. — 13. Se vi koleriĝos, ni neniam interkonsentos. — 14. Al ĉiuj falintaj herooj oni starigos grandiozan monumenton. — 15. Ni devas faligi tiun arbon, ĉar ĝi malhelpas la vidon al la ĉirkaŭaĵo.

Ŭlesanne 73. 1. La milito finiĝis, kiel ĝi komenciĝis. — 2. Mi rifuzis je tiu honoro. — 3. La boato balanciĝis sur la akvo. — 4. Oni ne devas permesi al iu ŝanceli la fundamenton de la respubliko. — 5. La tero ŝanceliĝis sub liaj piedoj. — 6. Ni ofte trompiĝas, ĉar nia scio estas neperfekta. — 7. Jen vidiĝas nia nova hejmo. — 8. Tio ŝajnas al mi suspekta. — 9. La terglobo turniĝas ĉirkaŭ sia akso. — 10. Ne veku min, mi mem vekigo. — 11. Kie troviĝas la nova manĝilaro? — 12. La tempo ŝanĝiĝas kaj ni kun ili. — 13. La lingvon oni povas ŝanĝi laŭ bezono. — 14. Ĉu vi scias, kiam estingiĝos la suno? — 15. Min ne interesas (ehk Mi ne interesiĝas je) tiaj aferoj kaj mi ankaŭ ne kredas, ke ili interesas la aliajn. — 16. Rigardu, kio fumiĝas tie? — 17. Tiu ĉi komercaĵo difektiĝis pro la longa vojaĝo. — 18. Plumbo fandiĝas je la 330-a grado. — 19. Eĉ unu ne (ehk Neniu) saviĝis de la pereinta ŝipo. — 20. Estonujo etendiĝas de la Pejpus-lago ĝis la bordo de la Balta maro kaj de la monto Munamägi ĝis la Finna golfo. — 21. Rigardu, kiel el la malhelo kreiĝas novaj ŝtatoj. — 22. Ripetiĝis la malnova afero.

Ŭlesanne 74. 1. Kutime li dormigis sin vespere per legado de enuiga romano, sed hieraŭ li estis finleginta ĝin. Tial ŝi donis al li dormigilon, por ke li rapide dormiĝu. Apenaŭ li estis ekdorminta, tiam ŝi jam forkuris al sia amato. — 2. Dirinte tiujn vortojn, li eksilentis. — 3. Nia parolo iom post iom silentiĝis. — 4. La ekskuo estis tiel forta, ke ĉiuj vojaĝantoj kuŝiĝis. — 5. Post la matenmanĝo li kuŝiĝis (ehk kuŝigis sin) sur sekigantaj veloj. — 6. Li estis tiom ebria, ke li tute ne rimarkis, kiam li kuŝiĝis. — 7. Eksidu, sinjoroj, kaj aŭskultu mian malgajan rakonton.

Ŭlesanne 75. Ni devas apartigi la difektiĝintajn pomojn de la nedifektitaj. — 2. Vi devas tiun ĉi salon antaŭe solvi en akvo, poste vaporigi la akvon kaj fine, varmegigante super forta flamo, sekigi la restaĵon. — 3. La glaciĝtemperato estas samtempe la fandiĝtemperato, la boltemperato estas samtempe la fluidiĝtemperato de la vapore. — 4. Ili parolas pri neefektivigeblaj ideoj, sed mi volas tamen efektiviĝi ilin. — 5. Se la horloĝo ĉiam malfruos tiel, ni povas iun tagon malfruiĝi al la

vagonaro. — 6. Hieraŭ nokte ekstere estis tiel rigora malvarmego, ke la akvo en mia ĉambro glaciĝis. — 7. Pretigu vian fiŝkaptilaron, morgaŭ, se estos bona vetero, ni iru kapti fiŝojn. — 8. Kiel ajn mi klarigis al li la regulon, li tamen ne komprenis ĝin. — 9. Trinkigu la bestojn kaj poste replenigu ĉiujn akvujojn. — 10. La ministro de la popolklorigo eldonis dekreteton, laŭ kiu la instruado en ĉiuj lernejoj devas komenciĝi ne pli malfrue ol la 15-an de septembro. — 11. Nia onklo estas korpiginta boneco. — 12. Dum tiu ĉi somero oni profundigos la riveron por elbrigi la komunikiĝon per ŝipoj inter ambaŭ urboj. — 13. Ĉu vi ne dezirus iom klarigi al ni la aferon? — 14. Se vi ne povos tiun, kulpigu vin mem. — 15. Vi devas pliprecizigi viajn postulojn, alie ni ne povos pridiskuti ilin. — 16. Malgraŭ ke la homo neniam iĝos perfekta, li tamen devas sin perfektigi ĉiutage. — 17. La banado estas saniga, ĉar ĝi purigas la haŭton kaj rapidigas la cirkuladon de la sango. — 18. Dum la maturiĝo de la unua greno ili havis festenon. — 19. La tabako kaj la alkoholo jen faktoroj, kiuj ruinigas la sanon kaj la havaĵon de l' homo. — 20. Mi opinias, ke ni devojiĝis. — 21. La fojnamaso bruliĝis per si mem. — 22. Ni devas liberigi nin je ĉio, kio malhelpas kaj ĝenas nian liberecon.

Ŭesanne 76. 1. Por kio oni uzas tian paperon? — 2. Mi opinias, ke la motorplugiloj, elmetitaj en ĉi tiu ekspozicio, ne estas uzeblaj sur niaj kampoj. — 3. Ĉu oni ne povus utiligi tiun ĉi materialon por la konstruata domo? — 4. Ses horojn ili aŭskultis la parolon de la raportanto pri la ŝtata ekonomio, ĝis kiam fine duono da ili dormiĝis. — 5. Ĉu homa voĉo estus aŭdebla de sur tiu turo? — 6. Jam vidiĝas la bordo de la lando sopirita de mi. — 7. Rigardu, kio mankas al li. — 8. Aerŝipoj povus esti utilaj por transportado de la vunditoj for*) de la batalkampoj. — 9. Ne utilas paroli pri boneco, se oni ne estas bona. — 10. Antaŭ ol vi uzos tiun maŝinon, koniĝu pri ĝia uzmaniero. — 11. En okazo de bezono vi povos ricevi de mi ankoraŭ iom da mono. — 12. Estis la neceso, kiu igis la homojn inventi la skribliterojn.

Ŭesanne 77. 1. Ĉi tiu sumo estas pagenda, sed, ĉu ĝi estas pagota, estas dubinde. — 2. Mi tralegis tiun ĉi libron kaj trovis, ke ĝi tute ne estas leginda. — 3. Ĉu ĉiuj ĉi paperoj estas subskribendaj? — 4. Mi estas tre legema kaj la libro estas leginda, sed mi ne povas legi ĝin, ĉar ĝi estas tiel malbone presita, ke ĝi tute ne estas legebla. — 5. La prapatro de mia edzino, kiel rakontis al mi mia bofrato, havis tre multajn pragenepojn.

17. ĉpitukk.

Rusa popola rakonto.

Hieraŭ mi renkontis sur la strato vilaĝanon kaj ni interparolis kune dum longa momento. Li rakontis al mi, ke li iam iris al Saratov. Mi demandis lin: Kion vi faris tie?

— Mi aĉetis sakon da pizoj, li respondis.

— Bona afero, mi diris.

— Jes, bona, sed ne tre. — Kial? Ĉar tiun tagon en Saratov mi vizitis kelkajn drinkejojn kaj, kiam mi revenis, mi estis iom ebria kaj falis sur la strato kun mia sako. La pizoj disruliĝis sur la tero.

— Malbona afero! — Jes, malbona, sed ne tre. — Kial? — Ĉar ne ĉiuj pizoj falis el la sako kaj mi plantis la restintajn pizojn en mia ĝardeno kaj ili bone kreskis.

*) Siin tarvitatakse for vahekorrasõna de kõvendamiseks ja ka vahetegemiseks eelmise de (la vunditoj) kui lihtsalt omastavat väljendava de vahel.

— Bona afero! — Jes, bona, sed ne tre. — Kial? — Ĉar la porko de mia najbaro iam enkuris la ĝardenon kaj difektis la tutan plantaĵon.

— Malbona afero! — Jes, malbona, sed ne tre. — Kial? — Ĉar, preninte mian tranĉilon, mi mortigis la porkon kaj el ĝia karno faris bonan ŝinkon, porkaĵon kaj kolbasojn.

— Bona afero! — Jes, bona, sed ne tre. — Kial? — Ĉar tagon la hundo de l' vilaĝa pastro enkuris mian domon, saltis en la kuirejon kaj formangis la ŝinkon, la porkaĵon kaj la kolbasojn.

— Malbona afero! — Jes, malbona, sed ne tre. — Kial? — Ĉar mi prenis denove mian tranĉilon kaj mi mortigis la hundon. El ĝia felo mi faris belan pelton, belan mantelon por mia edzino.

— Bona afero! — Jes, bona, sed ne tre. — Kial? — Ĉar postan dimanĉon mia edzino iris al la preĝejo kaj tie la pastro vidis ŝian pelton, rekonis la felon de sia hundo kaj forprenis la pelton de mia edzino.

— Malbona afero! — Jes, malbona, sed ne tre. — Kial? — Ĉar mi iris plendi al la juĝisto kaj ĉe la tribunalo li kondamnis la pastron redoni la pelton al mia edzino.

— Bona afero! — Jes, bona, sed ne tre. — Kial? — Ĉar por gajni la proceson, mi devis fari donacon al la juĝisto kaj mi donis al li mian bovinon.

— Malbona afero! — Jes, malbona, sed ne tre. — Kial? — Ĉar mia bovino estis tre malsana kaj post unu semajno ĝi mortis en la bovinejo de l' sinjoro juĝisto.

Ŭesanne 78. 1. Ĉu vi esperas alveturi per tia ĉevalaĉo? — 2. Li faris nenion alian krom ludaĉi dum la tuta tago la fortepianon. — 3. En tiu teatraĉo oni ne kantas, sed kantaĉas. — 4. Lia servo estis nur fiservo. — 5. Kiam estos la elekto de nia komunumestro? — 6. Levu vian kolumon, ĉar blovas forta vento. — 7. Mi ricevis leteron, datumitan la 18-an de junio. — 8. La riveroj fluas neniam rekte, sed preskaŭ ĉiam serpentumas. — 9. Se oniaj devoj estas plenumitaj, oni povas kun trankvila konscienco kuŝiĝi por ripozi. — 10. Proksimume post dek tagoj li plenumis mian deziron. — 11. Gustumu tiun ĉi supon kaj diru al mi, kiel ĝi gustas.

ESPERANTO

Kelle arvates Esperanto ei suuda väljendada inimõtte varjundisi, kelle arvates ta on vaid verevaene ja hingetu inimeste kätetöö ja ainult keele surrogaat, see muretsegu endale kohe meie kirjastusel ja **Henrik Seppiku** tõlkes 1924. aastal ilmunud

FRIEDEBERT TUGLASE

novellikogu „**Kvin noveloj**“ ja novellid „**En la fino de la mondo**“ ja „**Popi kaj Huhuu**“, ning ta jõuab otsusele, et ta on suurelt eksinud! Kes tahab lugeda eeskujulist Esperantot, see muretsegu endale need raamatud, mis on saanud parima arvustuse osaliseks välismaalise Esperanto ajakirjanduse poolt ja läinud laiali suurel arvul mitmesugustesse maadesse, isegi Hispaaniasse, Jaapanisse jne.!

Budapestis ilmuvas „**Literatura Mondo's**“, Esperanto paremas kirjanduslikus aegkirjas, kirjutab 1924. aasta novembri n-ris Esperanto poeet, ungarlane **Dr. K. de Kalocsay** novellikogu

KVIN NOVELOJ

üle muuseas järgmist: „Eesti suurest novellikirjanikust annab see raamat väga häa ja kaunis täieliku esinduse. — See suur teos . . . on saanud ülihää interpretatsiooni tõlkija poolt. Ta valitseb keelt, unustad lehekülgede kaupa, mis keeles loed: suur kiitus Esperanto stiilile. — Üliilus raamat, ülihää tõlge, haruldane nauding!“

KIRJASTUS

Ning

POPI KAJ HUUHU

kohta samas n-ris: „See raamatukene on väärtuslik lisa meie kirjandusele, pärl, mille üle võime olla uhked, seda enam, et ta on vaevalt kättesaadav rahvuslikkudes keeltes. Tõlge on väga hää.“

EN LA FINO DE LA MONDO

kohta kirjutab ta sama aegkirja 1924. aasta aprilli-kuu n-ris: „Tõlge on originaali vääriline. „Noor“ Esperanto harutab valla kõik oma võimised ja oma elastse painduvusega lookleb läbi originaali ohtralt kaunistet, värvirikaste maastikkude. Ta näib otsegu sügavalt hinge tõmbavat, end raputavat, rebinud puruks paljude halva, unise, raske stiili kirjutajate ahelad, ja panevat enda täielikult maksma kergejalgses, rõõmsas jaluluses läbi raamatu elava ja plastilise stiili.“

Võiks tuua tsitaate veel teistest arvustustest, kuid aitab vist sellestki. Sarnase vastuvõtu osaliseks ei ole saanud veel ükski raamat! Igaüks kaunistagu oma kirjutuslaud ja raamatukapp või -riiul nende raamatutega, mis on väga kohased igale algajale ja edasijõudnud Esperanto õppijale keeleoskuse ja stiilitunde arendamiseks!

Kõik kolm väljaannet on trükitud hääle valgele paberile, mis annab raamatutele soliidse välimuse. Raamatute hind on:

Kvin noveloj	160 lhk.	hind E.Kr. 2.—
En la fino de la mondo	56 „ „ „	0.60
Popi kaj Huhuu	32 „ „ „	0.35

Saadaval igast paremast raamatukauplusest, kõigist esperanto seltsidest ja esperanto kirjanduse eesti päälaoast

* **PAUL TAMVERK, HAAPSALUS** *

HAAPSALUS

HEROLDO DE ESPERANTO

AINUKE KÕIGITI SOOVITATAV
SUUREKAUSTALINE, ILLUSTRÉE-
RITUD JA ERAPOOLETU ESPERAN-
TO LIIKUMISE HÄÄLEKANDJA

ILMUB 2 K. NÄDALAS

RIKKALIKU JA MITMEKESISE HU-
VITAVA SISUGA. KAASTÖÖT.
40. MAAL. NÕUDKE MAKSUTA
PROOVINUMBER TOIMETUSELT

HEROLDO DE ESPERANTO

— HORREM BEI KÖLN, GERMANLANDO —

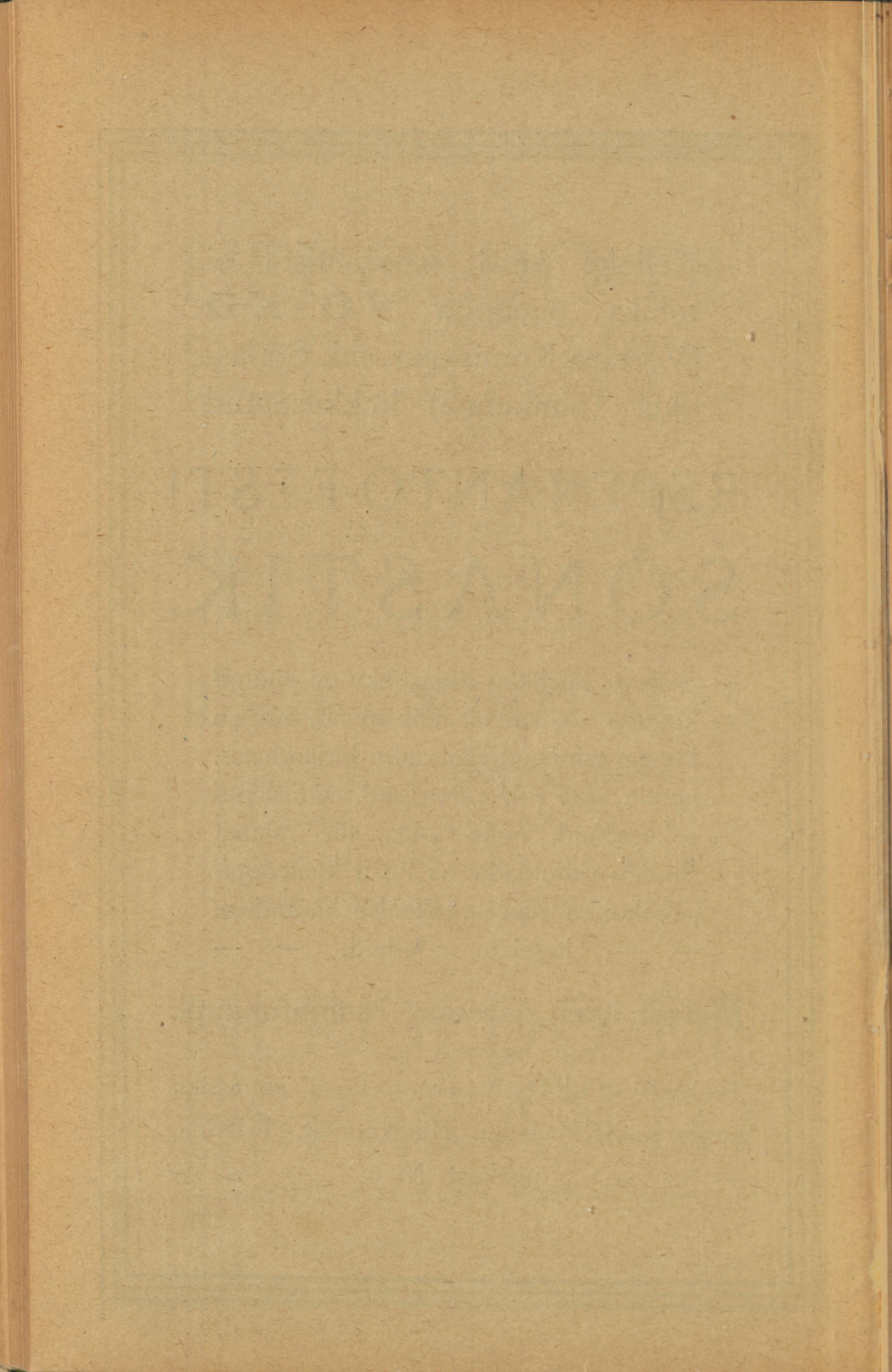
Kellelgi eesti esperantistil ei
tohiks puududa **VO-KO**
(Vortara Komisiono ehk Sõnas-
tiku Toimkonna) kokkuseatud

ESPERANTO-EESTI SÕNASTIK.

Sellesse täielikku sõnastikku on püütud
koguda võimalikult kõik sõnad, mis on
kunagi esinenud esperanto kirjanduses,
nende seas rohkearvulised teaduslikud
oskussõnad, mille tõttu see raamat
suudab rahuldada nii hästi keeleõppi-
jate kui ka esperantokeelse kirjanduse
— — lugejate nõudeid. — —

Müügil igas paremas raamatukaupl.

Teateid VO-KO Esperanto-Eesti sõnastiku
kohta saab Sõnastiku Toimkonnalt, Tallinna,
— :- — postkast № 6 — :- —

Mag. Erik Arvisto

Esperanto õpiraamatu sõnastik

P. Tamverk'i kirjastus, Haapsalus
1926.

1852

Esperanto-översättning
Söndag

Uppsala Universitetsbibliotek
1852

Sõnastik.

1. õpitükk.

1.

kio estas	mis on
kio	mis
tio	see
krajono	pliiats
kie	kus
tie	seal
la	harilikult ei tõlgita, (see)
libro	raamat
sur	peal, -l-kääne
tablo	laud
ĉambro	tuba, kamber
en	sees, s-kääne
jes	jah
ne	ei
mi estas	ma olen
li estas	ta on
sinjoro	härä
ĉu	kas
vi estas	teie olete, sa oled

2. õpitükk.

10.

onklo	onu
onkl-ino	tädi
-in- [tul. liide]	„naissugu“
kaj	ja, ning
sinjorino	proua
frato	vend
fratino	?
kun	koos, ühes
mi skribas	ma kirjutan
papero	paber
per kio	mille varal
plumo	sulg
mia	minu (oma)
via	sinu, teie (oma)
bona	hea
malbona	halb, paha
mal- [tul. eesliide]	annab sõnale vastu- pidise tähenduse
ilia	nende
de la frato	venna } omastav
de la onklo	onu } kääne

15.

avo	vanaisa
knabo	poiss
viro	mees
nevo	venna-, õepoeg
kuzo	onu-, tädipoeg
koko	kukk-kana
kato	kass
filo	poeg
nepo	pojapoeg
amiko	sõber
grafo	krahv
reĝo	kuningas
edzo	abikaas (mees)
bovo	härĝ-lehm, veis
fraŭlo	poissmees, peiu
fraŭlino	neiu
kuiristo	kokk
kuracisto	arst
advokato	advokat
instruisto	õpetaja

16.

longa	pikk
larĝa	lai
hela	hele, valge
alta	kõrge
pura	puhas
varma	soe
pli	rohkem, enam
saĝa	tark
antaŭ	ees
juna	noor
nova	uus
riĉa	rikas
diligenta	virk, usin
kara	kallis

3. õpitükk.

17.

grandaj	suured
ĉambroj	toad
-j	mitmuse lõpp
infano	laps
infanoj	?
ĝardeno	aed
floro	lill
bela	ilus

mi loĝas
 urbo
 hieraŭ
 mi estis
 mi estas
 -is
 -as
 vilaĝo
 kiu
 al kiu
 al la patro
 li parolas
 domo
 ĝi apartenas
 hundo
 pri
 kato

ma asun, elan
 linn
 eile
 ma olin
 ma olen
 mineviku lõpp
 oleviku lõpp
 küla
 kes, missugune
 kellele }
 isale } -le-kääne
 ta räägib
 maja
 see kuulub
 koer
 üle, kohta
 kass

4. õpitükk.

23.

kiu
 tiu
 ĝi kaptas
 muso
 muson
 bonan
 mi trinkas
 -n
 mi ŝatas

missugune, kes
 see
 ta püüab
 hiir
 hiirt, hiire) osastav ja
 head, hea } sihitav
 ma joon
 sihituse lõpp
 ma hindan, armastan,
 pean lugu
 sukkur
 ma armastan
 vanemad
 „mõlemast soost“
 mida
 ma teen
 homme
 ta istub
 juures
 ma söön
 kala
 teine, teistsugune
 ta läheb
 juurest, poolt
 juure, poole
 kõrval
 aken

24.

letero
 ankaŭ
 gefratoj
 tre

kiri
 ka
 õed-vennad
 väga

25.

akvo
 sitelo
 mi kuras
 korto
 mi kantas

vesi
 ämber
 ma jookslen
 õu, hoov
 ma laulan

27.

mi rompas
 mi disrompas
 bastono

ma murran
 ma murran katki
 kepp

33.

mi legas

ma loen

5. õpitükk.

39.

hejmo
 strato
 antaŭ
 malantaŭ
 multa
 multe
 mi laboras
 mi dormas
 tuta
 familio
 sub
 tegmento
 etaĝo
 tra
 abio
 ĝi kreskas
 por
 tero
 ĉambr-et-o
 -et- [tul. lõpp]
 mateno
 vespero
 tago
 nokto
 kiam
 tiam
 agrabla
 videbla
 mi restas
 ni ŝercas
 ili ludas
 ofte
 malofte
 vi vidas
 ŝi helpas
 juna
 maljuna
 el
 ol [võrdlussõna]
 mi zorgas
 li havas
 tempo
 libera
 lando
 tero
 jam
 pli
 plej
 mi lernas
 lern-ejo

kodu
 tänav, uulits
 ees, enne (eest)
 taga
 palju, palju
 palju
 ma töötan
 ma magan
 terve, kogu
 pere, perekond
 all
 katus
 (maja) kord
 läbi
 kuusk
 ta kasvab
 jaoks, heaks
 maa(pind)
 toakene
 vähendab sõna
 hommik
 õhtu
 päev
 öö
 millal, kuinas, kui
 siis
 mõnus, meeldiv
 nähtav
 ma jään
 me naljatame
 nad mängivad
 sagedasti
 ?
 sa näed
 ta avitab
 noor
 ?
 seest, -st-kääne
 kui
 ma muretsen, hoolits.
 tal on, ta omab
 aeg
 vaba
 maa (ühes rahvaga)
 maa(pind)
 juba
 enam, rohkem
 kõige rohkem
 ma õpin
 kool

-ej- [tul. liide]
 pordo
 pord-eg-o
 -eg- [tul. liide]
 truo
 svingi
 vosto
 salti
 mi saltas
 anstataŭ
 ĉirkaŭ
 peco
 unu
 du
 tri
 li komencas
 sed
 dum

42.

mi metas
 birdo
 ĝi flugas
 kien
 de kie
 de sur
 de sub
 mi revenis
 kesto
 bildo
 mi prenas
 breto
 seĝo
 mi ricevas
 mi veturas

43.

ĉiu
 ĉiuj

45.

kiel
 tiel

46.

pano
 diligenta
 lernanto
 klaso
 kun-lernanto
 dika
 peza
 fero
 plumbo
 materialo
 longa
 ?
 vango
 ruĝa
 rozo
 mi venis

ruum, koht
 uks
 värav
 suurendav täh.
 auk, avaus
 vehkima
 saba
 hüppama
 ma hüppan
 asemel(e)
 (ringi)ümber
 tükk
 üks
 kaks
 kolm
 ta algab
 aga
 jooksul

ma panen, asetan
 lind
 ta lendab
 kuhu
 kust
 pealt, -lt-kääne
 alt
 ma tulin tagasi
 kast
 pilt
 ma võtan
 riitul
 tool
 ma saan (võtan vastu)
 ma sõidan

iga(üks)
 kõik

kuida, kui
 nii, nõnda

leib
 virk, usin
 õpilane
 klass
 kaasõpilane
 paks
 raske (kaalu poolest)
 raud
 seatina
 materjal
 pikk
 lühike
 palg, põsk
 punane
 roos
 ma tulin

Esperanto

48.

oficisto
 kudrilo

49.

blanka
 sana
 mi ridas
 monto
 vento
 rivero
 mi kuiras
 mi preĝas
 li juĝas
 ŝi vendas
 bovo
 fojno
 greno
 herbo
 kafo

50.

oro
 ringo
 neĝo
 viro
 vojo
 mi banas
 letero
 poŝto
 komercisto
 teatro
 maro

51.

konduto
 admono
 printempo
 aŭtuno
 somero
 vintro
 koto
 ligno
 argilo
 kruĉo
 vivo
 ĝojo
 mi volas
 riĉa
 deziro

52.

mi kuras
 kuri
 mi scias
 scii
 scipovi

esperanto

ametnik
 nõel

valge
 terve (tervises)
 ma naeran
 mägi
 tuul
 jõgi
 keedan
 ma palvetan
 ta mõistab kohut
 ta müüb
 veis, sarvloom
 hein
 teravili
 rohi
 kohv

kuld
 võru
 lumi
 mees
 tee
 ma teen supelust,
 kiri [vannitan]
 post
 kaupmees
 teater
 meri

ülalpidamine
 manistus
 kevad
 sügis
 suvi
 talv
 pori
 puu (materjal)
 savi
 kruus, kann
 elu
 rõõm
 ma tahan
 rikas
 soov

6. õpitükk.

ma jooksen
 jooksma
 ma tean
 teadma
 oskama

-i [infinitiivi lõpp]

speco
kiom
lakto
doni
donu
-u
glaso
homo
diri
inter

53.

seriozà
iri
forgesi
ačeti
inko
nun
meti
for
fablo
azeno
amaso
opinii

57.

perdi
serçi
trovi
aüdi
dolča
mielo
rigardi
vidi

58.

funto
viando
pomo
terpomo
greno
faruno
kilogramo
porti
povi
salo
preni

58-A

semi
balai
konstrui

59.

sağa
lerni
studi
bezoni
desegni
koloro

-ma, -da (-ta)
liik, sort
kuupalju
piim
andma, anda
anna
[käskkõne lõpp]
(joogi)klaas
inimene
ütleva, ütelda
vahel

tõsine
minema, minna
unustama, -da
ostma, osta
tint
nüüd, praegu
panema, asetama
ära
valm, mõistukõne
eesel
hunnik, kuhi
arvama

kaotama, -da
otsima, -da
leidma, -a
kuulma, -da
magus
mesi
vaatama
nägema

nael (raskus)
liha
õun
kartul
(tera)vili
jahu
kilogramm
kandma, tooma
võima, jaksama, saama
sool
võtma

külvama
pühkima
ehitama

tark
õppima, -da
õppima, uurima
vajama, tarvitsema
joonistama
värv

pentri
preta
morti
reveni
ombrelo
kolono
statuo
sci-povi
franca
lingvo

60.

poemo
elekti
nova
malnova
juna
maljuna
mantelo
čapelo
voki
filo

maalima, -da
valmis
surema, surra
tagasi tulema
(vihma-, päeva)vari
sammast
kuju
oskama
prantsuse
keel

luuletus, poeem
valima
uus
?
noor
?
mantel
kübar
kutsuma, hüüdma
poeg

7. õpitükk.

61.

birdo
kolera
humoro
kolere
bele
-e
legi
leg-ebla
-ebl- [t. liide]
vojaği
semajno
farti
čar
opinii
daüri
sen

62.

longtempe
tempo
kun-veni
kunveno
rapida
flugi

63-C

klara
piedo
čevalo
fer-vojo
elparoli
fini
najtingalo
hirundo

lind
vihane
tuju
vihasel
ilusalt
[olusõna lõpp]
lugema, -da
loetav
„võimalik“
reisima
nädal
„terviseks olema“
sest, sest et
arvama (mõtleva)
kestma
ilma

kaua
aeg
kokku tulema
koosolek
kiire
lendama

selge
jalg
hobune
raudtee
välja rääkima
lõpetama
õöpik
pääsuke

naği
kredi
elefanto
ricevi
ankoraŭ
povi
hela
platformo
senti
silenta
gaja
kelo
aero
rigardi

ujuma, -da
uskuma, -da
elevant
saama (vastu võtma)
veel
saama¹ (jaksama, või-
hele, valge [ma
?
tundma (tundega)
vaikiv, vaikne
lõbus, rõõmus
kelder
õhk
vaatama

65.

haro
regiono
korpo

juuks
maala
keha, ihu

68.

libera
egala
moto
revolucio
venki
vera
vorto
distanco
espero
obstina
afabla
rezisti

vaba
võrdne, sama suur
mürgusõna, motto
revolutsioon
võitma
tõeline, õige
sõna
kaugus (maa)
lootma
jonnakas (kangekael-
lahke [ne)
vastu panema, -na

8. õpitükk.

69.

gazeto
preciza
fari
ovo
proksima
pagi
kelka
respondi
eĉ

ajaleht
täpis, täpipealne
tegema
muna
lähedane
maksma
mõni(ngas)
vastama
koguni, isegi, -gi (ki)

70.

ŝajni
ver-ŝajne
lasta
je
ree
tranĉilo
tranĉi
-il- [t. liide]
profunda

nägima, paistma
võib olla, vahest
viimane
kindla tähenduseta
uuesti [vahek. sõna
nuga
lõikama
„riist“
sügav

72.

dika

paks

pinto
kubo
pezi

pesi
egali
dimanĉo
lundo
mardo
merkredo
ĵaŭdo
vendredo
sabato
numero
nombro

73.

ami
kompreni
premi
mano
horloĝo
doni
donaci
ĝoĵi
gaja

74.

kontenta
sopiri

ots, tipp
kuubik
kaaluma, -da (raske
olema)
kaaluma (kaaluga)
võrdne (sama suur)
pühapäev [olema
esmaspäev
teisipäev
kesknädal
neljapäev
reede
laupäev
number
arv

armastama
mõistma, aru saama
suruma, rõhuma
käsi
kell
andma
kinkima
rõõmustama
rõõmus, lõbus

rahul(datud)
igatsema

9. õpitükk.

77.

kvanto
-obl- [t. liide]
duobla
-on- [t. liide]
duono
havi
havaĵo
-aĵ- [t. liide]
subite
ekskanti
ek- [t. liide]
horo
haro
meza
super
pendi

hulk
korrutamist täh.
kahekordne
murdarvude jaoks
pool
omama
omandu, varandus
„asi“
äkki
laulma hakkama
„tegevuse algus“
tund
juus
keskmise
(kõrgel) üle, kohal
rippuma

78.

kosti
butero
milito
prezo
benzino
vagonaro
-ar- [t. liide]
radiko

maksma, kallis olema
või
sõda
hind
bensiin
rong
„kogu, -stik, -kond“
juur, sõnajuur

januaro
februaro
marto
aprilo
majo
junio
julio
aŭgusto
septembro
oktobro
novembro
decembro
monato
luno
naskiĝi
turo

79.

kovri
kovraĵo
tavolo
ardezo

80.

ricevi
povi
el-voki
ebria
rizo
ŝelo
ekonomio
societo
aperi
memoro

81.

kunveni
grava
afero
radio
nigra
aglo
malhela
hela
forto

82.

ŝmiri
ĝentila
facila
malpeza
mola
porko
valora
ledo
tolo
nutri
baki
roŝti
paki
pentri

jaanuar
veebruaro
märts
april
mai
juuni
juuli
august
september
oktober
november
detsember
kuu (30 päeva)
kuu (taevakeha)
sündima
torn

katma
kate
kiht
kiltkivi

saama (vastu võtma)
saama (jäksm. võima)
välja hüüdma
joobnud, purjus
riis
koor
majandus
selts, seltskond
ilmuma
mälestus

kokkutulema
tähtis
asi
kiir
must (värv)
kotkas
tume
?
jõud

määrima
viisakas
kerge (toime saada)
kerge (kaaluga)
pehme
siga
väärtsuline
nahk (pargitud)
linane riie
toitma
küpsetama
praadima
(sisse) pakkima
maalima

desegni
vesti
havi
diversa
iufoje
konata
pro

83.

komercisto
lernanto
kavaliro
manĝilo
folio
kristano
laboristo
ŝipo
registro
nomo
prezo
meblo
parencio

84.

koni
flori
timi
vidi
pafi
soni
sidi

85.

latina
verŝi
preter [vahek. s.]
ekzameno
pensi

joonistama
riietama
omama
mitmekesine
mõnikord
tuntud, tuttav
tõttu, pärast

kaupmees
õpilane, õppur
rüütel
sööginõu
leht
kristlane
tööline
laev
valitseja
nimi
hind
mööbel
sugulane

tundma (teadma)
õitsema
kartma
nägema
(püssi) laskma
kõlama
istuma

ladina
valama
mööda
katsumine
mõtlemine

10. õpitükk.

86.

po
-op- [t. lõpp]
kvarope
intenci
ĵus [lähem minev.]
tuj [lähem tulev.]
verki
verko
laborema
-em- [t. lõpp]
ambau
lavi
mem
si

87.

fingro
kalkuli

„igauks“ jne.
„-kesi, kaup“
neljakesi
kavatsema
just praegu
kohe, otsekohe
raamatut kirjutama
teos
töökas
„kalduvus“
mõlemad, kumbki
pesema
ise
ise

sõrm
lugema, arvutama

paço promeni formi	lehekülj jalutama, kõndima kujundama, moodus- tama	deziri voli perdi ofico devi arbo preferi štofo plaçi bofrato bo- [t. eesliide] sama mueli komunumo puni jeti štono trafi kapo konduti modesta kuši super-a supr-a abio pino acero frakseno tremolo betulo konduki	soovima tahtma kaotama amet pidama, kohustatud puu [olema paremaks pidama, ee- riie, aine [listama meeldima naise- või mehevend „abielu teel saadud sama [sugulane“ jahvatama vald, kogukond karistama viskama, pilduma kivi tabama pea ennast ülal pidama tagasihoidlik lamama ülem (kõrgem) ülemine (ruumi suht.) kuusk mänd vaher saar haab kask juhtima, viima
inviti festeno	kutsuma (pidule jne.) pidusöök		
88.			
vico sežo vojaži	rida tool reisima		
89.			
laüdi kurağa malkurağa sendi scii kompreni scipovi	kiit(le)ma julge, vahva arg saatma teadma mõistma, aru saama oskama		
90.			
paliso	teivas		
92.			
servi plori obei babili kredi ordo postuli	teenima nutma sõna kuulma lobisema, juttu vestma uskuma kord (korralikkus) nõudma		
93.			
konveni plendi akuzi provi demandi širmi allogi kondiço kuraci ofenda okulo utilo tedi	sünnis olema, kõlba- kaebama [ma süüdistama proovima küsima, pärima varjama, kaitsema juure meelitama tingimus arstima (au) haavav silm kasulik tüütama		
95.			
ordoni peti preži kampo lago haki	käskima paluma palvetama põld järv raiuma		
96.			
mono	raha		
11. õpitükk.			
		57.	
		viziti deci laüta silenti permesi necesa vilao lasi kuraži	vaatamas käima kõlbama valju, kõva (hää)l vaikima lubama tarviline suvemaja, villa laskma julgema
		99.	
		alaüdo nek — nek blinda	lööke ei — ega pime, söge
		101.	
		brili puši	lääkima tõukama
		102.	
		timi lupo avida kvazaü peli kvankam tamen	kartma hunt ahne just kui, nagu (taga) ajama ehk küll, olgugi et siiski

103-Amanki
okazipuuduma
juhtuma**103-B**šlosi
karto
sperta
šajnilukustama
kaart
vilunud, kogunud
nägima, paistma**108.**fajfi
batali
kudri
segri
razi
kombi
erpi
plugi
falēi
rikolti
flugi
fosi
rasti
sablo
čeno
hajlo
fero
greno
rosovilistama
võitlema
õmblema
saagima
(habet) ajama
sugema, kammima
äestama
kündma
niitma
lõikama (vilja)
lendama
kaevama
(rehaga) riisuma
liiv
ahel
rahe
raud
(tera)vili
kaste**12. õpitükk.****110.**

fariği

muutuma, saama

111.lito
tute
tute ne
sekretario
prezidi
kaso
komandi
bedauri
traduki
kompili
sturno
najlo
kant-ad-o
-ad- (t. liide)
plumingo
-ing- (t. liide)
neniovoodi
täiesti
sugugi mitte
kirjatoimetaja
eesistuma, juhatama
kassa
komandama, käskima
kahetsema
tõlkima
kokku seadma (raa-
kuldnook [matut
nael
laulmine
„tegevuse kestus“
sulepea
„pea, vars jne.“
ei midagi**112.**šuldi
eminentavõlgnema
väljapaistev, tähtis**113.**

fali

langema, kukkuma

levi
porti
gasto
lerni
vagonaro
al-veni
falsi
rakonti
gardi**113-A**

rabi

tõstma
kandma
külaline
õppima
(raudtee)rong
pärale jõudma
võltsima
jutustama
hoidma, vahtima**115-A**täugi
konveni
deci
uzi
memori
klera
prunti
prokrasti
sekvi
naskiği
poeto
opinii
pala
admiralo
reprezenti
sako
pretaröövima
kõlbama (kohane olema)
kõlbama (sünnis olema)
kõlbama (sünnis olema)
tarvitama
mäletama
haritud
laenama
edasi lükkama
järgnema, järel käima
sündima
luuletaja
arvama (mõtlemata)
kahvatu
admiral
esindama, esitama
kott
valmis**116.**baldaü
glacio
kaüzi
leviği
penetri
kabano
flari
oleo
renversi
forveturi
for
ekzerci
ario
ştel-iri
volvi
dancipea, varsti
jää
põhjustama, tekitama
(üles) tõusma
(sisse) tungima
ütt, onn
haistma
õli
ümber lükkama
ära sõitma
ära
harjutama
aaria (laulu viisi)
hiilima
mässima, mähkima
tantsima**117-B**oblikva
nuda
oportuna
certa
teruraviltu
alasti, paljas
mõnus
kindel, teatav
kole, hirmus**119.**popolo
nacio
nestorahvas
rahvus
pesa

13. õpitükk.

- 122.**
kia määrane, missugune
- 123.**
rompi murdma
trinki jooma
drinki jooma (purjutama)
biero õlu
kalko lubi
grimpi ronima
rampi roomama
brasiko kapsas
kulturi kultiveerima, harima
industrio tööstus
rimarki märkama
movi liigutama
okazi juhtuma, sündima
stelo (taeva) täht
privata era (mitte üldine)
- 124.**
minaci ähvardama
- 125.**
muso hiir
fermi sulema, kinni panema
? avama
ĉeesti juures olema, seal ole-
subskribi alla kirjutama [ma
ripozi puhkama
- 125-A**
ĝemi hoigama [mustama
ravi kaasa kiskuma, vai-
- 126.**
antaŭ ol enne kui
sofo sohva
kuiri keetma (toitu valmis-
jurnalo päevaleht [tama)
revuo ajakiri (ülevaade)
gazeto ajaleht (mis tahes)
trakti käsitama, ümberkäi-
respekto aukartus [ma
revi unistama
proksima lähedane
ŝako male (mäng)
reto võrk
hoko haak, õng
- 128.**
rekompenci tasuma
ponto sild
- 129.**
atenti tähele panema
atendi ootama
majoro major

132.

- avara ahne
ruza kaval
ĝibo kühm, küür
sana terve (tervises)
piedo jalg
fremda võoras
flegi ravitsema
mensogi valetama

14. õpitükk.

- 133.**
boto saabas
ligno puu (materjal)
arbo puu (mis kasvab)
bombardi pommitama
malgraŭ vaatamata — peale
- 134.**
arto kunst
artista kunstnik
gasti külaliseks olema
ĝis kuni
nun nüüd, praegu
invit-il-o kutsekiri
trans-porti üle viima
vilagestro külavanem
-estr- [t. liide)
lia moŝto „ülem, vanem“
regno riik
fungo seen
speciala eriline
kuko kook
- 138-B.**
riproĉi noomima, ette heit-
ekster-lando välismaa [ma
fakturo arve
- 139.**
sola üksi
kuzo tädi-, onupoeg
lerta osav
putri mädanema
suferi kannatama
moki pilkama, mõnitama
taso tass
telero taldrek
ĵeti viskama, heitma
akcepti vastuvõtma
saluti tervitama
stango latt
ŝtalo teras
fleksii painutama
- 140.**
angulo nurk
pasi mööduma
- 140-B**
gajni võitma (mängus jne.)

142-A

sendi	saatma
porti	kandma, tooma, viima
solvi	lahendama, lahustama
tasko	ülesanne (töö)
problemo	ülesanne
koni	tundma, tuttav olema
scii	teadma
senti	tundma (nälg ja jne.)

144.

hejti	kütma
lumigi	valgustama
sukcesi	korda minema, õnnestama
	luhta minema, ebaõnnestama
	karastama
	puuduma
	tänama
	kinkima
	töövõime, energia
	tugev, kindel

malsukcesi

hardi
manki
danki
donaci
energio
forta

147.

estimi	austama
--------	---------

15. õpitükk.

149.

disputi	vaidlema
bezoni	tarvitsema, vajama
spite al	kiuste

150.

ruli	veeretama
posteno	(valve) post, teenis-
ripari	parandama [tuskoht
korekta	õige, korras
funkcii	käima (kella jne. koh-
volonte	heameelega [ta]
puto	kaev
trovi	leidma
troviği	leiduma, olema
publika	avalik
placo	väli, plats
Brazilio	Brasiilia
praarbaro	ürgmets
plu	enam, edasi

151.

vundi	haavama (ihusse)
-------	------------------

151-B

globo	kera
mallongigi	lühendama
peli	ajama
festo	pidu
lasi	laskma, jätma
decidi	otsustama

152.

matura	küps, valminud
leporo	jänes
ordigi	korraldama
velo	puri
katedralo	peakirik
venki	võitma
malvenki	kaotama

153.

skulpti	kuju raiuma
---------	-------------

156.

eraro	viga, eksitus
koralo	korall
memori	mäletama
suspekti	kahtlustama
suspektama	kahtlane
feliča	kahtlustav
estingi	õnneline
pruvi	kustutama
bani sin	tõestama
nervoza	suplema
ğusta	närviline
vera	õige, paras
justa	tõeline, tõsi(ne)
	õiglane

158.

prudento	mõistus
dangero	(häd)oht
terpomo	kartul
agi	tegutsema, toimetama
akcepti	vastu võtma, jutule
mal-taüga	kõlbmatu [võtma]

16. õpitükk.

163.

pura	puhas
kurağa	julge, vahva
utila	kasulik
daüri	kestma
verda	roheline
çesi	järel jätma
vitro	klaas (materjal)

164.

timi	kartma
pendi	rippuma
stari	seisma
starigi	püstitama
monumento	mälestussammas
kolera	vihane
laca	väsinud
laciği	väsima
kredi	uskuma
kredigi	usutama
kvazau	just kui, nagu
fantomo	tont

blanka
griza
suno
kontenta
kontentiĝi
meriti
prezenti
rigardinda
-ind- [t. liide]

165.

mi estas prava
fiera
forte
sekve
do
gimnastiki
bani sin
semo
semi
kulturi
eduki
perei
flamo
flami
fulmo
elektro
sonĝo
jen

166.

leĝo
plenaĝa
plena
aĝo
ŝtato
membro
parlamento
relo
fervojo
rajto
postuli
citi
pioniro
renkonti
ataki
speco
enui
enuiga

168.

vaporo
fianĉo
tago
nokto
akra
kara
ebla
granda
larĝa
vasta

valge (värv)
hall
päike
rahal(datud)
rahulduma
ära teeninud olema
etendama, esindama
vaatamisväärine
„väärine“

mul on õigus
uhke
tugevasti, ägedasti
järelkult
nii siis, siis
võimlema
suplema
seeme
külvama
kasvatama, harima
kasvatama (õpetama)
hukkuma
leek
legitsema, leekides
välk, äike [olema]
elekter
unenägu
säh! ennäe!

seadus
täisealine
täis
iga (vanadus)
riik
liige
parlament
roobas
raudtee
õigus (juriidiline)
nõudma
tsiteerima
eesvõitleja
kohtama
peale tungima
lük, haru, sort
igävust tundma
gav

aur
peigmees
päev
öö
terav
kallis
võimalik
suur
lai
avar

alia
blua
rapida
ruĝa
daŭri
ĉesi
komenci
fini
sidi
stari
kuŝi
for
tro
supren
pli
anstataŭ
kun
en
sub
trans
sen
ĉirkaŭ
tra

170.

grenado
jako
stato
farto
valo
monto
vango
heroo
ĉirkaŭaĵo

171.

honoro
boato
fundamento
perfekta
malperfekta
akso
suno
komercaĵo
plumbo
finna
golfo
bela
malhela

172.

dorm-ig-il-o
apenaŭ
skui
ek-skuo
gaja
malgaja

173-A

flamo
temperaturo

teine, teistsugune
sinine
kiire
punane
jätkuma, kestma
järel jätma
algama
lõpetama
istuma
seisma
lamama
ära
liiga
üles
rohkem, enam
asemel
koos, ühes
sees
all
üle
ilma
ümber
läbi

granaat
kuub
(asja) seis(ukord)
(tervise) seisukord
org
mägi
palg, põsk
kangelane
ümbrus

au
lootsik
alus(ed)
täiuslik
ebataieline
telg
päike
kaup
seatina
soome
laht
hele, valge
tume, hämar

unerohi
vaevalt
raputama
raputus, tõuge
rõõmus, lõbus
kurb

leek
temperatuur

sam-temp-e
rigora
kapti
regulo
ministro
ministerio
dekreto
ambaŭ
postuli
cirkulo
faktoro
mal-helpi
ĝeni

174.

ekspozicio
ekonomio
raporti
voĉo
turo
bordo
manki
transporti
batal-kampo
maniero
eltrovi

176.

presi

samal ajal
vali, kõva
püüdma
reegel
minister
ministeerium
määrus
mõlemad, kumbki
nõudma
ringäik, -jooks
tegur
takistama
tülitama

näitus
majandus
aru andma
hää
torn
kallas, perv, rand
puuduma
üle viima
võitlusväli
(tegu)viis, mood
üles leidma

trükkima

17. õpitükk.

179.

popolo
rakonti
renkonti
inter
interparoli

momento
demandi
pizo
drinki
ruli
ruliĝi
planti
plantajo
resti
kreski
najbaro
difekti
morta
mortigi
karno
viando
ŝinko
kolbaso
porko
porkaĵo
pastro
salti

rahvas
jutustama
kohtama
vahel
(läbi rääkima), juttu
vestna
silmapilk
küsima, pärima
hernes
jooma, purjutama
veeretama
veerema
istutama
istandus
(üle) jääma
kasvama
naaber
rikkuma
surnud
surmama
(elava ihu) liha
liha
sink
vorst
siga
sealiha
preester, pastor
hüppama

kuiri
kuirejo
felo
pelto
mantelo
preĝi
preĝejo
re-koni
plendi
juĝi
kondamni
tribunalo
proceso
gajni
donaci
bov-in-o
bovinejo

181.

dekstra
maldekstra
fumi
atingi
antikva
seka
malseka
konkurso
severa
kostumo
parkere
ornami
standardo
fidi
memfida
aroganta
proponi
ceremonio
senceremonia
imposta

184.

servo
devo

toitu valmistama,
kööb [keetma
karusnahk
kasuk

palvetama
kirik
ära tundma
kaebama
kohut mõistma
süüdi (hukka) mõist-
kohus [ma
(kohtu) protsess
võitma (protsessi)
kinkima
lehm
(lehma) laut

parem (käsi)
vasak
suitsetama
küünima, ulatama
vanaaegne
kuiv
märg, niiske
võistlus
vali (kuri)
ülikond
pähe, peast (teadma)
kaunistama
lipp
lootma (uskuma)
enesekindel
uhke, häbemata
ettepanekut tegema
kombetalitus
hoolimata
(tolli-, riigi-) maks

teene, teenimine
kohus

18. õpitükk.

185.

konfidi
konsilo
averti
sen-pri-pens-ema
persista
decidi
preferi
amuzi
fidela
konsideri

akurata
peni
gardi
rifuzi

usaldama
nou(anne)
hoiatama
kergemeelne
püsiv
otsustama
paremaks pidama, ee-
lõbustama [listama
truu
tähele panema, ar-
vesse võtma
korralik, karvapealne
püüdma, pingutama
hoidma, valvama
keelduma (ära ütlemata)

koro
 ġentila
 odoro
 bonodora
 brili
 prediki
 tuši
 kortuši
 haringo
 bulbo
 mastro
 fajro
 šelo
 detruui
 ardi

süda
 viisakas
 lõhn, hais
 hea lõhnaga
 hiilgama
 jutlustama
 puutuma
 südant liigutama
 heering
 sibul
 peremees
 tuli
 koor, kest
 hävitama
 hõõguma

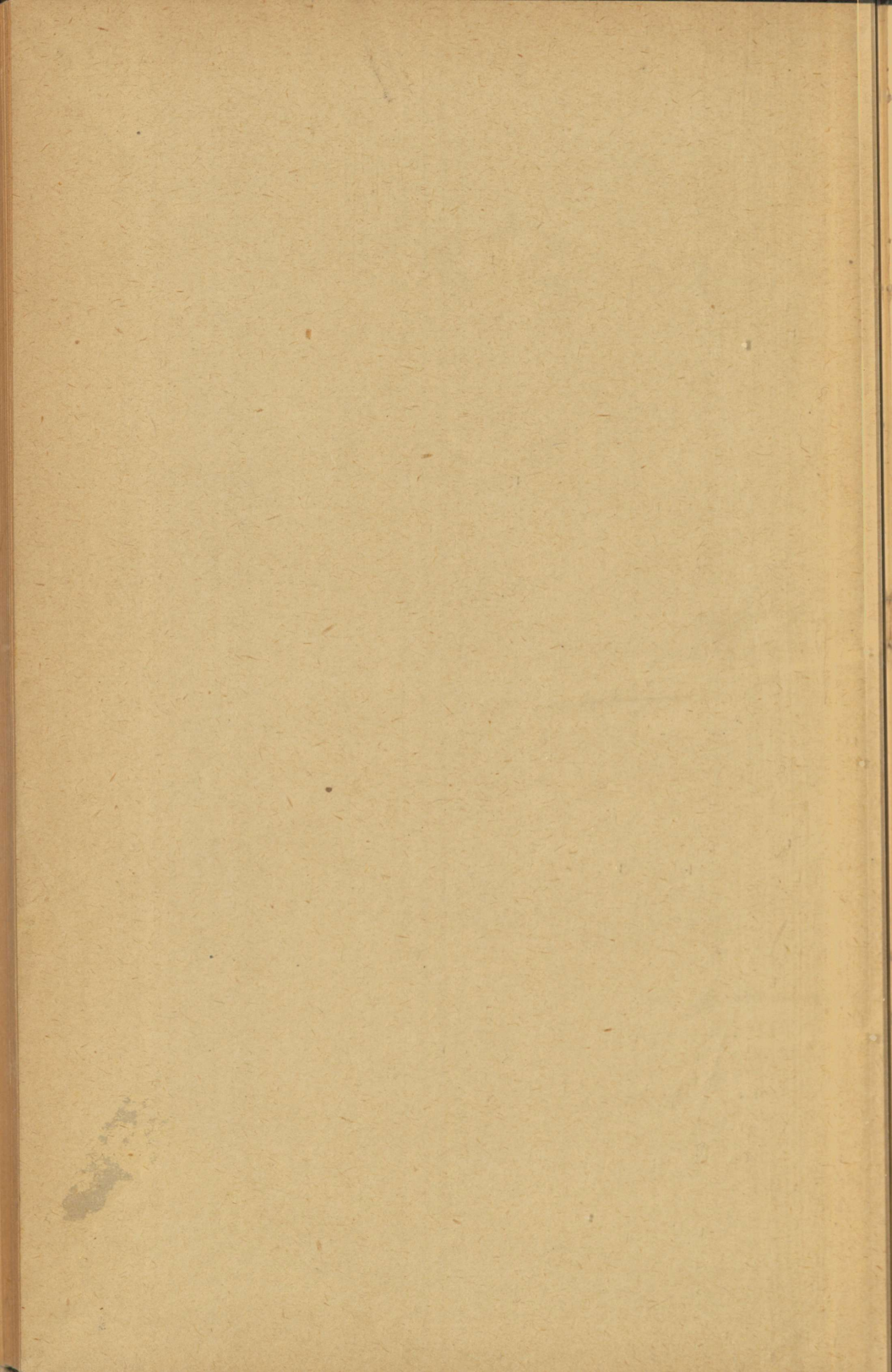
sojlo
 prezenti
 bari
 barilo
 soifo
 recepto
 kadavro

186.

stranga
 abomena
 sankta
 ĉielo
 signifi
 redingolo

lävi
 esitama, pakkuma
 tõkestama
 tõke
 jänu
 rohutäht
 korjus, laip, raibe

kummaline
 vastik
 püha
 taevas
 tähendama
 pikk kuub.

on

